SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

KATSE TULEVAISUUDESSA

NUORISOBAROMETRI 2016

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.)

KATSE TULEVAISUUDESSA

NUORISOBAROMETRI 2016

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut:

Tiede
Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä
Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike
Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Sami Myllyniemi (toim.)
Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Valtion nuorisoneuvosto
Nuorisotutkimusverkosto

Ulkoasun suunnittelu ja sivun 184 grafiikka: Sole Lätti
Kansi- ja kuvituskuvat: Väinö Sirén
Taitto: Ari Korhonen
Kustannustoimitus: Tanja Kielinen

Tiivistelmän käännökset ruotsiksi ja englanniksi: Käännöstoimisto Bellcrest Translations Oy
Mähösen ja Celikkolin artikkelin englanninkielisen tiivistelmän
kielentarkistus sivulla 123: Cai Weaver (cai.weaver@outlook.com)

© Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN 978-952-7175-27-9 (nid.)
ISBN 978-952-7175-28-6 (PDF)

Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 1455-268X painettu nro 56
Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja ISSN 2341-5568 verkkojulkaisu nro 56

Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 189, Kenttä
Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 111, Kenttä

Paino: Grano Oy 2017

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO 5

Sami Myllyniemi
TILASTO-OSIO 9

KYSELYN TOTEUTUS JA TAUSTAMUUTTUJAT 11

TULEVAISUUDENNÄKYMÄT 19
- TODENNÄKÖINEN JA TOIVOTTU TULEVAISUUS 19
- OMA TULEVAISUUS 35 IKÄVUOTEEN MENNESSÄ 27
- ASUINPAIKKATOIVEET 30

LUOTTAMUS 35
- LUOTTAMUS TULEVAISUUTEEN 36
- LUOTTAMUS TOISIIN IHMISIIN 39
- LUOTTAMUS OMIIN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIIN 42
- OMAN JA SEURAAVAN IKÄLUOKAN TALOUDELLINEN TULEVAISUUS 44

TURVATTOMUUS JA SYRJINTÄ 49
- TURVATTOMUUDEN JA EPÄVARMUUDEN TUNTEET 49
- SYRJINTÄ 53

TYÖELÄMÄ 57

MAAHANMUUTTO JA MAAHANMUUTTAJAT 73
- VERTAILUA VUOTEEN 2005 75
- MONIKULTTUURISUUS OMASSA ELINPIIRISSÄ 77

YMPÄRISTÖ 81

TYYTYVÄISYYS 85
- TYYTYVÄISYYDEN MUUTOS 87

VIITTEET 89

LÄHTEET 95

TIETEELLISET ARTIKKELIT 103

Tuomo Laihiala & Nina Kahma & Niko Eskelinen & Maria Ohisalo & Juho Saari
ONKO HYVINVOINTIVALTIOLLA TULEVAISUUTTA? NUORTEN MIELIPITEET JA HYVINVOINTIVALTION MUUTOS 105

Tuuli Anna Mähönen & Göksu Celikkol
SUOMI KANSAINVÄLISTYY – ENTÄ SITTEN? NUORTEN REAKTIOITA KASVAVAAN KULTTUURISEEN MONINAISUUTEEN 123

Arto O. Salonen & Jyrki Konkka
KUN TYYTYVÄISYYS RATKAISEE – NUORTEN SUHTAUTUMINEN GLOBAALEIHIN HAASTEISIIN, KÄSITYKSET IHANNEYHTEISKUNNASTA JA TOIVEET OMASTA TULEVAISUUDESTA 137

Sinikka Aapola-Kari & Matilda Wrede-Jäntti
PERINTEISIÄ TOIVEITA, NYKYHETKEEN KIINNITTYVIÄ PELKOJA – NUORET POHTIVAT TULEVAISUUTTA 159

Antti Häkkinen & Mikko Salasuo
AIKA NÄYTTÄÄ. NUORET, HYVÄN ELÄMÄN MÄÄRITTELYT JA SUKUPOLVIEN KATKEILEVAT KETJUT 177

NÄKÖKULMIA 193

Päivi Honkatukia
MIKÄ VÄKIVALLASSA HUOLESTUTTAA NUORIA? 195

Mia Teräsaho & Miina Keski-Petäjä
NUORTEN TOIVEAMMATIT SUKUPUOLEN MUKAAN ERIYTYNEITÄ 203

LIITTEET 221

KIRJOITTAJAT 237

TIIVISTELMÄ 239

SAMMANDRAG 241

SUMMARY 243

JOHDANTO

Meteorologian sanastossa barometri tarkoittaa ilmapuntaria, ilmanpaineen mittaamiseen käytettävää laitetta. Ilmanpaineen muutosten perusteella ennustetaan säätä eli tarkastellaan tulevaa. Jo Nuorisobarometrin nimeen on siis sisälle leivottu tulevaisuuteen kurkistamisen ajatus, varmemmaksi vakuudeksi kahteen kertaan, sillä myös nuoriso ja tulevaisuus liitetään usein toisiinsa: nuoret ovat edelläkävijöitä ja nuoret rakentavat tulevaisuuden. Joskus fraasitkin voivat olla totta.

Nuorissa siis on tulevaisuus ja toivo – mutta entä nuorten oma tulevaisuus ja toivo? Nuorista puhuminen tapahtuu jostain ulkopuolelta ja jättää siten huomiotta nuorten itsensä tulokulman tulevaisuuteen. Tämän julkaisun tarkoituksena on kääntää katse nuorten omiin näkemyksiin ja saada nuorten oma ääni kuuluviin.

Nuorisobarometrissa nuorten osallisuus alkoi jo varsinaisen kyselyn suunnitteluvaiheessa, kun nuorille esitettiin nettikysely, jossa kartoitettiin heitä tulevaisuudessa askarruttavia teemoja kolmella kysymyksellä:

- Mitkä tulevaisuuteen liittyvät teemat ovat mielestäsi tärkeitä? Mitä kysyisit näistä teemoista?
- Mitkä tulevaisuuteen liittyvät teemat askarruttavat sinua?
- Minkä uskot olevan paremmin/huonommin vuonna 2025?

Tässä esikyselyssä vastaajia oli yhteensä 45, joista valtaosa oli nuoria, mutta mukana oli myös muutama nuorten kanssa työtä tekevä aikuinen. Linkkiä jaettiin muun muassa nuorisovaltuustojen ja nuorisojärjestöjen kautta, minkä seurauksena vastaajat olivat pääosin yhteiskunnallisesti hyvin aktiivisia ja muutenkin valveutuneita. Näytteen valikoituneisuudella ei kuitenkaan ole ideointivaiheessa ratkaisevaa merkitystä.

Nuorten näkemyksistä hahmottui viisi keskeistä teemaa: globalisaatio, ympäristö, hyvinvointivaltio, turvallisuus ja henkilökohtaiset, etenkin työhön liittyvät tulevaisuudennäkymät. Nämä kaikki saivat sijansa lopullisessa haastattelulomakkeessa ja muodostavat julkaisun rungon. Myös asiantuntija-artikkelien aiheet kiertyvät näiden ydinteemojen ympärille.

Varsinaisia haastattelukysymyksiä laadittaessa on laajoja teemoja jouduttu muokkaamaan mitattavaan muotoon. Konkreettiset kysymykset havainnoivat itse ilmiötä aina epäsuorasti. Niinpä globalisaatioon liittyvät kysymykset keskittyvät ennen kaikkea maahanmuuttoon, ympäristökysymyksiä lähestytään selvittämällä asenteita ilmastonmuutosta ja muita haasteita kohtaan, ja henkilökohtaisen työelämän ja hyvinvointivaltion tulevaisuuden tarkastelu tapahtuu pitkälti Nuorisobarometreissa jo 1990-luvun alussa alkaneen työarvojen seurannan kautta. Samoin turvallisuudentunnetta mitataan jo aiemmissa barometreissa tutuksi tullein kysymyksin. Toistuvien tiedonkeruuinstrumenttien tekeminen onkin tasapainottelua ajankohtaisen tarkkuuden ja trenditiedon mahdollistavan toistettavuuden välillä.

Nuorisobarometrissa on aiemmin ollut enemmänkin arvotutkimusta. Viime vuosina painopiste on vähitellen siirtynyt kohti ajankohtaisten mielipiteiden sekä toiminnan ja nuorten elämänkulun konkreettista havainnointia. Arvojen paluu keskiöön sopii erinomaisesti tulevaisuusteemaan, sillä arvot paitsi heijastelevat yhteiskunnan muutoksia, myös ennustavat ja selittävät asenteita ja toimintaa (Schwartz 2003).

Viime vuosina barometrin laajat teemat ovat vieneet kyselylomakkeen rajallisesta tilasta niin suuren osan, että alkuperäinen seurantatehtävä on jäänyt vähemmälle. Esimerkiksi juuri edellä mainittu työasenteisiin liittyvä kysymyssarja oli pitkään kyselyssä mukana joka kerta, mutta viime vuosina seurantaan on tullut pidempiä taukoja. Tulevaisuusteemaan sopivasti ne ovat jälleen mukana, nousihan epävarmuus työstä yhtenä keskeisenä aiheena esiin, kun nuorilta itseltään kysyttiin, mitä tulevaisuudesta olisi syytä kysyä. Nuorten toiveet ja näkemykset omasta työelämästään ovat tärkeä osa tulevaisuutta käsittelevän julkaisun kokonaisuutta myös siksi, että siihen jokaisella on vahvasti mahdollisuus vaikuttaa. Suhde ympäristöön, turvallisuuteen ja globalisaatioon on luonteeltaan reaktiivisempaa. Hyvinvointivaltiokin on jonkun muun rakentama.

Tytöt ovat aiemminkin olleet poikia enemmän huolissaan omasta jaksamisestaan työelämässä, mutta viime vuosina sukupuolten erot työnäkymissä ovat kasvaneet entisestään. Etenkin alle 20-vuotiaat tytöt ovat huolissaan työllistymisestään, vähän vanhemmat puolestaan jaksamisestaan työelämässä.

Jos tulosten tiivistämisessä jatketaan säänhavainnointivertausta, voi Nuorisobarometrin sääaseman raportoida havainnoivan tummien pilvien kerääntymistä taivaalle. Yksi keskeisimpiä havaintoja kyselyssä on nimittäin nuorten kyynisyyden ja epäluottamuksen nopea lisääntyminen. Luottamus on heikentynyt niin kanssaihmisiin, Suomen tulevaisuuteen asuinmaana kuin koko maailmankin tulevaisuuteen. Tämä on hälyttävä signaali, sillä elämän mielekkyyden kannalta on tärkeää luottaa siihen, että koettelemuksista huolimatta asiat voivat muuttua paremmiksi. Nuorisobarometrin aineistossa elämäänsä tyytyväisimmät nuoret luottavat siihen, että tulevaisuus on hyvä ja että ihmiskunnalla on sekä kykyä että tahtoa ratkaista eteen tulevat ongelmat.

Tulevaisuus ja luottamus liittyvät elimellisesti toisiinsa. Luottamus tulevaan ja toisiin ihmisiin on se pohja, jolle elämänsuunnitelmiaan voi rakentaa. Unelmat yhdistävät, sillä ne edellyttävät paitsi uskoa tulevaan, myös luottamusta itseen ja muihin. Luottamus on ratkaisevan tärkeää niin yksilön menestykselle kuin yhteiskunnan toimivuudelle, ja talouden näkymiäkin mitataan kuluttajien luottamusindikaattoreilla. Unelmointi sekä edellyttää resursseja että antaa niitä. Voisi jopa väittää, että luottamus ja tulevaisuudennäkymät ovat pitkälti sama asia. Niinpä luottamus kulkee tämän julkaisun läpi punaisena lankana.

Samaan aikaan, kun maailman tulevaisuus näyttää epävarmalta, valtaosa nuorista kuitenkin suhtautuu omaan tulevaisuuteensa valoisasti. Tämä itseluottamus toistuu kyselystä toiseen ja näkyy nytkin selvästi monissa yhteyksissä. Huoli kohdistuu ennen kaikkea muihin, omaan pärjäämiseen kyllä uskotaan. Nuoruuteen kuuluvat suuret unelmat. Ja niin pitääkin, nuorethan tulevaisuuden rakentavat, ja joskus mahdottomatkin haaveet voivat toteutua.

* * *

Käsillä oleva julkaisu jakautuu kolmeen osaan:

1) *Tilasto-osiossa* esitetään keskeisimmät tulokset tukeutuen ennen kaikkea kuvioihin, joiden avulla esimerkiksi trendien havaitseminen on helppoa. Ellei toisin mainita, vertailuaineistona ovat aiempien vuosien Nuorisobarometrit. Vaikka tilasto-osio on otteeltaan ennen kaikkea kuvaileva, tuloksia myös avataan ja taustoitetaan lukijalle. Lisäksi tarkastellaan joidenkin keskeisten taustamuuttujien mukaisia eroja, esimerkiksi sitä, onko jokin tietty asenne tyypillisempi tytöille vai pojille. Tilastollisia testejä ei yleensä raportoida, mutta usein mainitaan kuitenkin, ovatko havaitut erot vastaajaryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä.[1]

Kirjan loppupuolelle on sijoitettu seitsemän eri tieteenalan näkökulmasta ja eri menetelmiä käyttäen kirjoitettua artikkelia, jotka syventävät ja osin haastavatkin kyselytulosten

yleisesittelystä saatua kuvaa eri aihepiireistä. Kirjoittajat ovat itse rajanneet aiheensa, valinneet menetelmänsä ja määritelleet käyttämänsä käsitteet. Nuorisobarometria ei ole syytä tarkastella yhtenäisenä, johdonmukaisuuteen pyrkivänä kokonaisuutena, vaan pikemmin moniäänisenä kokoelmana tekstejä, joissa eri kirjoittajat lähestyvät aiheita omista intresseistään ja tieteenaloistaan käsin.

Artikkelit jakautuvat kahteen erilaiseen tekstityyppiin.

2) *Tieteelliset artikkelit* -osion tekstit noudattavat tieteellisille artikkeleille asetettuja vaatimuksia. Ne käyvät läpi kahden anonyymin vertaisarvioijan arvioinnin (*double blinded review*) kaksinkertaisena.

3) *Näkökulmia*-osio on kutsuttujen kirjoittajien teksteistä koostuva osio, jossa Nuorisobarometrin tuloksia arvioidaan vapaamuotoisesti kirjoittajien valitsemista näkökulmista. Tekstit ovat tiedettä popularisoivia, uusia avauksia tekeviä tai pohtivia. Niiden muoto ja viittauskäytännöt ovat vapaita. Osion tekstit käyvät läpi asiantuntija-arvioinnin, mutta eivät tieteellistä vertaisarviointia.

* * *

Tämä ja muut Nuorisobarometrit ovat ilmaiseksi luettavissa Valtion nuorisoneuvoston sivuilla osoitteessa www.tietoanuorista.fi.

Nuorisobarometrien kaikki alkuperäiset aineistot vuodesta 1995 alkaen ovat maksutta tilattavissa tutkimuskäyttöön Yhteiskunnallisesta tietoarkistosta osoitteesta www.fsd.uta.fi.

Liitteen 1 haastattelulomakkeen kysymyksiin K30, K31 ja K32 annetut avoimet vastaukset ovat luettavissa osoitteessa www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisobarometri2016.

* * *

Kiitän kaikkia Nuorisobarometrin toteuttamisen eri vaiheisiin osallistuneita mukanaolostanne ja rautaisesta osaamisestanne! Erikseen kiitän tilasto-osion arvioinutta tulevaisuudentutkija Hannu Linturia hyvistä kommenteista ja lennokkaista ideoista, joita olen käyttänyt ja kehitellyt tekstin viimeistelyssä.

* * *

Sami Myllyniemi
Tutkija, Nuorisotutkimusverkosto

TILASTO-OSIO

KYSELYN TOTEUTUS JA TAUSTAMUUTTUJAT

Tässä esitellään lyhyesti haastatteluiden toteuttamisprosessia ja joitain keskeisimpiä taustamuuttujia. Lisäksi liitteessä 4 on yhteenveto kyselyyn vastanneista erilaisten taustatekijöiden mukaan.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 15–29-vuotiaat Manner-Suomessa asuvat henkilöt. Nuorisobarometrin perusotoksessa käytettiin kiintiöpoimintaa, jossa kiintiöinti tehtiin kolmen kriteerin mukaan: sukupuoli (2), ikäluokat (15–19, 20–24, 25–29), äidinkieli (suomi, ruotsi, muu).

Tutkimusta varten haastateltiin yhteensä 1901 nuorta. Väestörekisterikeskuksesta tilattiin vastaajatavoitteeseen nähden noin kymmenkertainen määrä numeroita, mikä on tyypillinen suhde puhelinhaastattelututkimuksissa. Tämä ei suoraan tarkoita sitä, että yhdeksän kymmenestä olisi kieltäytynyt, vaan kaikkia ei tavoitettu tai he eivät kuuluneet kiintiöön. Tärkein syy kieltäytymiseen oli kyselyn pituus. Suomenkielisten haastattelujen keskimääräinen kesto oli 28.32 minuuttia, ruotsinkielisten 35.28 minuuttia.

Nuorisobarometrin taustamuuttujat on saatu pääosin vastaajilta itseltään. Niitä ei siis ole haettu rekisteristä, vaan ne kertovat tutkimusta varten haastatellun nuoren oman käsityksen asiasta. Tätä ei tarvitse pitää virhelähteenä, mutta se on hyvä muistaa tuloksia tulkittaessa. Esimerkiksi työssä käyvä opiskelija voi pitää pääasiallisena toimintanaan palkkatyötä tai opiskelua.

Ikä

Nuorisobarometrissa nuorilla tarkoitetaan 15–29-vuotiaita Manner-Suomessa asuvia nuoria. Kuvioissa vastaajat on jaettu usein kolmeen ikäluokkaan: 15–19-vuotiaisiin, 20–24-vuotiaisiin ja 25–29-vuotiaisiin. Samaa ikäjaottelua on käytetty Nuorisobarometreissa alusta eli vuodesta 1994 saakka.

Sukupuoli

Vaikka sukupuolen saisi rekisteritiedoista, se kysytään Nuorisobarometreissa vastaajilta itseltään, sillä nuorille halutaan antaa mahdollisuus itse kertoa, kuinka he sukupuolensa kokevat. Naisen/tytön ja miehen/pojan ohella vastaajilla oli mahdollisuus valita ”muu” (n=1) tai ”en halua kertoa” (n=1). Määrän vähyyteen voi vaikuttaa aiheen arkaluonteisuus ja tiedonkeruutapa; sukupuoli-identiteetin pohdinnasta ei välttämättä ole helppo avautua tuntemattomalle puhelinhaastattelijalle. Muuksi kuin tytöksi tai pojaksi itsensä kokevien määrä on niin vähäinen, ettei heidän vastaustensa perusteella voi tehdä ainakaan tilastollisia yleistyksiä. Se ei kuitenkaan edes ole päätarkoitus, vaan ajatuksena on antaa nuorelle sanansija itseensä kohdistuvissa määrittelyissä.

Nuorisobarometrin ikäjakauman ollessa näin laaja ei ole itsestään selvää, olisiko vastaajia luontevaa kutsua tytöiksi vai naisiksi, pojiksi vai miehiksi. Mitään vakiintunutta ikärajaa nimityksille ei ole, eikä myöskään olisi käytännöllistä vaihtaa käsitettä aina sen mukaan, minkä ikäisistä vastaajista puhutaan. Myös muotoilut tyttö/nainen ja poika/mies ovat kömpelöitä, joten Nuorisobarometrin tilasto-osiossa puhutaan kautta linjan tytöistä ja pojista.

Äidinkieli

Nuorisobarometrissa vieraskielisten osuus kiintiöitiin ensimmäistä kertaa vuonna 2014. Muutostarve johtuu luonnollisesti maahanmuuton

yleistymisestä; ensimmäisen Nuorisobarometrin ilmestyessä 1994 vieraskielisten 15–29-vuotiaiden osuus oli alle 2 prosenttia. Tämän kasvavan joukon saaminen mukaan parantaa barometrin edustavuutta perusjoukkoa eli kaikkia Suomessa asuvia nuoria ajatellen. Ilman kiintiöintiä otokseen osuneiden vieraskielisten määrä on aiemmissa Nuorisobarometreissa jäänyt alle kymmenen, vaikka heidän osuutensa 15–29-vuotiaiden ikäryhmästä on jo isompi kuin ruotsinkielisten.

Otoskiintiöt muodostettiin väestötietojärjestelmästä saadun äidinkielen perusteella siten, että osuudet ovat samat kuin perusjoukossa: 1688 suomenkielistä (89 %), 97 ruotsinkielistä (5 %) ja 106 muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvaa (6 %). Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia kutsutaan yksinkertaisuuden vuoksi vieraskielisiksi.[2] Vastaajan oma kokemus äidinkielestään kysyttiin haastattelutilanteessa, jossa hieman harvempi, 5 prosenttia (n=87), määritteli äidinkielekseen jonkin muun kuin suomen tai ruotsin. Väestötietojärjestelmän vieraskielisiksi määrittelemistä peräti 28 prosenttia (n=30) kertoi äidinkielekseen suomen. Näistä kolmasosa on syntynyt Suomessa, ja kaikki muutkin ovat muuttaneet Suomeen vähintään kymmenen vuotta sitten, lähes kaikki jo pikkulapsina. Kolmen muualla syntyneen molemmat vanhemmat ovat Suomessa syntyneitä. Toisaalta 1 prosentti (n=11) väestötietojärjestelmän mukaan suomenkielisistä sanoi haastattelutilanteessa äidinkielekseen jonkin muun. Näistä vain yhdessä tapauksessa sekä vastaaja itse että hänen molemmat vanhempansa ovat syntyneet Suomessa.[3]

Näistä kahdesta osin erilaisesta kielimuuttujasta Nuorisobarometrissa käytetään haastattelutilanteessa kerrottua, vaikka siten vieraskielisten osuus jääkin hieman perusjoukkoa pienemmäksi. Oman kokemuksen ensisijaisuutta puoltaa se, että viime kädessä myös väestötietojärjestelmässä oleva äidinkieli on muutettavissa omalla ilmoituksella.

Suurin vieraskielisten nuorten ryhmä Suomessa ovat venäjänkieliset, joita barometrin ikäryhmässä oli vuonna 2015 noin 15 000. Seuraavaksi eniten on vironkielisiä, joita 2015 oli vajaat 10 000. Suuruusjärjestys on sama myös Nuorisobarometrin aineistossa, jossa venäjänkielisiä on 34 ja vironkielisiä 10. Muita yleisimpiä Nuorisobarometrin otokseen osuneita kieliryhmiä ovat englanti (10), arabia (5), kurdi (5), somali (4) ja kiina (3) jotka myös Tilastokeskuksen mukaan ovat yleisimpiä koko perusjoukossa. Yksittäisten kielten osuutta ei kuitenkaan ole kiintiöity.

Pääasiallinen toiminta

Ikäryhmän ollessa niinkin laaja kuin 15–29-vuotiaat ovat elämäntilanteet kovin erilaisia kohderyhmän nuorimmassa ja vanhimmassa päässä. Taustamuuttujien mukaisia tilastollisia eroja tarkasteltaessa voikin ikä usein olla varsinainen selittäjä. Analyyseissa tämä on syytä pitää mielessä ja kontrolloida ikä, kun tarkastellaan pääasiallisen toiminnan mukaisia eroja.

Pääasialliselta toiminnaltaan kaikista vastaajista 45 prosenttia on koululaisia tai opiskelijoita, 37 prosenttia palkkatyössä, 8 prosenttia työttömiä, 3 prosenttia yrittäjiä ja 2 prosenttia vanhempainvapaalla. Jonkin verran epävarmuutta vastaamiseen toi tiedonkeruun toteuttaminen kesäloman aikaan. Kuusi kesätöissä tai kesälomalla olevaa päätoimista opiskelijaa on yhdistetty koululaisten ja opiskelijoiden luokkaan. Sen sijaan pääsykokeisiin lukevia tai pääsykoetuloksia odottavia (n=12) ei laskettu opiskelijoiksi, ei myöskään pelkästään ”kesälomalla” olevia. Neljä äitiyslomalla olevaa on yhdistetty vanhempainvapaalla olevien luokkaan, mutta epämääräisemmät vastaukset, kuten ”kotiäiti” tai ”lapsen kanssa kotona” on jätetty luokkaan ”muut”. Yleisimmät mihinkään vaihtoehdoiksi tarjottuihin luokkiin sopimattomat toiminnan muodot olivat asevelvollisuuden suorittaminen (n=13), opiskelun ja palkkatyön tai yrittäjyyden yhdistäminen (n=12) ja pääsykokeisiin lukeminen (n=6).

Muutamissa tapauksissa luokittelussa on siis jouduttu käyttämään tulkintaa, mutta kaikkiaan 96 prosenttia nuorista osasi sijoittaa itsensä johonkin tarjotuista luokista.

Koulutus

Koulutustasoa suoraan mittaavia muuttujia kyselyssä oli kaksi: korkein suoritettu tutkinto ja haastatteluhetken opiskelupaikka. Näiden lisäksi selvitettiin peruskoulun päättötodistuksen keskiarvo (peruskoululaisilta viimeisimmän todistuksen keskiarvo) sekä äidin koulutustaso. Koulutustaso on nuorten ikäryhmässä haasteellinen muuttuja, sillä se on jatkuvassa muutoksessa ja mittaa usein suunnilleen samaa asiaa kuin ikä. Koska valtaosalla nuorista koulutus on yhä kesken, tutkintomuuttujaa käytettäessä suuri osa tapauksista hukataan, mikäli kaikki opiskelijat jätetään analyyseista pois.

Kattavampi koulutusmuuttuja saadaankin yhdistämällä tiedot suoritetuista tutkinnoista ja opiskelupaikasta. Näin luodun muuttujan luokat ovat yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa (n=382), ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa (n=333), toisen asteen ammatillinen tutkinto tai sitä suorittamassa (n=618), ylioppilas tai lukiossa (n=424) sekä ei tutkintoja, ei opiskele (n=49). Yhteensä 95 tapauksessa (5 %) jokin tiedoista puuttui. Tässä julkaisussa käytetään yhdistettyä koulutusmuuttujaa ensisijaisena koulutuksen mittarina.

Luokittelussa 31 ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevaa ylioppilasta on luokiteltu toisen asteen ammatillisen tutkinnon luokkaan ja 5 lukiossa opiskelevaa, toisen asteen ammatillisen tutkinnon jo suorittanutta puolestaan ylioppilaiden ja lukio-opiskelijoiden luokkaan. Peruskoululaiset on jätetty pois, sillä siinä vaiheessa eri koulutuspolut eivät vielä ole eriytyneet.

Ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista 31 (14 %) on ylioppilaita ja 143 (64 %) peruskoulutaustaisia. Ammattikorkeakoulututkintoa suorittavista 96 (58 %) on ylioppilaita, 41 (25 %) ammatillisen tutkinnon suorittaneita. Yliopisto-opiskelijoista korkein tähän mennessä suoritettu tutkinto on 149:lla (57 %) ylioppilastutkinto, 4:llä (2 %) toisen asteen ammatillinen tutkinto, 10:llä (4 %) ammattikorkeakoulututkinto, 102:lla (37 %) yliopistotutkinto (eli he ovat joko jatko-opiskelijoita tai toista tutkintoa suorittamassa). Harvinaisempiakin koulutuspolkuja on aineistoon osunut: kaksi yliopistotutkinnon suorittanutta on siirtynyt ammatilliseen koulutukseen, 13 ammattikorkeakouluun. Ammattikorkeakoulututkinnon jo suorittaneista seitsemän opiskelee ammatillisessa oppilaitoksessa. Viime vuosina jatko-opiskelijoiden ja erilaisten epälineaaristen koulutuspolkujen osuudet ovat yleistyneet Nuorisobarometrin aineistossa.

Työttömyys

Nuorisobarometrin aineistossa 8 prosenttia vastaajista oli haastatteluhetkellä työttömänä. Kun laskuista poistaa työvoimaan kuulumattomat vastaajat, kuten koululaiset ja vanhempainvapaalla olevat, on osuus 15 prosenttia. Varsinaisella nuorisotyöttömyydellä tarkoitetaan yleensä 15–24-vuotiaiden työttömyyttä. Tässä ikäryhmässä työttömyys kyselyaineistossa on 21 prosenttia.

Työttömyyden muutos barometriaineistossa on ollut samansuuntaista kuin varsinaisissa työvoimatilastoissa. Nuorisotyöttömyyden seuraaminen Nuorisobarometrien lukujen perusteella ei kuitenkaan ole kovin mielekästä, sillä tiedonkeruun ajankohta vaihtelee vuosittain ja nuorisotyöttömyyden kausivaihtelu on erittäin suurta. Esimerkiksi tämän vuoden Nuorisobarometrin tiedonkeruuajankohtana Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen nuorisotyöttömyysaste laski kesäkuun 20 prosentista heinäkuun 10 prosenttiin. Yleensäkin nuorisotyöttömyys on barometrissa selvästi virallisia lukuja vähäisempää. Lukujen vertaaminen ei kuitenkaan ole mielekästä, sillä työttömyys määritellään näissä eri tavoin. Esimerkiksi väliaikaisesti työttömyysturvan varassa kesätyötä hakeva nuori voi Nuorisobarometrin kyselyssä kokea itsensä enemmän opiskelijaksi kuin työttömäksi. Työvoimatutkimuksessa myös opiskelija voidaan luokitella tilastoissa työttömäksi.

Nuorten jakaminen opiskelijoihin ja työssäkäyviin on siinä mielessä yksinkertaistus, että monet nuoret käyvät työssä opintojen ohessa ja lukukausien välillä. Nuorisobarometrissakin lähes puolet kaikista koululaisista ja opiskelijoista on myös palkkatöissä. Tilastokeskuksen

koulutustilastojen mukaan opiskelijoista kävi opintojen ohella töissä hieman yli puolet, ja osuus on viime vuosina vähentynyt (Suomen virallinen tilasto 2016b).

Työn ja koulutuksen ulkopuolisia nuoria, joilla ei ole peruskoulun jälkeisiä tutkintoja, on aineistossa vain noin yksi prosentti.

Aluemuuttujat

Tilastollisen kuntaryhmityksen lisäksi Nuorisobarometrissa käytetään alueluokituksena niin sanottua suuraluetta. Se perustuu EU:n tilastoviraston Eurostatin kolmitasoiseen hierarkkiseen NUTS-luokitukseen,[4] jossa suuralueet vastaavat NUTS 2 -tasoa. Nuorisobarometrissa on käytössä vuonna 2003 käyttöön otettu suuraluejako sillä erotuksella, ettei Ahvenanmaa ole lainkaan mukana ja Uusimaa on erotettu muusta Etelä-Suomesta omaksi alueekseen.

Lastensuojelun asiakkuus

Nyt toteutetuissa haastatteluissa esitettiin ensimmäistä kertaa kysymys ”Kun ajattelet peruskouluikääsi, niin oliko perheesi tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa?” Myöntävästi vastasi 12 prosenttia (n=229). Tietoa käytetään taustamuuttujana, ja kysymys on tarkoitus toistaa myös tulevissa tiedonkeruissa.

Maahanmuuttajatausta

Periaatteessa yksinkertainen maahanmuuttajan määritelmä (ulkomailla syntynyt, Suomeen muuttanut henkilö) on kulttuurisen moninaisuuden tarkastelun kannalta epäkäytännöllinen. Se kattaa esimerkiksi myös ne suomalaisten vanhempien lapset, jotka ovat vain käyneet syntymässä jossain muualla. Näin mekaaninen määritelmä ei myöskään ole kaikkein tarkoituksenmukaisin vaikkapa etnisten hierarkioiden tarkasteluun, sillä siihen eivät sisälly esimerkiksi ulkomailla syntyneiden vanhempien Suomessa syntyneet lapset.

Jos halutaan löytää tilastoaineistosta erilaisia kulttuurisia taustoja, on luokitteluihin syytä kiinnittää huomiota. Koska etnistä taustaa ei Suomessa saa tilastoida, on se operationalisoitava ja tarkasteltava kulttuuritaustoja välillisesti muiden muuttujien avulla. Nuorisobarometrin aineisto mahdollistaa luokittelut äidinkielen, kansalaisuuden sekä haastateltavan oman ja hänen vanhempiensa syntymämaiden perusteella.

Maahanmuuttajaa käyttökelpoisempi käsite voi kömpelyydestään ja tietystä värittyneisyydestään huolimatta olla maahanmuuttajataustaisuus tai ulkomaalaistaustaisuus. Yksinkertaisimmillaan se tarkoittaa henkilöä, joka on joko itse muuttanut Suomeen tai sitten hänen vanhempansa ovat tehneet niin. Myöskään tässä tilastointi ei ole yksiselitteinen asia eivätkä alan tutkijat ole määritelmistä yksimielisiä (ks. esim. Kivijärvi & Ronkainen 2014; Martikainen 2007; Kivijärvi 2010).

Äidinkieltä on pidetty melko hyvänä muuttujana ulkomaalaistaustaisuuden tarkastelussa esimerkiksi siksi, että monet säilyttävät äidinkielensä toisen maan kansalaisuuden saatuaankin (Kartovaara 2007; Pietiläinen ym. 2011, 10). Tässä mielessä ruotsin kieli tosin on hieman ongelmallinen, koska pelkän ruotsinkielisyyden perusteella ei voi päätellä, onko kyseessä suomenruotsalainen vai ruotsinkielinen maahanmuuttaja. Kielen mukaan luokittelussa on kuitenkin Martikaisen (2007) mukaan perustavammanlaatuisia ongelmia. Ensinnäkin se on subjektiivinen perustuessaan omaan ilmoitukseen. Toiseksi se ”etnistää” joitakin ihmisiä turhaan, sillä puhuttu kieli ei ole sama asia kuin siteet yhteiskuntaan. Lisäksi pidempi asuminen vastaanottavassa maassa ”hävittää” lapset ja nuoret kieliperustaisista tilastoista ennen pitkää. Niinpä maahanmuuttajataustaisuuden määritelmää on hyödyllistä tarkentaa mahdollisuuksien mukaan muilla muuttujilla.

Tilastokeskus on vuoden 2012 aikana ottanut käyttöön uuden syntyperä-luokituksen, joka määräytyy henkilön vanhempien syntymävaltiotiedon perusteella.[5] Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla.[6] (Suomen virallinen tilasto 2016a.) Kriteerin täyttää Nuorisobarometrin aineistossa 104 nuorta, joista 69 on vieraskielisiä ja

79 ulkomailla syntyneitä. Edellä mainittu ulkomaalaistaustaisten luokasta putoaminen pätee pidemmällä, sukupolvien mittaisella aikavälillä myös syntymämaahan luokittelukriteerinä: ulkomaalaistaustaisten jälkeläiset ovat syntyperätilastoissa suomalaistaustaisia.

Kulttuurisen moninaisuuden löytämiseksi vaatimus, että kaikkien tiedossa olevien vanhempien tulee olla syntynyt ulkomailla, vaikuttaa turhankin tiukalta. Tilastokeskuksen käyttämin kriteerein kaikkiaan 18 vieraskielistä ja 30 ulkomailla syntynyttä tulee luokitelluksi suomalaistaustaiseksi. Toisaalta Suomen ulkopuolella syntyneiden joukossa on kaikkiaan 7 sellaista ulkomailla syntynyttä, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa. Näistä kaikki ovat muuttaneet Suomeen viimeistään 5-vuotiaana, pääosin pian syntymän jälkeen, mikä viitannee siihen, että kyse on lähinnä etnisesti suomalaisten vanhempien ulkomailla syntyneistä lapsista, joita ei ole mielekästä käsitellä maahanmuuttajataustaisina.[7] Tämän tulkinnan puolesta puhuu sekin, että vuoden 2014 Nuorisobarometrin aineistossa juuri kukaan Suomessa syntyneiden vanhempien ulkomailla syntyneistä jälkeläisistä ei kokenut itseään lainkaan maahanmuuttajaksi. Monikulttuurisuuden kokemus tosin oli tässä joukossa selvästi keskimääräistä yleisempää. (Myllyniemi 2014.)

Kuten nähdään, kaikilla vain yhteen kriteeriin nojaavalla määritelmällä on omat puutteensa. Siksi tämän julkaisun tilasto-osiossa maahanmuuttajataustaisuuden määritelmänä käytetään sekä äidinkieltä että vastaajan omaa ja hänen vanhempiensa syntymämaata. Maahanmuuttajataustaiseksi nuoreksi määritellään 1) ne, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, 2) ulkomailla syntyneet, joiden vanhemmista toinen on syntynyt ulkomailla, sekä 3) vieraskieliset, joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt ulkomailla. Tällä rajauksella aineistossa on 126 maahanmuuttajataustaista. Joukko on 68 prosenttisesti sama kuin jos kriteerinä käytettäisiin yksinomaan äidinkieltä[8] ja 93 prosenttisesti sama kuin jos kriteerinä käytettäisiin vain syntymämaita.

Tästä 126 nuoren joukosta 27 prosenttia on syntynyt Suomessa ja 73 prosenttia jossain muualla. Suomen kansalaisia näin määritellyistä maahanmuuttajataustaisista on 75 prosenttia. Vastaajien ja heidän vanhempiensa kahtiajako Suomessa tai muualla syntyneisiin on tietenkin yksinkertaistus. Yhdenvertaisuuden ja erityisesti etnisten hierarkioiden tutkimisen kannalta syntymämaallakin lienee merkitystä, mutta otoksen pienuudesta johtuen ei maiden mukaista luokittelua kuitenkaan ole mielekästä tehdä. Vastaajien yleisimmät syntymämaat ovat Venäjä (35), Ruotsi (11) ja Viro (10). Vastaajien äideistä 147 ja isistä 149 on syntynyt Suomen ulkopuolella.[9] Äideillä Suomen jälkeen yleisimmät syntymämaat ovat Venäjä/Neuvostoliitto (52), Ruotsi (16) ja Viro (15), isillä niin ikään Venäjä (33), Ruotsi (12) ja Viro (10).

Alueellisesti kyselyaineiston maahanmuuttajataustaisiksi määritellyt nuoret keskittyvät voimakkaasti Etelä-Suomeen (68 %) ja erityisesti Uudellemaalle (44 %). Länsi-Suomessa ulkomaalaistaustaisista asuu 21 prosenttia, Pohjois- ja Itä-Suomessa 10 prosenttia.

Maahanmuuttajasukupolvet

Jako maahanmuuttajataustaisiin ja muihin on karkea erottelu, jota voi olla syytä tarkentaa. Koska ulkomailla syntyneiltä kysyttiin maahanmuuttovuosi, voidaan tarkastella myös heidän maassa viettämäänsä aikaa[10] tai maahanmuuttoikäänsä. Perusjoukon ikäjakauma on niin suuri, ettei maassa vietetty aika ole kovin kuvaava muuttuja. Sen sijaan taustamuuttujana käytetään maahanmuuttoikää ja sovelletaan Alejandro Portesin ja Rubén Rumbaut'n maahanmuuttajasukupolvien luokittelua, joka korostaa lapsuusajan merkitystä sosiaalistumisessa uuteen yhteiskuntaan.

Lähtökohtaisesti ”toisen polven maahanmuuttaja” on kyseenalainen termi, koska jo määritelmän mukaan kyse ei ole maahanmuuttajasta. Siksi tässä käytetään muotoiluja ”ensimmäinen sukupolvi” ja ”toinen sukupolvi”. Ensimmäinen sukupolvi on syntynyt ulkomailla, toinen sukupolvi puolestaan viittaa kahden

maahanmuuttajavanhemman uudessa kotimaassa syntyneisiin lapsiin. Nämä ovat siis viettäneet koko elämänsä maassa eivätkä ole muuttaneet missään vaiheessa. Rumbaut (2007) erottelee lisäksi sukupolven 2,5, jolla hän viittaa kansainvälisistä liitoista syntyneiden lapsiin.[11]

Rubén Rumbaut (2007) jakaa maahanmuuttajat sukupolviin sen mukaan, minkä ikäisinä he ovat maahan muuttaneet. Sukupolveen 1 (yli 17-vuotiaana muuttaneet) kuuluu Nuorisobarometrin aineistossa vain 12 nuorta, sukupolveen 1,25 (13–17-v.) 15 nuorta. Sukupolvi 1,5 (6–12-v.) on kenties muita helpommassa asemassa oppiessaan kielen aikaisemmin ja paremmin. Näitä nuoria on barometriaineistossa 36. Suurin ryhmä on sukupolvi 1,75 (alle 6-vuotiaana muuttaneet), joita on kyselyaineistossa 29.

Maahanmuuttajasukupolvet ovat tietysti kiinteästi yhteydessä maassa vietettyyn aikaan. Sukupolvi 1 on asunut Suomessa keskimäärin 5,1 vuotta, sukupolvi 1,25 keskimäärin 9,6 vuotta, sukupolvi 1,5 jo 13,4 vuotta ja sukupolvi 1,75 peräti 20,2 vuotta.

Taulukossa 1 nähdään paitsi maahanmuuttajasukupolvien lukumäärä, myös niiden luokittelemisen kolme eri tarkkuustasoa. Nuorisobarometrin kyselyaineistossa on kussakin yksittäisessä luokassa liian vähän tapauksia näin tarkkaa luokittelua varten. ”Välisukupolvien” tarkastelussa oleellisinta lienee havainto siitä, että niiden välillä on merkittäviä eroja ja että niiden tarkastelemista yhtenä ”maahanmuuttajanuorten” ryhmänä voi pitää ongelmallisena.

Koska Rumbaut’n mallissa ei huomioida äidinkieltä, taulukon 1 tiedot eivät ole täysin yhteismitallisia edellä (s. 15) esitetyn maahanmuuttajataustaisuuden luokittelun kanssa. Sukupolveen 1 ja 2 kuuluvista kaikki kuuluvat myös barometrin tilasto-osion maahanmuuttajataustaisten luokkaan, välisukupolviin kuuluvistakin 83 prosenttia. Kansainvälisistä liitoista syntyneiden sukupolvesta 2,5 sen sijaan vain 37 prosenttia kuuluu tähän luokkaan. Nuorisobarometrin tilasto-osiossa taulukon 1 esittelemiä välisukupolvia käytetään muuttujana vain silloin, kun maahanmuuttoikä tuo käsiteltävän aiheen kannalta sisällöllisesti mielekästä lisäinformaatiota.

Etnisyys

Edellä esitettyjen vanhempien syntymämaiden ja nuoren oman äidinkielen perusteella on vielä Kivijärven ja Ronkaisen (2014) luokittelua seuraten luotu etnisyyskategoriat, joiden neljä luokkaa ovat: 1) suomenkielinen kantaväestö (nuori itse ja molemmat vanhemmat syntyneet Suomessa, n=1664), 2) ruotsinkielinen kantaväestö (nuori itse ja molemmat vanhemmat syntyneet Suomessa, n=90), 3) ulkomaalaistaustaiset (kuten määritelty sivulla 15) ja 4) ylikansallisten liittojen jälkeläiset (taulukon 1 sukupolvi 2,5, n=71). Tässä etnisyyden tarkastelu joudutaan tekemään ulkopuolelta tulevien

TAULUKKO 1. MAAHANMUUTTO JA SUKUPOLVET NUORISOBAROMETRIN AINEISTOSSA. RUMBAUT’N MALLIA MUKAILLEN.

Sukupolvi	Väli-sukupolvi (1)	Väli-sukupolvi (2)	Vanhempien syntymämaa	Syntymämaa	Muuttoikä	Elämänvaihe	n
1	1	1	..	ulkomaa	yli 17	siirtymä aikuisuuteen	12
	1,5	1,25	..	ulkomaa	13–17	teini-ikä	15
		1,5	..	ulkomaa	6–12	lapsuus	36
		1,75	..	ulkomaa	alle 6	varhaislapsuus	46
2	2	2	ulkomaa + ulkomaa	asuinmaa	..		21
		2,5	ulkomaa + asuinmaa	asuinmaa	..		71
							201

Lähteet: Rumbaut 2007; Martikainen & Haikkola 2010.

KUVIO 1. "KOETKO KUULUVASI VÄHEMMISTÖÖN SEURAAVIEN ASIOIDEN SUHTEEN?" (%)

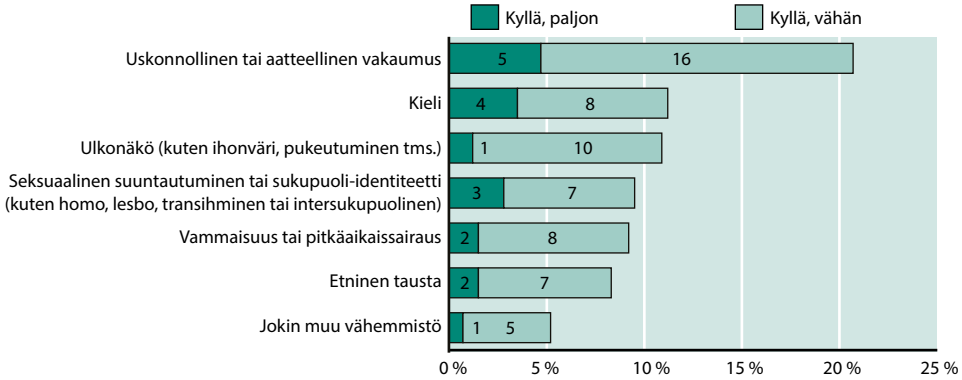

luokitusten perusteella (syntymämaa, äidinkieli), ei niinkään nuorten (itse)identifikaatioina saati objektiivisesti olemassa olevina ryhminä. Tämä on tietenkin ongelmallista. Toisaalta luokittelua käytetään esimerkiksi tarkasteltaessa syrjintäkokemuksia, jotka ovat paljolti riippumattomia yksilöiden omista identiteeteistä tai todellisista ryhmäjäsenyyksistä. (Ks. Kivijärvi & Ronkainen 2014; maahanmuuttajasukupolvien yhteyksistä nuorten itsemäärittelyihin ks. Myllyniemi 2014.)

Erilaiset maahanmuuttajuuden määritelmät saattavat hämmentää niin lukijaa kuin tutkijaakin. Taustalla on yksinkertaisesti tarve ottaa tilastollisesti haltuun monitulkintaista ilmiötä sen eri näkökulmista. Joskus riittää karkea jako suomalaistaustaisiin ja ulkomaalaistaustaisiin. Joskus taas maahanmuuttoikä tai Suomessa vietettyjen vuosien määrä on oleellinen taustatieto. Joissain tapauksissa puolestaan maahanmuuttoikää käyttökelpoisempi taustatieto on etnisyys. Esimerkiksi ne 61 suomalaistaustaista (joista 9 ruotsinkielisiä), jotka muodostavat valtaosan etnisyys-luokittelun 71:stä ylikansallisten liittojen jälkeläisistä, jäisivät kokonaan piiloon karkeassa kaksiluokkaisessa ulkomaalais- ja suomalaistaustaisten erottelussa.

Vähemmistökokemukset

Vähemmistöön kuulumisen kokemuksia kartoitettiin kysymyksellä ”Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen?” Kysyttyjä asioita oli seitsemän: etninen tausta, kieli, uskonnollinen tai aatteellinen vakaumus, seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti (kuten homo, lesbo, transihminen tai intersukupuolinen), vammaisuus tai pitkäaikaissairaus, ulkonäkö (kuten ihonväri, pukeutuminen tms.) sekä jokin muu vähemmistö. Vastaajat ilmoittivat kuuluvansa kuhunkin näistä vähemmistöistä paljon, vähän tai eivät ollenkaan.

Vähemmistökokemuksia on Nuorisobarometreissa seurattu vuodesta 2014 alkaen. Kyselyn luokat ovat hieman muuttuneet, joten suora vertailu ei kaikissa kohden ole mahdollista.[12] Keskeisin tarkoitus vähemmistöön kuulumisen kokemusten seurannassa ei kuitenkaan ole trenditieto kokemusten yleisyydestä, vaan mahdollisuus tarkastella eri aihepiirejä myös vähemmistönäkökulmasta. Samalla lienee syytä korostaa, ettei vähemmistöjen sisäistä moninaisuutta tule unohtaa eikä mitään näistä niin sanotuista vähemmistöistä voi pitää yhtenäisenä, erillisenä tai helposti erottuvana ryhmänä. Kysymys on vastaajan omista kokemuksista, jotka voivat muuttua nuorten ikäryhmässä ja sen jälkeenkin.

Kuvioon 1 on koottu nuorten samastuminen eri vähemmistöihin. Selvästi yleisin kokemus liittyy uskonnolliseen tai aatteelliseen vakaumukseen, jonka suhteen ainakin vähän vähemmistöön kuulumisen kokemuksia on noin joka viidennellä nuorista. Kielen perusteella vähemmistöön koki kuuluvansa noin 12

prosenttia, ulkonäön vuoksi 11 prosenttia. Hieman harvemmalla kuin yhdellä kymmenestä on vähemmistökokemuksia seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin, vammaisuuden tai pitkäaikaissairauden tai etnisen taustan vuoksi.

Vaikka käytettäisiin väljää kriteeriä (eli kokemusta ainakin vähäisestä kuulumisesta), ei enemmistöllä (61 %) ole lainkaan vähemmistökokemuksia. 22 prosentilla on kokemusta vähemmistöön kuulumisesta yhdessä kysytyssä asiassa, 9 prosentilla kahdessa, 4 prosentilla kolmessa ja 4 prosentilla vähintään neljässä asiassa. Kaikkiaan siis 39 prosentilla on ainakin jonkinlaista kokemusta vähemmistöön kuulumisesta. Tiukemmasta vähemmistöön kuulumisen kriteeristä (kokee kuuluvansa paljon) ei 89 prosentilla ole lainkaan kokemusta ja vain 11 prosentilla vastaajista on jokin voimakas vähemmistöön kuulumisen kokemus.

Sukupuolen tai iän mukaisessa vertailussa ei ole eroja vähemmistöön kuulumisen kokemuksissa. Aluevertailun perusteella kokemukset painottuvat Etelä- ja Länsi-Suomen suurimpiin kaupunkeihin, etenkin Helsinkiin ja Uudellemaalle. Osan eroista selittää maahanmuuttajien määrä näillä alueilla, samoin ruotsinkielisten suurempi osuus. Ruotsinkielisellä kantaväestöllä vähemmistökokemukset ovat itse asiassa yleisempiä kuin ylikansallisten liittojen jälkeläisillä (vrt. etnisyysluokitus, ks. s 16), mikä selittyy sillä, että kieli on yksi selvitetyistä vähemmistökokemusten luokista. Ulkomaalaistaustaisuus on erittäin vahva selittäjä varsinkin etniseen taustaan, kieleen ja ulkonäköön perustuville vähemmistökokemuksille. Vähemmässä määrin ulkomaalaistaustaisuus on yhteydessä myös kaikkien muiden selvitettyjen vähemmistöön kuulumisen kokemusten yleisyyteen.

TULEVAISUUDENNÄKYMÄT

TODENNÄKÖINEN JA TOIVOTTU TULEVAISUUS

Nuorten tulevaisuuskuvaa selvitetään kysymyssarjoilla, joista ensimmäisessä käsitellään Suomen tulevaisuutta, sitten omia, henkilökohtaiseen lähitulevaisuuteen liittyviä haaveita. Tämän jälkeen tulevaisuutta luodataan luottamuksen näkökulmasta kysymyksillä, jotka liittyvät vastaajan omaan, Suomen ja maailman tulevaisuuteen sekä oman ja seuraavan ikäluokan taloudelliseen tulevaisuuteen.

Suomen tulevaisuudennäkymiä selvitettiin pyytämällä arvioita 18 tulevaisuudennäkymän toteutumisen todennäköisyydestä seuraavan 10 vuoden kuluessa. Arvioita pyydettiin viisiportaisella asteikolla (1 = erittäin epätodennäköistä – 5 = erittäin todennäköistä).

Samoista 18 tulevaisuudenkuvasta haluttiin niiden todennäköisyyden ohella tietää, kuinka toivottavina kyseisiä kehityskulkuja pidetään. Myös tässä arvioita pyydettiin viisiportaisella asteikolla (1 = ei toivottavaa – 5 = erittäin toivottavaa).[13]

Nuorten arviot kysyttyjen asioiden todennäköisyydestä (kuvio 2) ja toivottavuudesta (kuvio 3) tarjoavat niin suuren määrän tietoa nuorison tulevaisuudennäkymistä, että kokonaiskuvan saaminen on jokseenkin vaikeaa. Niinpä tässä luvussa informaation paljoutta tiivistetään eri tavoin kuvioissa 4a ja 4b sekä taulukossa 2.

Yksi tapa tiivistää asiaa on vertailla erilaisten kehityskulkujen toivottavana ja todennäköisenä pitämistä, minkä kysymyksenasettelu mahdollistaa. Kaikki kysytyt asiat esitetäänkin kuviossa 4a keskiarvoittain, mikä tuo näkyviin toivottavuuden ja todennäköisyyden väliset erot kussakin kysymyksessä.

Yksi erityisen intressin kohde ovat asiat, joita pidetään toivottavina, muttei niinkään todennäköisinä. Kuilu on erityisen suuri turvallisuuteen, ympäristön tilaan ja yhdenvertaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Eriarvoisuuden vähenemistä toivovat erityisesti tytöt ja kyselyn vanhimmat vastaajat. Tytöt sekä toivovat kulttuurisen moninaisuuden lisääntymistä että arvioivat sen selvästi poikia todennäköisemmäksi. Itse asiassa selvitetyistä kehityskuluista suuri osa on erityisesti tyttöjen toiveissa, ja erityisen suuria sukupuolten väliset erot ovat suhteessa henkisten arvojen merkityksen kasvuun. Poikien arvoissa korostuvat tyttöjä enemmän vain toive elintason noususta ja teknologian roolin vahvistumisesta. Yleisesti ottaen sukupuolten näkemyserot ovat suurempia asioiden toivottavuuden kuin todennäköisyyden arvioinnissa.

Sukupuolierojen ohella huomiota kiinnittää asioiden toivottavuuden lisääntyminen iän myötä. Ikäryhmittäisissä eroissa ei sinänsä ole mitään yllättävää, sillä Nuorisobarometreissa on yli kahden vuosikymmenen ajan havainnoitu alle kolmekymppisten ikäryhmien arvojen ja asenteiden eroja. Muissa tutkimuksissa on myös havaittu elämänlaadun eri ulottuvuuksien tärkeyden vaihtelevan eri ikävaiheissa nuoruudesta vanhuuteen (Vaarama ym. 2010). Kiinnostavaa on kuitenkin se, että lähes kaikkien kysyttyjen asioiden toivottavuus kasvaa jyrkästi kolmenkymmenen ikävuoden lähestyessä. Eri ikävaiheissa tapahtuvan arvojen muuttumisen voi tulkita merkiksi eräänlaisesta kypsymisestä ja perspektiivin laajenemisesta. Toisaalta se saattaa kertoa kyselyiden arvolatautuneisuudesta tai jopa vinoutumisesta, siitä, että keski-ikäisillä tutkijoilla on taipumus selvittää erityisesti itse tärkeänä pitämiään asioita.

Hyvinvointivaltion säilyminen on monien toiveissa, mutta luottamus siihen on selvästi heikommalla tasolla. Sukupuolella tai asuinpaikalla ei juuri ole merkitystä uskossa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen, minkä voi tulkita kertovan hyvää nuorten kokemuksesta systeemin tasapuolisuudesta. Voimakkainta luottamus hyvinvointivaltion tulevaisuuteen on korkeasti koulutetuilla ja muutenkin optimistisesti tulevaan katsovilla nuorilla.

Kielteisempi havainto sen sijaan on iän myötä tapahtuva uskon rapistuminen hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Vastaava havainto tehtiin myös aikaisemmin, kun asiaa selvitettiin vuosien 2004 ja 2014 Nuorisobarometreissa (Paju 2004; Myllyniemi 2014). Useimmissa hyvinvointivaltioon liittyvissä kysymyksissä luottamus on ollut heikoimmillaan 20–24-vuotiaiden ikäryhmässä, minkä jälkeen se jälleen hieman vahvistuu. Tämä liittynee nuorten omiin ja heidän viiteryhmänsä kokemuksiin, sillä alle 25-vuotiaana etenkin itsenäisesti asuvien nuorten köyhyysriski on suurimmillaan (Myllyniemi & Gissler 2012, 75–76). Varhaiset itsenäistymismuutot ovat yhteydessä yleisempään toimeentulotuen saamiseen, mutta Nuorisobarometrin mukaan kaikista lapsuudenkodista muuttaneista alle 30-vuotiaista enemmistö saa vanhemmiltaan taloudellisesta tukea, ja osuus on kasvusuunnassa (Myllyniemi 2015).

Myös Nuorisobarometrin toiveita ja pelkoja koskevista avoimista kysymyksistä voi lukea, että nuorten luottamus hyvinvointivaltion pelastavaan voimaan on kenties hiipumassa. Se näkyy korostuneena työttömyyden pelkona, mikä viittaa paitsi haluun olla mukana työelämässä myös nuorten huoleen toimeentulon riittävyydestä. (Tarkemmin aiheesta ks. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti tässä julkaisussa.)

Nuorilla on useita mahdollisia syitä epäillä hyvinvointivaltion kestävyyttä. Osa syistä liittyy rahoituspohjaan: talouskasvun hidastuminen, ympäristöresurssien rajallisuus, sosiodemografinen kehitys kohti työtätekevien ikäluokkien pienentymistä... Osa liittyy yhteiskunnan tulonjaon muutoksiin ja sitä kautta järjestelmän legitimiteettiin. Hyvinvointivaltion kannalta erityisen huolestuttavaa on toimeentulostaan eniten huolta kantavien heikko usko hyvinvointivaltion tulevaisuuteen: he eivät todennäköisesti koe, että hyvinvointivaltio pystyisi turvaamaan heidän toimeentulonsa tilanteessa, jossa rahat

KUVIO 2. "KUINKA TODENNÄKÖISENÄ PIDÄT SEURAAVIA KEHITYSKULKUJA TULEVAISUUDESSA SUOMESSA?" (AIKAJÄNNE 10 VUOTTA, %)

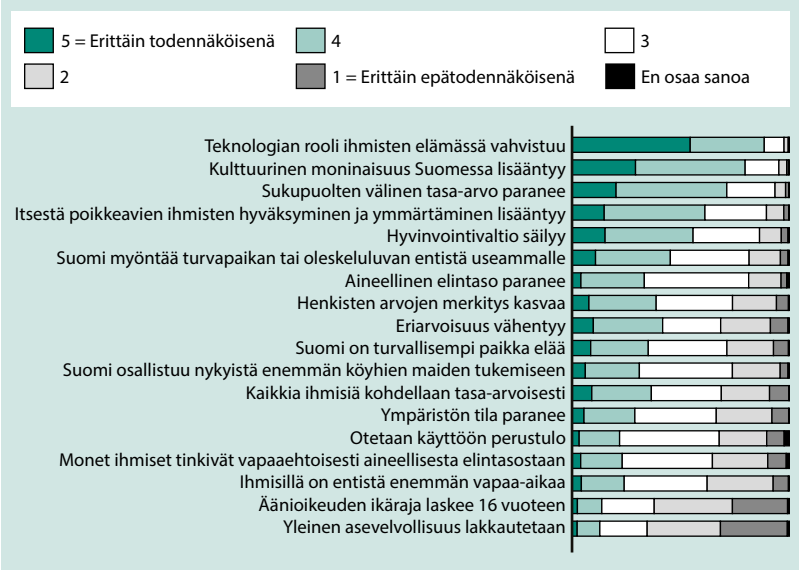

KUVIO 3. "KUINKA TOIVOTTAVANA PIDÄT SEURAAVIA KEHITYSKULKUJA TULEVAISUUDESSA SUOMESSA?" (AIKAJÄNNE 10 VUOTTA, %)

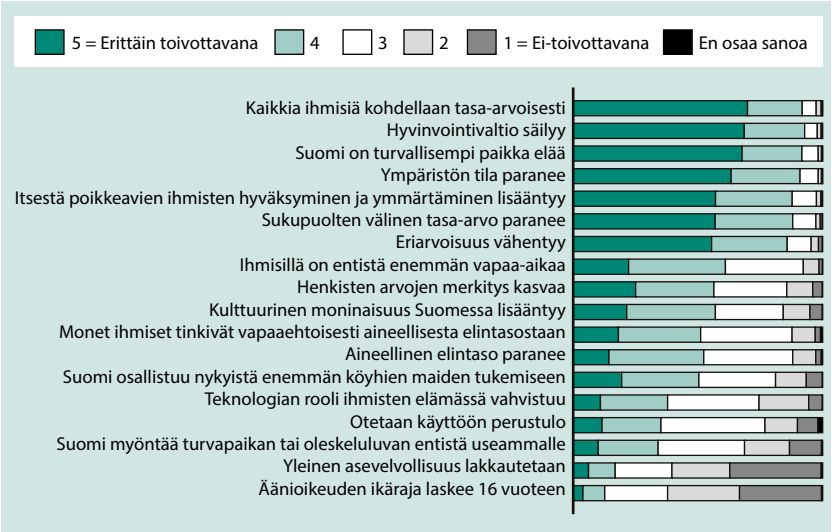

eivät riitä elämiseen. (Ks. Laihiala ym. tässä julkaisussa. Nuorten näkemyksistä suomalaisesta sosiaaliturvasta ks. myös Hiilamo 2014.)

Nuoren ikäryhmän kannalta varsin kaukaiseen tulevaisuuteen kurkottaa kysymys luottamuksesta eläkkeisiin. Eläketurvakeskuksen tutkimuksessa osa nuorista vastaajista perusteli luottamusta eläkejärjestelmään ja sen tulevaisuuteen nimenomaan luottamuksella ylipäänsä hyvinvointivaltion säilymiseen ja vakauteen. Erityisesti nuorten luottamus eläkelupaukseen laski selvästi vuosien 2011 ja 2014 välillä, mikä ei kerro hyvää luottamuksesta järjestelmään. (Takala 2015, 19.)

Historiassa taloudelliset kriisit ovat luoneet mahdollisuuksia monenlaiselle radikalisoitumiselle. Nytkin taantuma, polarisaatio ja monimutkaiset globaalit kriisit, jotka konkretisoituvat Eurooppaan kohdistuvina pakolaisvirtoina, lienevät tärkeä kasvualusta populistiselle ja eliitinvastaiselle liikehdinnälle. Suuri kysymys on se, kovenevatko asenteet, jos omista perustarpeista pitää tinkiä. Helena Helven pitkän aikavälin seurantatutkimusten perusteella näin on: asenteet jyrkentyvät, kun työtä ei ole. Osa nuorista on jopa sitä mieltä, että kuntien ja valtion verotuloista ei pitäisi jakaa parempiosaisilta huonompiosaisille (Helve 2002; 2015; 2016). Nuorisobarometrin seuranta osoittaa tältä osin monitulkintaisiin suuntiin. Yhtäältä omasta toimeentulostaan huolestuneet (vrt. kuvio 16) ovat muita useammin sitä mieltä, että yhteiskunnan maksamat tuet kuuluvat ensi sijassa suomalaisille, eivät ulkomaalaisille (vrt. kuvio 36). Toisaalta työttömät tai toimeentulostaan huolta kantavat eivät muuten poikkea maahanmuuttoasenteiltaan muista nuorista. Suhteessa yksilön ja yhteiskunnan suhteisiin suuri trendi taloudellisessa laskusuhdanteessa osoittaa itse asiassa pikemminkin lisääntyvän solidaarisuuden kuin kovenevien arvojen suuntaan. Nuorten näkemys siitä, että menestyminen elämässä on itsestä kiinni, on vähentynyt selvästi sitten viimeisimmän taloustaantuman alun (kuvio 24). Entistä harvempi on myös sillä kannalla, että jokainen on itse vastuussa köyhyydestään (kuvio 32). Ja kuten edellä kuviosta 3 nähtiin, valtaenemmistö nuorista toivoo hyvinvointivaltion säilyvän.

Yksi yllättävä havainto kuviossa 4a on se, että suuri osa nuorista ei toivo teknologian roolin ihmisten elämässä vahvistuvan nykyisestä, vaikka he pitävätkin sitä hyvin todennäköisenä. Vaikka ihmiset varmasti ovat aina kokeneet elävänsä juuri sillä hetkellä merkittäviä aikoja, voi varsinkin tietotekniikan nopeaa kehitystä perustellusti pitää tärkeänä osana tämän päivän nuorten kokemaa historiallista murrosta. Vaikka teknologian roolin kasvua voi tulkita vuosisatoja kestäneenä prosessina, on viime vuosien kehityksessä erityisiä piirteitä. Digitalisaation, internetin, pilvipalveluiden, mobiiliuden ja kaikenlaisen online-sisällön ansiosta teknologia ja media ovat hiipineet yhä kiinteämmäksi osaksi arkea. Erilaiset laitteet ovat integroitumassa toisiinsa, ja netti on hiipimässä myös esineiden maailmaan. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksessa tulee näkyviin, että koko elämys- ja kokemusmaailman läpäisee vahvasti verkottunut viestintäympäristö (Merikivi ym. 2016). Tässä voi tietysti pohtia sitäkin, että mikäli teknologia on todella arkeen sulautunutta ja kaikkialla läsnä olevaa, sitä ei enää edes teknologiaksi tunnisteta tai tunnusteta. Joka tapauksessa sosiaalisuuden ja elämäntapojen muutokset vaikuttavat vahvasti teknologiavetoisilta. On kiinnostavaa, että nuoriso suhtautuu vastahankaisesti tähän lähes vääjäämättömäksi kokemaansa kehitykseen, jonka haltuunotossa se itse samalla on eturintamassa.

Johdonmukaisesti ne nuoret, jotka toivovat teknologian roolin jatkavan vahvistumistaan, myös luottavat tieteen ja teknologian

KUVIO 4A. SUOMEN TODENNÄKÖINEN JA TOIVOTTU TULEVAISUUS

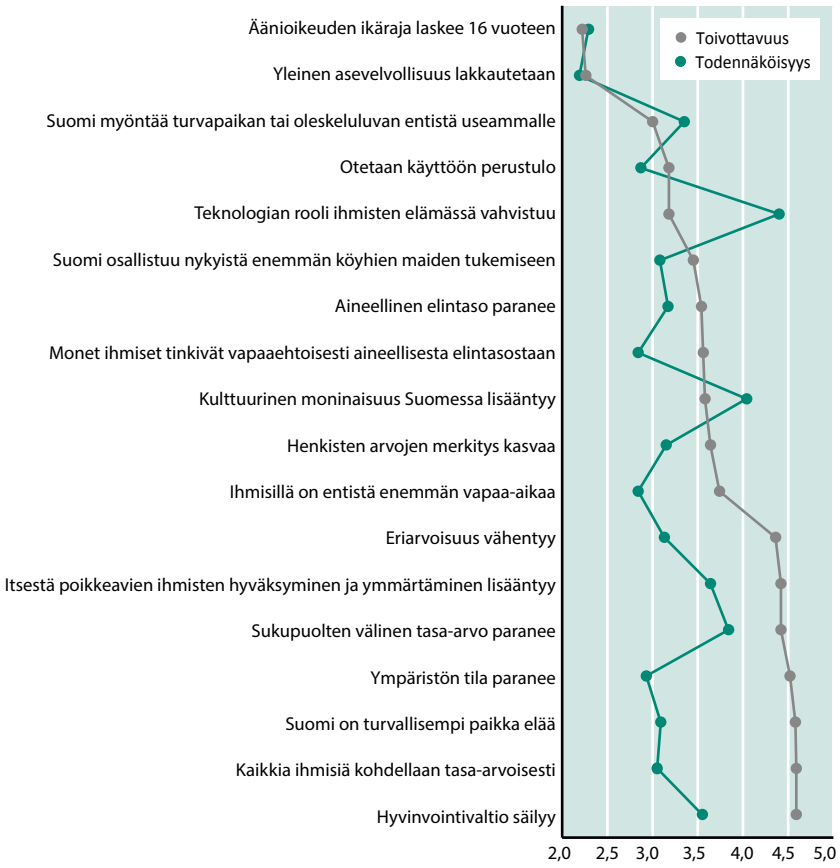

KUVIO 4B. NELIKENTTÄMALLI SUOMEN TULEVAISUUDEN NÄKYMIEN TODENNÄKÖISYYDESTÄ JA TOIVOTTAVUUDESTA

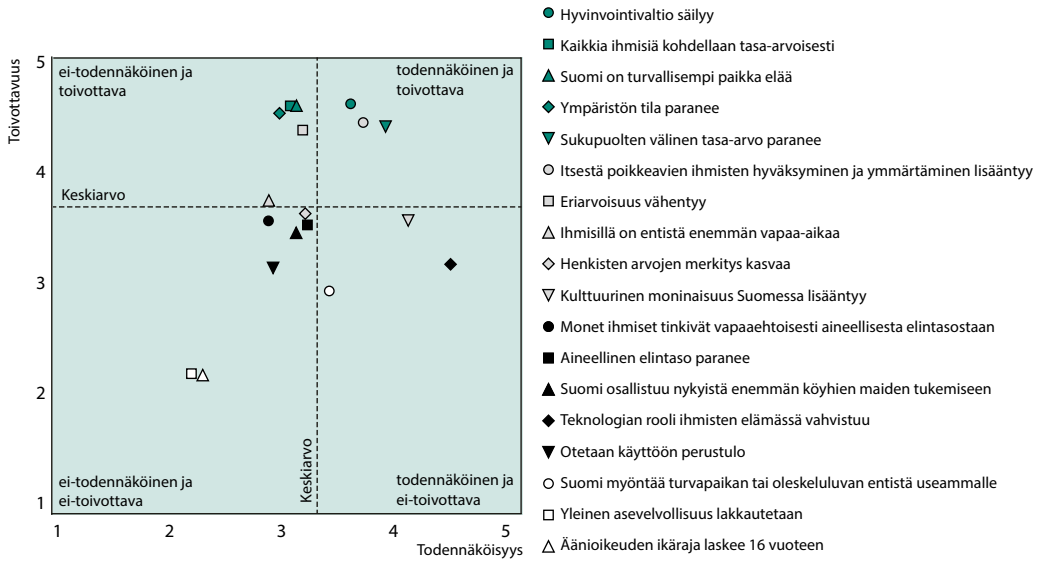

ratkaisevan ympäristöongelmat (kuvio 40). Eurobarometrien aineistossa teknologiapessimistisyys on kulkenut käsi kädessä jälkimaterialismin kanssa siten, että ihmisen aiheuttamiin riskeihin suhtauduttiin vähemmän varauksella Etelä-Euroopan maissa, samalla kun Keski- ja Pohjois-Euroopan maissa, joissa myös jälkimaterialistiset arvot ovat vallitsevampia, teknologiapessimismi on voimakkaampaa (Rusanen 2002, 199–201). Myös Nuorisobarometrin aineistossa jälkimaterialismiksi nimetty arvoulottuvuus liittyy kriittisyyteen teknologian kasvavaa roolia kohtaan (taulukko 2).

Tulevaisuuskartta

Samat tiedot kuin kuviossa 4a voi hahmottaa kaksiulotteisena mallina, jossa todennäköisyys ja toivottavuus esitetään samanaikaisesti eri akseleilla. Näin saadaan kuvion 4b esittämä nelikenttä, jossa tiivistyy paljon tietoa ”ajan hengestä”. Kuviota voi kutsua vaikkapa eräänlaiseksi nuorten tulevaisuuskartaksi. Koska tulevaisuus muodostuu nyt tehtyjen valintojen seurauksena, on nuorten tulevaisuuskuvalla potentiaalisesti hyvin suuri painoarvo. Voi jopa sanoa, että kyseessä on paitsi kartta, myös kompassi. Onkin kiehtovaa nähdä, mihin suuntaan nuorten arviot ja arvostukset liikkuvat barometrin seuraavilla kierroksilla.

Vaikka vastaavaa tulevaisuuskarttaa ei Nuorisobarometreissa ole aiemmin tehty, on toivottavuus ja todennäköisyys -jaottelu tuttu Delfoi-menetelmistä.[14] Itse asiassa nimenomaan tulevaisuudentutkijat ovat laadulliseen analyysiin tukeutuen päätyneet varsin paljon kuviota 4b muistuttavaan tulevaisuuskarttaan (Linturi & Rubin 2014). Kiinnostava ero on siinä, että vanhemmilla vastaajilla todennäköisiä ja ei-toivottuja tulevaisuuksia esiintyy enemmän kuin epätodennäköisiä ja toivottavia, jotka puolestaan korostuvat nuorilla (Linturi & Rubin 2011; Linturi ym. 2011). Tämä voi johtua tutkimusaiheiden ja -menetelmien erilaisuudesta, mutta saattaa myös kertoa erosta aikuisten ja nuorten kesken. Mikäli jälkimmäinen on totta, erityisesti nuorten tulevaisuuskuvassa painottuvat mahdollisuudet uhkakuvia enemmän.

Kuvion 4b esitystavassa on yhtymäkohtia myös organisaatioiden toiminnan arvioinnissa ja kehittämisessä käytettyyn SWOT-analyysiin.[15] Sen ulottuvuuksina ovat myönteiset ja kielteiset asiat, joita tässä vastaavat asioiden toivottavuus ja ei-toivottavuus, sekä ulkoiset ja sisäiset asiat, joita tässä vastaavat todennäköisyyden ja toivottavuuden ulottuvuudet.

Kuvion 4b vasemmassa yläneljänneksessä ovat asiat, joita pidetään toivottavina, muttei kovin todennäköisinä. Näitä voi pitää Suomen nuorten toivoman tulevaisuuden kannalta avainasemassa olevina mahdollisuuksina – tai kipukohtina. Nämä erityisen huomion arvoiset asiat ovat ympäristö, turvallisuus ja eriarvoisuuden vähentyminen.

Oikeassa yläkulmassa olevat asiat ovat sekä todennäköisiä että toivottavia. Kartan tätä lohkoa voi tulkita nuorten näkemyksiksi Suomen tulevaisuuden vahvuuksista. Niitä ovat ennen kaikkea hyvinvointivaltion säilyminen, sukupuolten välisen tasa-arvon paraneminen ja itsestä poikkeavien ihmisten hyväksymisen ja ymmärtämisen lisääntyminen. Edellä kuviossa 4a havaittiin juuri yhdenvertaisuuteen liittyvissä kysymyksissä toivottavuuden ja todennäköisyyden välinen ero suureksi. Näin onkin, mutta kuvioita 4a ja 4b yhdessä tarkastelemalla kokonaiskuva tarkentuu, kun huomio kiinnittyy yksittäisten kysymysten sisäisten erojen ohella niiden välisiin eroihin.

Oikeassa alakulmassa olevia asioita ei pidetä kovin toivottavina, mutta kuitenkin todennäköisinä. Näihin uhkakuviin kuuluu selvästi ainoastaan teknologian roolin vahvistuminen.

Kuvion 4b vasemmassa alakulmassa ovat asiat, joita ei toivota eikä pidetä todennäköisinä. Niihin kuuluvat yleisen asevelvollisuuden

TAULUKKO 2. SUOMEN TOIVOTTU SUUNTA. FAKTORIANALYYSIN JA FAKTORIPISTEIDEN KESKIARVOTARKASTELUN YLEISESITTELY.*

Faktori 1. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus	**Faktori 2. Globaali solidaarisuus**	**Faktori 3. Jälkimaterialismi**	**Faktori 3. Materialismi**
– Kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti – Sukupuolten välinen tasa-arvo paranee – Eriarvoisuus vähentyy – Itsestä poikkeavien ihmisten hyväksyminen ja ymmärtäminen lisääntyy – Suomi on turvallisempi paikka elää	– Suomi myöntää turvapaikan tai oleskeluluvan entistä useammalle – Kulttuurinen moninaisuus Suomessa lisääntyy – Suomi osallistuu nykyistä enemmän köyhien maiden tukemiseen	– Monet ihmiset tinkivät vapaaehtoisesti aineellisesta elintasostaan – Hyvinvointivaltio säilyy – Ihmisillä on entistä enemmän vapaa-aikaa – Henkisten arvojen merkitys kasvaa	– Aineellinen elintaso paranee – Teknologian rooli ihmisten elämässä vahvistuu
Ominaisarvo 5,03	Ominaisarvo 1,54	Ominaisarvo 1,33	Ominaisarvo 1,03
Kumulatiivinen selitysaste 14,73	Kumulatiivinen selitysaste 28,79	Kumulatiivinen selitysaste 40,29	Kumulatiivinen selitysaste 47,00
Kenen toiveita kuvaa:	**Kenen toiveita kuvaa:**	**Kenen toiveita kuvaa:**	**Kenen toiveita kuvaa:**
– Tytöt – Korkeasti koulutetut	– Tytöt – Alle 20-vuotiaat – Ulkomaalaistaustaiset – Lukiolaiset ja yliopistolaiset – Helsinki-Uusimaalla asuvat – Ruotsinkieliset	– Tytöt – 25–29-vuotiaat	– Pojat – Alle 20-vuotiaat – Ulkomaalaistaustaiset – Matala koulutustaso
Kenen toiveita ei kuvaa:	**Kenen toiveita ei kuvaa:**	**Kenen toiveita ei kuvaa:**	**Kenen toiveita ei kuvaa:**
– Pojat – Maaseutumaiset kunnat – Ulkomailla syntyneet	– Pojat – Vähintään 20-vuotiaat – Maaseutumaiset kunnat	– Pojat – Alle 20-vuotiaat	– Tytöt – 25–29-vuotiaat

* Muuttujien lataukset eri faktoreille liitetaulukossa 2.

lakkauttaminen ja äänioikeusikärajan laskeminen 16 vuoteen.

Nuorten asenteita äänioikeusikärajan laskemiseen erityisesti kuntavaaleissa on selvitetty aiemmin vuosien 2007 ja 2013 Nuorisobarometreissa. Tällä aikavälillä kannatus pysyi samana noin joka kolmannen kannattaessa ajatusta. Tämä koskee kuitenkin vain koko 15–29-vuotiaiden ikäryhmää. Alle 18-vuotiaiden joukossa – joita asia välittömimmin koskettaa – ajatus äänioikeusikärajan laskusta on ollut myötätuulessa, ja vuoden 2013 kyselyssä enemmistö 15–17-vuotiaista kannatti sitä (Myllyniemi 2013, 41). Nytkin ikärajan laskemista toivovat etenkin kaikkein nuorimmat vastaajat. Sen sijaan ikäryhmien väliset erot ovat pieniä, kun arvioidaan, kuinka todennäköisesti äänioikeusikäraja laskee kymmenen vuoden sisällä.

Yleisen asevelvollisuuden kannatus on nuorten parissa vahvaa. Selvä enemmistö vastustaa ajatusta sen lakkauttamisesta (kuvio 3) ja pitää sitä epätodennäköisenä (kuvio 2). Tytöillä toive yleisen asevelvollisuuden lakkauttamisesta on yleisempi kuin pojilla. Iän mukaan tarkasteltuna varsinkin pojilla toive vähenee 20 ikävuoden paikkeilla, siis iässä, jossa asevelvollisuus tyypillisesti suoritetaan.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan kyselyssä nykyisen kaltainen yleinen asevelvollisuus saa vahvan tuen, sillä kolme neljäsosaa koko väestöstä kannattaa sen säilyttämistä Suomessa. Nuorissa ikäryhmissä kannatus on tosin muita vähäisempää, ja niissä se on heikentynyt eniten viime vuosina. (MTS 2016a.)[16]

Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa toive yleisen asevelvollisuuden lakkauttamisesta korreloi niin tytöillä kuin pojillakin positiivisesti sukupuolten tasa-arvon parantumistoiveen kanssa. On kuitenkin mahdotonta sanoa, missä määrin kysymystä asevelvollisuuden lakkauttamisesta arvioitiin tasa-arvon näkökulmasta. Vuoden 2010 maanpuolustusteemaan keskittyneessä Nuorisobarometrissa tasa-arvonäkökulmaa tutkittiin väitteellä ”Vain miehiin kohdistuva asevelvollisuus on epäoikeudenmukainen”, jolloin samaa mieltä väitteen kanssa oli tytöistä 44 ja pojista 40 prosenttia. Toisaalta tuolloin molemmat sukupuolet arvioivat naisten vapaaehtoisen asepalvelun parantaneen sukupuolten tasa-arvoa. (Myllyniemi 2010; ks. myös Jukarainen 2010.)

Faktorianalyysi

Nuorten näkemyksiä kaikkiin kuvioissa 2–4 esiteltyihin tulevaisuuden kehityskulkuihin ei tässä käsitellä eri taustamuuttujien mukaan erikseen, vaan sen sijaan tietoa tiivistetään rajaamalla muuttujien määrää faktorianalyysin[17] avulla (taulukko 2), ja tehdään joitain huomioita taustamuuttujien mukaisista eroista.

Faktorianalyysi tuottaa neljän faktorin ratkaisun, jonka sisältö on varsin mielekkäästi tulkittavissa. (Tulokset on esitetty tarkemmin liitetaulukoissa 2 ja 3.) Lisäksi analyysia on jatkettu laskemalla niin sanotut faktoripisteet ja tarkastelemalla eri vastaajaryhmien sijoittumista niiden suhteen. Taulukossa 2 kerrotaan, missä taustamuuttujien luokissa lataukset ovat merkitsevästi vahvempia tai heikompia.

Ensimmäisen faktorin kuvaama Suomen toivottu suunta kiinnittyy vahvasti tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Tämä painotus on tyypillinen etenkin tytöille ja korkeasti koulutetuille sekä kaupungeissa asuville. Ulkomaalaistaustaisten toiveissa yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistymisen arvostus on vähäisempää. Monikulttuuristen liittojen jälkeläiset eivät poikkea niin sanotuista kantasuomalaisista, vaan erot paikantuvat ulkomailla syntyneisiin. Havainto saattaa liittyä siihen, että osa maahanmuuttajista on sosiaalistunut kulttuureihin, joiden arvot eivät aina vastaa pohjoismaisia ihanteita. Yksittäisten kysymysten kohdalla ulkomailla syntyneet eroavat muista eniten siinä, että he arvostavat vähemmän sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja eriarvoisuuden vähentämistä, kun taas erilaisuuden hyväksymisen tai hyvinvointivaltion säilymisen tärkeänä pitämisessä eroja ei ole. Niin kiinnostavaa kuin se olisikin, ei maahanmuuttajia ole aineistossa tarpeeksi yksittäisten taustamaiden tai -kulttuurien mukaista

luotettavaa vertailua varten. (Tasa-arvon edistymisen toiveesta lisää ks. Teräsaho & Keski-Petäjä tässä julkaisussa.)

Toinen arvoulottuvuus on nimetty globaaliksi solidaarisuudeksi. Sille latautuvat voimakkaimmin toiveet siitä, että tulevaisuuden Suomi myöntää turvapaikan tai oleskeluluvan entistä useammalle, kulttuurinen moninaisuus lisääntyy ja että Suomi osallistuu nykyistä enemmän köyhien maiden tukemiseen. Nämä toiveet ovat tyypillisiä tytöille ja alle 20-vuotiaille. Erityisen vahvasti nämä globaalit arvot liittyvät korkeaan koulutustasoon ja kaupunkeihin, varsinkin Helsinki-Uusimaalle. Tämä faktori lienee rajat ylittävä siinäkin mielessä, että globaali asenne yhdistää kehittyneiden maiden metropolialueita. Toisin kuin ensimmäisen, yhdenvertaisuutta korostavan faktorin näkemyksen, ovat nämä monikulttuuriset arvot tyypillisiä lukiolaisille ja yliopisto-opiskelijoille, mutta eivät ammatillisemman linjan valinneille. Ei liene suuri yllätys, että globaalin solidaarisuuden lisääntyminen on toivottava kehityssuunta etenkin ulkomaalaistaustaisten, niin muualla syntyneiden kuin monikulttuuristen liittojen jälkeläistenkin mielestä.

Kiinnostavasti omien lasten saaminen on käänteisessä yhteydessä globaalin solidaarisuuden arvoihin. Iän ja lastensaannin yhteisvaihtelu on voimakasta, ja tarkemmin katsottuna merkitseviä eroja on vain nuorimmissa ikäluokissa. Nuorena vanhemmaksi tulleille Suomen monikulttuuristuminen ei näyttäydy kovin tavoiteltavana asiana. Lasten saaminen on muutenkin voimakkaasti yhteydessä kriittisyyteen maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia kohtaan (ks. kuvio 36), ei ainoastaan Suomen suuntaa pohdittaessa, vaan myös henkilökohtaista asennetta mittaavissa kysymyksissä (kuten palkkaisiko vastaaja työnantajana kahdesta yhtä pätevästä työntekijästä mieluummin syntyperäisen suomalaisen). Sekä nuorella iällä lasten saaminen että matala koulutustaso ovat yhteydessä kielteisiin asenteisiin maahanmuuttoa kohtaan. Koulutustason kontrollointi heikentääkin yhteyttä, muttei kuitenkaan poista sitä kokonaan. Syyt tälle yhteydelle eivät avaudu kyselyaineiston avulla, vaan jäävät enemmän tai vähemmän arvailujen varaan. Lapsen saamisen voi ehkä ajatella tiivistävän ja tavallaan biologistavan elämisen piiriä. Lasten saaminen nuorella iällä saattaa tavalla tai toisella vaikuttaa turvallisuuden kokemukseen siten, että se lisää taipumusta kokea maahanmuuttajat uhaksi. Nuorisobarometrin aineistossa nuorena vanhemmaksi tulleiden turvattomuuden tunteet ainakin ovat muita yleisempiä, niin suhteessa omaan tulevaisuuteen yleensä, mutta etenkin suhteessa asuinpaikan turvallisuuteen (vrt. kuvio 16).

Kolmas faktori on nimetty jälkimaterialismiksi, sillä sille latautuvat voimakkaasti vapaaehtoinen tinkiminen aineellisesta elintasosta, hyvinvointivaltion säilyminen, lisääntyvä vapaa-aika sekä henkisten arvojen merkityksen kasvu. Nämä ovat erityisen tärkeitä tytöille ja kaupungeissa asuville. Iän myötä toive jälkimaterialististen arvojen vahvistumisesta yleistyy.

Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa nuorten tuntema huoli ympäristöstä, esimerkiksi ilmastonmuutoksesta (vrt. kuvio 40), on vahvasti yhteydessä jälkimaterialistisiin arvoihin. Asuinpaikkaan tai henkilökohtaiseen turvallisuuteen (vrt. kuvio 16) tai omaan työnsaantiin (vrt. kuvio 31) liittyvillä huolilla sen sijaan ei vastaavia yhteyksiä ole. Tässä mielessä Nuorisobarometrin aineiston voi varovaisesti tulkita tukevan beckiläistä riskiyhteiskuntateoretisointia, jonka mukaan uudenlaisten riskien ja epävarmuuksien herättämän huolen pitäisi näkyä suurempana materialististen arvojen omaksumisena. (Beck 1992; 2000.)

Neljännelle faktorille latautuu voimakkaimmin toive aineellisen elintason paranemisesta, heikommin myös teknologian roolin vahvistumisesta ihmisten elämässä. Tämä materialismiksi nimetty arvoulottuvuus on vahvasti yhteydessä myös haastattelun muiden osioiden materialistisiin arvoihin liittyviin kysymyksiin, kuten toiveeseen korkeasta elintasosta ja vakituisesta työpaikasta (kuviot 5 ja 6), samoin luottamukseen siihen, että tiede ja teknologia ratkaisevat ympäristöongelmat (kuvio 40). Inglehartilaiseen materialismin tulkintaan kuuluu myös esimerkiksi

kansallinen turvallisuus, ja Nuorisobarometrin aineistossa materialismiksi nimetty faktori korreloi merkitsevästi myös sen toiveen kanssa, että tulevaisuuden Suomi olisi turvallisempi paikka elää. Nuorisobarometrin haastattelun kontekstissa tosin turvallisuuden saama merkitys voi olla aivan toinen kuin ”järjestyksen ylläpito” tai ”vahvat puolustusvoimat” (Inglehart 1971; 1977). Määritelmiin tai operationalisointeihin ei tässä yhteydessä puututa tämän syvemmin. Vaikkei Nuorisobarometrin kyselyä olekaan rakennettu tietyt teoriat mielessä, mainitut esimerkit ja arvofaktorit antavat viitteitä siitä, että haastatteluaineistoa olisi mahdollista hyödyntää myös esimerkiksi modernisaatioteorioiden empiiriseen mallinnukseen ja testaamiseen.[18] Mukana on joka tapauksessa monia riskiyhteiskuntapohdinnan kannalta relevantteja teemoja, kuten epävarmuuden kokemukset (ks. kuviot 9 ja 16), suhtautuminen globalisaatioon ja globaaleihin ongelmiin (kuviot 36 ja 40), suhtautuminen teknologiseen kehitykseen (kuviot 2 ja 3) ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin (kuvio 13).

OMA TULEVAISUUS 35 IKÄVUOTEEN MENNESSÄ

Nuorten omia tulevaisuudensuunnitelmia tai -toiveita valaisee kuviossa 5 esitetty yhteenveto siitä, kuinka tärkeää eri asioiden saavuttaminen 35 ikävuoteen mennessä heille on. Unelmat kertovat myös nuorten omista ja yhteiskunnan perustavista arvoista. Nuorten arvot saattavat myös antaa vihjettä tulevaisuuden kehityskuluista, varsinkin jos ne poikkeavat vanhemman sukupolven arvoista.

Kaikkein arvokkainta nuorille ovat läheiset ystävät, joita pitävät ainakin melko tärkeänä tulevaisuudentavoitteena lähes kaikki. Kaverit on aiemmissakin kyselyissä, kuten World Values Surveyssa, havaittu tärkeiksi nimenomaan nuorimmille ikäryhmille. Tästä ei kuitenkaan voi päätellä, että ystävien merkitys olisi ajan myötä kasvamassa, sillä erot eivät liity vain sukupolveen vaan myös ikään, ja elämänlaadun eri ulottuvuuksien tärkeys vaihtelee eri ikävaiheissa nuoruudesta vanhuuteen (Vaarama ym. 2010).

KUVIO 5. "MITEN TÄRKEÄÄ SINULLE ON, ETTÄ 35-VUOTIAANA OLET SAAVUTTANUT SEURAAVIA ASIOITA?" (%)

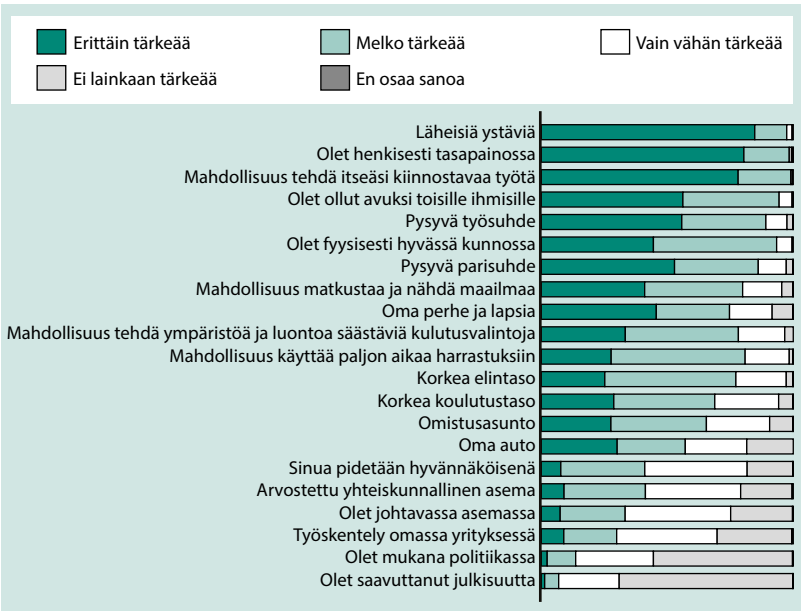

Vaikka hyvät ihmissuhteet kuuluvatkin nuorten kaikkein tärkeimpiin elämän tavoitteisiin, kuviosta 16 nähdään, että vain joka kymmenes kokee paljon yksinäisyyteen liittyvää turvattomuutta. Tämä voi vaikuttaa erikoiselta, sillä unelmien ja pelkojen luulisi olevan ikään kuin saman asian kääntöpuolia. Ehkä suhteellisen huolettomuuden voi tulkita merkiksi nuorten vahvasta itseluottamuksesta.

Myös henkistä tasapainoa pidetään lähes yksimielisesti tärkeänä, ja se on monille hyvää fyysistä kuntoa tärkeämpää. Vaikka pysyvä työsuhde 35-vuotiaana on tärkeää yhdeksälle nuorelle kymmenestä, vielä sitäkin halutumpi on mahdollisuus tehdä itseä kiinnostavaa työtä. Pysyvä parisuhde 35-vuotiaaksi mennessä on tärkeämpää kuin oma perhe ja lapsia. Tytöt pitävät näitä molempia keskimäärin tärkeämpinä kuin pojat.[19]

Yleisenä havaintona kuviosta 5 voi sanoa, että nuorten julkilausutut tulevaisuudentoiveet vaikuttavat jokseenkin kunnollisilta tai hyveellisiltä: lähes kaikki haluavat olla avuksi toisille ihmisille ja neljä viidestä haluaa tehdä ympäristöä ja luontoa säästäviä kulutusvalintoja. Aineellisemmat päämäärät, kuten korkea elintaso, oma auto tai omistusasunto, ovat tärkeitä selvästi harvemmalle. Julkisuutta pitää erittäin tärkeänä tavoitteena vain yksi prosentti nuorista. Julkisuutta haluavien pieni osuus voi vaikuttaa erikoiselta medioituneessa ympäristössä, jossa kilpailu paikasta parrasvaloissa vaikuttaa kovalta. On kuitenkin otettava huomioon, että yksikin prosentti koko 15–29-vuotiaiden ikäryhmästä tarkoittaa kymmentätuhatta julkisuutta janoavaa nuorta. Tämä joukko näkyy ja kuuluu ja voi vääristää kokonaiskuvaa suomalaisen nuorison julkisuushakuisuudesta.

Johtavaan asemaan pääsy nuorella iällä ei vertailussa vaikuta kovin yleiseltä toiveelta. Kuitenkin erittäin tärkeänä asiaa piti vastaajista kahdeksan prosenttia, mikä ikäluokan kokoon suhteutettuna tarkoittaa noin sataatuhatta johtoasemiin haluavaa nuorta. Toive on yleisempi pojilla kuin tytöillä, etenkin alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä. Naiset ja miehet sijoittuvat työelämässä edelleen vaativuudeltaan eritasoisiin tehtäviin, joten toive vaikuttaa realistisemmalta pojille kuin tytöille. Naisten viime vuosikymmeninä parantuneista asemista huolimatta sukupuolten tasapuoliseen edustukseen ylimmässä johdossa on vielä matkaa. Viime vuosina johtajana työskentelevistä naisia on ollut vajaa kolmannes (Suomen virallinen tilasto 2014). (Lisää aiheesta ks. Teräsaho & Keski-Petäjä tässä julkaisussa.)

Samaan aikaan tytöt pitävät korkean koulutustason saavuttamista poikia tärkeämpänä. Toive on myös realistinen siinä mielessä, että tytöt kouluttautuvat tällä hetkellä poikia pidemmälle. Sukupuolten ero näkyy myös peruskoulussa, sillä Pisa-tutkimuksessa etenkin suomalaiset tytöt loistavat samaan aikaan kun poikien suhteellinen osaaminen on laskussa. Ikävä kyllä kysymystä korkean koulutustason saavuttamisen tärkeydestä ei ole aiemmin esitetty Nuorisobarometreissa, joten vielä ei päästä tarkastelemaan, ovatko sukupuolten erot kasvaneet myös tällä mittarilla.

Vertailu 1998–2016

Nuorten tavoitteita 35 ikävuoteen mennessä on selvitetty Nuorisobarometreissa epäsäännöllisin väliajoin vuodesta 1998 alkaen. Arvomaailmaan sosiaalistutaan omassa kulttuurissa, ja nuorten arvojen tutkiminen on samalla kulttuurin arvojen tutkimista. Nämä muutokset eivät yleensä tapahdu kovin nopeasti, mutta kenties lähes kahden vuosikymmenen aikajänne 1998–2016 antaa jo suuntaa hitaiden muutostrendien havaitsemiseen.

Kuvioon 6 on koottu kaikkien aiempien Nuorisobarometrien vertailukelpoiset kysymykset nuorten tulevaisuuden tavoitteista. Havaintoja omaan elämään liittyvistä toiveista voi niin halutessaan vertailla kuvioon Suomen tulevaisuuden halutuista suunnista (kuvio 3). Edelleen työ ja perhe ovat oman elämän toivelistan kärkipäässä. Samaan havaintoon päädytään tarkastelemalla nuorten omin sanoin ilmaistuja haaveita (ks. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti tässä julkaisussa).

KUVIO 6. "KUINKA TÄRKEÄÄ SINULLE ON, ETTÄ OLET 35-VUOTIAANA SAAVUTTANUT SEURAAVIA ASIOITA?" VERTAILU 1998–2016 (%)

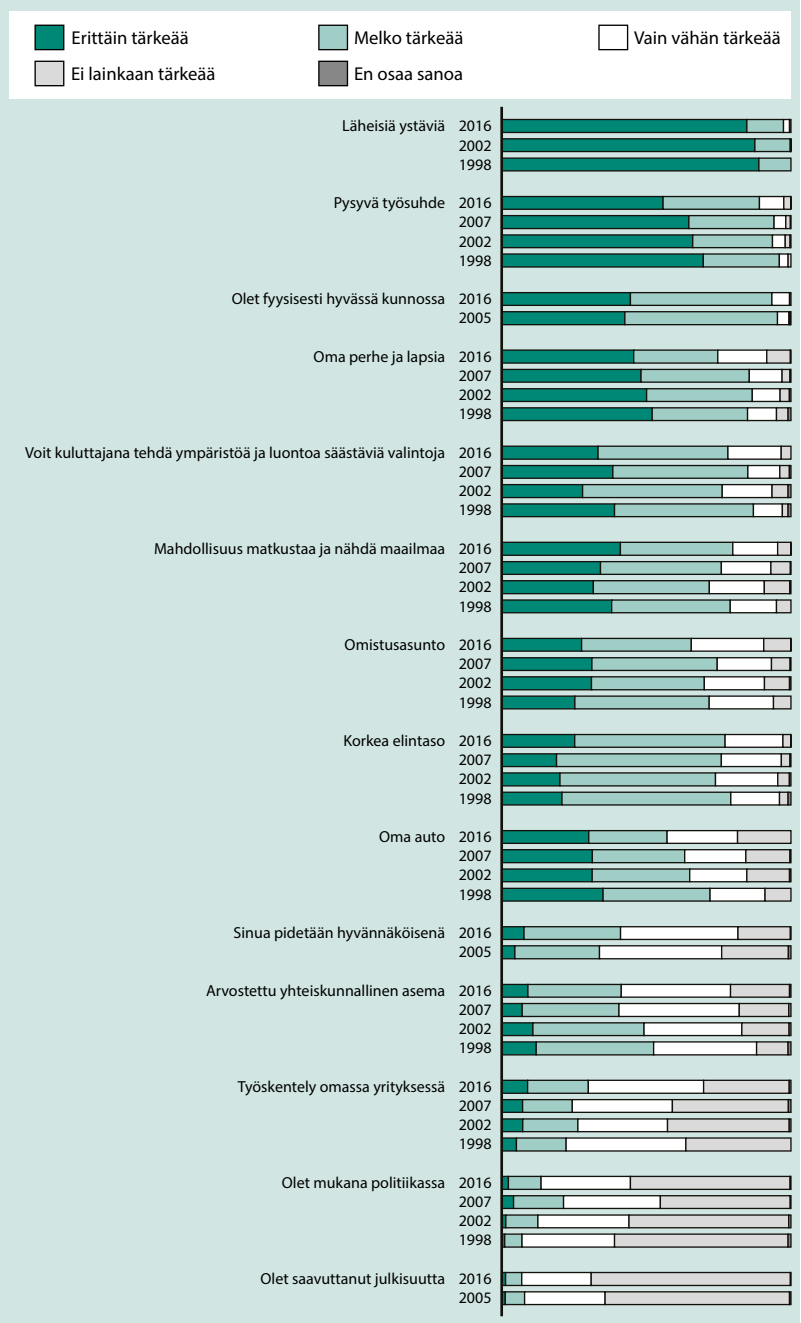

Kuvion 6 esittämiä trendejä voi tulkita taloustilannetta ja työelämää laajemmasta näkökulmasta. Samaan aikaan, kun entistä harvemmat toivovat saavansa omistusasunnon, auton, oman perheen ja lapsia sekä pysyvän työsuhteen, ovat tavoitelistalla nousussa toisten mielestä hyvä ulkonäkö sekä mahdollisuus matkustaa ja nähdä maailmaa. Vahvistuvat toiveet vaikuttavat varsin elämyksellisiltä tai peräti hedonistisilta. Kertovatko trendit ennen kaikkea puhetavan muutoksista vai samasta kiinnittymisen ja vakiintumisen problematiikasta kuin aiempien kyselyiden havainnot esimerkiksi nuorison entistä kriittisemmästä suhtautumisesta jäsenyyksiin ylipäätään (Myllyniemi & Berg 2013, 46–47)? Voiko pitkitetyn nuoruuden ajatella jatkuvan nykyään jo 35-vuotiaaksi saakka? Vai olemmeko havainnoimassa perusteellisempaa hiipivää arvojen muutosta? Muutoksen suunta ei täsmenny näin karkein vedoin, mutta jotkin sen elementit muistuttavat futuristi Rolf Jensenin (1999) kuvaamaa siirtymää kohti elämyksellistä ”unelmayhteiskuntaa”.

Ainakin työsuhteen tärkeyden kohdalla on tulkinnan taustalla syytä pitää mielessä talouden taantuma ja noin vuodesta 2009 kasvussa ollut nuorisotyöttömyys. Samaan aikaan, kun pysyvän työsuhteen saavuttamisen tärkeys on vähentynyt hitaasti mutta varmasti, on omasta yrityksestä haaveilevia entistä enemmän. Trendi vaikuttaa jyrkentyneen sitten laskusuhdanteen alun. Nuorisobarometrin kaltainen valmiiksi strukturoitu kyselytutkimus ei suoranaisesti anna avaimia sen tulkitsemiseen, miksi näin on, mutta joka tapauksessa havainto herättää kysymyksen siitä, onko kyseessä ehkä oire syvemmästä työetiikan muutoksesta vai pikemminkin sopeutumisesta väistämättömään.

Yrittäjyyden suosio on siis nousussa, ja kaiken ikäisten suomalaisten vertailussa yrityksen perustamisesta ovat erityisen kiinnostuneita nimenomaan nuoret. Nuoret arvostavat myös menestystä muita ikäryhmiä enemmän. (TAT 2015.) Nuorisobarometrissa pojat pitävät työskentelyä omassa yrityksessä keskimäärin tärkeämpänä kuin tytöt. Yrittäjyys on myös työssäkäyntitilastoissa yleisempää miehillä kuin naisilla. Nuorten naisten yrittäjyyden noususta kertonee se, että naisten osuus on suurempi alle 25-vuotiaissa (41 %) kuin kaiken ikäisissä (33 %) yrittäjissä. Nuorisobarometrissa trendin jatkumiseen saattaa viitata se, että toisin kuin pojilla, tytöillä omassa yrityksessä työskentely on arvossaan nimenomaan kaikkein nuorimpien, alle 20-vuotiaiden keskuudessa. (Tarkemmin nuorten uratoiveista ks. Teräsaho & Keski-Petäjä tässä julkaisussa.)

Nuorten vastaukset Nuorisobarometrin työelämää koskeviin kysymyksiin (kuvio 20) joka tapauksessa kertovat vakavasta suhtautumisesta – työtä pidetään tärkeänä mutta vaativana ja kuluttavana asiana. Ehkä omaa suhdettaan pysyvään työsuhteeseen miettivä nuori puntaroi samantapaisia asioita: pysyvä työsuhde on tärkeä ja tavoittelemisen arvoinen asia, mutta sen eteen ei ehkä sittenkään kannata uhrata kaikkea. Kuten kuviosta 20 nähdään, kaksi vastaajaa kolmesta on sitä mieltä, että työelämä vaatii nykyisin niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun. Tätä mieltä ovat varsinkin työssäkäyvät, korkeasti koulutetut, huonossa taloudellisessa tilanteessa olevat, sekä ne, joilla on lapsia.

Kuvion 6 tärkein anti on ehkä se, että nuorten tavoitteet tulevaisuuden suhteen ovat kuitenkin suhteellisen pysyviä. Asioiden tärkeydessä tapahtuu pieniä muutoksia molempiin suuntiin, mutta mitään kovin voimakkaita tai äkkinäisiä käänteitä ei ole havaittavissa.

ASUINPAIKKATOIVEET

Nuorten asumistoiveita selvitettiin kysymällä ”Missä kunnassa tai kaupungissa asuisit mieluiten?” Etenkin isoimmat kaupungit vetävät nuoria puoleensa. Tämä on globaali megatrendi, kun taas yksittäisten kaupunkien välinen kilpasuhde saattaa perustua muodinomaiseen vaihteluun. Taulukossa 3 esitetään yhteenveto nuorten suosimista asuinpaikoista Suomessa.[20] Toinen sarake vasemmalta kertoo, kuinka moni Nuorisobarometrin otokseen osunut nuori asuu

mainitussa kaupungissa. Seuraavat sarakkeet kertovat nuorten toiveista, siitä, missä he mieluiten asuisivat. Tämä kertoo kuntiin ja kaupunkeihin liitetyistä mielikuvista, joiden perustana ei tarvitse olla omia kokemuksia. Näin mitaten suosituin kaupunki on Tampere, jossa nykytilanteeseen verrattuna haluaisi asua noin kaksinkertainen määrä nuoria. Jos tätä jossain kaupungissa tällä hetkellä asuvien ja sinne asumaan haluavien suhdetta käytetään mittarina, näyttäisivät suosituimpia olevan suuret yliopistokaupungit. Tampereella haluaisi asua 98 prosenttia enemmän nuoria kuin nyt asuu, Helsingissä 64 prosenttia, Turussa 35 prosenttia. Muutamissa suurimmissakin kaupungeissa suhde on miinusmerkkinen, eli niissä asuvien nuorten määrä on suurempi kuin niitä mieluisimpana asuinkaupunkina pitävien. Vuoden 2007 Nuorisobarometrin kyselyyn verrattuna Oulun, Jyväskylän ja Kuopion vetovoima vaikuttaa hieman hiipuneen, kun taas Helsinki ja Tampere ovat säilyttäneet houkuttelevuutensa (Myllyniemi 2007).

Nuorisobarometrin kyselyn tuloksia voi peilata tilastotietoon todellisesta muuttoliikkeestä. Vuonna 1987 syntyneiden seurantatutkimuksessa Helsinki, Oulu ja Jyväskylä ovat keränneet eniten tähän ikäkohorttiin kuuluvia nuoria. Keskittymisestä kertoo se, että kunnista 282, eli 90 prosenttia, on nettomuutoltaan negatiivisia. Yhdessä nämä tiedot kertovat kaupungistumisen toisesta aallosta. (Moisio ym. 2016.)

Oikeanpuolimmaisin sarake kertoo, kuinka moni asuu haastatteluhetkellä haluamassaan kunnassa. Tämä tieto pohjautuu siis mielikuvien ohella myös omiin kokemuksiin. Taulukkoa 3 tarkastelemalla voi kaupunkien vetovoimaisuutta siis tavallaan tarkastella niin imagon kuin asukastyytyväisyyden näkökulmista.

Suosituimpien ja suurimpien kaupunkien listat ovat käytännössä samoja. Nuoret haluavat

TAULUKKO 3. LUKUJA SUURIMMISSA KAUPUNGEISSA ASUVISTA JA SINNE ASUMAAN HALUAVISTA NUORISTA.

Kunta	Asuu tällä hetkellä		Haluaisi asua		Muutos (%), mikäli kaikki asuisivat kunnassa, jossa haluaisivat asua	Asuu tällä hetkellä kunnassa, jossa haluaa asua (%)
	n	%	n	%		
Helsinki	256	13	420	22	64	77
Tampere	128	7	253	13	98	76
Turku	94	5	127	7	35	64
Espoo	92	5	101	5	10	58
Oulu	89	5	94	5	6	54
Jyväskylä	76	4	90	5	18	50
Vantaa	73	4	41	2	-44	36
Kuopio	53	3	60	3	13	71
Lahti	44	2	26	1	-41	30
Joensuu	36	2	31	2	-14	44
Lappeenranta	33	2	20	1	-39	44
Vaasa	32	2	22	1	-31	44
Rovaniemi	29	2	30	2	3	59
Kouvola	23	1	11	1	-52	30
Seinäjoki	23	1	22	1	-4	42
Pori	22	1	11	1	-50	29
Hämeenlinna	21	1	12	1	-43	14
Hyvinkää	20	1	6	0	-70	20
Mikkeli	20	1	12	1	-40	25
Kotka	17	1	6	0	-65	18

KUVIO 7. MIELUITEN NYKYISESSÄ KOTIKUNNASSAAN TAI KOTIKAUPUNGISSAAN ASUVIEN NUORTEN OSUUDET (%)

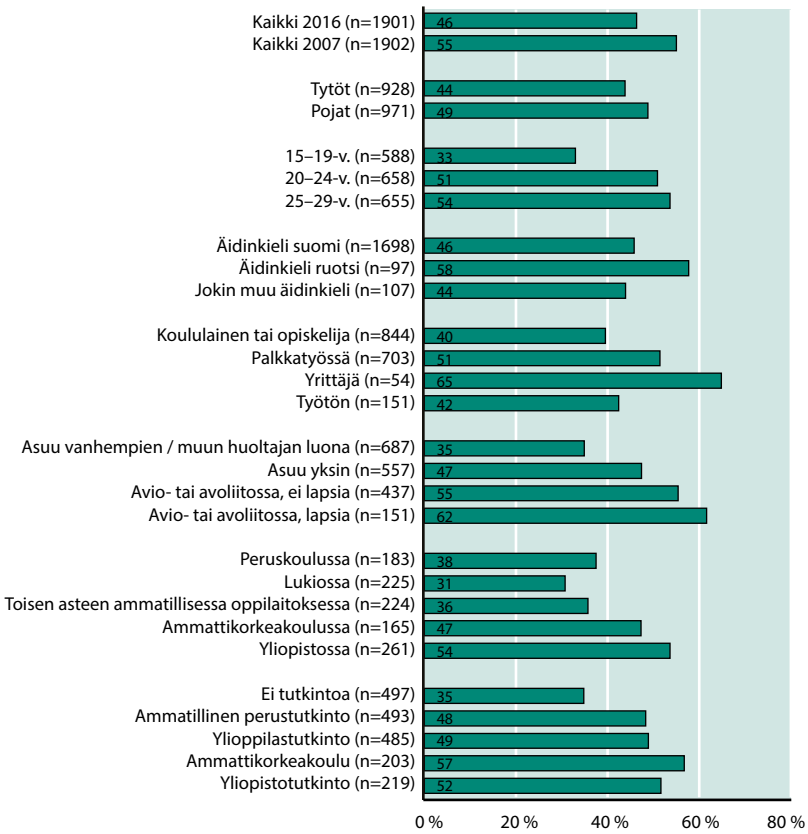

ymmärrettävästi muuttaa työn, opiskelun ja muiden mahdollisuuksien perässä suuriin kaupunkeihin, mutta niiden suosiota mieluisimpina asuinpaikkoina selittää myös se, että nimenomaan suurissa kaupungeissa asuvista moni pitää parhaana paikkana juuri kotikaupunkiaan. Kaikista nuorista 46 prosenttia kertoo asuvansa toivekunnassaan tai -kaupungissaan (ks. kuviot 7 ja 8). Helsingissä ja Tampereella asuvista tätä mieltä on useampi kuin kolme neljästä. Myös Turussa, Espoossa, Oulussa, Jyväskylässä, Kuopiossa ja Rovaniemellä vähintään puolet asuu toivekaupungissaan. Muualla asuvista enemmistö asuisi mieluummin jossain muualla.

Erot kaupunkien välillä ovat suuria. Vantaata pitää mieluisimpana asuinkaupunkina vain 36 prosenttia vantaalaisnuorista, Lahtea 30 prosenttia lahtelaisista. Kaikkein pienimmät osuudet 20 suurimman kaupungin listalta löytyvät Kotkasta (18 %) ja Hämeenlinnasta (14 %). Tämän kokoisissa kaupungeissa otokseen osuneita on sen verran vähän, että pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei kannata vetää. Kokonaisuutena voi kuitenkin havaita, että muuttohalukkuus alle 50 000 asukkaan kaupungeissa ei poikkea maaseutumaisista kunnista.

Muuttohaluja ja -suuntaa selittää osaltaan suurempien kaupunkien läheisyys. Hämeenlinnalaisia vetää puoleensa Tampere. Helsingin

vetovoima yltää kauas, sillä se houkuttaa voimakkaasti niin hyvinkääläisiä, vantaalaisia, espoolaisia, lahtelaisia kuin kotkalaisiakin nuoria. Maantieteellinen sijainti näyttää pitkälti määrittävän vetovoiman suuntaa, ja jos lähellä ei ole itsestään selvää keskusta, muuttotoiveet hajaantuvat eri tahoille. Esimerkiksi Mikkelissä toivottuja muuttokaupunkeja ovat niin Kuopio, Tampere kuin Jyväskyläkin.

Muuttohalukkuus

Vajaa puolet (46 %) Nuorisobarometrin vastaajista siis asuu parhaillaan toivekunnassaan tai -kaupungissaan. Vuoden 2007 barometrissa osuus oli 55 prosenttia, joten muuttohalukkuus näyttää viime vuosina hieman kasvaneen. Kysymyksen muotoilussa haetaan tarkemmin määrittelemättä mieluisinta asuinkuntaa tai -kaupunkia, ja toiveiden taustalla voi olla esimerkiksi koulutuspaikkaan ja työllistymiseen liittyvää käytännöllistä harkintaa tai pakkoa. Toiveiden asuinpaikka voi myös vaihtua tarpeiden mukaan.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu nuorten nykyisellä asuinalueella, lapsuuden pääasiallisella asuinpaikalla tai vanhempien asuinpaikalla olevan vaikutusta paikallisuuden merkitykseen ja kotipaikkauskollisuuteen. Nuoret haluavat usein joko pysyä lähellä nykyistä kotiseutuaan tai palata takaisin lapsuutensa kotiseudulle

KUVIO 8. MIELUITEN NYKYISESSÄ KOTIKUNNASSAAN TAI KOTIKAUPUNGISSAAN ASUVIEN NUORTEN OSUUDET (%)

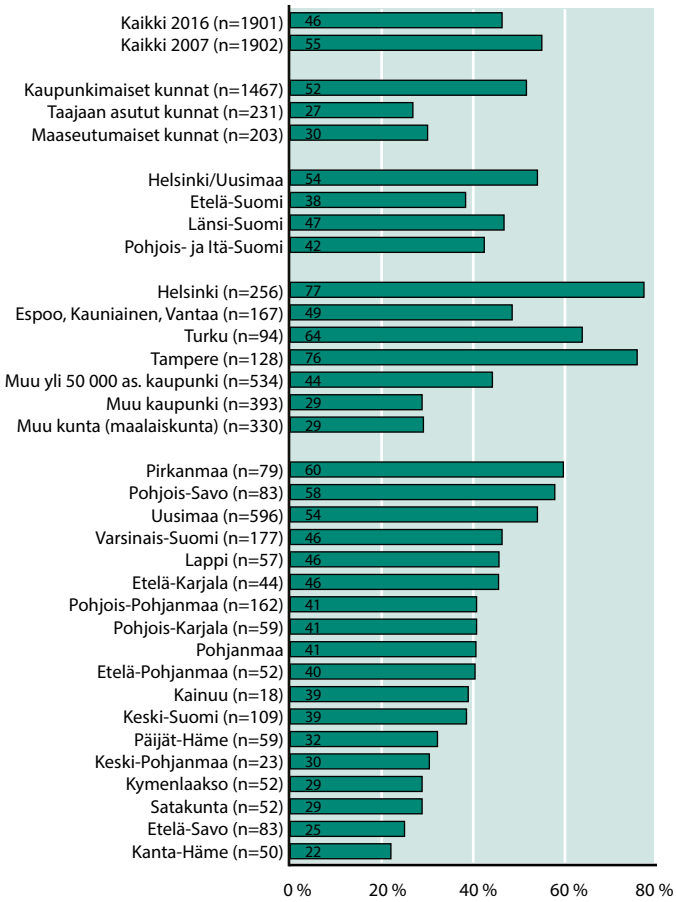

toisella paikkakunnalla opiskelun jälkeen. (Ilmonen ym. 2005, 69–73.) Vaikka pääkaupunkiseutu vetää puoleensa ja urbaanin asumisen suosion kasvusta on viitteitä (Kilpeläinen ym. 2015), on syytä kiinnittää huomiota myös siihen tulokseen, etteivät suinkaan kaikki nuoret halua muuttaa pääkaupunkiin.

Kuvioihin 7 ja 8 on koottu tietoja eri ryhmien halusta asua nykyisessä kotikunnassaan tai kotikaupungissaan. Kuviot voi halutessaan kääntää mielessään toisin päin vähentämällä kuviossa esitetty prosenttiosuus sadasta prosentista, jolloin saadaan niiden osuudet, jotka haluaisivat muuttaa pois. Kuviosta 7 nähdään, että keskimääräistä halukkaampia asuinkunnan vaihtoon ovat alle 20-vuotiaat vastaajat, lukiolaiset ja työttömät. Tämä viittaa valmiuteen muuttaa koulutus- ja työpaikan perässä. Siitä kertoo sekin, että muuttohalukkaat ovat muita valmiimpia vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi (vrt. kuvio 25).

Vähemmän muuttohaluja puolestaan on vastaajista vanhimmilla, yrittäjillä sekä niillä nuorilla, joilla on jo omia lapsia. Kaikki nämä taustatiedot kertovat eräänlaisesta vakiintumisesta, mikä näkyy myös siinä, että harvoilla on enää halua kuntarajat ylittäviin muuttoihin. Kyselyssä ei selvitetty taloudellista tilannetta, mutta niin palkkatyö kuin korkea koulutustasokin ovat yhteydessä vakiintuneeseen toimeentuloon, millä lienee vaikutusta siihen, että enemmistö korkeakoulutetuista ja työssäkäyvistä on onnistunut löytämään itselleen mieluisan asuinkunnan tai -kaupungin. Nuoret, jotka eivät kaipaa muuttoa kuntarajojen yli, ovat myös keskimäärin muita tyytyväisempiä elämäänsä (vrt. kuvio 41) ja tuntevat vähemmän turvattomuutta tulevaisuuttaan kohtaan (vrt. kuvio 16).

Kysymys siitä, missä kunnassa tai kaupungissa haluaisi asua, on kiinnostava ennen kaikkea aluemuuttujien näkökulmasta. Siksi vastaajan asuinpaikan mukaiset tiedot on koottu omaksi kuviokseen 8. Siitä nähdään selvästi, kuinka kaupunkimaisten kuntien nuoret pitävät nykyistä asuinpaikkaansa mieluisampana kuin maaseutumaisten kuntien nuoret. Erityisesti suurimmat kaupungit ovat suosiossa, kun taas alle 50 000 asukkaan kaupungit eivät poikkea maalaiskunnista.

Maakuntatason vertailussa eniten nuoria asukkaitaan näyttäisi viehättävän Pirkanmaa, Pohjois-Savo ja Uusimaa. Pirkanmaan vetovoimaa selittää Tampere, jossa asuu valtaosa kaikista otokseen osuneista pirkanmaalaisista. Pohjois-Savon kohdalla vastaajat ovat keskittyneet yhtä voimakkaasti Kuopioon. Uudellamaalla riittää väkeä muuallakin kuin Helsingissä, mutta jos pääkaupunkia ei huomioitaisi tuloksissa, jäisi Uudenmaan vetovoima alle valtakunnallisen keskiarvon. Maakuntatason tietojen tulkinnassa on syytä pienempien maakuntien kohdalla huomioida otokseen osuneiden nuorten suhteellisen pieni määrä, mikä vähentää tulosten tilastollista luotettavuutta.

Taulukon 3 toinen sarake oikealta vertaa nuorten toivekaupunkeja ja asukasmääriä. Näin tarkasteltuna selvästi vetovoimaisin on Tampere. Niitä nuoria, jotka haluaisivat ensisijaisesti asua Tampereella, on yli puolet enemmän kuin niitä, jotka asuvat siellä parhaillaan. Asia, jota nuorisobarometrissa ei selvitetty, on muuttohalukkuus ulkomaille. Reilu kymmenen vuotta sitten Nuoret ja työ -tutkimuksen 18–29-vuotiaista vastaajista 3 prosenttia suuntasi asumistoiveensa kokonaan pois Suomesta. (Ilmonen ym. 2005, 70.) Ulkomaillemuuttamishalujen lisääntymisestä kertoo se, että tuoreen kyselyn mukaan 15–35-vuotiaista enää 74 prosenttia valitsisi Suomen, jos voisi nyt valita asuinmaansa (Perheyritysten liitto 2017).

LUOTTAMUS

Luottamusta voi pitää tulevaisuuden avaimena, jota ilman nykyisyyskin näyttää synkältä. Yleisesti kaiken ikäisiin näyttää pätevän se, että luottamus ja myönteiset tulevaisuudennäkymät voimaannuttavat ja yleinen toiveikkuus on tärkeää elämäntyytyväisyydelle. Vaikka tietyn kohortin koettu onnellisuus pysyisi elämänkulussa kutakuinkin samana, ihmisillä on taipumus ajatella, että tulevaisuudessa heidän asiansa ovat paremmin (Easterlin 2001). Luottamus kehitykseen ja onnelliseen loppuun on elämän mielekkyyden kannalta ratkaisevan tärkeää (ks. Häkkinen & Salasuo tässä julkaisussa).

Tutkimusten mukaan luottamus toisiin, tuntemattomiin ihmisiin, selittää sitä, keille vaikeudet kasaantuvat ongelmatilanteissa ja ketkä pärjäävät. Työttömien selviytymistä koskevassa tutkimuksessa huomattiin, että mitä vähemmän työtön luottaa muihin ihmisiin, sitä todennäköisemmin hän sairastuu ja siten syrjäytyy entistä vakavammin (Kortteinen & Tuomikoski 1998). Nuorisobarometrissa aiemmin havaittu työttömien ja kouluttamattomien nuorten luottamuksen puute sosiaalisiin suhteisiin sisältää itseään vahvistavan kurjistumiskierteen riskin. (Kortteinen & Elovainio 2006, 2012; Myllyniemi 2012, 40–47.) Luottamuksen tärkeys koskee epäilemättä muitakin kuin vain tavalla tai toisella haavoittuvassa asemassa olevia riskiryhmiä.

Luottamus on tärkeää yksilön pärjäämiselle, mutta myös koko yhteiskunnan toiminta perustuu luottamukseen muita toimijoita kohtaan. Yhteisöllisen moraalin ydin on luottamus toisiin, ja talouselämä perustuu yhä enemmän luottamukseen. Häkkinen ja Salasuo muistuttavat tämän julkaisun artikkelissaan, että jos luottamus hyvän elämän saavuttamiseen hämärtyy, voi jopa yhteiskunnan legitimiteetti vakavasti vaarantua.

Nuorten ikäryhmässä on havaittu, että erityisesti hyvinvoinnin matalimmilla tasoilla odotukset tulevaisuudesta ovat kaikkein merkittävin elämäntyytyväisyyttä selittävä tekijä (Kallunki & Lehtonen 2012). Edellisen, vuoden 2015 Nuorisobarometrin mukaan luottamus tulevaan lisää onnellisuutta erityisesti niillä nuorilla, joiden hyvinvoinnissa on puutteita haastatteluhetkellä. Luottamuksen tärkeyttä kuvaa hyvin se, että vaikka haastatteluhetken taloudellinen tilanne selittää merkitsevästi nuorten tyytyväisyyttä elämäänsä, sitäkin vahvempi selittäjä on usko taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa. (Myllyniemi 2015.)

Tutkimuksessa erotetaan usein empiiriset käsitteet (kuten ikä) ja teoreettiset käsitteet. Empiiriset käsitteet ovat melko yksiselitteisesti havainnoitavia, kun taas teoreettiset käsitteet on väistämättä operationalisoitava, käännettävä havaintojen kielelle (ks. Ketokivi 2009, 43). Tässä jaottelussa luottamus on ilman muuta teoreettinen käsite, ja operatiiviset määritelmät antavat teoreettiselle käsitteelle aina liian kapean empiirisen sisällön (ks. Myllyniemi 2016).

Luottamuksen käsitteen luonteesta johtuen sen mittarit siis väistämättä havainnoivat itse ilmiötä epäsuorasti ja monitulkintaisesti. Käsillä olevassa Nuorisobarometrissa luottamuksen mittaaminen ei sinänsä ole lähtökohtana, eikä itse haastatteluissa operoida luottamuksen käsittein. Luottamusta voi kuitenkin pitää yhtenä julkaisun taustalla kulkevista pääjuonteista, ja sitä lähestytään monista eri suunnista: tarkastelemalla tulevaisuudenuskoa (kuvio 9), arvioita tulevaisuuden erilaisten kehityskulkujen todennäköisyydestä (kuvio 2) ja luottamusta

kanssaihmisiin (kuvio 11). Myös nuorten usko ihmiskunnan kykyyn ratkoa globaaleja ongelmia (kuvio 40), luottamus omaan asemaan työmarkkinoilla (kuvio 20) ja muut epävarmuutta ja turvattomuutta aiheuttavat tekijät (kuvio 16) liittyvät tiiviisti luottamukseen.

LUOTTAMUS TULEVAISUUTEEN

Nuorten tulevaisuudennäkymien valoisuutta selvitettiin neljällä tasolla: suhteessa omaan tulevaisuuteen, Suomen tulevaisuuteen asuinmaana, omaan asuinpaikkaan sekä maailman tulevaisuuteen ylipäätään (kuviot 9 ja 10). Omaan tulevaisuuteen suhtautuu optimistisesti 86 prosenttia, oman asuinpaikkakunnan tulevaisuuteen 60 prosenttia, Suomen tulevaisuuteen 55 prosenttia, mutta maailman tulevaisuus nähdään selvästi synkemmin vain 25 prosentin suhtautuessa siihen optimistisesti.[21]

Sukupuolittaisessa vertailussa tytöt ovat optimistisempia suhteessa omaan ja Suomen tulevaisuuteen, pojat puolestaan suhteessa maailman tulevaisuuteen. Ikäryhmittäisten trenditietojen tarkastelussa luottamus omaan tulevaisuuteen on vahvistunut eniten kyselyn vanhimmissa ikäryhmissä. Huolestuttavaa sen sijaan on se, että luottamus maailman tulevaisuuteen on synkentynyt eniten kyselyn nuorimmilla vastaajilla.

Näkökulman laajentuessa omasta elämästä globaaliin nuorten tulevaisuudennäkymät synkkenevät. Elämän mielekkyyden kannalta on tärkeää luottaa siihen, että koettelemuksista huolimatta aikuisuudessa asiat muuttuvat paremmiksi. Tämä ei ole yksin nuorten ajattelutapa, vaan usko omaan pärjäämiseen lienee syvästi inhimillistä. Käsitys omin toimin saavutettavasta paremmasta huomisesta suojaa merkityksettömyyden tunteilta ja hallitsee myös aikuisten ajattelua (ks. lisää Häkkinen & Salasuo tässä julkaisussa).

Maailman tulevaisuuteen pessimistisesti suhtautuvia on enemmän (29 %) kuin optimisteja (25 %). Lähes puolet (46 %) ei kuitenkaan ole taipuvainen optimismiin eikä pessimismiin; osuus on selvästi suurempi kuin muissa kuvion 9 tulevaisuusperspektiiveissä. Tämä on sinänsä ymmärrettävää, sillä kokonaiskuvaa tulevaisuudesta voi olla vaikea hahmottaa ristiriitaisen tietotulvan keskellä. Pitkällä aikavälillä ja globaalista perspektiivistä voi hyvin väittää ihmiskunnan olevan menossa kohti varsinaista kulta-aikaa. Moni trendi osoittaa myönteistä kehitystä: elinikä on pidentynyt ja elintaso parantunut kohisten, ja teknologian kehitys avaa yhä huikeampia näkymiä. Toisaalta valoisia tulevaisuudennäkymiä varjostavat myönteisten kehityskulkujen kääntöpuolet, kuten väestönkasvu, ilmastonmuutos, luonnonresurssien ehtyminen, kansainvälisen politiikan epävarmuustekijät…

KUVIO 9. SUHTAUTUMINEN TULEVAISUUTEEN 2008, 2014 JA 2016 (%)

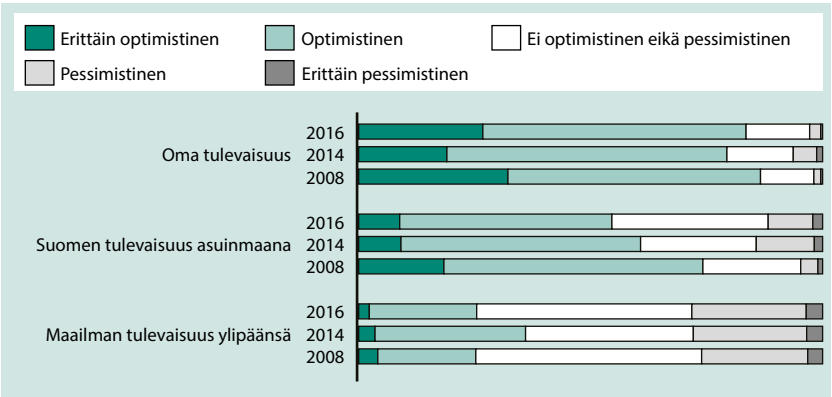

KUVIO 10. SUHTAUTUMINEN OMAN ASUINPAIKKAKUNNAN TULEVAISUUTEEN (%)

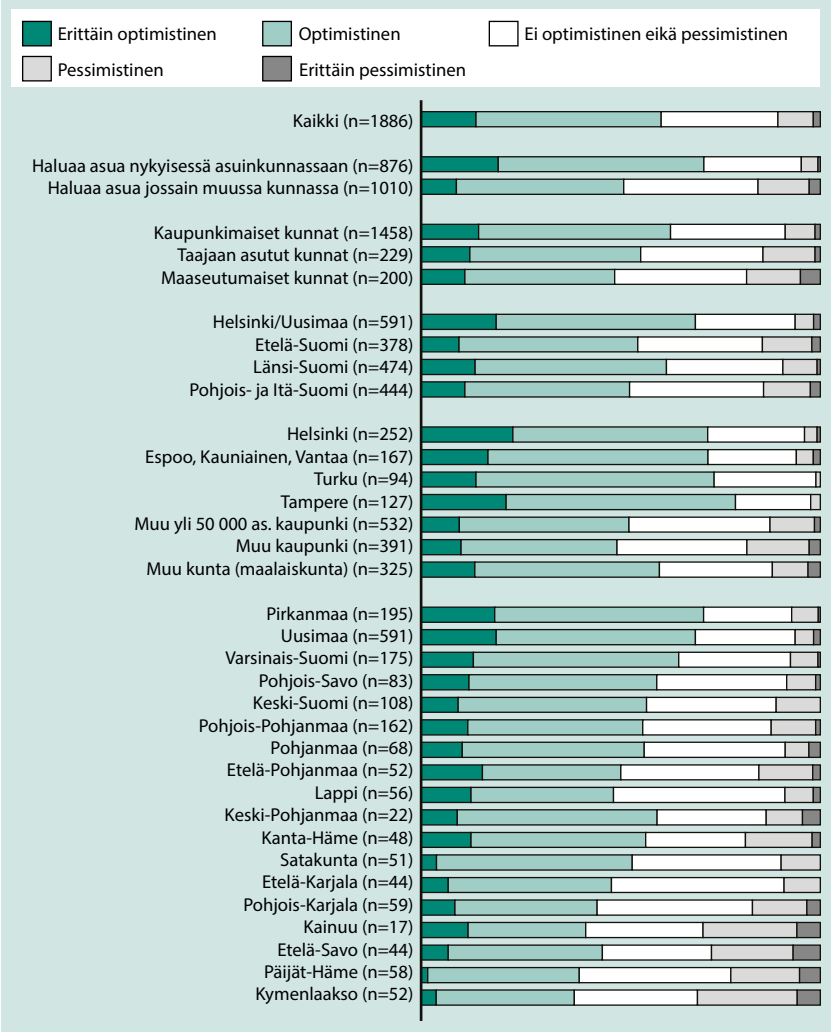

Ja julkisessa huolipuheavaruudessa on ilmassa myös lähelle omaa arkista elämää osuvia riskitekijöitä, kuten nuorison eriarvoistuminen ja syrjäytyminen.

Kumpikaan näkökulmista, valoisa tai synkkä, ei ole koko totuus, vaan erilaiset kehityskulut saattavat olla totta yhtä aikaa. Tulevaisuuteen vaikuttavien, eri suuntiin vetävien trendien voisi ajatella mietityttävän varsinkin nuoria, joiden elämään suuret maailmanlaajuiset ja monesti hitaat kehityskulut ennättävät vaikuttaa. Niinpä on kiinnostavaa tarkastella, mihin suuntaan nuorison tulevaisuususko juuri tällä hetkellä näyttää olevan menossa (kuvio 9).

Kysymys esitettiin ensi kertaa vuoden 2008 Nuorisobarometrissa, joten tulevaisuudennäkymien kehityksen suunnasta on tietoa vajaan kymmenen vuoden perspektiivistä.[22] Kuten kuvion 9 trendikuviosta nähdään, on optimismi suhteessa omaan tulevaisuuteen pienen notkahduksen jälkeen palannut takaisin lähelle vuoden 2008 tasoa. Viimeisin käänne on siis kohti

vahvempaa luottamusta. Suhteessa maailman tulevaisuuteen trendi on päinvastainen, sillä vielä vuonna 2014 optimistisia oli joka kolmas, nyt vain joka neljäs. Samansuuntainen havainto tehtiin tuoreessa Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan turvattomuuskyselyssä, jossa kasvava osuus 15–24-vuotiaista uskoo elävänsä viiden vuoden päästä nykyistä turvattomammassa maailmassa (MTS 2016a). Ehkä nämä vastakkaiset trendit ovat osin seurausta yhtäältä yksilöllistymisestä ja positiivisemmaksi kehittyneestä kasvatuskulttuurista, toisaalta huolipuheen lisääntymisestä entisestään.

Vahvin trendi liittyy nuorten näkemyksiin Suomen tulevaisuudesta asuinmaana. Optimismi on vähentynyt kysely kyselyltä, ja pojilla luottamuksen lasku on ollut jyrkempää kuin tytöillä. Syitä pohdittaessa ja kontekstualisoitaessa on huomioitava ainakin pitkä taloustaantuma, polarisoiva kehitys elämisen arkirintamilla ja maailmanpolitiikan lisääntyneet epävarmuustekijät. Kysymys Suomesta asuinmaana liikkuu hyvin yleisellä tasolla, mutta muista Nuorisobarometrin osioista saadaan konkretiaa siihen, mihin suomalaisen yhteiskunnan osaan synkkenevät tulevaisuudennäkymät voivat liittyä. Nyt tehdyssä kyselyssä nuorison usko oman ikäluokan taloudelliseen tulevaisuuteen on heikentynyt paljon vain muutamassa vuodessa (kuvio 14). Myös luottamus kanssaihmisiin on rapistunut kovaa vauhtia (kuvio 11). Huomion arvoista on sekin, että samoin kuin yleinen luottamus Suomen tulevaisuuteen asuinmaana, myös luottamus oman ikäluokan taloudellisen aseman parantumiseen ja erityisesti luottamus kanssaihmisiin on pojilla rapautunut tyttöjä nopeammin.

Huolenaiheita on syytä tarkastella yksilöidymmin. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan kyselyn perusteella eniten huolta herättävät työllisyystilanne Suomessa, kansainvälinen terrorismi ja Euroopan talouden näkymät. Tulevaisuuden kokee nyt turvattomampana useampi suomalainen kuin kertaakaan vuodesta 1990 alkaneen seurannan aikana. (MTS 2016a.) Eläketurvakeskuksen tutkimuksen mukaan luottamus siihen, että luvatut eläkkeet tullaan maksamaan myös tulevaisuudessa, on alentunut miehillä enemmän kuin naisilla ja nuorilla enemmän kuin ikääntyneillä (Takala 2015).[23] Puhe nuorista ja eläkkeistä voi vaikuttaa suppealta tai kaukaa haetulta. Kyse on kuitenkin tärkeästä hyvinvointivaltion oikeudenmukaisuuteen liittyvästä luottamuksesta tulevaisuuteen, siihen, että jokainen järjestelmää rahoittava on jossain vaiheessa myös saajan osassa (ks. Laihiala ym. tässä julkaisussa).

Nuorisobarometrin aineisto ei suoraan kerro, miksi etenkin poikien luottamus vaikuttaa heikkenevän, eikä kysymykseen löydy helposti vastausta yksittäisiä kysymyksiä vertailemalla. Trenditietoja ei ole paljon saatavilla, minkä lisäksi tulkintaa monimutkaistavat esimerkiksi turvattomuuden kokemukset, joita tytöillä on keskimäärin poikia enemmän (kuvio 16). Ympäristökysymykset huolettavat erityisesti tyttöjä (kuvio 40), ja pojat pitävät tyttöjä todennäköisempänä aineellisen elintason ja ympäristön tilan parantumista sekä Suomen muuttumista nykyistä turvallisemmaksi (ks. kuvio 2). Nämä tiedot eivät siis juurikaan auta ymmärtämään poikien luottamuksen heikkenemistä.

Sen sijaan asia, jossa pojat ovat selvästi tyttöjä kriittisempiä, liittyy maahanmuuttoon ja maahanmuuttajien määrän nopeaan kasvuun. On kuitenkin vaikea arvioida, kuinka paljon tämä teema yksin voi selittää uskoa Suomen tulevaisuuteen asuinmaana.[24] Kriittinen asenne maahanmuuttajiin on yhteydessä heikkoon luottamukseen sekä Suomen tulevaisuutta (kuvio 9) että ylipäätään kanssaihmisiä kohtaan (määriteltynä kuten kuviossa 11). Tämä herättää kysymyksen siitä, onko yhteiskunnallisessa tilanteessa jotain sellaista yleistä luottamusta ja turvallisuudentunnetta heikentävää, joka saa osan nuorista, etenkin pojista, kokemaan myös maahanmuuton uhkaksi. Kysymys on niin monitahoinen, ettei sitä voi selittää yhden haastatteluaineiston tiedoin. (Aiheesta lisää maahanmuuttoasenteita käsittelevässä luvussa, s. 73–79, sekä Mähösen ja Celikkolin artikkelissa tässä julkaisussa.)

Luottamus oman asuinpaikan tulevaisuuteen

Uusi tulevaisuudenuskoon liittyvä kysymys käsitteli nuorten suhtautumista oman asuinpaikkansa tulevaisuuteen. Trenditietoa ei siis vielä ole olemassa. Kaikkiaan 60 prosenttia suhtautuu optimistisesti, eli näkemykset asuinpaikkakunnasta ovat valoisampia kuin näkemykset Suomesta (vrt. kuvio 9). Tyttöjen ja poikien luottamus asuinpaikkansa tulevaisuuteen on yhtä vahvaa. Myöskään ikäryhmien välillä ei ole eroja.

Suuremmilla paikkakunnilla ollaan selvästi optimistisempia, pienemmillä vastaavasti pessimistisempiä (kuvio 10). Erityisen luottavainen asenne on Tampereella ja Helsingissä, mutta myös Turussa, Espoossa, Kauniaisissa ja Vantaalla. Asuinpaikan tulevaisuuteen siis luotetaan pääsääntöisesti muuttovoittoisissa kaupungeissa, Vantaan kasvu tosin on viime vuosina perustunut lähinnä muuttovoittoon ulkomailta.

Toisaalla tässä julkaisussa käsitellään kysymystä toiveiden asuinkunnasta Suomessa (kuviot 7 ja 8, taulukko 3). Mieluiten nykyisessä kotikunnassaan tai kotikaupungissaan asuvien osuudet ovat luonnollisesti suurimpia niillä alueilla, joiden tulevaisuuteen suhtaudutaan optimistisesti. Pohjois- ja Etelä-Karjalassa moni tosin haluaisi asua nykyisessä kotikunnassaan, vaikka näissä maakunnissa luottamus oman asuinpaikkakunnan tulevaisuuteen onkin heikkoa. Kanta-Hämeessä puolestaan halu muuttaa pois on kova, vaikka luottamus tulevaisuuteen onkin kohtuullisella tasolla. Yleisesti ottaen kuitenkin alueiden vetovoimaisuus ja luottamus niiden tulevaisuudennäkymiin kulkevat käsi kädessä.

LUOTTAMUS TOISIIN IHMISIIN

Nuorisobarometreissa luottamusta toisiin ihmisiin tai niin sanottua yleistettyä luottamusta on mitattu useammalla tavalla. Vuoroin (vuosina 2009 ja 2012) on käytetty psykologian alalta lainattua kahdeksanosaista kysymyssarjaa (Cook & Medley 1954). Tiiviimmässä muodossa luottamusta mitataan Nuorisobarometreissa arvotutkimuksen klassikolta Shalom Schwartzilta peräisin olevalla, myös European Social Surveyn käyttämällä kysymyksellä ”Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?” (vuosina 2014 ja 2016).

Jälkimmäisellä tavalla mitatussa luottamuksessa on tapahtunut heikkenemistä. Kyynistyminen ei varmaankaan ole yllätys aikalaistarkkailijoille, niin paljon julkisessa keskustelussa on käsitelty ilmapiirin kärjistymistä ja vihapuheen lisääntymistä. Tässä mielessä lienee vain luonnollista, että yleinen ilmapiiri näkyy myös Nuorisobarometrin tuloksissa, mutta hämmästyttävää on kuitenkin luottamuksen rapistumisen nopeus, suoranainen romahdus (kuviot 11 ja 12).

Kaikkien vastaajien keskiarvo on 6,4 kun se vielä kaksi vuotta sitten oli 7,1. Mediaani (keskimmäinen arvo) ja moodi (yleisin arvo) on 7, kun ne viimeksi olivat 8. Vaikka luottamuksen taso on laskussa, on kuitenkin todettava, että edelleen valtaosa vastaajista on taipuvaisia pitämään ihmisiä pikemmin reiluina kuin hyväksikäyttäjinä. Alle 5:n vastauksia antaa 15 prosenttia nuorista (vuonna 2014 tähän asteikon kyynisempään päähän sijoittuneiden osuus oli 10 %). Kolmasosa antaa vähintään arvon 8, noin joka kymmenes vähintään 9.[25]

Pudotus on ollut jyrkintä kyselyn nuorimmassa, alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä. Poikien luottamus on aiemminkin ollut tyttöjä heikompaa, mutta viime vuosina erot ovat kasvaneet. Erityisesti nuoriin poikiin on siis syytä kiinnittää erityistä huomiota. Kuviosta 12 nähdään, että niin vuoden 2014 kuin 2016 kyselyssä tyttöjen luottamus notkahtaa teiniiässä, mutta vahvistuu sen jälkeen. Pojilla sen sijaan vastaavaa luottamuksen lujittumista iän myötä ei ole havaittavissa ainakaan ennen 30 ikävuotta. International Social Survey Programmen (ISSP) Suomen aineistossa vuodelta 2010 nähdään, että 30 ikävuoden jälkeen luottamus

KUVIO 11. SOSIAALINEN LUOTTAMUS* (0–10, KESKIARVOT)

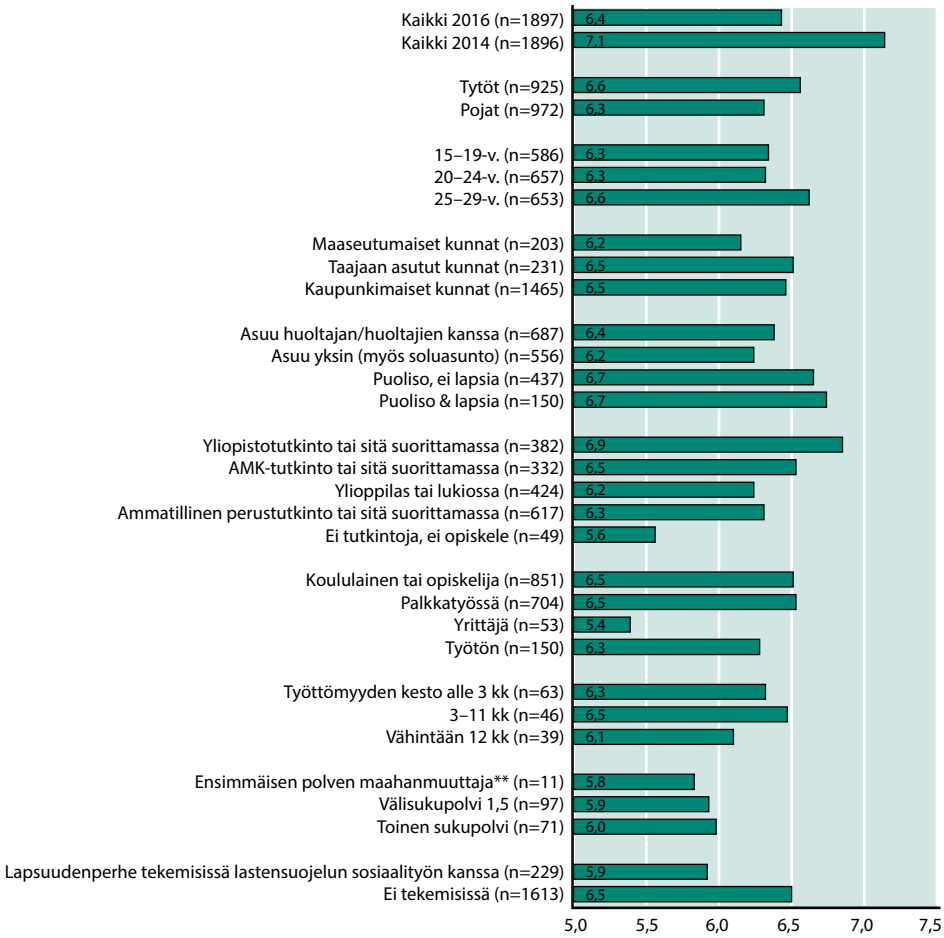

* "Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen, vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja? Kerro mielipiteesi asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen ja 10, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja."
** Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla.

vahvistuu.[26] Erityisesti naisten luottamus kasvaa iän myötä, ja 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä tyttöjen luottamus oli vielä vuonna 2010 selvästi poikia heikompaa, mikä antaa lisätukea nyt tehdylle havainnolle erityisesti poikien luottamuksen laskusta.

Eri puolilla Suomea asuvien nuorten luottamus on suunnilleen samalla tasolla, mutta kuntatyypin mukaisessa vertailussa maaseutumaisissa kunnissa asuvien luottamus on heikompaa. Perhemuodon mukaan vertaillen yksin asuvien luottamus on heikointa, puolison ja lasten kanssa asuvilla puolestaan voimakkainta.

Nuorten koulutustasolla ja pääasiallisella toiminnalla on vahva yhteys sosiaaliseen luottamukseen. Ammatillisen perustutkinnon suorittaneet ja varsinkin kokonaan vailla ammatillista tutkintoa olevat ovat selvästi korkeammin

koulutettuja nuoria kyynisempiä. Erot ovat kasvaneet edellisestä mittauksesta. Pääasiallisen toiminnan mukaisessa vertailussa kyynisimpiä ovat työttömät ja – ehkä yllättäen – yrittäjät. Työttömyyden pitkittyminen vaikuttaisi olevan jonkin verran yhteydessä heikkenevään sosiaaliseen luottamukseen. Voi olla, että esimerkiksi julkisessa keskustelussakin havaittavissa oleva työttömien syyllistäminen ei tee hyvää itsetunnolle, mutta luottamuksen ja työttömyyden kytkös on varmasti monisyisempi. Korkean työttömyysasteen aiheuttamaan näkökulman muutokseen työttömyyden syistä viittaa vaikkapa se, että Nuorisobarometrin seurannassa entistä harvempi on sillä kannalla, että jokainen on itse vastuussa köyhyydestään (kuvio 32) ja että näkemys jokaisesta oman onnensa seppänä on vähentynyt selvästi taantuman aikana (kuvio 24).

Erityisesti yrittäjänuorten luottamus ihmisten reiluuteen on kokenut kovia viime vuosina. Jo edellisessä kyselyssä vuonna 2014 yrittäjien keskiarvo oli keskimääräistä selvästi heikompi (6,6), mutta nyt se on suorastaan romahtanut (5,4). Yrittäjiä tosin on aineistossa niin vähän (n=53), että sattuman osuus on suuri.[27] Yrittäjien luottamus on kuitenkin merkitsevästi heikompaa kuin työssäkäyvien ja opiskelijoiden. Haastatteluaineisto itsessään ei vastaa siihen, miksi taloudellisesti epävarmat ajat koettelisivat juuri yrittäjien luottamusta kanssaihmisiin. Yrittäjyyden luonnetta ei barometrissa selvitetty, mutta siitä päätellen, että yrittäjänuorista maaseutumaisissa kunnissa asuvien osuus on yli kaksinkertainen muihin verrattuna, osa saattaa olla maatalousyrittäjiä. Toisaalta tiedetään, että maaseutumaisissa kunnissa asuvien luottamus asuinpaikkakuntansa tulevaisuuteen on pessimististä (kuvio 10) ja että tämä asuinpaikkaan liittyvä pessimismi on yhteydessä luottamuksen puutteeseen myös kanssaihmisiä kohtaan. Valitettavasti yrittäjien pieni määrä (n=53) ei anna aineksia tarkempiin erotteluihin.

Lapsuudenkodin taustatiedoista äidin koulutustasolla ei ole yhteyttä lasten myöhemmin kokemaan luottamukseen. Sen sijaan nuorilla, joiden lapsuudenperhe on vastaajan peruskouluiässä ollut tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa, luottamus on selvästi heikompaa. Sekä edellisen Nuorisobarometrin aineiston että Elina Pekkarisen (2016) laadullisen aineiston perusteella lastensuojelun sosiaalityö kohdistuu perheisiin, joissa hyvinvointia vaarantavat tekijät

KUVIO 12. SOSIAALINEN LUOTTAMUS* 2014 JA 2016. IKÄ JA SUKUPUOLI. (KESKIARVOT 0–10)

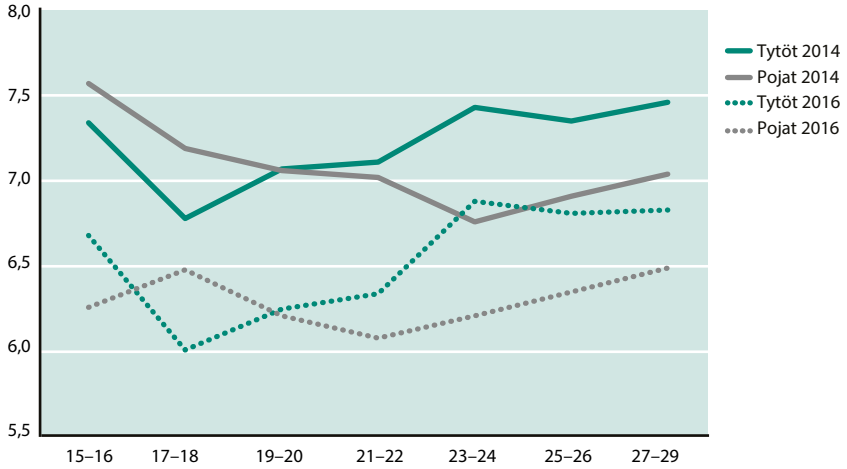

* "Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen, vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja? Kerro mielipiteesi asteikolla nollasta kymmeneen, jossa nolla tarkoittaa, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen ja 10, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja."

kasautuvat. Huono-osaisuus näyttää paitsi kasautuvan myös periytyvän, eivätkä yhteiskunnan tasoittavat instituutiot kuten päiväkoti ja koulu kykene riittävästi kompensoimaan tätä. Lastensuojelun asiakkuus antaa viitettä lapsuudenkodin vakavista ongelmista, jotka heijastuvat paitsi myöhempään luottamuspulaan, aiemman tutkimuksen perusteella myös varsin kokonaisvaltaisesti elämän- ja arjenhallinnan vajeisiin (mt.).

Huolestunutta huomiota voi kiinnittää siihen, että maahanmuuttajataustaisissa on poikkeuksellisen paljon luottamuksensa menettäneitä. Kyynistyminen on ollut nopeaa kahdessa vuodessa. Syiden selvittämiseen Nuorisobarometrin haastattelut eivät riitä, mutta joitain johtolankoja voi ehkä saada tarkastelemalla syrjintäkokemuksia, sillä nimenomaan ensimmäisen maahanmuuttajasukupolven syrjintäkokemukset vaikuttavat viime vuosina lisääntyneen.

Nuoret, jotka eivät luota kanssaihmisiin, ovat kautta linjan pessimistisempiä kuin muut. Pessimismi koskee niin omaa kuin Suomen ja maailmankin tulevaisuutta (vrt. kuvio 9). Ihmisten suhteen kyyniset eivät luota Suomen olevan tulevaisuudessa tasa-arvoisempi, turvallisempi maa, he näkevät muita synkempänä niin ympäristön tilan, erilaisuuden hyväksymisen kuin aineellisen elintason kehityksenkin. Heikko luottamus on yhteydessä myös matalampaan elämäntyytyväisyyteen (kuvio 41).

LUOTTAMUS OMIIN VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIIN

Nuorten uskoa omaan elämään liittyviin vaikutusmahdollisuuksiin mitattiin kysymyksellä ”Miten paljon uskot voivasi vaikuttaa oman elämäsi kulkuun?” Vastaukset pyydettiin kymmenportaisella asteikolla (1 = en lainkaan; 10 = paljon). Vaikutusmahdollisuuksia ei haastattelutilanteessa määritelty, joten kukin on saanut ymmärtää ne haluamallaan tavalla. Vaikuttamisen voi ymmärtää monin eri tavoin, ja siinä missä yksi pohtii kysymystä vapaasta tahdosta tai synnynnäisten taipumusten vaikutuksesta, voi toinen miettiä, onko saavuttanut elämälleen asettamia tavoitteita. Jotain nuorten tavasta ymmärtää kysymys kertoo, että kun se esitettiin vuoden 2014 Nuorisobarometrissa, etenkin poliittisesti oikeistolaisesti ajattelevat nuoret uskoivat vahvasti omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Taustalla vaikuttaisivat siis olevan ainakin osin yhteiskunnalliset näkemykset ja yksilöllisten ja rakenteellisten selitysmallien painotuserot.

Kaiken kaikkiaan nuorison usko omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa vaikuttaa suhteellisen vahvalta keskiarvon ollessa 7,9. Asteikon heikkoja vaikutusmahdollisuuksia kuvaavaan päähän 1–5 itsensä sijoitti 7 prosenttia. Tyttöjen ja poikien uskossa vaikutusmahdollisuuksiinsa ei ole eroja, ei myöskään eri-ikäisillä nuorilla. Eri puolilla Suomea käsitykset mahdollisuuksista ohjata oman elämän suuntaa ovat yhtä suuret, mutta kuntatyyppien vertailussa maaseutumaisissa kunnissa luottamus näyttää vähän heikommalta. Jostain syystä uskonpuutetta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa kokevat erityisesti maaseudulla asuvat tytöt.

Työttömien luottamus vaikutusmahdollisuuksiinsa on muita heikompaa, etenkin pitkäaikaistyöttömillä. Yrittäjät poikkeavat vastakkaiseen suuntaan ja kokevat vaikutusmahdollisuutensa oman elämänsä kulkuun suuriksi. Yrittäjähenkeen sopivasti yrittäjänuorista käytännössä kaikki ovat myös sitä mieltä, että elämässä menestyminen on itsestä kiinni (vrt. kuvio 24).

Ulkomaalaistaustaisten nuorten luottamus mahdollisuuksiinsa vaikuttaa omaan elämäänsä ei juuri poikkea valtaväestöstä. Ulkomailla syntyneiden poikien pidempi maassaolo näyttäisi liittyvän suurempaan luottamukseen omiin vaikutusmahdollisuuksiin, mutta tytöillä vastaavaa yhteyttä ei jostain syystä ole. Toisen sukupolven maahanmuuttajanuorten usko vaikuttaa muita heikommalta, mutta ryhmät ovat niin pieniä, ettei ero ole merkitsevä. Tulos oli sama myös vuoden 2014 Nuorisobarometrissa, mikä antaa tukea sille, että taustalla kuitenkin olisi todellinen ilmiö. Haastatteluaineisto ei tosin taida riittää selittämään sitä, mikä monikulttuuristen

liittojen Suomessa syntyneiden jälkeläisten taustassa saisi juuri heidän uskonsa vaikutusmahdollisuuksiinsa rakoilemaan.

Nuoret, jotka uskovat voivansa vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, ovat taipuvaisia luottamaan myös toisiin ihmisiin (vrt. kuvio 11) ja suhtautumaan optimistisesti niin omaan, Suomen kuin maailmankin tulevaisuuteen (vrt. kuvio 9). Myös usko oman ikäpolven taloudellisen aseman parantumiseen on heillä keskimääräistä voimakkaampaa (vrt. kuvio 14). Vaikutussuuntien pohdinta ei aina ole helppoa. Lisääkö usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin optimismia tulevaisuuden suhteen, vai onko aineistossa havaitun yhteyden oikeampi tulkinta se, että optimistinen asenne lisää luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiin? Eri luottamuksen mittareiden voimakas linkittyminen on joka tapauksessa syytä panna merkille, varsinkin kun otetaan huomioon luottamuksen keskeisyys niin yksilön kuin yhteiskunnan hyvinvoinnille.

KUVIO 13. "MITEN PALJON USKOT VOIVASI VAIKUTTAA OMAN ELÄMÄSI KULKUUN?" (ASTEIKKO 1–10, JOSSA 1 = EN LAINKAAN JA 10 = PALJON, KESKIARVOT)

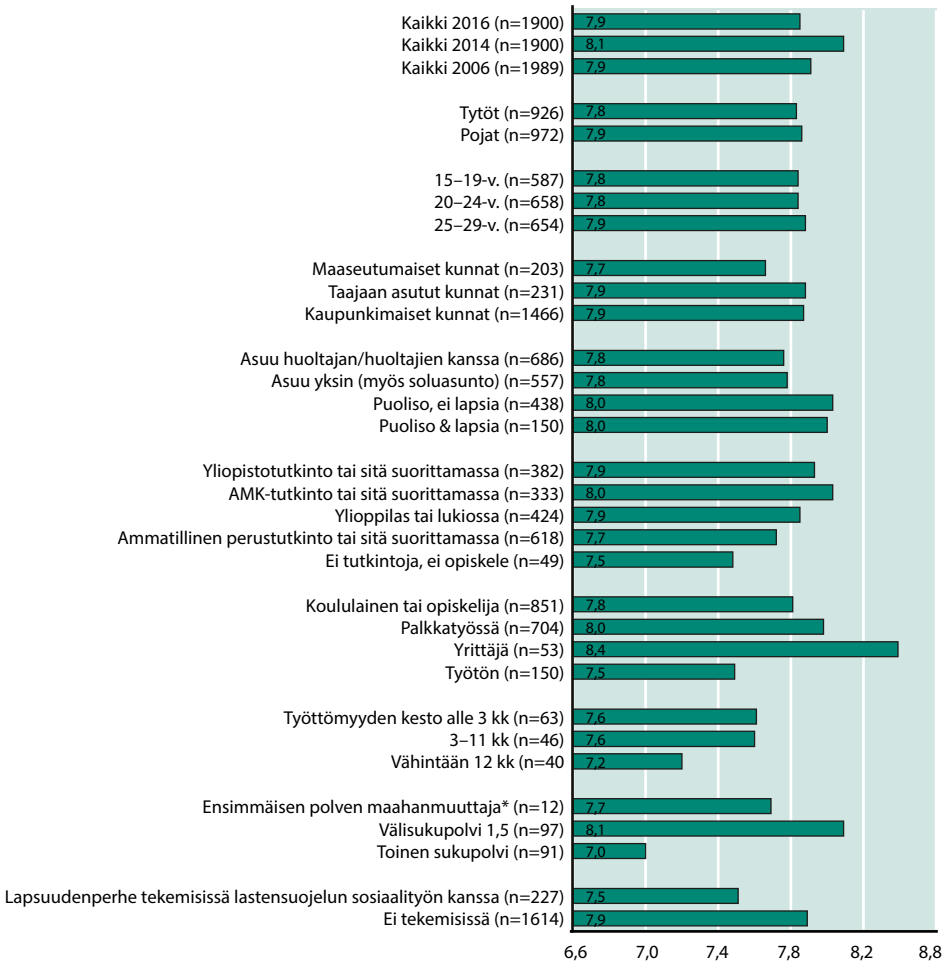

* Ensimmäisen polven maahanmuuttaja: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; välisukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; toisen polven maahanmuuttaja: syntynyt Suomessa, ainakin toinen vanhemmista syntynyt muualla.

OMAN JA SEURAAVAN IKÄLUOKAN TALOUDELLINEN TULEVAISUUS

Oman ikäluokan taloudellinen asema

Suomessa on usean sukupolven ajan jatkunut kehitys, jossa kukin uusi sukupolvi on edellistä vauraampi. Elintason kasvu on ollut eksponentiaalista, eli elintason kaksinkertaistuminen on vuosien 1860 ja 1980 välillä vienyt aina vähemmän aikaa. Viime vuosikymmeninä kasvu on hidastunut, ja nykyisellä talouskasvun vauhdilla kaksinkertaistumiseen menisi noin 60 vuotta. Erityisesti nuorten kotitalouksien tulot ovat kehittyneet heikosti, ja varsinkin Y-sukupolven nuorimpien eli 1985–1987 syntyneiden tulot ovat jäämässä jälkeen muista. Nykynuorista uhkaa jopa tulla ensimmäinen sukupolvi, jonka tulot jäävät edeltäjää heikommiksi (ks. Honkapohja 2016; Kinnunen & Mäki-Fränti 2016).

Toisaalta osasyy nuorten laskeneille tuloille on opiskelijoiden osuuden kasvaminen. Opiskelijat ovat pienituloisia, mutta tulevaisuudessa koulutustason nousu lupaa myös tulotasolle hyvää. Taantumassa opiskelijoiden osuus on tavallistakin suurempi, sillä valmistumista lykätään, jos työnäkymät ovat heikot. Kun työmarkkinat eivät vedä, myös jatko-opiskelijoiden määrä kasvaa. On siis liian aikaista sanoa, että nykyiset ikäluokat jäisivät pysyvästi vanhempia

KUVIO 14. "USKOTKO OMAN IKÄLUOKKASI TALOUDELLISEN ASEMAN TULEVAISUUDESSA KEHITTYVÄN HUONOMMAKSI, PAREMMAKSI VAI YHTÄ HYVÄKSI KUIN VANHEMMILLA IKÄLUOKILLA?" (%)

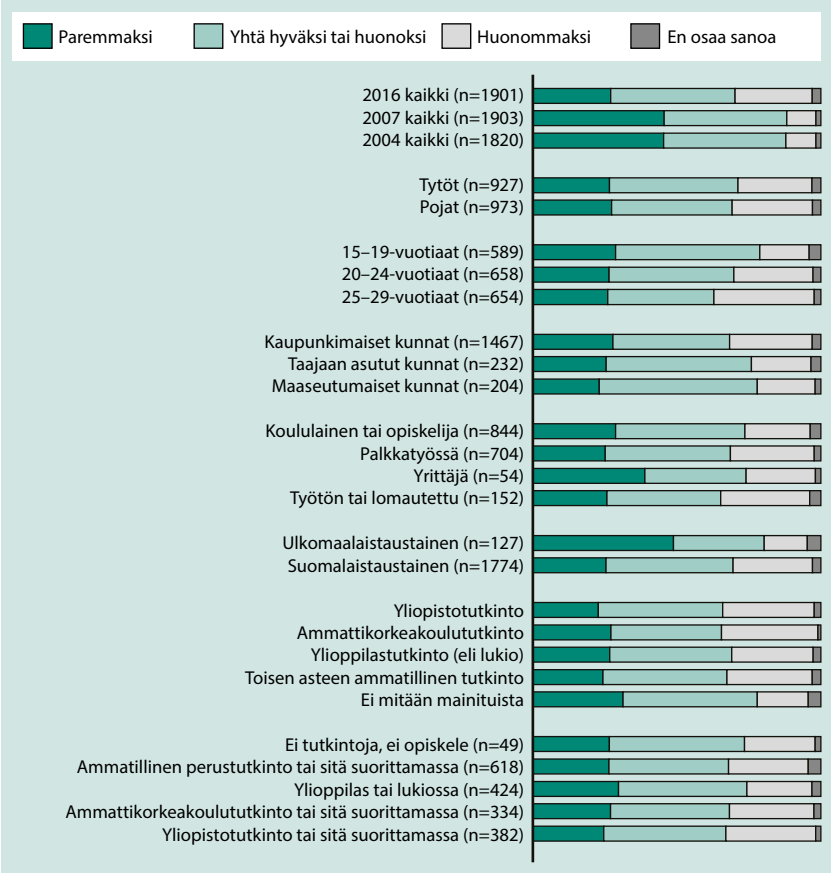

huonompaan asemaan. (Puttonen 2016.) Tämä tarkennus pikemminkin lisää eikä vähennä nyt havaitun nuorten tulevaisuususkon heikkenemisen merkitystä. Jo uhkakuvalla näyttää olevan suuri vaikutus, puhumattakaan siitä, jos käänne osoittautuu pysyväksi eikä vain väliaikaiseksi kuopaksi pitkässä nousukäyrässä.

Nuorisobarometreissa on vuodesta 2004 lähtien selvitetty nuorten näkemyksiä siitä, arvelevatko he oman ikäluokkansa taloudellisen tilanteen kehittyvän vanhempien sukupolvea paremmaksi, huonommaksi vai pysyvän samana. Vuosien 2004 ja 2007 välillä optimismissa ei tapahtunut muutosta, mutta sen jälkeen kuluneen kymmenen vuoden aikana näyttää luottamus rapistuneen vauhdilla (kuvio 14). Vielä 2007 lähes joka toinen oli tässä suhteessa optimisti ja vain joka kymmenes pessimisti. Nyt tilanne on muuttunut radikaalisti, ja optimistien ja pessimistien osuudet ovat yhtä suuret. Nuorison näkemykset näyttävät kulkevan käsi kädessä talouskehityksen suurten linjojen kanssa.

Aiemmin oman ikäluokan taloudellisen aseman kohentumista epäilivät ennen kaikkea nuorimmat, alle 20-vuotiaat vastaajat. Nyttemmin tilanne on tässäkin mielessä kääntynyt nurin, sillä tuoreessa kyselyssä epäileväisimpiä ovat vanhimmat vastaajat. Erityisesti 25–29-vuotiaiden poikien pessimismi on yleistynyt viime vuosina jyrkästi. Herää kysymys siitä, liittyykö luottamus aineellisen vaurauden kasvun jatkumiseen ennen kaikkea ikään vai kohorttiin. Kymmenen vuotta sitten teini-ikäisiä olleet kun ovat nyt kyselyn vanhinta kohderyhmää. Sama 1980-luvun jälkipuoliskolla syntyneiden kohortti oli niin nyt kuin kymmenen vuoden takaisessa kyselyssäkin epäileväisimpiä ikäluokkansa taloudellisen aseman paranemisen suhteen. Erottuvatko tuolloin syntyneet sitten eräänlaisena kyynisenä ikäluokkana nimenomaan Suomen viimeaikaisiin taloustrendeihin liittyvien omien kokemustensa takia, onkin vaikeampi kysymys. 1990-luvun laman aikaan he olivat pikkulapsia, vuoden 2008 finanssikriisistä alkaneen talouden taantuman alkaessa noin parikymppisiä, ja osa heistä on valmistunut huonosti vetäville työmarkkinoille.

Nuorisobarometrissa yleensä käytetty koulutusmuuttuja, joka yhdistää suoritetut tutkinnot ja opiskelupaikkatiedot, ei erottele näkemyksiä talouskehityksen suhteen. Sen sijaan pelkästään suoritettujen tutkintojen vertailun perusteella näyttää siltä, että korkeasti koulutetut suhtautuvat siihen epäilevästi. Tämäkin on muuttunut sitten 2000-luvun alun, sillä silloin hyvä koulutustaso oli yhteydessä optimismiin. Yksi näkökulma luottamuksen tarkastelussa ovat omat kokemukset, joihin omilla työllistymisvaikutuksilla voi olettaa olevan vaikutusta. Nuorisobarometrin kyselyssä ei selvitetty aiempaa työhistoriaa, joten tarkastelu on rajoitettava haastatteluhetken tilanteeseen. Työttömistä, opintonsa jo päättäneistä erityisen epäileviä ikäluokkansa talouskasvun suhteen ovat ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet.

Työttömien ryhmä kokonaisuudessaan ei merkitsevästi eroa muista optimismissa ikäluokan talouskehityksen suhteen. Myöskään työttömyyden kestolla ei ole yhteyttä annettuihin arvioihin. Tämä on tavallaan ymmärrettävää, kun vastaukset koskevat koko ikäluokkaa, eivät omaa taloudellista tulevaisuutta. Pääasiallisen toiminnan mukaisessa vertailussa optimistisin ryhmä on yrittäjät. Muissa luottamusta mittaavissa kysymyksissä yrittäjät erottuvat siinä, että he luottavat keskimääräistä enemmän itseensä (kuvio 13) mutta vähemmän muihin ihmisiin (kuvio 11). Yrittäjänuorista käytännössä kaikki (96 %) ovat sitä mieltä, että menestyminen on itsestä kiinni (kuvio 24). Yhdistettynä tietoon yrittäjähengen lisääntymisestä (kuvio 6) trendejä voi ehkä lukea signaaleina kovenevasta yhteiskunnasta.

Ulkomaalaistaustaiset suhtautuvat suomalaistaustaisia optimistisemmin oman ikäluokkansa taloudelliseen tulevaisuuteen. Mitä vanhempana Suomeen on muutettu, sitä yleisemmin taloudellisen tilanteen arvioidaan parantuvan. Vaikka kysymystä ei suoranaisesti kohdennettu Suomeen, kyselykontekstissa näin varmasti oletetaan. Tulosta voi siis selittää se, että osa maahanmuuttajista on käyttänyt

vertailukohtana lähtömaataan, jonka aineellinen elintaso on valtaosalla Suomea matalampi.

Nuoret, jotka uskovat ikäluokkansa taloudellisen aseman parantuvan, suhtautuvat optimistisesti Suomeen asuinmaana (kuvio 9). Kytkös talouskasvun ja Suomen tulevaisuuden välillä on jokseenkin luonnollinen. Sama optimismi liittyy kuitenkin myös maailman tulevaisuuteen.

Lisävalaistusta nuorison arvioihin talouden kehityksestä saa kuvioista 2 ja 3, joiden mukaan vain joka kolmas (33 %) nuori pitää aineellisen elintason paranemista seuraavien 10 vuoden aikana ainakin melko todennäköisenä. Toivottavana sitä pitää noin puolet (52 %). Suomea vaivannut pitkittynyt taantuma selittää epäluottamusta talouden kasvuun, mutta samalla on huomion arvoista, että kaikki eivät jaa toivetta aineellisen elintason kohentumisesta. Erityisesti naisten ja kyselyn vanhimpien ikäryhmien joukossa on paljon aineellisen elintason kasvuun kriittisesti suhtautuvia. Lisäksi noin puolet vastaajista, erityisesti naiset, pitää toivottavana, että ihmiset tinkisivät aineellisesta elintasostaan vapaaehtoisesti. Todennäköisenä tällaista downshiftaamista kuitenkin pitää harvempi kuin joka neljäs nuori. Kiinnostavaa on kuitenkin nähdä, kuinka mahdolliset ja erilaistuvat tulevaisuudet pilkistävät siellä täällä.

Nuoret, jotka luottavat ikäryhmänsä taloudellisen aseman paranemiseen, toivovat Suomen aineellisen elintason paranevan (kuvio 3) ja pitävät tärkeänä korkean elintason saavuttamista omassa elämässään (kuvio 5). He ovat muita selvästi useammin myös sitä mieltä, että ihmisen hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun (kuvio 40). Näkemykset oman ikäluokan taloudellisen aseman parantumisesta ovat siis voimakkaasti yhteydessä taloudellisen kasvun arvostamiseen. Johdonmukaisesti yhteys on käänteinen suhteessa väitteeseen siitä, että jatkuva talouskasvu on mahdotonta maapallon rajallisuuden takia (kuvio 40). Tavallaan loogisesti edellisen kanssa talouskasvuun optimistisesti suhtautuvat uskovat ympäristönsuojelun edellyttävän talouskasvua ja pessimistisesti suhtautuvat uskovat tulevien sukupolvien kärsivän, mikäli nykyinen ympäristön tuhoaminen jatkuu.

Seuraavan ikäluokan taloudellinen asema

Nyt kysyttiin ensimmäistä kertaa nuoren sukupolven arvioita heidän jälkeensä tulevan polven taloudellisen aseman kehittymisestä. Suhtautuminen on samansuuntaista kuin omaan ikäluokkaan, sillä vajaa kolmasosa arvelee aseman parantuvan. Seuraavan sukupolven huonontuvaan kehityskulkuun uskoo harvempi (18 %) kuin oman sukupolvensa (27 %). Pidemmän aikavälin arviot ovat tässä mielessä hieman luottavaisempia kuin lyhyen aikavälin arviot.

Optimistisimpia ovat pojat ja alle 20-vuotiaat. Koska kyse on seuraavasta sukupolvesta, oma kiinnostuksenkohteensa on se, poikkeavatko itse lapsia saaneiden arviot muista. Eroja ei kuitenkaan ole, vaan niin nuoret isät kuin äiditkin suhtautuvat yhtä optimistisesti tai pessimistisesti jälkeläistensä sukupolven talouskehitykseen kuin muutkin.

Kuvioiden 14 ja 15 tietoja oman ja seuraavan ikäluokan taloudellisen aseman kehityksestä voi tarkastella myös yhdessä. Noin joka kolmas arvelee ainakin jommankumman ikäluokan aseman heikkenevän, ja 9 prosenttia uskoo molempien ikäluokkien aseman heikkenemiseen. Vastaavasti noin kaksi kolmesta nuoresta luottaa sekä oman että seuraavan ikäluokan taloudellisen aseman pysyvän vähintään samana, ja ainoastaan 12 prosenttia nuorista uskoo molempien taloudellisen aseman paranevan. Nuorten luottamus jatkuvaan talouskasvuun vaikuttaa siis näin mitattuna heikolta.

Nuoret, jotka uskovat sekä oman että seuraavan ikäluokan taloudellisen aseman kohenemiseen, katsovat ylipäätään suhteellisen optimisesti Suomen ja maailman tulevaisuuteen (kuvio 9) ja pitävät todennäköisenä paitsi aineellisen elintason, myös ympäristön tilan parantumista (vrt. kuvio 2). Johdonmukaisesti tämän kanssa he ovat taipuvaisia uskomaan

KUVIO 15. "USKOTKO SINUN JÄLKEESI TULEVAN SUKUPOLVEN TALOUDELLISEN ASEMAN TULEVAISUUDESSA KEHITTYVÄN HUONOMMAKSI, PAREMMAKSI VAI YHTÄ HYVÄKSI TAI HUONOKSI KUIN OMALLA IKÄLUOKALLASI?" (%)

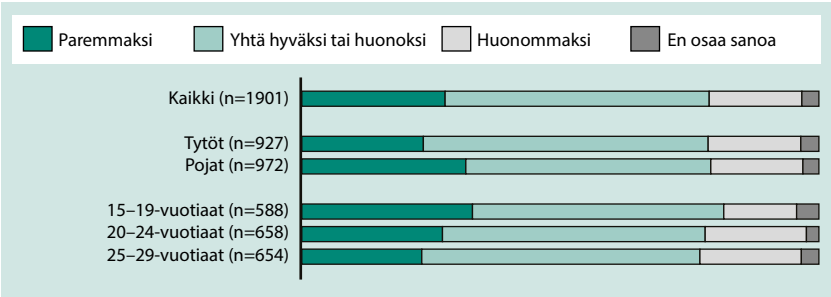

ympäristönsuojelun edellyttävän talouskasvua ja ihmisten hyvinvoinnin jatkumisen voivan perustua vain taloudelliseen kasvuun (vrt. kuvio 40). Samaan aikaan kuitenkin varsin huomattava osuus (43 %) heistäkin on sitä mieltä, että jatkuvasti kasvava talous on mahdottomuus maapallon rajallisuuden vuoksi. Ristiriitaiset uskomukset ovat inhimillisiä, eikä tässäkään tapauksessa samanaikainen usko jatkuvaan kasvuun ja sen mahdottomuuteen näytä estävän optimistista suhtautumista maailman tulevaisuuteen.

TURVATTOMUUS JA SYRJINTÄ

TURVATTOMUUDEN JA EPÄVARMUUDEN TUNTEET

Tässä luvussa käsiteltävillä nuorten epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksilla on vahva tulevaisuuskomponentti: se on varautumista tulevaan. Nuorten näkemykset ja kokemukset saattavat antaa vihjettä tulevaisuuden kehityskuluista, varsinkin jos ne ovat kovin erilaisia kuin vanhemmalla sukupolvella. Turvattomuus lienee yksi aikamme megatrendeistä, mikä ei kuitenkaan ole ristiriidatonta erilaisten tilastojen kanssa, kuten tässä luvussa nähdään. Silti uhkakokemus on todellinen samalla tavalla kuin tulevaisuus on muutenkin läsnä nykyhetkessä odotuksina, toiveina, suunnitelmina ja pelkoina.

Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan kyselyiden mukaan suomalaiset eivät koskaan aiemmin vuodesta 1990 alkaneen seurannan aikana ole nähneet tulevaisuutta näin laajasti turvattomana. Työllisyystilanne Suomessa, kansainvälinen terrorismi ja Euroopan talouden näkymät herättävät eniten huolta. Viime vuodesta huoli on lisääntynyt merkittävästi maahanmuuttajien määrän kasvusta Suomessa ja Syyrian tilanteesta. (MTS 2016b.) Myös Elinkeinoelämän valtuuskunta EVAn arvotutkimuksissa huoli globaaleista ongelmista kuten terrorismista ja ilmastonmuutoksesta on kasvusuunnassa. Turvallisuuden tunnetta ovat viime vuosina koetelleet myös aneeminen talous, maahanmuutto ja kansainvälisen politiikan uudet epävakaudet. (Apunen ym. 2016.)

Samaan aikaan lähempänä arkista elämää olevien riskien kuten väkivaltarikollisuuden tiedetään pidemmällä aikavälillä selvästi vähentyneen. Poliisibarometritutkimuksen mukaan ulkoisesta myllerryksestä huolimatta sisäistä turvallisuustilannetta koskevat arviot ovat pysyneet vakaina ja jopa parantuneet (Vuorensyrjä & Fagerlund 2016). Vaikka sekä rikosten tekeminen että alttius joutua rikoksen uhriksi on suurimmillaan nuoruudessa (Danielsson & Salmi 2015), oli väkivallan uhkaa kokeneiden nuorten osuus Nuorisorikollisuuskyselyn 90-luvulta alkaneen mittausjakson viimeisimmällä kierroksella alhaisimmalla tasolla. Myös nuorempiin lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta on selvästi vähentynyt pitkällä aikavälillä. (Ellonen ym. 2008; Fagerlund ym. 2014; Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2015.) Valtaosa nuorista suhtautuukin omaan tulevaisuuteensa valoisasti (kuvio 9).

Uhkakuvien hahmottamisessa on selvästi erilaisia perspektiivejä, jotka voivat antaa erilaisen kuvan riskikokemuksista. Nuorten epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksia on Nuorisobarometreissa seurattu vuodesta 2004 alkaen. Kysymyssarjoissa on selvitetty niin suhtautumista ympäristöongelmien ja maailmantalouden kaltaisiin globaaleihin kysymyksiin kuin eriarvoistumisen ja yhteisöllisyyden heikentymisen tapaisiin suomalaiseen yhteiskuntaan liittyviin huolenaiheisiin (ks. esim. Myllyniemi 2010). Tällä kertaa keskityttiin nimenomaan vastaajan henkilökohtaiseen elämään, kuten omaan terveyteen ja toimeentuloon, liittyviin epävarmuuden tunteisiin.

Rajauksen hyvä puoli on se, että tulokset ovat paremmin vertailtavissa keskenään. Erot turvattomuuden kokemuksissa voivat olla paitsi määrällisiä myös laadullisia, ja voi kysyä, kuinka mielekästä on vertailla huolta omasta työnsaannista huoleen kansainvälisestä terrorismista. Toki myös henkilökohtaiset turvattomuuden tunteet voivat olla eri tavoin ajankohtaisia ja

KUVIO 16. "AJATTELE ELÄMÄÄSI VIIMEISEN VUODEN AJALTA. KUINKA PALJON KOET EPÄVARMUUTTA TAI TURVATTOMUUTTA SEURAAVIEN ASIOIDEN TAKIA?"(%)

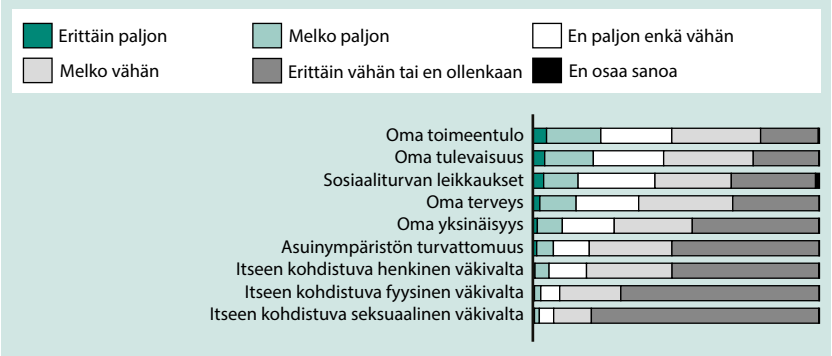

tarkoittaa eri asiaa erilaisissa elämäntilanteissa oleville vastaajille. Opiskelijoiden huoli opiskelusta kohdistuu eri asiaan kuin opiskelupaikkaa vasta hakevilla, ja asuinympäristön turvattomuus voi tarkoittaa aivan eri asiaa tyhjenevällä maaseudulla kuin Helsingin keskustassa asuvalle nuorelle.

Kuvio 16 kokoaa yhteen nuorten huolenaiheita koetun huolen voimakkuuden mukaisessa järjestyksessä. Paljon epävarmuutta kokevien osuus on kautta linjan pieni, ja valtaosaan selvitetyistä asioista suhtaudutaan luottavaisesti. Huomion ansaitsee myös ”en osaa sanoa” -vastausten pieni osuus, niin tässä kuin aiemmissakin tulevaisuuteen tähyävissä kuvioissa. Anita Rubinin (2000) tutkimuksessa nuorten tulevaisuuskuvista havaittiin, että osa nuorista ei osaa kuvitella tulevaisuutta joko sen abstraktisuuden tai pelottavuuden takia. Tämä on huomioitava yhtenä mahdollisena tulkintana sille, miksi puuttuvien vastauksien osuus on verrattain suuri tulevaisuuden unelmia ja pelkoja koskevissa avoimissa kysymyksissä. (Aiheesta tarkemmin ks. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti tässä julkaisussa.)

Suurinta huolta aiheuttaa oma toimeentulo, johon liittyvää epävarmuutta kokee paljon noin joka neljäs nuori. Sen sijaan vain pieni vähemmistö kokee turvattomuutta itseen kohdistuvan väkivallan takia. Kun aiemmissa Nuorisobarometreissa on selvitetty erilaisten asioiden tärkeyttä, kärkeen nousevat aina ihmissuhteet ja terveys, jotka ovat tärkeitä lähes kaikille (Myllyniemi 2005, 2013). Myös tulevaisuuden toiveissa etenkin ihmissuhteet osoittautuvat jälleen kaikkein tärkeimmiksi (kuvio 5). Nyt kun näkökulmana ei olekaan asioiden tärkeys vaan niitä kohtaan tunnettu huoli, harvempi kuin yksi viidestä sanoo kokevansa paljon terveyteen tai yksinäisyyteen liittyvää turvattomuutta. Nähtävästi nuorilla on keskimäärin suuri luottamus itseensä ja omaan pärjäämiseensä.

Kysytyistä turvattomuudenkokemuksista suurinta on omaan toimeentuloon liittyvä epävarmuus. Huoli on tässä ajassa ymmärrettävää, varsinkin nuorilla, joiden asema työmarkkinoilla ei vielä ole vakiintunut. Valmistumishetken taloussuhdanne vaikuttaa työuraan pitkälle eteenpäin, mikä on havaittu 1990-luvun laman aikaan valmistuneista. Myös nyt on huono aika valmistua, sillä tutkimuksissa on todettu, että vuonna 2008 alkanut talouden matalapaine näkyy lisääntyneenä työttömyytenä vuoden päästä valmistumisesta (Loukkola 2012). Suomen Pankin ekonomistien mukaan tilanne on nyt jopa huonompi kuin 1990-luvulla, sillä tuolloin talous lähti taas nousuun, mutta nyt kasvua ei ole näköpiirissä ja siksi osalla nuoria vaikeudet uhkaavat pitkittyä (Kinnunen & Mäki-Fränti 2016). Tästä huolimatta nuorison huoli toimeentulosta on vähenemään päin. Tämän voi tulkita kertovan myös polarisaatiosta, sillä koko ikäryhmän

vastausten jakauma ei kerro mitään siitä, kuinka vakavaa turvattomuus voi hyvinvointijakauman heikoimmassa päässä olla.

Turvattomuuden tunteista kysyttäessä nuoria pyydettiin ajattelemaan elämäänsä viimeisen vuoden ajalta. Yksi kysytyistä asioista oli kuitenkin huoli tulevaisuudesta, johon vastatessa katse on mielenkiintoisella tavalla sekä menneessä että tulevassa. Huoli tulevaisuudesta on hyvin voimakkaasti yhteydessä siihen, kuinka tyytyväisiä nuoret ovat elämäänsä kokonaisuudessaan (kuvio 41).

Eri riskien herättämässä huolestuneisuudessa on selviä sukupuolieroja. Tytöt kokevat enemmän turvattomuutta suhteessa seksuaaliseen ja henkiseen väkivaltaan. On kiinnostavaa, että fyysisen väkivallan kohdalla eroja ei ole, sillä poikien riski joutua väkivallan uhriksi on selvästi suurempi (Fagerlund ym. 2014). Havainnot kertovat siitä, että poikien oma kertomus väkivallan pelosta on erilainen kuin tytöillä suhteessa sen uhriksi joutumisen todennäköisyyteen. (Lisää aiheesta ks. Honkatukia tässä julkaisussa.) Oma kiinnostava huomionsa on epävarmuus, jota asuinympäristön turvattomuus herättää nuorena lapsia saaneissa (ks. myös taulukko 2 ja sen selitys). Itseen kohdistuvaan väkivaltaan nuoret vanhemmat eivät vastaavalla tavalla suhtaudu muista poikkeavasti, mikä voi viitata turvattomuuden tunteen johtuvan ennen kaikkea omista lapsista.

Lapsiuhritutkimuksen mukaan paitsi sukupuoli, myös ikä ja maahanmuuttotausta ovat yhteydessä väkivaltakokemusten yleisyyteen. Väkivaltakokemuksia on yläasteikäisillä vastaajilla alakouluikäisiä enemmän. Pojat kohtaavat enemmän tuntemattoman tekemää väkivaltaa julkisilla paikoilla, tyttöjen raportoidessa enemmän koettua väkivaltaa vanhempiensa taholta. Ulkomaalaistaustaisten lasten ja nuorten riski kohdata väkivaltaa näyttää olevan hieman korkeampi kantaväestön lapsiin ja nuoriin verrattuna useilla tarkastelluilla osa-alueilla, erityisen selvästi harrastustoiminnassa. (Fagerlund ym. 2014; Kivijärvi ym. 2015.)

Nuorisobarometrin haastatteluissa väkivallan herättämää turvattomuutta kokeneilta kysyttiin, ovatko he kokeneet uhkaa enemmän julkisissa tiloissa, yksityisissä tiloissa vai molemmissa. Edellä mainitut Lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat arvokasta taustatietoa tuloksia tulkittaessa, sillä barometrissa väkivallan takia turvattomuutta kokeneita on niin vähän, ettei luotettavia taustamuuttujien mukaisia tarkasteluja voi tehdä. Kuvioon 17 vastaukset on kuitenkin koottu sukupuolittain eroteltuna.

Yleishavainto on se, että väkivallan aiheuttamaa turvattomuutta koetaan yleisemmin julkisessa kuin yksityisessä tilassa. Tytöt ovat kokeneet turvattomuutta väkivallan takia poikia yleisemmin, mutta erot vaikuttavat vielä suuremmilta yksityisissä kuin julkisissa tiloissa. Tässä rajatussa mielessä barometrin tulokset

KUVIO 17. MISSÄ TUNTEE TURVATTOMUUTTA ERILAISTEN VÄKIVALLAN MUOTOJEN VUOKSI (%, KYSYTTY VAIN TURVATTOMUUTTA KOKENEILTA)

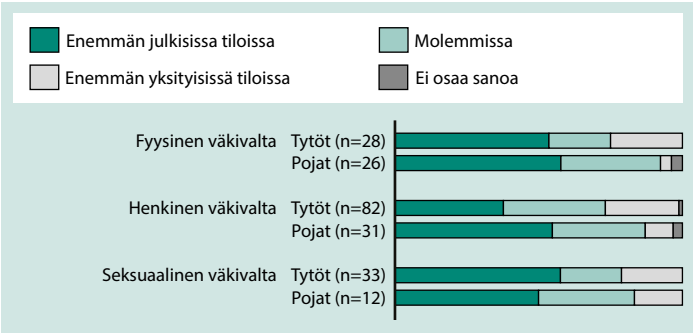

ovat linjassa nuoremmassa ikäryhmässä tehdyn Lapsiuhritutkimuksen kanssa, sillä siinä tytöt raportoivat poikia enemmän kokeneensa väkivaltaa vanhempien taholta (Fagerlund ym. 2014). Muistutettakoon, etteivät kuviossa 17 suurilta näyttävät erot eivät ole merkitseviä, sillä vastaajia oli niin vähän. (Aiheesta lisää ks. Honkatukia tässä julkaisussa.)

Turvattomuuden tunteiden muutos

Osa turvattomuuden kokemusta mittaavista kysymyksistä on toistettu Nuorisobarometreissa vuodesta 2004 lähtien, mutta kysymykset ovat vaihdelleet teemoittain, mikä tekee seurannasta osin epäsäännöllistä. Vertailukelpoiset tulokset on koottu kuvioon 18, josta nähdään, että epävarmuuden tunteet ovat pääosin vähentyneet kymmenessä vuodessa.

Tuoreiden trendien mukaan etenkin asuinympäristöön liittyy aiempaa vähemmän turvattomuutta. Väkivallan nuorissa herättämä turvattomuus on niin ikään pääosin laskusuunnassa. Se, onko maailma todella entistä turvallisempi, riippuu näkijästä ja näkökulmasta, mutta nuorten käsitykset ovat todellisia riippumatta siitä, kuinka ne vastaavat todellisia riskejä. Hieman nuoremmassa, 12- ja 15-vuotiaiden ikäryhmässä, lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta näyttää todella vähentyneen 2000-luvun aikana (Fagerlund ym. 2014). Suomalaisten lähiympäristön rikollisuustilanteen takia kokeman huolen suhteen tilanne on Poliisibarometrin mukaan myönteisempi kuin kertaakaan mittaushistorian aikana (Vuorensyrjä & Fagerlund 2016).

Omaan terveyteen liittyvä epävarmuus on hieman vähentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana, vaikkakin viimeisin käänne on kohti lisääntyvää epävarmuutta. Yllättäen myös omasta toimeentulosta epävarmuutta kokevien osuus on laskussa, jopa verrattuna viimeisintä taantumaa edeltäneeseen aikaan.

Maailman lisääntyvästä epävakaudesta kertovan uutisvirran valossa nuorten huolettomuus herättää kysymyksiä. Yksi mahdollinen selitys pelon vähenemiselle liittyy paradoksaalisesti nimenomaan tietoisuuteen uhkista. Nuoret tietävät uhkat, mutta jos mikään niistä ei realisoidu – jos esimerkiksi vuodesta toiseen tiedetty terrorisminuhka ei näy suomalaisten kokemuksissa – niin myöskään turvattomuus ei lisäänny, vaan pikemminkin vähenee. Tietenkin tulee uusia riskejä ja uhkia, mutta ”vanhojen” uhkien olemassaoloon voi kenties tottua.

Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa Kari Paakkunainen näki nuorten uhkakokemusten heikkenemisen taustalla katastrofi- ja riskiilmiöiden jokapäiväistymisen varsinkin mediassa ja samalla suojautumisen liiallisilta riskiuutisilta (Paakkunainen 2010). Toki on olemassa myös se vaihtoehto, että nuoret tuntevat entistä enemmän huolta jostain sellaisesta, jota ei edes ole osattu kysyä ja joka peittää alleen muut epävarmuuden aiheet.

Vaikka nuoret kokonaisuutena vaikuttavat kokevan olonsa turvalliseksi monen asian suhteen, ei nuorison silti voi päätellä olevan aivan huoletontakaan. Yksi tapa jäsentää riskien moninaisuutta on niiden mittakaava. Kun selvitettiin, kuinka optimistisesti tai pessimistisesti nuoret suhtautuvat tulevaisuuteensa, omaan tulevaisuuteen suhtauduttiin valoisasti, Suomen tulevaisuuteen selvästi synkemmin, mutta maailman tulevaisuuteen jo perin pessimistisesti (kuvio 9). Niinpä yksi selitys kuvioista 16 ja 18 saatavalle huolettomuuden vaikutelmalle on se, että tällä kertaa keskityttiin nimenomaan nuorten omaan elämään liittyviin epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksiin. Kun aiemmissa Nuorisobarometreissa selvitettiin suhtautumista myös yhteiskunnallisempiin tai globaalimpiin epävarmuustekijöihin, nuorten suurimmat turvattomuuden kokemukset liittyivät kysymyksiin, jotka myös ovat mittakaavaltaan maailmanlaajuisia: ilmastonmuutokseen ja energian riittävyyteen (Myllyniemi 2008, 99). Saman johtopäätöksen voi tehdä tarkastelemalla nuorten vastauksia globaaleihin ympäristöuhkiin liittyviin kysymyksiin, joihin suhtaudutaan varsin vakavasti (ks. kuvio 40). (Ks. myös nuorten avovastauksissa

KUVIO 18. "KUINKA PALJON KOET EPÄVARMUUTTA TAI TURVATTOMUUTTA SEURAAVIEN ASIOIDEN TAKIA?" (%) VERTAILU 2004–2016

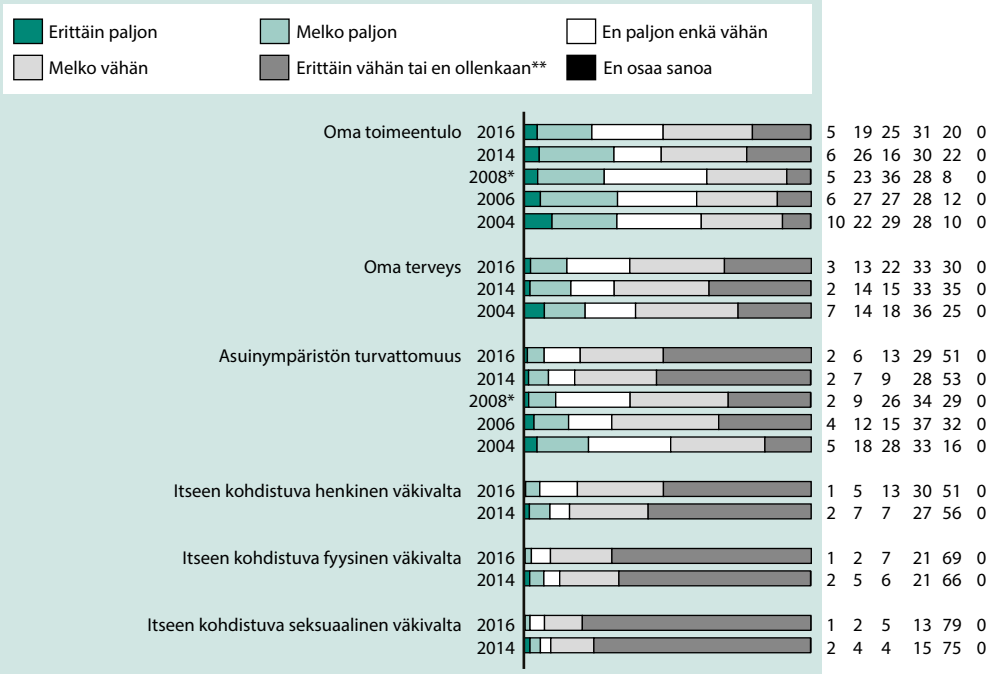

* Vuonna 2008 kysymykseen oli vain 256 vastaajaa, sillä kysymyslomaketta lyhennettiin kesken haastattelujen.
** 2004–2008 vaihtoehto oli "erittäin vähän", 2014 "erittäin vähän tai en ollenkaan".

kertomista tulevaisuuteen liittyvistä peloistaan Aapola-Kari & Wrede-Jäntti tässä julkaisussa.)

Entä poikkeavatko nuorten turvattomuudenkokemukset vanhemmista ikäryhmistä? Pelkästään Nuorisobarometrin aineistoa tarkastelemalla tämä ei selviä, mutta Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan turvattomuuskyselyn perusteella nuoret kokevat tulevaisuuden turvallisempana kuin vanhat. 15–24-vuotiaista 54 prosenttia uskoo elävänsä viiden vuoden päästä turvattomammassa maailmassa, yli 35-vuotiaista näin ajattelee 69 prosenttia. Tosin myös nuorten turvattomuudenkokemukset ovat kasvussa (MTS 2016a).

SYRJINTÄ

Enemmistö kaikista 15–29-vuotiaista nuorista kokee tulleensa jossain elämänsä vaiheessa syrjityksi (kuvio 19a). Usein syrjityksi sanoo joutuneensa 7 prosenttia, joskus 52 prosenttia. Sitä mitä ”usein” tarkoittaa tässä yhteydessä ei mitenkään määritelty vastaajille, mikä olisikin ollut ilmiön luonteen huomioiden vaikeaa. Tulokset kertovat joka tapauksessa kunkin omista kokemuksista.

Edellisen kerran syrjintää tarkasteltiin vastaavalla tavalla vuoden 2014 Nuorisobarometrissa. Usein syrjityksi tulleiden osuus on pysynyt samana, mutta satunnaisemmat kokemukset ovat entistä tavallisempia. Kaiken kaikkiaan syrjintäkokemukset näyttävät kahdessa vuodessa

hieman yleistyneen 55 prosentista 59 prosenttiin. Kun otetaan huomioon se, että kysymys on ainakin jossain elämänsä vaiheessa mielestään syrjityksi tulleiden osuuksista, vaikuttaa muutos suurelta näin lyhyessä ajassa tapahtuneeksi. Nuorisobarometrin otoskoolla on 95 prosentin luottamusväli kuitenkin kahden prosenttiyksikön luokkaa, joten muutos on merkitsevyyden rajalla, eikä todellisesta muutoksesta ole varmuutta. Nyt havaittavassa kasvussa saattaa ainakin osaksi olla kyse nuorten lisääntyneestä herkkyydestä tunnistaa kokemansa kohtelu nimenomaan syrjinnäksi. Tämän puolesta puhuu se, että muutos on ollut suurinta kyselyn ikäjakauman vanhimmassa päässä. Jos kasvu olisi keskittynyt kaikkein nuorimpiin, jotka siis vasta äskettäin ovat tulleet osaksi tutkimuksen kohderyhmää, voisi trendiä tulkita toisin. Samoin se, ettei kasvua ole tapahtunut kuluneen vuoden aikana koetussa syrjinnässä, tukee tulkintaa syrjinnän muuttuneesta tunnistamisesta ja tunnustamisesta (kuvio 19b).

Kuvion 19a mukaan tytöt ovat poikia useammin kokeneet tulleensa joskus tavalla tai toisella syrjityksi. Kahden vuoden takaiseen kyselyyn nähden sukupuolten erot ovat pysyneet ennallaan. Tällä kertaa ei selvitetty syrjinnän syitä, mutta vuoden 2014 Nuorisobarometrissa pojista 5 prosenttia ja tytöistä peräti 18 prosenttia koki joutuneensa syrjityksi sukupuolensa takia. Myös kokemukset ulkonäön perusteella tapahtuneesta syrjinnästä olivat tuolloin selvästi yleisempiä tytöillä kuin pojilla.

Vähemmistöön kuulumisen kokemukset (vrt. kuvio 1) ovat yhteydessä syrjinnän kokemuksiin. Syrjintäkokemuksia voi myös verrata sen mukaan, mihin vähemmistöön vastaaja kokee kuuluvansa. Nuorista, joilla on seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin liittyviä vähemmistökokemuksia, jopa 79 prosenttia on joskus joutunut syrjityksi. Nuorilla, jotka kokevat kuuluvansa vähemmistöön etnisen taustansa takia, osuus on 75 prosenttia. Kaikki muutkin vähemmistökokemukset näyttävät lisäävän syrjintäriskiä. Kuten kyselytutkimuksissa yleensä, tässäkin on tarpeen pysähtyä pohtimaan havaittujen yhteyksien luonnetta ja syy-seuraussuhteiden suuntaa. Joissain tapauksissa voi ajatella, että syrjintää kokeneet identifioivat itsensä juuri syrjintäkokemuksen vuoksi helpommin vähemmistöön kuuluvaksi. Eli syrjintä voi olla paitsi seurausta vähemmistöön kuulumisesta, myös syy vähemmistöön identifioitumiselle.

KUVIO 19A. "OLETKO ITSE JOSSAIN ELÄMÄSI VAIHEESSA KOKENUT JOUTUNEESI SYRJITYKSI?" (%)

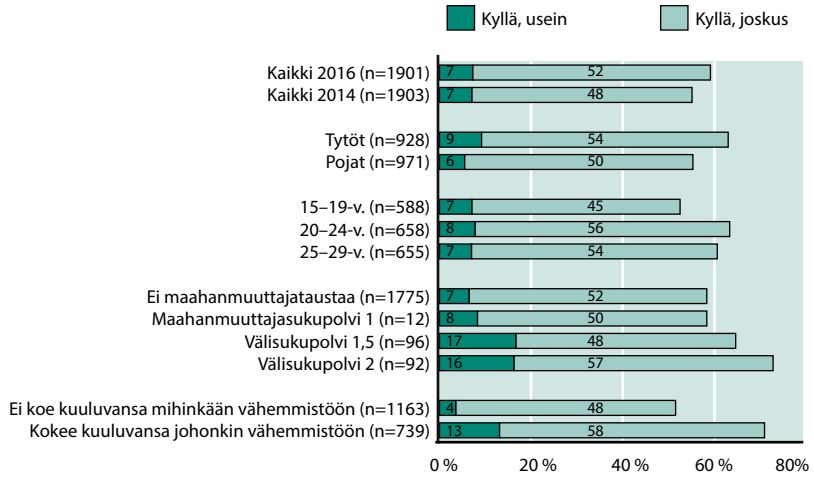

Maahanmuuttajasukupolvi 1: muuttanut Suomeen yli 17-vuotiaana; maahanmuuttajasukupolvi 1,5: muuttanut Suomeen alle 18-vuotiaana; maahanmuuttajasukupolvi 2: syntynyt Suomessa, vähintään toinen vanhemmista syntynyt muualla.

KUVIO 19B. "MILLOIN OLET JOUTUNUT SYRJINNÄN KOHTEEKSI?" (%)

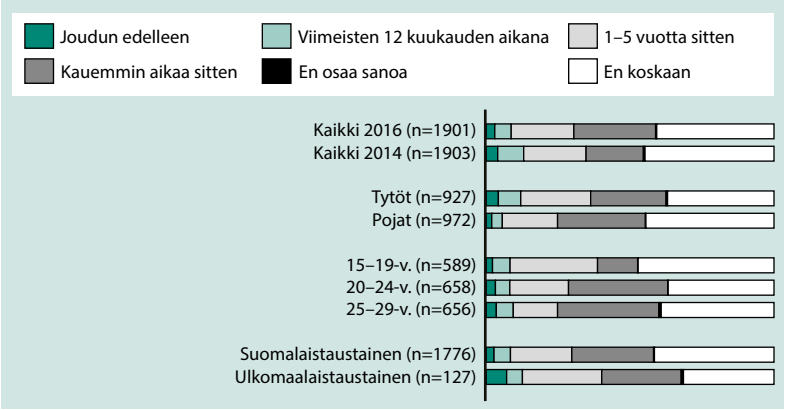

Suomen- ja ruotsinkielinen kantaväestö eivät poikkea toisistaan, mutta ulkomaalaistaustaiset nuoret ovat kokeneet jonkin verran kantaväestön nuoria enemmän syrjintää, varsinkin ”usein” syrjityksi tuleminen on yleisempää. Maahanmuuttoikä on mielenkiintoisessa yhteydessä syrjintäkokemuksiin. Täysi-ikäisinä Suomeen muuttaneilla syrjintäkokemukset näyttävät olevan harvinaisempia kuin lapsena muuttaneilla tai toisen sukupolven maahanmuuttajilla.

Tulos, jonka mukaan pidempään maassa asuneet kohtaavat enemmän syrjintää, voi vaikuttaa erikoiselta. Havainto ei ole uusi, sillä sama tulos saatiin vuoden 2014 Nuorisobarometrissa ja aiemmissa tutkimuksissa (Castaneda ym. 2012; Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 105–106). Havaintoon voi vaikuttaa yksinkertaisesti maassa vietetty aika, joka lisää mahdollisia tilanteita joutua syrjinnän kohteeksi. Nuorena Suomeen muuttaneiden suhteellisen yleiset kokemukset kauan sitten tapahtuneesta syrjinnästä (ks. kuvio 19b) voivat viitata myös syrjintään lähtömaassa. Myös pidemmän maassaolon myötä tapahtuva kulttuurin sisäistäminen voi lisätä herkkyyttä tunnistaa koetut epäoikeudenmukaisuudet syrjinnäksi.

Syrjintäkokemusten tarkastelu maahanmuuttotaustan mukaan saattaa antaa viitteitä nimenomaan ulkomaalaistaustaisten syrjinnän lisääntymisestä viime vuosina. Muutokset ovat nimittäin suurimpia ensimmäisen polven maahanmuuttajien joukossa, maltillisempia välisukupolvissa ja kaikkein vähäisimpiä niin sanottujen kantasuomalaisten parissa (määritelmistä ks. s. 14–15).

Maahanmuuttoon liittyviä asenteita ja kokemuksia selvitettäessä epäoikeudenmukaista kohtelua etnisestä taustastaan johtuen kertoo kokeneensa noin 5 prosenttia nuorista, ja heistä noin 90 prosenttia sanoo myös kokeneensa syrjintää (kuvio 36). Päällekkäisyys on ymmärrettävää, sillä kysymyksen muotoilu lähestyi syrjinnän määritelmää. Maininnan arvoista tämä on lähinnä siksi, että se on ainoita tapoja saada tämän kyselyn puitteissa tietoa syrjinnän syistä. Samalla saadaan varmistusta sille, että niin ulkomaalaistaustaiset kuin kantasuomalaiset nuoret ymmärtävät syrjinnän suunnilleen samalla tavalla.

Kuviosta 19b nähdään, että suurin osa syrjinnän uhreista viittaa suhteellisen kauan sitten tapahtuneisiin syrjintäkokemuksiin. Vain 3 prosenttia kaikista nuorista sanoo parhaillaan joutuvansa syrjinnän kohteeksi, 9 prosenttia viimeisten 12 kuukauden aikana.

Tyttöjen syrjintäkokemukset ovat paitsi yleisempiä (kuvio 19a), myös tuoreempia kuin poikien (kuvio 19b). Viimeaikaisen syrjinnän trendi on molemmilla sukupuolilla kuitenkin laskeva, joten tyttöjen syrjintäkokemusten suhteellinen äskettäisyys viitannee poikia suurempaan toistuvuuteen ja jatkuvuuteen, ei niinkään siihen, että ympäristö olisi hiljattain muuttunut erityisesti tyttöjä syrjivämmäksi.

TYÖELÄMÄ

Kuviosta 20 hahmottuu kuva nuorista, joiden suhtautuminen työhön on arvostavaa, mutta suhteellisuudentajuista. Useampi kuin neljä viidestä ottaisi mieluummin työtä kuin eläisi tukien varassa. Lähes yhtä moni olisi valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi. Noin puolet kokee huolta siitä, onko hänellä töitä tulevaisuudessa, kun työssä jaksamisestaan on huolissaan noin joka kolmas. Huoli työn riittävyydestä itselle on ohittanut huolen omasta työelämässä jaksamisesta.

Vuosia jatkunut talouden taantuma näkyy nuorten kohonneena työttömyysriskinä. Nuorten erityispiirteenä on työvoimaan osallistumisen suhdanneherkkyys, sillä laskusuhdanteet vaikuttavat erityisen paljon nuorten työllisyyteen, ja nuoret myös reagoivat etsimällä vaihtoehtoisia toimintoja, kuten lähtemällä opiskelemaan tai suorittamaan asevelvollisuutta. Vallitseva taloustilanne antaa tulkintakehyksen myös nuorten työasenteiden muutokselle.

Valtaosaan kuvion 20 kysymyksistä löytyy trenditietoa aiemmista Nuorisobarometreista, mutta uusiakin kysymyksiä on mukana. Aiemmin havaitut asennetrendit vaikuttavat noudattavan taloussuhdanteita siten, että huonoina aikoina sosiaaliturvaan ja työttömyyteen suhtaudutaan tiukemmin (Myllyniemi 2013, 76,

KUVIO 20. TYÖHÖN, KOULUTUKSEEN JA SOSIAALITURVAAN LIITTYVIÄ NÄKEMYKSIÄ (%)

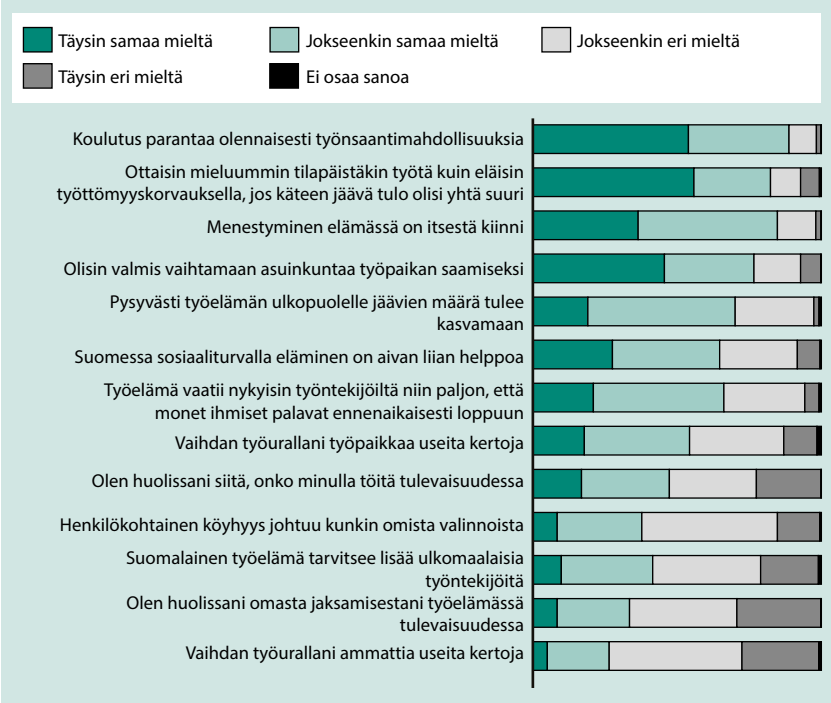

82). Niin nytkin, sillä peräti kaksi kolmesta vastaajasta pitää sosiaaliturvalla elämistä liian helppona (kuvio 28). Vastaavan havainnon arvojen kovenemisesta kovina aikoina on tehnyt pitkän aikavälin arvotutkimuksissaan myös Helena Helve (2002; 2015; 2016). Toisaalta nuorisotyöttömyyden kasvu saattaa olla taustalla siinäkin, että entistä harvempi nuori on sitä mieltä, että köyhyys on oma syy (kuvio 32) ja elämässä menestyminen on itsestä kiinni (kuvio 24). Nämä taantuman alkamisen jälkeen havaitut trendit viittaavat siihen, etteivät kovat ajat aina tarkoita kovia arvoja.

Yksittäisiin kysymyksiin liittyvän trenditiedon löytämisen helpottamiseksi kysymykset esitellään kuvioissa 21–35 samassa järjestyksessä kuin ne ovat kuviossa 20.

Koulutususko

Yhdeksän nuorta kymmenestä on samaa mieltä siitä, että koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia. Vaikka koulutuksen merkitys työnsaannin kannalta vaikuttaa siis nuorison enemmistön mielestä jokseenkin selviöltä, on koulutusasenteissa kuitenkin havaittavissa muutoksia.

Kuviosta 21 nähdään trendi, jota voi yrittää tulkita yhteydessä taloussuhdanteisiin, etenkin nuorisotyöttömyyteen, joka vaihtelee muuta työttömyyttä enemmän suhdanteiden mukana. Noin vuosituhannen vaihteeseen saakka usko koulutukseen kasvoi ja nuorisotyöttömyys oli korkealla. Trendi kääntyi selvään laskuun 2000-luvun ensimmäisinä vuosina, kun nousukauden työmarkkinat vetivät suhteellisen hyvin myös vähemmän koulutettuja nuoria. 2008 syksyllä alkaneen kansainvälisen talouskriisin ja taantuman seurauksena nuorisotyöttömyys kääntyi jälleen kasvuun, samoin usko koulutuksen tärkeyteen työllistymisen kannalta. Yhteys tulee näkyväksi kuviossa 22, johon on yhdistetty Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen nuorisotyöttömyysprosenttien ja koulutususkon muutokset.

Asenteiden syitä ei tietenkään voi palauttaa taloussuhdanteisiin, mutta ne eivät myöskään synny tyhjiössä, ja eri trendien osuminen ajallisesti yhteen voi viitata niiden olevan yhteydessä toisiinsa. Jos tämä yhteys on todellinen, kertoo viimeisin käänne siitä, että luottamus työtilanteen kohentumiseen on vähitellen palautumassa. Varovaisesta käänteestä kertoo myös esimerkiksi kuvio 27 työelämän ulkopuolelle jäävien määristä.

Pidemmän aikavälin trendinä Suomessa on ollut väestön koulutustason jatkuva nousu. Esimerkiksi korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuus yli kaksinkertaistui

KUVIO 21. "KOULUTUS PARANTAA OLENNAISESTI TYÖNSAANTIMAHDOLLISUUKSIA." VERTAILU 1994–2016 (%)

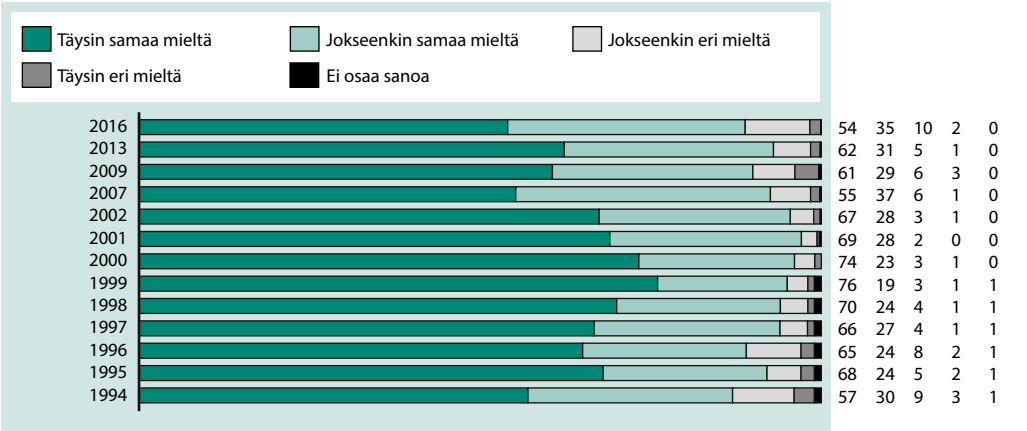

KUVIO 22. NUORISOTYÖTTÖMYYS JA KOULUTUSUSKO 2000–2016

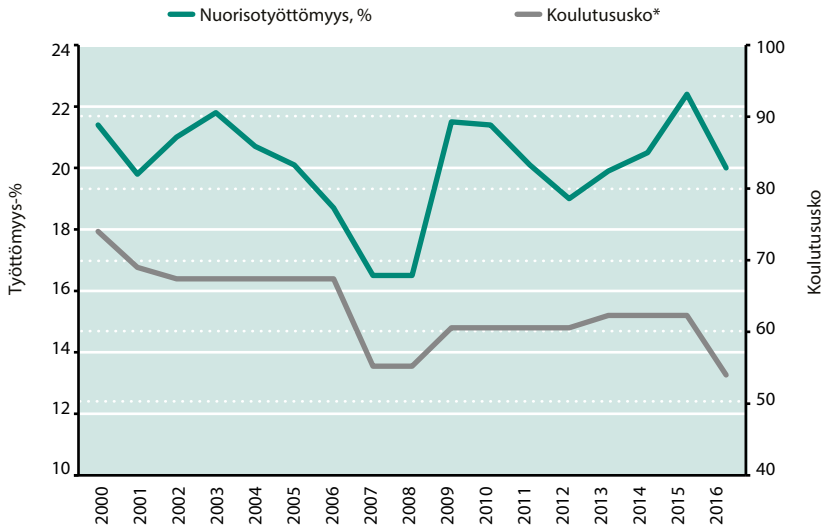

* Täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen "Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia" kanssa olevien %-osuus.
Lähteet: Tilastokeskus, työvoimatutkimus; Nuorisobarometri 2016.

18 prosentista vuonna 1970 jo 37 prosenttiin vuonna 2010 (Repo 2012). Suomessa koulutustason nousu vähentää edelleen selvästi työttömyyden riskiä, mutta kohoavan koulutustason yhtenä puolena on sekin, että nuorilta myös odotetaan aiempaa parempaa koulutusta. Koulutus vastaavasti vaikuttaa palkkoihin vähemmän kuin ennen (Idman 2012).

Nyt kerätyssä kyselyaineistossa kaikilla koulutusasteilla usko siihen, että koulutus auttaa työnsaannissa, vähenee valmistumisen jälkeen. Pudotus on suurinta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, pienintä ammattikorkeakoulutuksessa. Työttömien nuorten usko koulutukseen ei juuri poikkea muista. Työttömiä on aineistossa niin vähän, ettei heidän koulutusasteidensa mukaisessa vertailussa saada luotettavia eroja. Näyttäisi kuitenkin siltä, että etenkin korkeasti koulutettujen työttömien usko koulutuksen työnsaantia parantavaan vaikutukseen olisi muita heikompaa.

Mieluummin työtä kuin työttömyyskorvausta

Yli 20 vuoden seurannan ajan on yli 80 prosenttia nuorista yhtynyt väitteeseen "Ottaisin mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisin työttömyysturvalla, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri" (kuvio 23). Tulokset ovat olleet hyvin johdonmukaisia, ja osuus on suuri väitteen jyrkkyys huomioon ottaen. Nuorten työmoraalista ei näiden tulosten valossa ole syytä kantaa huolta. Viime vuosina havaittua lievää muutosta voi selittää esimerkiksi se, että taloudellisen epävarmuuden aikoina opiskelu nähdään hyvänä vaihtoehtona (vrt. myös kuvio 21 koulutususkosta ja sen tulkinta).

Erityisesti tytöt valitsisivat mieluummin työn kuin työttömyyden tulotasosta riippumatta. Sukupuolten asenne-erot kokonaisuutena ovat suuria, mutta 20 ikävuoden molemmin puolin poikien työhalut ovat hyvin korkealla eikä eroja tyttöjen asenteisiin ole. Tuossa iässä useimmat elävät toisen asteen koulutuksen ja työelämän tai korkeakoulun välisen saranavaiheen, mihin liittyvä epävarmuus voi vaikuttaa asenteisiin.

KUVIO 23. "OTTAISIN MIELUUMMIN TILAPÄISTÄKIN TYÖTÄ KUIN ELÄISIN TYÖTTÖMYYSKORVAUKSELLA, JOS KÄTEEN JÄÄVÄ TULO OLISI YHTÄ SUURI." VERTAILU 1994–2016 (%)

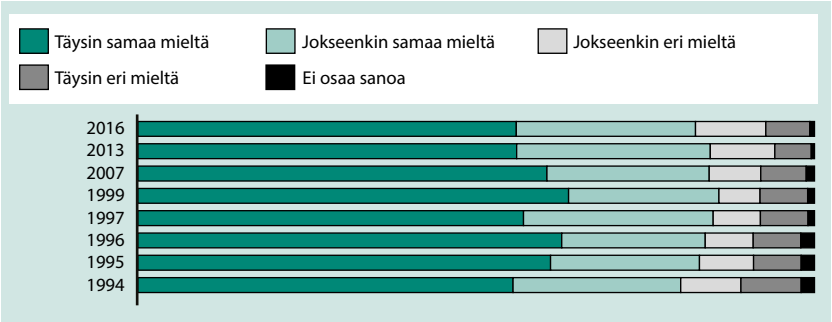

Työttömät valitsisivat hieman muita useammin työttömyyskorvauksen kuin työn. Kuitenkin myös työttömistä nuorista enemmistö, 72 prosenttia, eläisi mieluummin työtulolla, vaikkei käteen jäävä tulo olisi suurempi kuin työttömyyskorvaus. Enintään kuukauden työttömänä olleet eivät juuri poikkea muista, mutta työttömyyden pitkittyessä ajatus työttömyyskorvauksella elämisestä yleistyy. On vaikea sanoa, kumpi on vallitseva vaikutussuunta: asenteista työttömyyteen vai toisin päin. Joka tapauksessa on eri asia vastata kysymykseen opiskelijan tai tukevasti työelämässä olevan asemasta kuin tilanteesta, jossa työttömyys ja sen pitkittyminen ovat reaalisia vaihtoehtoja. Erityisesti heikossa taloustilanteessa tilapäiset työsuhteet saatetaan kokea turvattomiksi ja siten epämieluisaksi vaihtoehdoksi.

Menestyminen elämässä itsestä kiinni

Näkemys jokaisesta oman onnensa seppänä on vähentynyt selvästi 1990-luvulta (kuvio 24). Väheneminen tapahtui etenkin vuosien 2007 ja 2013 välillä, eikä viime vuosina enää näy muutosta. Pidemmän aikavälin laskevan trendin ei pidä antaa hämärtää sitä, että edelleen väitteen ”Menestyminen elämässä on itsestä kiinni” on valmis allekirjoittamaan yli 80 prosenttia nuorista.

Vaikka ajatus elämässä menestymisestä ei ole kiinni ainakaan pelkästään taloudellisesta pärjäämisestä, trendi tuskin on riippumaton vuonna 2008 iskeneestä talouskriisistä ja siitä seuranneesta nuorisotyöttömyydestä. On kiinnostava ajatus, että taantuma ei näkyisi koventuvina asenteina vaan pikemmin solidaarisuuden lisääntymisenä.

KUVIO 24. "MENESTYMINEN ELÄMÄSSÄ ON ITSESTÄ KIINNI." VERTAILU 1996–2016 (%)

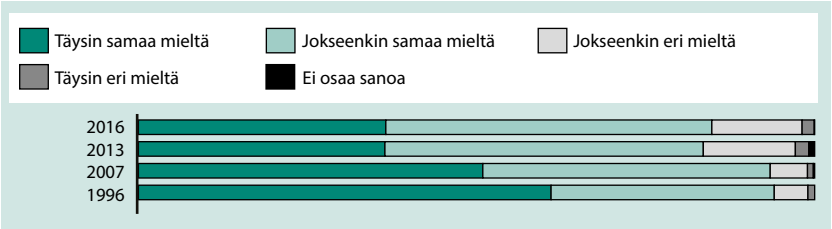

KUVIO 25. "OLISIN VALMIS VAIHTAMAAN ASUINKUNTAA TYÖPAIKAN SAAMISEKSI." VERTAILU 2000–2016 (%)

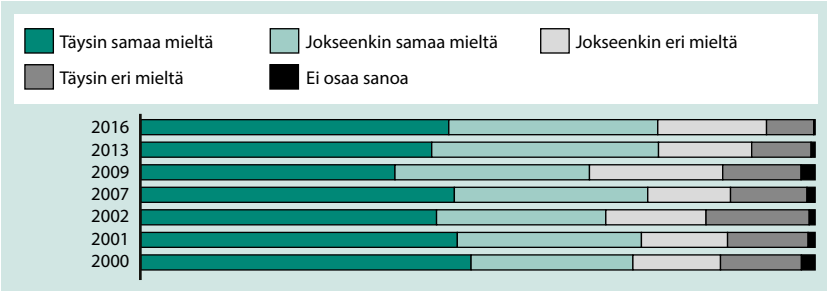

Tutkimustuloksia on myös vastakkaisen päätelmän tueksi. Nuorten arvoja 1980-luvulta saakka tutkineen Helena Helven mukaan arvot kovenevat, jos työtä ei ole ja perustarpeista pitää tinkiä. Myös edellinen, 1990-luvun lama jyrkensi nuorten asenteita, ja nyt ajankohtaisessa taantumassa kovia arvoja korostava ryhmä löytyy entistä vahvempana. Kasvava osa on sitä mieltä, ettei verotuksella tulisi tasata tuloja parempiosaisilta pienituloisimmille ja että sosiaalietuuksien väärinkäyttäjiä suvaitaan liikaa. (Helve 2002; 2015; 2016.)

Ajatus jokaisesta oman onnensa seppänä on tyypillisempi pojille kuin tytöille. Taustamuuttujien mukaisissa vertailuissa huomiota kiinnittää se, että yrittäjänuorista käytännössä kaikki (96 %) ovat sitä mieltä, että menestyminen on itsestä kiinni. Johdonmukaisesti yrittäjät myös kokevat vaikutusmahdollisuutensa oman elämänsä kulkuun selvästi muita vahvemmiksi (kuvio 13).

Kun tuloksia peilataan muihin kysymyksiin, voi aineistosta saada lisävalaistusta kysymyksessä tarkemmin määrittelemättä jääneelle menestymiselle mahdollisesti annetuista merkityksistä. Nuoret, joiden mielestä menestys elämässä on itsestä kiinni, pitävät muita tärkeämpinä omaa ulkonäköä, korkeaa elintasoa, omaa perhettä, omistusasuntoa, autoa, johtavaa asemaa ja arvostettua yhteiskunnallista asemaa (vrt. kuvio 5). Sen sijaan ympäristö, tasa-arvoon liittyvät kysymykset, hyvinvointivaltion säilyminen ja muiden ihmisten auttaminen ovat heille vähemmän tärkeitä. Jokainen on oman onnensa seppä -ajattelu vaikuttaisi siis pääosin kiinnittyvän melko materialistisiin ja individualistisiin päämääriin. Sukupuolieroja on jonkin verran, sillä toisin kuin pojilla, tytöillä tähän ajattelumalliin liittyy myös halu runsaampaan vapaa-aikaan ja mahdollisuuteen matkustella ja nähdä maailmaa.

Työn perässä muuttaminen

Nuorten valmius muuttaa työn takia kunnasta toiseen on pysynyt korkealla tasolla koko vuosituhannen vaihteesta alkaneen seurannan ajan (kuvio 25). Viime vuosina muuttovalmius on ollut lievästi kasvusuunnassa. Nyt useampi kuin kolme neljästä sanoo olevansa valmis muuttamaan työn perässä, lähes puolet peräti täysin valmis.

Iän myötä muuttohalukkuus laskee, tytöillä jyrkemmin kuin pojilla. Tämä liittyy osin perheellistymiseen ja lasten saamiseen, mikä tapahtuu tytöillä keskimäärin poikia nuoremmalla iällä. Lapsia saaneiden valmius muuttaa työn perässä on muita vähäisempää etenkin kyselyn vanhimmissa ikäryhmissä. Perhe- ja asumismuodon mukaisessa vertailussa yleisintä muuttovalmius on yksin asuvilla ja vanhempien luona asuvilla.

Valmiutta muuttaa työn perässä voi verrata haastatteluista saatuihin tietoihin vastaajalle mieluisimmasta asuinkunnasta tai -kaupungista (ks. taulukko 3). Niistä nuorista, jotka sanovat haluavansa asua jossain muualla kuin nykyisessä

KUVIO 26. "OLISIN VALMIS VAIHTAMAAN ASUINKUNTAA TYÖPAIKAN SAAMISEKSI." TYÖTTÖMIEN NUORTEN VASTAUSTEN VERTAILU 2000–2016 (%)

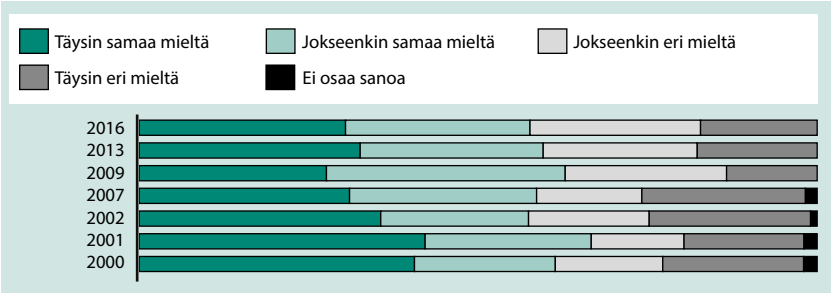

asuinpaikassaan, jopa 84 prosenttia olisi valmis muuttamaan työn perässä. Myös niistä, jotka jo asuvat toivekunnassaan tai -kaupungissaan, kaksi kolmasosaa olisi valmis siihen. Työ vaikuttaa siis olevan voimakkaasti yhteydessä muuttovalmiuteen, eikä muutto aina perustu omaan toiveeseen. Niistäkin nuorista, jotka olisivat täysin valmiita muuttamaan työn perässä, useampi kuin joka kolmas asuisi mieluiten nykyisessä asuinkunnassaan. Kun yhteyttä tarkastellaan toisin päin, havaitaan kuitenkin myös, että niistä nuorista, jotka eivät missään tapauksessa olisi valmiita muuttamaan työn takia, useampi kuin joka kolmas haluaisi asua mieluummin jossain muualla kuin nykyisessä asuinkunnassaan. Vaikka barometrissa ei suoraan selvitettykään asuinpaikkaan kiinnittymisen tai muuttoalttiuden syitä, voi epäsuorien tarkasteluiden avulla päätellä, että työ on tärkeä, muttei suinkaan ainoa vaikuttava tekijä (ks. Penttinen 2016).

Kuviossa 26 esitetään samat tiedot työttömien nuorten osalta. Vertaamalla kuvioiden 25 ja 26 tietoja nähdään, että työttömät nuoret ovat koko seurannan ajan vuodesta 2000 lähtien olleet muita haluttomampia muuttamaan. Sen sijaan kysyttäessä mieluisinta asuinpaikkakuntaa (kuvio 7) eivät työttömien muuttohalut merkitsevästi eroa muista. Kysymykseen asuinkunnan vaihtamisesta työn perässä lienee helpompi vastata, jos tilanne ei vaikuta omassa elämässä ajankohtaiselta. Nuorisotyöttömyyden osuessa omalle kohdalle ja varsinkin sen pitkittyessä voi kysymys kotikunnan vaihtamisesta hyvinkin konkretisoitua eikä kysymys enää mittaa vain abstraktia asennetta.

Työttömillä ja muilla trendi on pääosin samansuuntainen. Tosin työttömillä ei näy viimeaikaista muuttohalukkaiden osuuden lievää kasvua. Pikemminkin näyttää siltä, että vuonna 2009 alkaneen talouskriisin seurauksena ja yhä useamman nuoren työttömyyden pitkittyessä työttömien halu muuttaa työn perässä on vähenemään päin.

Työelämän ulkopuolelle jäävien määrä

Kuviosta 27 hahmottuu selvä trendi, jossa vuonna 2008 alkaneen talouden taantuman jälkeen yhä useampi nuori uskoo pysyvästi työelämän ulkopuolelle jäävien määrän lisääntyvän. On huomattava, että muotoilu ”pysyvästi” työelämän ulkopuolelle jäävistä on erittäin jyrkkä. Heikki Räisänen (2016) kirjoittaa *Työpoliittisessa aikakauskirjassa*, että rakennetyöttömien osuus työttömistä on jopa 60 prosenttia.

Vuoden 2013 jälkeen pessimismi ei ole enää yleistynyt, vaan trendi vaikuttaa kääntyneen. Pienen myönteisen käänteen ei tietenkään tule hämärtää sitä tosiseikkaa, että niin suuri osuus kuin 70 prosenttia nuorista arvioi pysyvästi työelämän ulkopuolelle jäävien osuuden kasvavan. Tilanne ei pienestä kohenemisesta huolimatta ole vielä lähelläkään taantumaa edeltänyttä tasoa vuonna 2007, jolloin osuus oli noin puolet. Vastaava roima pudotus vuodesta 2007 nähdään

luottamuksessa oman ikäluokan taloudellisen aseman kehittymiseen vanhempiin ikäluokkiin verrattuna (kuvio 14).

Kiinnostavasti epäluottamuksen ilmapiiri suhteessa omaan työtilanteeseen on heikentynyt viiveellä, eikä käännettä parempaan ole näkyvissä. Vasta vuoden 2013 jälkeen huoli omasta työllistymisestä tulevaisuudessa on lisääntynyt jyrkästi, ja erityisesti vanhimpien vastaajien parissa (kuvio 31). Vielä vuoden 2013 barometrissa enemmistö uskoi saavuttavansa vanhempiaan paremman yhteiskunnallisen aseman työurallaan (Myllyniemi 2013, 76). Se, että henkilökohtaiseen työttömyysriskiin liittyvä kysymys reagoi hitaammin talouskriisiin kuin yleistä epäluottamusta talouteen mittaavat kysymykset, saattaa liittyä nuorten yleisesti vahvaan luottamukseen omaan pärjäämiseensä, joka on havaittu aiemmissa kyselyissä. Kysyttäessä riskeistä on huoli oman ikäluokan syrjäytymisestä suurta, vaikka juuri kukaan ei kanna huolta omasta syrjäytymisestään (Myllyniemi 2010, 82). Omaan työssä jaksamiseen suhtaudutaan luottavaisemmin kuin yleisempään kysymykseen siitä, onko työelämä nykyisin niin vaativaa, että ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun (vrt. kuviot 29 ja 34). Yleisestä optimismista tai pessimismistä kysyttäessä oma tulevaisuus nähdään valoisampana kuin Suomen tulevaisuus, ja maailman tulevaisuuteen suhtaudutaan jo perin synkästi (kuvio 9 tässä julkaisussa).

Näkemys työelämän ulkopuolelle jäävien määrän lisääntymisestä peilaa siis heikentyneitä taloussuhdanteita. Työelämäasenteiden voi kuitenkin tulkita heijastelevan talouden kehitystä myös välillisemmin, näkemyksinä tulevaisuuden työmarkkinatilanteesta. Suomessa väestökehitykseen on pitkään liitetty uhkakuvia työvoimapulasta, kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle. Viimeisimmissä väestöennusteissa työikäinen väestö vähenee kuitenkin aiempia ennusteita vähemmän (Lassila & Valkonen 2011; Suomen virallinen tilasto 2015a). Ehkä vielä huoltosuhdematematiikkaa tärkeämpi syy ovat Suomea koetelleet taantumat, jotka ovat jo useaan kertaan kääntäneet odotetun työvoimapulan työttömyydeksi. Niin myös nyt, kun talouden suhdanteet ovat olleet niin heikot, että vaikka tarjolla olevan työikäisen väestön ja työvoiman määrä onkin pienentynyt jo useamman vuoden ajan, työvoimasta ei ole ollut suurta kilpailua (Ruotsalainen 2016).

Ennen kaikkea poikien ja yli 20-vuotiaiden käsitykset ovat synkistyneet viime vuosina. Työttömien nuorten näkemykset eivät yllättäen poikkea muista. Näkemyseroja onkin tulkittava sen valossa, että kysymys ei koskettanut nuorten omaa tulevaisuutta, vaan arviota työmarkkinoiden ulkopuolelle jäävien määrästä ylipäätään. Koulutuspaikan tai suoritettujen tutkintojen vertailussa näkyy kuitenkin eroja. Viime vuosina ei ole tapahtunut muutoksia siinä, että

KUVIO 27. "PYSYVÄSTI TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLE JÄÄVIEN MÄÄRÄ TULEE KASVAMAAN." VERTAILU 1998–2016 (%)

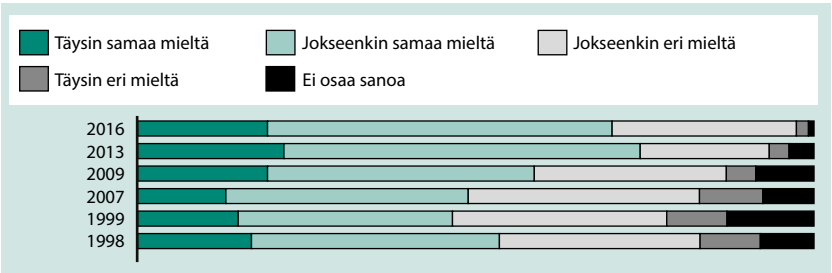

työelämän ulkopuolelle jäävien määrän kasvuun uskovat eniten vailla koulutusta tai opiskelupaikkaa olevat sekä ammatillisemman linjan valinneet nuoret niin ammattikorkeakouluissa kuin ammatillisissa oppilaitoksissakin.

Sosiaaliturva

Kysymys suhtautumisesta sosiaaliturvaan muutettiin aiemmasta ”Nykyinen sosiaaliturva tekee ihmisistä passiivisia ja vie heiltä halun yrittämiseen” uuteen muotoon ”Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa”. Vaikka kysymyksen muotoilu on muuttunut, on vastausten jakauma osapuilleen sama kuin vuonna 2013, jolloin asiaa mitattiin edellisen kerran. Edelleen kaksi kolmesta vastaajasta pitää sosiaaliturvalla elämistä liian helppona (kuvio 28). Asenteiden muutoksesta ei siis saada varmaa tietoa, mutta aiemmin havaitut trendit noudattavat taloussuhdanteita siten, että huonoina aikoina sosiaaliturvaan suhtaudutaan tiukemmin (Myllyniemi 2013, 76).

Tulkinnassa on tietysti huomattava, ettei kyse ole vain yleisestä suhtautumisesta sosiaaliturvaan, vaan myös sen todellinen taso ja saantikriteerit voivat vaikuttaa näkemyksiin. Trendistä voi halutessaan lukea paitsi nuorten kielteisen suhtautumisen sosiaaliturvan varassa elämiseen, myös sen, että suuri osa nuorista kokee sosiaaliturvan liiankin hyväksi tai kattavaksi – ainakin suhteessa tämänhetkisiin resursseihin. Myös julkisuudessa käynnissä olleet pohdinnat esimerkiksi työttömyysturvan vastikkeellisuudesta (Myllyniemi 2014, 74) ja ansiosidonnaisuuden keston lyhentämisestä ovat voineet vaikuttaa nuorison näkemyksiin.

KUVIO 28. "SUOMESSA SOSIAALITURVALLA ELÄMINEN ON AIVAN LIIAN HELPPOA." (%)

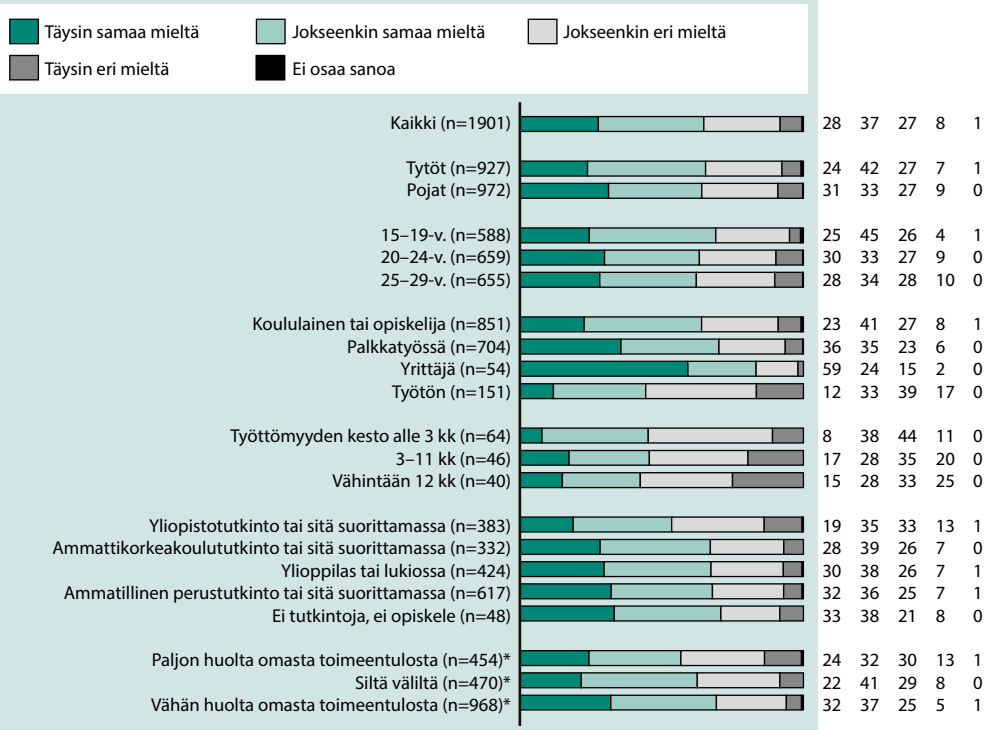

* Liitteeen 1 K13 "Kuinka paljon koet epävarmuutta tai turvattomuutta seuraavien asioiden takia? Oma toimeentulo". Paljon = arvot 4, 5; siltä väliltä = arvo 3; vähän = arvot 1, 2.

Vuoden 2014 barometrissa puolet (50 %) vastaajista oli sitä mieltä, että ”toimeentulotuki passivoi nuoria”, ja suunnilleen yhtä yleistä (47 %) oli ajatella, että ”sosiaaliturva on niin hyvä, että se kannustaa ihmisiä laiskottelemaan tukien varassa”. Heikki Hiilamo (2014) tulkitsi näiden kahden muuttujan mittaavan sosiaaliturvan niin sanottua kannustintulkintaa, joka tuolloisen Nuorisobarometrin kyselyssä oli etenkin poikien suosiossa. Asenne liittyi myös hyvään toimeentuloon, oikeistolaisuuteen ja ulkomaalaiskielteisyyteen. Nyt käytetyt muuttujat olivat erilaisia, mutta edelleen sosiaaliturvalla elämistä kritisoivat eniten pojat ja maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuvat. (Hyvinvointivaltioasenteista lisää ks. Laihiala ym. tässä julkaisussa.)

Koulutustason mukaisessa vertailussa erot ovat muuten pieniä, mutta yliopistokoulutus liittyy vähäisempään kriittisyyteen sosiaaliturvaa kohtaan. Tämä ei selity yksioikoisesti omalla edulla, sillä pidemmällä aikaperspektiivillä korkeasti koulutetut ovat todennäköisesti nettomaksajia, eivät -saajia. Pääasiallisen toiminnan luokista yrittäjät ovat erityisen kriittisiä sosiaaliturvalla elämistä kohtaan. Työttömät, joilla itsellään on keskimääräistä parempi käsitys sosiaaliturvan varassa elämisestä, kokevat muita harvemmin sen liian helpoksi. Työttömyyden pitkittyessä täysin eri mieltä olevien osuus kasvaa. Tämä on huomion arvoista, mutta samalla on huomattava, että lähes puolet kaikista työttömistäkin pitää sosiaaliturvalla elämistä liian helppona. Haastatteluhetken työtilanne ei välttämättä olekaan kovin hyvä mittari sen arviointiin, arvelevatko nuoret joutuvansa turvautumaan sosiaaliturvaan tulevaisuudessa. Keskimäärin nuorten työttömyysjaksot ovat lyhyitä ja luottamus omaan pärjäämiseen luja. Vaikka kysymys ei periaatteessa kohdistunutkaan omaan tilanteeseen, ei liene yllättävää, että erityisesti ne, jotka eivät kanna huolta omasta toimeentulostaan, pitävät sosiaaliturvalla elämistä liian helppona.

Työelämän vaativuus

Käsityksiä työelämän vaativuudesta mitattiin vuodesta 2001 käytössä olleella muotoilulla ”Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun”. Kuviosta 29 nähdään, että kaksi kolmesta nuoresta allekirjoittaa väitteen työelämän kuluttavuudesta.

Barometrin seurannassa näkemykset työelämän liiallisesta vaativuudesta olivat synkimmillään vuonna 2007, jolloin jopa 77 prosenttia nuorista arveli työn polttavan monet ennenaikaisesti loppuun. Sen jälkeen osuus on kysely kyselyltä laskenut, mikä luultavasti liittyy taantumaan ja huoleen työpaikkojen riittävyydestä. Tällä hetkellä nuoria huolettaa enemmän se, onko heillä tulevaisuudessa töitä, kuin se, kuinka he jaksavat työelämässä (vrt. kuviot 31 ja 34).

Tytöt ovat poikia useammin sitä mieltä, että työelämä saa ihmiset palamaan loppuun. Asenne on tyypillisempi vanhemmilla vastaajilla. Työttömät nuoret näkevät työelämän muita kuluttavampana; erityisesti alle 20-vuotiaiden ikäryhmässä työttömät ja muut poikkeavat toisistaan selvästi.

KUVIO 29. "TYÖELÄMÄ VAATII NYKYISIN TYÖNTEKIJÖILTÄ NIIN PALJON, ETTÄ MONET IHMISET PALAVAT ENNENAIKAISESTI LOPPUUN." VERTAILU 2001–2016 (%)

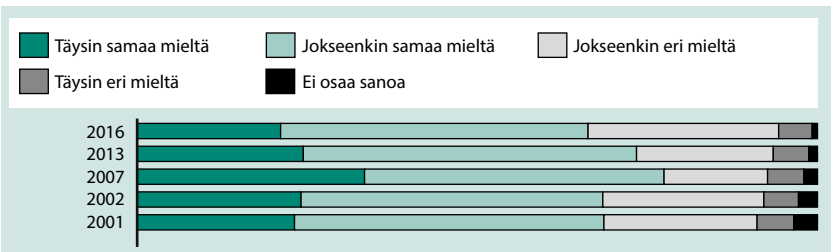

Työpaikan vaihtaminen

Kuviossa 30 esitetty trenditieto on vain suuntaa-antava, sillä kysymyksen muotoilua muutettiin tuoreimpaan kyselyyn. Aiempi kysymys ”On todennäköistä, että työurallani joudun vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja” oli hankala, sillä se ei huomioinut sitä, että työpaikkaa voidaan vaihtaa myös omasta halusta. Se ikään kuin pakotti ottamaan kantaa siihen, kuinka toivottavaa työpaikan vaihtaminen on. Puhe ”todennäköisyyksistä” myös monimutkaisti asiaa tarpeettomasti. Nyt selvitetään yksinkertaisesti sitä, onko vastaaja samaa vai eri mieltä siitä, että vaihtaa työpaikkaa useita kertoja.

Aiemman seurannan aikana tapahtuneet muutokset näkemyksissä ovat niin pieniä, että ne mahtuvat otostutkimuksen satunnaisvaihtelun sisään. Niinpä kysymyksen muotoilu lienee syynä siihen, että usko työpaikan vaihtumiseen vaikuttaa vähentyneen. Edelleen kuitenkin enemmistö nuorista (54 %) arvelee työuransa aikana vaihtavansa työpaikkaa useita kertoja.

Kysymys liittyy tietenkin keskusteluun työelämän sirpaloitumisesta yleensä ja pätkätöistä erityisesti, mutta määräaikaisuuksien ohella työpaikan vaihtamisessa voi olla kyse myös uralla etenemisestä, ammatinvaihdosta, vaihtelunhalusta ja niin edelleen. Uusittu kysymysmuotoilu jättää avoimeksi sen, kuinka toivottavaa työpaikan vaihtaminen on. Edellisen kerran Nuorisobarometrissa tätä suoraan kysyttäessä 31 prosenttia vastaajista sanoi haluavansa työurallaan vaihtaa työpaikkaa useita kertoja 47 prosentin ollessa päinvastaista mieltä (Myllyniemi 2006, 28–29). Tuoreessa barometrissa noin yhdeksän nuorta kymmenestä pitää vähintään melko tärkeänä pysyvän työsuhteen saavuttamista 35 ikävuoteen mennessä (kuvio 5). Työvoimatutkimuksen mukaan vähemmistö, noin 40 prosenttia 15–24-vuotiaista määräaikaista työtä tekevistä nuorista, ei halunnut pysyvää työtä, kun osuus 65–74-vuotiaiden ikäryhmästä oli jopa noin 80 prosenttia (Suomen virallinen tilasto 2015b). Työsuhteen pysyvyys vaikuttaisi siis olevan korkeassa arvossa. Mainittakoon kuitenkin, että aiemman Nuorisobarometrin mukaan monet nuoret haluavat samalla sekä sitoutua työpaikkaan että vaihtaa työpaikkaa useita kertoja (tätä mieltä oli joka viides vastaajista). Nämä asenteet eivät välttämättä ole ristiriidassa keskenään, vaan työpaikkaan ”kunnolla sitoutuminen” ei kaikille tarkoita koko työuran kestävää sitoutumista. (Myllyniemi 2006.)

Huoli työnsaannista

Lähes puolet (47 %) nuorista on huolissaan siitä, onko heillä töitä tulevaisuudessa (kuvio 31). Osuus on suuri, ja merkille pantavaa on sekin, että huoli työn riittävyydestä on vielä suurempaa kuin huoli työssä jaksamisesta (vrt. kuvio 34).

Huoli työnsaannista on lisääntynyt erityisesti tytöillä, kun taas pojilla muutos on pientä. Vuoden 2009 kyselyssä sukupuolten välillä ei ollut eroja, mutta nyt tyttöjen ja naisten huoli on

KUVIO 30. "VAIHDAN TYÖURALLANI TYÖPAIKKAA USEITA KERTOJA." SUUNTAA ANTAVA VERTAILU 1997–2016* (%)

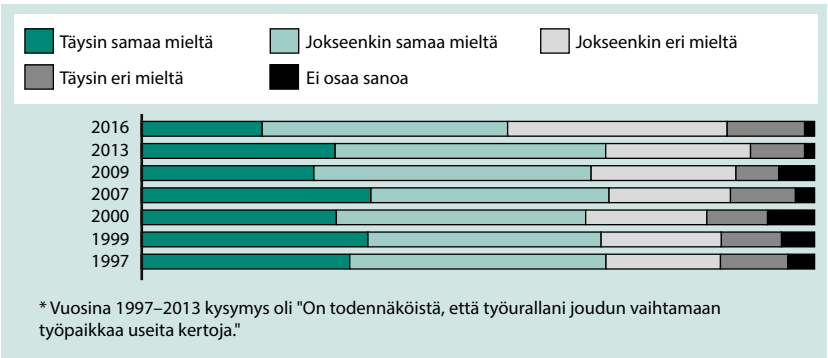

* Vuosina 1997–2013 kysymys oli "On todennäköistä, että työurallani joudun vaihtamaan työpaikkaa useita kertoja."

KUVIO 31. "OLEN HUOLISSANI SIITÄ, ONKO MINULLA TÖITÄ TULEVAISUUDESSA." (%)

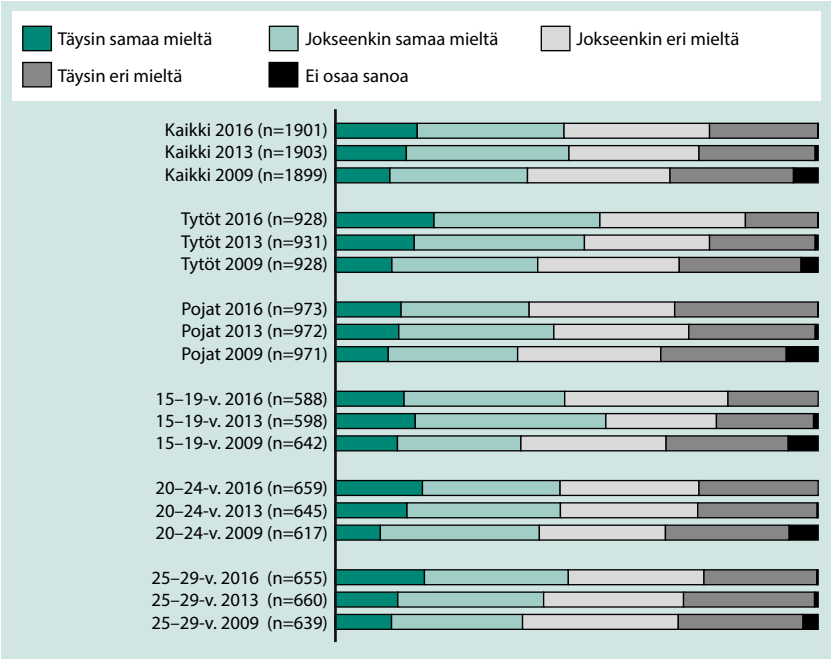

jo selvästi suurempaa. Vaikka nuorten naisten koulutustaso on nuoria miehiä korkeampi,[28] he vaikuttavat kokevan asemansa työmarkkinoilla riskialttiimmaksi. Toisaalta monilla mittareilla nimenomaan poikien tilanne on heikompi: heidän keskimääräinen koulutustasonsa on matalampi ja NEET-asteensa korkeampi. Tuoreimmat Pisa-tutkimustulokset kertovat poikien huonontuneesta tilanteesta. Nuorisobarometrin avoimessa kysymyksessä pojilla on tyttöjä selvästi useammin vaikeuksia nimetä toiveammattiaan (ks. Teräsaho & Keski-Petäjä tässä julkaisussa).

Eri-ikäisten nuorten trendit kulkevat hieman eri tahtia. Alle 20-vuotiaiden huoli työn riittävyydestä lisääntyi taantuman alussa jyrkästi, mutta on viime vuosina taas vähentynyt. Vanhimmilla vastaajilla muutos on ollut hitaampaa, mutta käännettä parempaan ei vielä ole tullut. Tällä hetkellä ikäryhmien välillä ei ole eroja työn riittävyyttä koskevassa huolessa, mutta vanhemmat ovat nuorempia huolestuneempia omasta jaksamisestaan (vrt. kuvio 34). Iän ja sukupuolen samanaikaisessa tarkastelussa huoli työnsaannista paikantuu erityisesti alle 20-vuotiaisiin tyttöihin, joista 60 prosenttia sanoo olevansa huolissaan siitä.

Koulutustasolla ei yllättäen ole yhteyttä tulevaisuuden työllistymisen herättämään epävarmuuteen. Erikoinen havainto on se, että yliopistossa opiskelevien tai jo valmistuneiden epävarmuus lisääntyy iän myötä, kun taas kokonaan koulutusta vailla olevilla se vähenee. Tämä on tavallaan faktojen vastaista, sillä hyvä koulutus on edelleen paras suoja työttömyyttä vastaan. Vuoteen 1990 verrattuna korkeakoulutuksen ”tuotto” alle 35-vuotiaiden kotitalouksien mediaanitulolla mitattuna on kasvanut (Honkapohja 2016).

Työttömät nuoret ovat ymmärrettävästi muita enemmän huolissaan työnsaannistaan. Erityisesti epävarmuus paikantuu kyselyaineiston vanhimpiin työttömiin. Kaikista aineiston työttömistä 71 prosenttia on huolissaan, ja osuus on kasvanut viime vuosina vauhdilla. Vuoden 2009 kyselyssä työttömien nuorten huoli työn riittävyydestä oli suunnilleen samalla tasolla kuin vuoden 2016 kyselyssä koko otoksen nuorilla keskimäärin. Työttömien ja muiden välinen ero luottamuksessa työn riittävyyteen on siis kasvanut.

Opiskelupaikan mukaisessa vertailussa luottamus on eniten koetuksella lukiolaisilla ja peruskoululaisilla. Korkeakouluopiskelijoiden usko työnsaantiin on vahvempaa, mutta tutkinnon jo suorittaneiden vertailussa erot vähemmän koulutettuihin tasoittuvat. Palkkatyössä jo olevat ovat kokonaisuutena suunnilleen yhtä huolestuneita tulevaisuuden työllistymisestään kuin opiskelijatkin. Työelämässä jo pidempään olleet nuoret ovat kuitenkin luottavaisempia, etenkin jos työvuosia on takana vähintään viisi.

Köyhyys johtuu omista valinnoista

Kysyttäessä köyhyyden syistä ei nuorison asenteissa vuodesta 2001 vuoteen 2013 tapahtunut muutoksia, mutta uusimmassa barometrissa entistä harvempi on sillä kannalla, että jokainen on itse vastuussa köyhyydestään (kuvio 32). Asenne on yleisempi pojilla kuin tytöillä, mutta trendi on samanlainen molemmilla sukupuolilla. Nopeinta muutos on ollut nuorimmissa ikäluokissa. Sukupuolten välinen ero tässä kysymyksessä on suurimmillaan noin 20-vuotiailla, kuten myös kysymyksessä siitä, onko elämässä menestyminen itsestä kiinni. Ajatus ihmisestä oman onnensa seppänä on tyypillinen etenkin parikymppisille pojille.

Työttömät nuoret ovat kautta linjan pitäneet köyhyyttä muita vähemmän omana syynä. Niin nytkin, mutta erot muihin ovat kaventuneet, eli muiden näkemykset ovat tavallaan lähestyneet työttömien näkemyksiä. Tätä voisi selittää se, että pitkittyneen taantuman aikana entistä useampi on havainnut taloudellisia vaikeuksia niilläkin, joilla sitä ei pidetä omana syynä. Vastaavasti edellä (kuvio 24) nähtiin, että yleisempi näkemys jokaisesta oman onnensa seppänä on niin ikään vähentynyt taantuman aikana.

Köyhyyttä omana syynä pitävät ovat pääsääntöisesti johdonmukaisia siinä, että he myös kokevat voivansa itse voimakkaasti vaikuttaa oman elämänsä kulkuun (vrt. kuvio 13). Arvojen eräänlaisesta perinteisyydestä kertoo, että he pitävät muita tärkeämpänä sitä, että saavat lähitulevaisuudessa pysyvän työn, auton, omistusasunnon ja saavuttavat korkean elintason ja arvostetun yhteiskunnallisen aseman (kuvio 5). Tämä joukko suhtautuu myös keskimääräistä optimistisemmin tulevaisuuteen (vrt. kuvio 9). Tällä kertaa kyselyssä ei selvitetty poliittisia näkemyksiä, mutta vuoden 2014 kyselyssä nuoret, jotka katsoivat köyhyyden johtuvan ihmisen omista valinnoista, sijoittivat itsensä poliittisella kartalla oikealle.

Ulkomaalaisten työntekijöiden tarve

Hieman aikaisempaa useammat nuoret arvioivat suomalaisen työelämän tarvitsevan lisää ulkomaalaisia työntekijöitä (kuvio 33). Muutokset lienevät kytköksissä haastatteluhetken

KUVIO 32. "HENKILÖKOHTAINEN KÖYHYYS JOHTUU KUNKIN OMISTA VALINNOISTA." VERTAILU 2001–2016 (%)

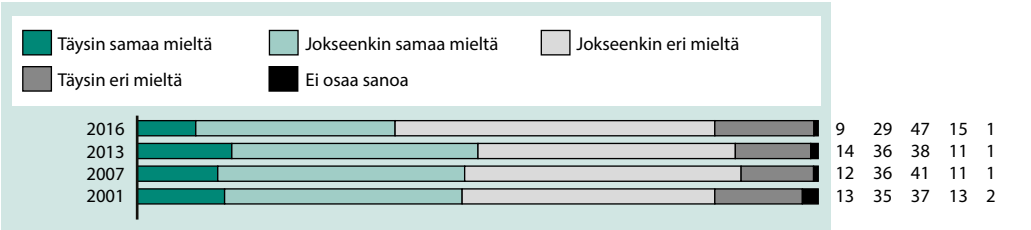

KUVIO 33. "SUOMALAINEN TYÖELÄMÄ TARVITSEE LISÄÄ ULKOMAALAISIA TYÖNTEKIJÖITÄ." VERTAILU 2001–2016 (%)

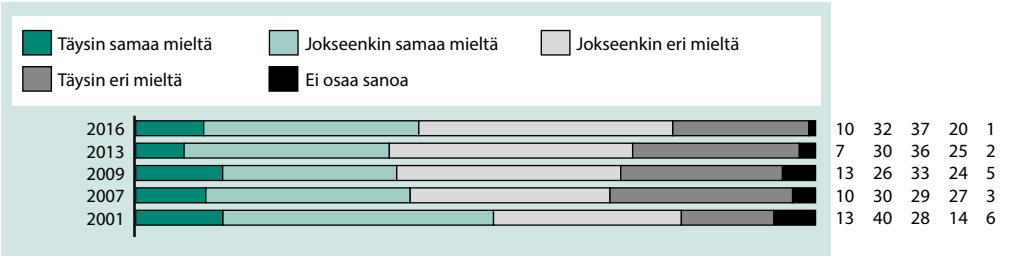

taloustilanteeseen, jossa työttömyys on yhä korkealla tasolla mutta hitaasti hellittämässä. Taustalla voivat myös olla käsitykset edessä mahdollisesti olevasta työvoimapulasta.

Vaikka muotoilussa puhutaan erityisesti suomalaisen työelämän tarpeista, vastaajat vaikuttavat asemoivan itseään suhteessa ”maahanmuuttoon”. Näkemykset ulkomaalaisen työvoiman tarpeesta ovat nimittäin voimakkaasti yhteydessä esimerkiksi siihen, onko vastaajalla maahanmuuttajataustaisia ystäviä, voisiko hän ajatella maahanmuuttajaa puolisokseen tai kokeeko hän ulkomaalaisten monipuolistaneen suomalaista kulttuuria. Mikään näistä kysymyksistä ei suoraan liity työvoiman kysyntään, joten vaikuttaa ilmeiseltä, että tulokset kertovat paitsi näkemyksistä ulkomaalaisten työntekijöiden tarpeesta, myös maahanmuuttoasenteista yleisemmällä tasolla.

Tämä yhteys antaa lisävaloa sille, miksi tytöistä puolet mutta pojista vain kolmannes uskoo Suomen tarvitsevan lisää ulkomaalaista työvoimaa. Kun vakioidaan näkemys siitä, onko rasismi Suomessa vakava ongelma (vrt. kuvio 36), ei sukupuolten välillä ole eroja myöskään näkemyksessä ulkomaalaisen työvoiman tarpeesta. Sukupuolierojen taustalla eivät vaikuta olevan niinkään eriävät näkemykset työelämästä, vaan poikien tyttöjä kriittisempi suhtautuminen maahanmuuttajiin.

Vastaavaa ajatuspolkua voi noudattaa suhteessa alueellisiin eroihin. Kaupungeissa, erityisesti pääkaupunkiseudun isoissa kaupungeissa asuvat nuoret arvioivat suomalaisen työelämän tarvitsevan ulkomaalaisia työntekijöitä. Samoissa paikoissa suhtaudutaan myönteisimmin monikulttuurisuuteen. Taustalla voi toki olla myös se, että pääkaupunki on monella alalla muuta maata riippuvaisempi maahanmuuttajien työpanoksesta.

Huoli työssä jaksamisesta

Noin kolmannes nuorista on huolissaan työssä jaksamisestaan tulevaisuudessa (kuvio 34). Osuus on varsin suuri, mutta omaan jaksamiseen suhtaudutaan kuitenkin selvästi luottavaisemmin kuin yleisempään kysymykseen siitä, onko työelämä nykyisin niin vaativaa, että ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun (vrt. kuvio 20). Nuorilla on yleisemminkin enemmän luottamusta omaan kuin muiden pärjäämiseen. Omaan tulevaisuuteen suhtaudutaan valoisammin kuin Suomen saati sitten maailman tulevaisuuteen (kuvio 9), eikä omasta syrjäytymisestä kanneta huolta, vaikka huoli oman ikäluokan syrjäytymisestä on suurta (Myllyniemi 2010, 82).

Kokonaisuutena huoli työssä jaksamisesta ei ole muuttunut viimeisten neljän vuoden aikana. Kun verrataan tyttöjen ja poikien vastauksia, nähdään kuitenkin, että trendit ovat vastakkaisia. Tytöt ovat nyt enemmän ja pojat vähemmän huolissaan kuin aiemmin. Tytöt olivat jo seurannan alussa vuonna 2009 huolestuneempia jaksamisestaan, mutta erot ovat kasvaneet selvästi. Ikäryhmien sisäisiä muutoksia tarkasteltaessa huoli näyttää yhä enemmän painottuvan kyselyn vanhimpiin ikäryhmiin, kun taas alle 20-vuotiaiden huoli jaksamisesta päinvastoin vähenee. Tarkasteltaessa eri-ikäisten vastauksia huomataan, että ainoastaan tytöillä huoli työssä jaksamisesta

lisääntyy iän myötä, jyrkimmin 19–20-vuotiaana, jolloin toisen asteen opinnot tyypillisesti saadaan päätökseen. 25–29-vuotiaista pojista neljännes, mutta tytöistä jopa puolet kantaa huolta työssä jaksamisestaan. Kehityksessä vaikuttaa olevan jotain sellaista, joka saa huolen jaksamisesta kohdentumaan erityisesti kolmeakymppiä lähestyviin nuoriin naisiin. Kiinnostavaa sinänsä, että epävarmuus työn saamisesta poikkeaa tässä katsannossa työssä jaksamisesta: alle 20-vuotiailla tytöillä huoli työn riittävyydestä on suurempaa kuin pojilla, mutta vanhemmissa ikäryhmissä eroja ei ole.

Ammatin vaihtaminen

Edellä käsitelty työpaikan vaihtaminen (kuvio 30) jätti aiemmin avoimeksi sen, onko kyse työpaikasta vai kokonaan uudesta ammatista. Niinpä kyselyä uudistettiin siten, että rinnalle lisättiin uusi väite ”Vaihdan työurallani ammattia useita kertoja”. Enemmistö (54 %) siis uskoo vaihtavansa työpaikkaa useaan kertaan, mutta selvästi harvempi (26 %) uskoo vaihtavansa ammattia useasti. Sitä että joka neljäs uskoo vaihtavansa ammattia monta kertaa, voi kuitenkin pitää suurena osuutena (kuvio 35).

Tavallisten taustatietojen, kuten sukupuolen, koulutustason ja pääasiallisen toiminnan mukaiset erot ovat pieniä. Kiinnostavampia taustatietoja ammatinvaihtajista löytyy arvokysymyksistä. Nuoret, jotka arvioivat vaihtavansa ammattia moneen kertaan, suhtautuvat muita pessimistisemmin Suomen tulevaisuuteen asuinmaana. He uskovat ikäluokkansa taloudellisen aseman tulevaisuudessa jäävän huonommaksi kuin vanhemmilla ikäluokilla ja pysyvästi työelämän ulkopuolelle jäävien osuuden kasvavan. Työn arvostuksessa sinänsä ei ole eroja, mutta ammattia vaihtavat ovat useammin huolissaan työssä jaksamisestaan ja taipuvaisempia ajattelemaan, että työelämä kuluttaa ihmiset loppuun.

Nuoret, jotka uskovat moniin ammatinvaihtoihin, eivät pidä pysyvää työsuhdetta 35-vuotiaana yhtä arvokkaana tavoitteena kuin muut

KUVIO 34. "OLEN HUOLISSANI OMASTA JAKSAMISESTANI TYÖELÄMÄSSÄ TULEVAISUUDESSA." VERTAILU 2009–2016 (%)

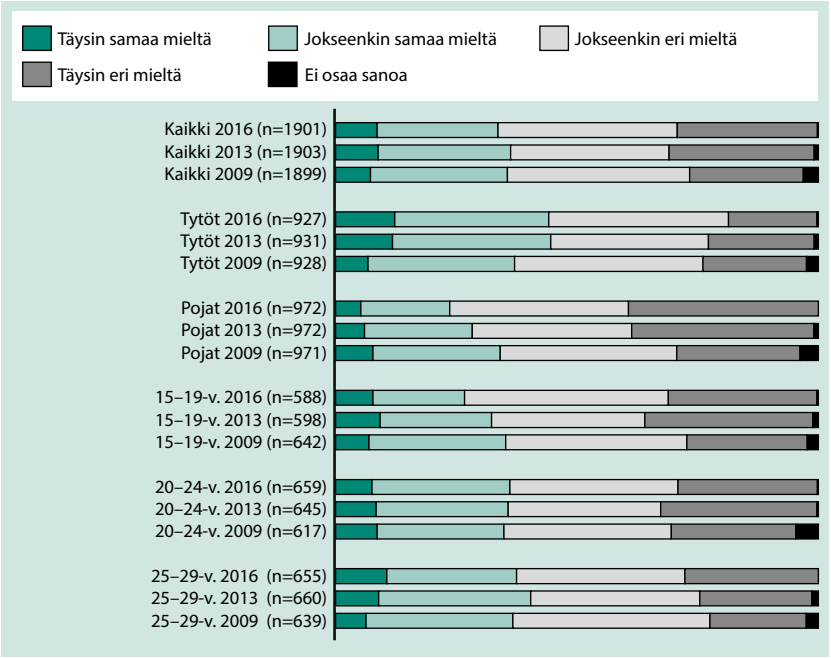

KUVIO 35. "VAIHDAN TYÖURALLANI AMMATTIA USEITA KERTOJA." (%)

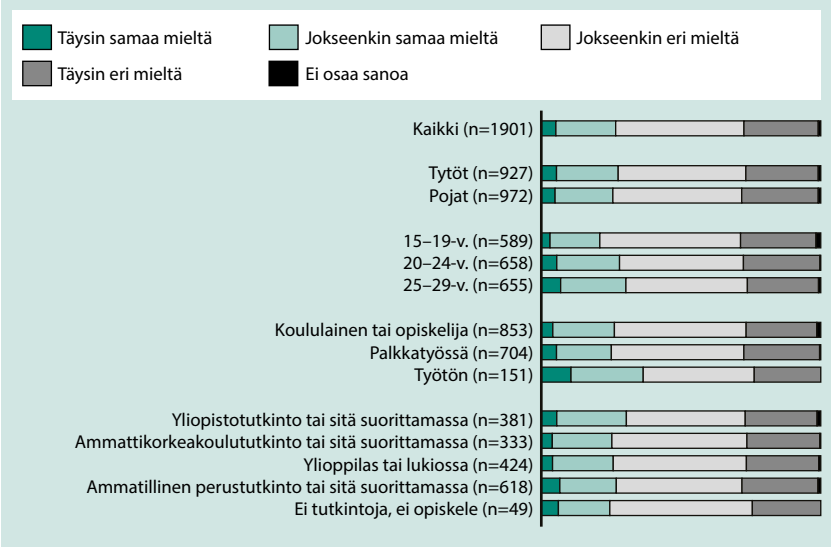

(vrt. kuvio 5). Tämä ei tosin liity vain työsuhteen luonteeseen, vaan heillä ei myöskään ole kiire hankkia pysyvää parisuhdetta, lapsia, omistusasuntoa tai korkeaa elintasoakaan. Sen sijaan keskimääräistä tärkeämpää heille on mahdollisuus käyttää aikaa harrastuksiin, matkustaa ja nähdä maailmaa, olla mukana politiikassa, tehdä ympäristöä säästäviä valintoja ja olla avuksi toisille. Kysyttäessä Suomen tulevaisuudesta he eivät niinkään kaipaa aineellisen elintason kasvua, vaan pikemmin toivovat ihmisten tinkivän siitä vapaaehtoisesti. Toivelistalla on myös perustulon käyttöönotto ja eriarvoisuuden vähentyminen. Lukuisat ammatinvaihdot eivät näiden tavoitteiden perusteella niinkään liity kuvaan kunnianhimoisista uraohjuksista vaan pikemminkin toisella tapaa dynaamisista nuorista, joiden unelmissa korostuu itsensä toteuttaminen, minkä voi tulkita merkiksi jälkimaterialistisesta arvopohjasta. Eettinen ja elämyksellinen elämänorientaatio voi osoittautua hyväksi strategiaksi, kun odotukset työelämästä ovat joustavia. Mahdollisesti näitä havaintoja voi lukea signaaliksi siitäkin, että tällä joukolla on valmius ja resursseja muuttua aivovuodoksi.

Tämän julkaisun artikkelissaan Mia Teräsaho ja Miina Keski-Petäjä analysoivat nuorten avoimia vastauksia kysymykseen toiveammateista. Yleishavainto on se, että ammatit ovat edelleen hyvin sukupuolittuneita. Terveys-, hyvinvointi- ja kasvatusala ovat voimakkaasti naisenemmistöisiä aloja, tekniikan alat ja ICT miesenemmistöisiä.

Tuoreessa alakouluikäisille suomalaislapsille tehdyssä kyselyssä[29] tyttöjen ja poikien haaveammateissa oli niin ikään selkeitä eroja. Ylättävää oli myös toiveammattien perinteisyys: tytöt haluavat opettajiksi, eläinlääkäreiksi ja lääkäreiksi, kun poikien toiveammateissa korostuvat poliisi ja palomies (Ervasti 2016). Vähän vanhemmille helsinkiläisille nuorille tehdyissä haastatteluissa ikä vaikutti tulevaisuudensuunnitelmiin siten, että nuorten varttuessa toiveet huippujalkapalloilijan tai tanssijan urasta muuttuivat ensin suunnitelmiksi opiskelusta lukiossa tai ammattikoulussa ja sitten mietteiksi jatkosta. Mitä vanhempia nuoret ovat, sitä enemmän oma pärjääminen huolettaa: pääsenkö haluamaani opiskelupaikkaan, saanko töitä, tulenko toimeen (Merimaa 2015, 80).

MAAHANMUUTTO JA MAAHANMUUTTAJAT

Varsinaisia haastatteluja edeltäneessä Nuorisobarometrin esikyselyssä (ks. johdanto) nuoret itse nostivat globalisaation tärkeimpien tulevaisuutta luotaavien tutkimusaiheiden joukkoon. Se onkin ollut keskeisimpiä megatrendejä viime vuosina ja ilmeisesti myös tulevaisuudessa, yhtenä näkyvänä ilmenemismuotonaan maahanmuuton kasvu.

Kuvioon 36 on koottu nuorten näkemyksiä maahanmuutosta ja maahanmuuttajista vuonna 2016. Kaikkia kysymyksiä ei tässä käsitellä erikseen, vaan sen sijaan tehdään joitain huomioita yksittäisistä muuttujista, asenteiden muutoksesta ja taustamuuttujien mukaisista eroista. Osa kysymyksistä on samoja kuin aiemmissa Nuorisobarometreissa, mikä mahdollistaa seurantatiedon saamisen. Kysymystä nuorten näkemysten muutoksista käsitellään seuraavassa alaluvussa.

Aihepiiri jakaa näkemyksiä ja herättää voimakkaita tunteita, niin myönteisiä kuin kielteisiäkin. Julkinen keskustelu etenkin maahanmuuttopolitiikan ympärillä on saanut lisää kierroksia aivan viime vuosina. Myös niin sanotun vihapuheen yleistyminen on viime vuosina säännöllisesti noussut julkisen keskustelun aiheeksi (Pöyhtäri 2015).

Vaikka uudet mediat ovat tuoneet keskusteluun uusia piirteitä, ei polarisoitumisessa tai vihapuheessa sinänsä ole historiallisesti uutta, ajatellaan vaikka agitaation ja propagandan merkitystä vuosisadan alun Suomessa (Ehrnrooth 1992; Neuvonen 2015). Tässä yhteydessä vihapuheen juurien tai määritelmien käsittely ei ole tarpeen, mutta relevantti on kuitenkin suomalaisen mediakeskustelun muutoksia tutkineen Pentti Raittilan (2009) havainto siitä, että koko maahanmuuttokeskustelua on vuosikymmenten mittaan leimannut tietynlainen kaksijakoisuus. Median luoma kuva on jo pidempään käsitellyt monikulttuurisuutta joko rikkautena tai uhkana, mikä ei ole ollut omiaan antamaan tilaa moniääniselle keskustelulle (Keskinen ym. 2009; Horsti 2009).

Tässä kontekstissa kuvio 36 antaa nuorten asenteista maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta kohtaan maltillisen yleiskuvan, jota ehkä voisi sanoa varovaisen myönteiseksikin. Useampi kuin kaksi kolmesta pitää arvokkaana, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä. Useimmilla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä, ja enemmistö on sitä mieltä, että ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria ja että suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia.

Asenneväittävät, jotka viittaavat sisällöllisesti mahdollisesti suvaitsemattomuuteen tai rasismiin, saavat kyselyssä suhteellisen pienen vähemmistön kannatuksen. Vastaajista 13 prosenttia kokee ystävän ihonvärillä olevan merkitystä.[30] Joka neljäs valitsisi työnantajana kahdesta yhtä pätevästä mieluummin syntyperäisen suomalaisen, ja 5 prosenttia pitää edes jokseenkin tärkeänä, että hänen ystävänsä ovat syntyneet Suomessa. 12 prosenttia ei voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisokseen.

Aiempien tutkimusten mukaan nuoremmat ikäryhmät suhtautuvat muihin kansallisuusryhmiin kuuluvien kanssa avioitumiseen vanhempia myönteisemmin[31] (Jaakkola 2005, 84–85). Myös Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan tuoreen kyselyn perusteella nuoret ikäryhmät suhtautuvat turvapaikanhakijoiden kasvavaan määrään Suomessa hieman myönteisemmin (26 %) kuin muut ikäluokat (21 %) (MTS 2016a, 8).

Tyttöjen asenne maahanmuuttajiin ja kulttuuriseen moninaisuuteen on lähes kaikissa kysymyksissä myönteisempi kuin poikien. Tytöillä on myös useammin maahanmuuttajataustaisia ystäviä. Ainoa poikkeus on kysymys maahanmuuttajasta puolisona, jossa tytöt ja pojat eivät eroa toisistaan. Syy tälle tavallaan trendistä poikkeavalle havainnolle jää arvailujen varaan. Mahdollisesti joitain tyttöjä voivat mietityttää joidenkin kulttuurien pohjoismaisesta naisten ja miesten tasa-arvoideaalista poikkeavat käsitykset. Toisaalta monikulttuurisuuden arvostamisesta ei mitenkään seuraa, että pitäisi innostua ajatuksesta maahanmuuttajasta omana puolisona.

Kuviossa 36 ovat mukana myös Nuorisobarometrin haastatteluaineiston ulkomaalaistaustaiset nuoret (määrittelystä ks. luku taustamuuttujista).[32] Heidän näkemyksensä poikkeavat niin sanotuista kantasuomalaisista merkitsevästi lähes kaikissa maahanmuuttoon liittyvissä kysymyksissä ja yleensä odotettuun suuntaan. Ulkomaalaistaustaiset ovat muita useammin esimerkiksi sitä mieltä, että erilaisista kulttuuritaustoista tulevat ihmiset ovat arvokas lisä Suomelle ja että Suomeen olisi hyvä saada enemmän ulkomaalaisia. Eroja ei kuitenkaan ole siinä, onko ystävän ihonvärillä tai Suomessa syntymisellä väliä vastaajalle. Yllättävänä voi ehkä pitää sitä, että ulkomaalaistaustaiset ajattelevat muita harvemmin, että suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia tai että maahanmuuttajia kohdellaan Suomessa epäreilusti heidän kulttuurisen taustansa takia. Sen sijaan maahanmuuttajat vastaavat selvästi muita useammin myöntävästi kysymykseen, ovatko he itse kokeneet epäoikeudenmukaista kohtelua etnisestä taustastaan johtuen. Varsinaista ristiriitaa tässä ei ole, sillä on vaikeampi vastata toisten puolesta kuin suoraa henkilökohtaista kokemusta mittaavaan kysymykseen.

KUVIO 36. MAAHANMUUTTO JA MONIKULTTUURISUUS (%)

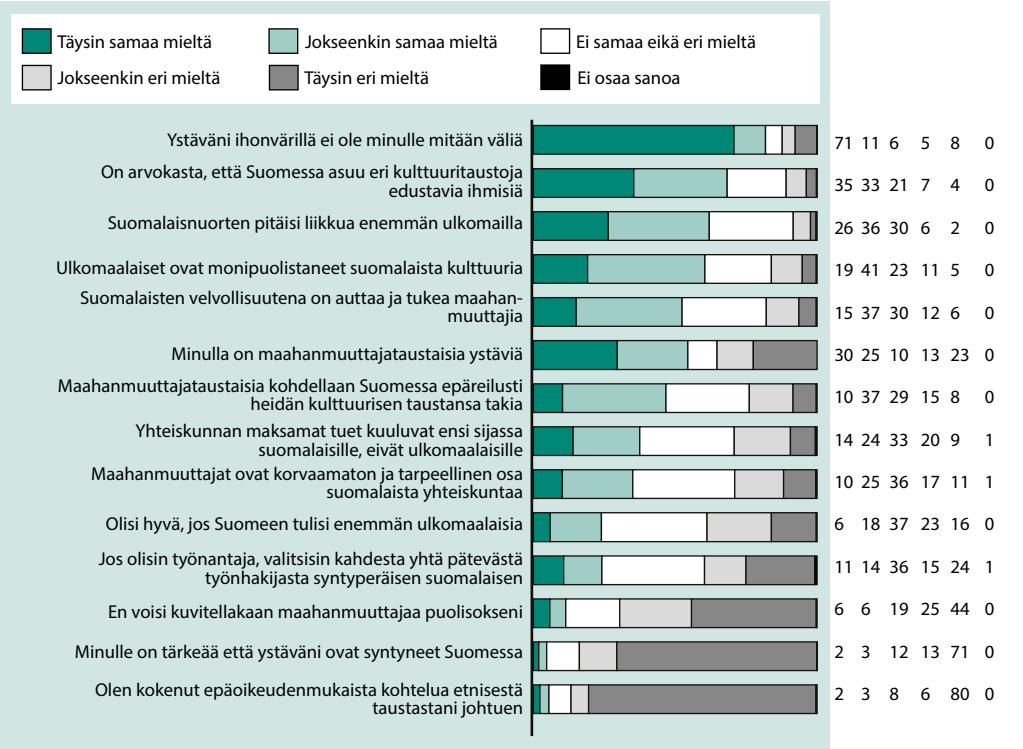

Edellä pohdittiin hyvinvointivaltion tulevaisuutta käsiteltäessä sitä, kovenevatko asenteet, jos omista perustarpeista pitää tinkiä. Toimeentulostaan huolestuneet (vrt. kuvio 16) ovat muita useammin sitä mieltä, että yhteiskunnan maksamat tuet kuuluvat ensi sijassa suomalaisille, eivät ulkomaalaisille (vrt. kuvio 36). Muuten työttömät tai toimeentulostaan huolta kantavat eivät kuitenkaan poikkea maahanmuuttoasenteiltaan muista nuorista, eikä oma taloudellisesti tukala tilanne ole yhteydessä kovempiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan.

Nuorten asenteiden ”rasistisuuden” tutkiminen etnisiin suhteisiin liittyviä stereotypioita uusintamatta on vaikeaa, koska monet asennekysymykset ovat valmiiksi normitettuja. On hyvä pohtia, mitä kysymykset todella mittaavat, sillä on todennäköistä, että haastatellut tietävät tulevansa asemoiduiksi akselilla rasistit–suvaitsevaiset ja vastaavat pikemminkin tämän mukaisesti kuin itse kysymyksen sisältöjä ajatellen.

Tulkinnoissa on hyvin tärkeää erottaa näkemykset maahanmuuttajataustaisista ihmisinä kysymyksistä Suomen maahanmuuttopolitiikan linjasta. Haastatteluaineistossa on paljon niitäkin nuoria, joiden mielestä Suomeen ei missään tapauksessa pitäisi ottaa enempää maahanmuuttajia mutta jotka pitävät ystävän ihonväriä merkityksettömänä ja pitävät suomalaisten velvollisuutena auttaa ja tukea maahanmuuttajia.

Haastatteluissa ei suoraan kysytty vastaajan rasistisuudesta. Kysymys siitä, onko joku rasisti vai ei, saattaisikin turhaan yksinkertaistaa monimutkaista ongelmakenttää. Voisi myös ajatella, että rasistisuus on vaikea aihe selvitettäväksi suoraan kysymällä ja että harva tunnustaisi tai tunnistaisi rasismia itsessään.[33]

Mukana kyselyssä on kuitenkin sellaisia väittämiä, joihin samat vastaajat näyttävät vastaavan samalla lailla. Erityisesti seuraavat viisi väittämää näyttävät viittaavan nuiviin asenteisiin maahanmuuttajia ja maahanmuuttoa kohtaan: ”Jos olisin työnantaja, valitsisin kahdesta yhtä pätevästä työnhakijasta syntyperäisen suomalaisen”, ”Minulle on tärkeää että ystäväni ovat syntyneet Suomessa”, ”Olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia” (käänteisesti), ”Minulla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä” (käänteisesti) sekä ”On arvokasta, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä” (käänteisesti).

Kaikkien näiden väitteiden kohdalla viisiportaisen vastausasteikon äärimmäisen vaihtoehdon valinneita on aineistossa vain kymmenen, eli puoli prosenttia, ja vähintään neljä väitettä viidestä allekirjoittavienkin osuus on vain yksi prosentti. Johdonmukaisesti ”maahanmuuttokriittinen” tai suoranaisen rasistinen joukko vaikuttaa siis ainakin näin mitaten melko pieneltä. Heitä löytyy kaikista ikäryhmistä, mutta sukupuolijakauma on selvä, sillä yhdeksän kymmenestä on poikia. Kaikkien koulutustaso on matala eikä yksikään ole ylioppilas. Koulutuksella on varmasti epäsuorempiakin vaikutuksia, mutta haavoittuva asema työmarkkinoilla lienee yksi tärkeistä syistä, miksi maahanmuuttajat koetaan uhaksi. Myös esimerkiksi EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa ajatusta maahanmuuton hyödyistä vastustavat etenkin ainoastaan peruskoulun tai ammattikoulun käyneet sekä työntekijäammateissa työskentelevät (Apunen ym. 2016, 64–79).

VERTAILUA VUOTEEN 2005

Kuviossa 37 esitellään saatavilla oleva trenditieto maahanmuuttoon liittyvistä kysymyksistä. Koska kysymykset ovat vaihdelleet eri kyselyissä, ainoastaan osasta väitteitä on vertailutietoa vuoteen 2005 asti. Koska vieraskielisten osuutta ei aiemmin ollut kiintiöity vastaamaan kaikkia Suomessa asuvia nuoria, on heidät poistettu vuosien 2014 ja 2016 luvuista.

Maahanmuuttajien määrän kasvu on tietenkin se suuri muutos, joka antaa välttämättömän tulkintakehyksen asenteiden seurannalle. Aivan viime vuosina maahanmuuttokeskustelun ilmapiirissä on tapahtunut polarisoitumista ja kärjistymistä. Maahanmuuttajiin ja maahanmuuttajataustaisiin suhtautumisessa on vuodesta 2005 tapahtunut muutoksia, ja kuvion 37 trendejä on luettava tämän monitahoisen, arkaluonteisen ja

KUVIO 37. MAAHANMUUTTO JA MONIKULTTUURISUUS. VERTAILU 2005, 2010, 2014 JA 2016 (%)

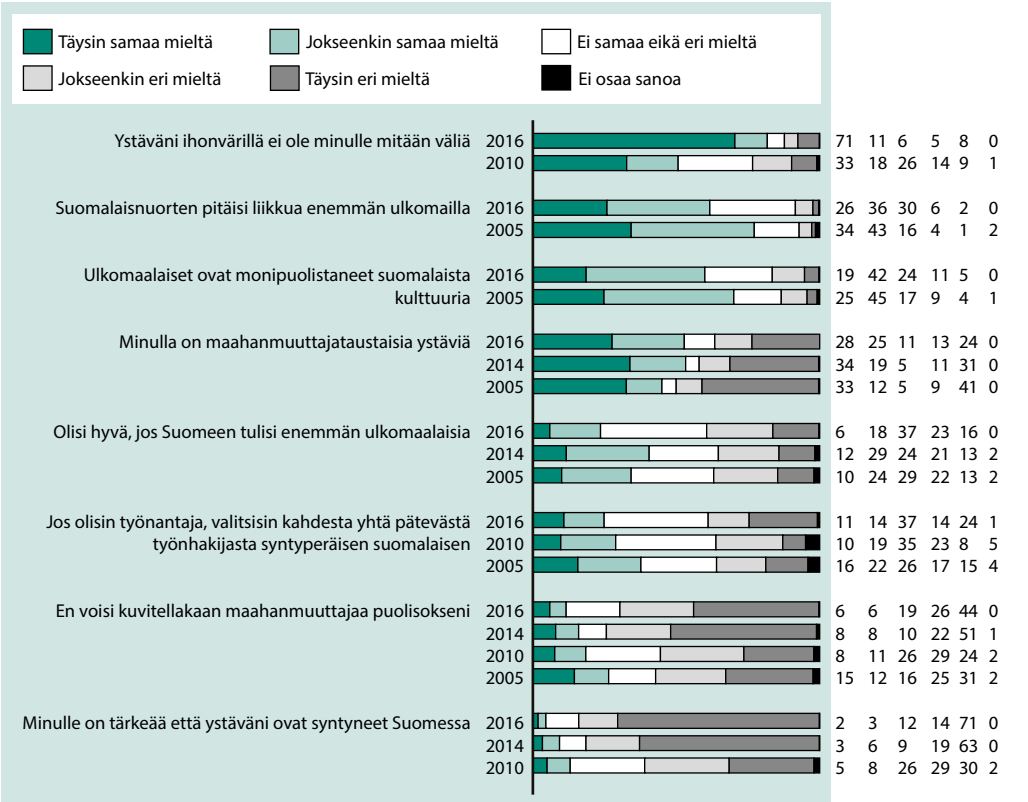

jollain tapaa räjähdysherkän julkisen keskusteluilmapiirin kautta.

Maahanmuuttajien määrän ohella toisen tulkintakehyksen tarjoaa talouden matalapaine. Helena Helven nuorten arvoja koskevan seurantatutkimuksen mukaan taantuman aikaan arvot maahanmuuttajia kohtaan kovenevat (Vilpponen 2016). Näin ei kuitenkaan Nuorisobarometrin vertailutietojen mukaan näytä käyneen. Myöskään näkemysten kaksinapaistumista ei ole havaittavissa. Sen sijaan suuri trendi vaikuttaisi olevan maahanmuuttoasenteiden ja maahanmuuttajien kanssa elämisen normalisoituminen ja arkipäiväistyminen.

Entistä harvemmalle on tärkeää, että heidän ystävänsä ovat syntyneet Suomessa. Ystävän ihonvärillä on merkitystä aiempaakin pienemmälle vähemmistölle, ja yhä harvempi vastaa myöntävästi syrjintää ilmentävään väitteeseen ”Jos olisin työnantaja, valitsisin kahdesta yhtä pätevästä työnhakijasta syntyperäisen suomalaisen”. Kysely kyselyltä pienempi osuus nuorista on sitä mieltä, ettei voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisokseen, tosin myös asiasta epävarmojen osuus on kasvanut aivan viime vuosina.[34]

Kyselyvuosien 2005 ja 2016 välillä ulkomaalaistaustaisten määrä 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä noin kaksinkertaistui. Ei ole itsestään selvää, miten näinkin nopea muutos vaikuttaa asenteisiin, mutta Nuorisobarometrin seurannassa vaikuttaa suhtautuminen maahanmuuttajiin entistä mutkattomammalta ja monikulttuurisuus arkipäiväistyneen. Kansan arvot

-tutkimuksen mukaan myös kaikenikäisistä suomalaisista yhä useampi tuomitsee rasismin (TAT 2015). Ulkomaalaistaustaisten määrän kasvu näkyy luonnollisesti myös kyselytuloksessa, jonka mukaan entistä useammalla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä. Kysymyksen muotoilu ei tosin ongelmitta istu käytettyyn kysymysrakenteeseen (täysin samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä jne.), sillä periaatteessa kavereita joko on tai ei ole. Tämä näkyy vastauksissa siten, että ”ei samaa eikä eri mieltä” olevien osuus on pieni ja ääripäiden osuus suuri.

Vaikka suhtautuminen maahanmuuttajiin ja erilaisuuteen onkin pääosin yhä luontevampaa, näkyy trenditiedoissa myös toisenlaisia ääniä. Vaikka yleiskuva on kohti lisääntyvää suvaitsevaisuutta, on huomion arvoista, ettei päinvastaisesti ajattelevien osuus ole vastaavasti pienentynyt. Tämän voi tulkita viitteeksi näkemysten polarisaatiosta tai kaksinapaistumisesta. Samalla on tosin huomautettava, ettei kuvion 37 strukturoiduista kysymyksistä saa tietoa siitä, kuinka tärkeäksi asia koetaan. Maahanmuuttoon liittyvässä keskusteluilmapiirissä tapahtunutta kärjistymistä ei mitenkään voi lukea näistä trendeistä.

Siinä missä nuorten näkemykset maahanmuuttajista ovat keskimäärin aiempaa myönteisempiä ja suoranaisen rasistiset ajatukset harvinaisempia, entistä harvempi kuitenkin haluaisi Suomeen nykyistä enemmän ulkomaalaisia. Samoin niiden osuus, joiden mielestä ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria tai joista olisi hyvä, että suomalaisnuoret liikkuisivat enemmän ulkomailla, on vähenemään päin. Trendit suhteessa ulkomaalaistaustaisiin ja maahanmuuttopolitiikkaan ovat siis osin vastakkaisia, mikä korostaa entisestään tarvetta tehdä selvä ero maahanmuuttajiin ihmisinä ja Suomen maahanmuuttopolitiikan linjoihin liittyvien näkemysten välille. Nämä asenteet liittyvät kyllä toisiinsa voimakkaastikin, mutta on silti hyvä huomata, ettei kritiikki maahanmuuttopolitiikkaa kohtaan välttämättä kerro asenteesta maahanmuuttajia kohtaan.

MONIKULTTUURISUUS OMASSA ELINPIIRISSÄ

Kuviot 38 ja 39 antavat lisätietoa siitä, kuinka maahanmuuttajien määrän kasvu näkyy nuorten kokemusmaailmassa: arjen monikulttuurisuudessa ja kulttuurien kohtaamisten määrissä. Noin puolet (47 %) kaikista vastaajista arvioi, että omassa naapurustossa asuu ainakin jonkin verran eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä. Hieman useampi (58 %) sanoo olevansa arkielämässään ainakin jonkin verran tekemisissä eri kulttuuritaustoja edustavien ihmisten kanssa.

Tässä yhteydessä on syytä täsmentää, että kysymykset eri kulttuuritaustoista esitettiin maahanmuuttoa käsittelevien kysymysten jälkeen. Tällä todennäköisesti on vaikutusta siihen, että vastaajat ovat ajatelleet pikemmin maahanmuutosta juontuvaa etno-kulttuurista moninaisuutta kuin vaikkapa musiikkimaun tai seksuaalisuuden ympärille rakentuvia alakulttuureita.

Alueelliset erot nuorten kokemuksissa ovat erittäin suuria. Kulttuurien kohtaamiset keskittyvät etenkin suuriin kaupunkeihin ja Etelä-Suomeen, varsinkin Suur-Helsingin alueelle. Alueelliset erot naapuruston monikulttuurisuudessa ovat vielä jyrkempiä kuin eri kulttuurien edustajien välisessä kanssakäymisessä. Tämä kertoo siitä, että kohtaamisia tapahtuu myös muualla kuin kotikulmilla ja että alueelliset erot maahanmuuttajien määrässä ovat suuria. Tilastokeskuksen mukaan kaikista Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista 15–29-vuotiaista yli puolet asuukin Uudellamaalla (Tilastokeskuksen Statfin-tietokannat). Maahanmuuttajien ja kulttuurien kohtaamisten lisääntyminen on tapahtunut samaan aikaan (Myllyniemi 2014), ja niiden määrät ovat myös vahvasti yhteydessä toisiinsa Nuorisobarometrin poikkileikkausaineistossa.[35]

Arvioissa naapuruston monikulttuurisuudesta ei ole sukupuolieroja, mutta tytöt ovat poikia enemmän tekemisissä eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa. Tämä on luonnollista,

kun ottaa huomioon tyttöjen edellä havaitun, poikia selvästi myönteisemmän suhtautumisen maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta kohtaan. Vaikka asuinpaikkaansakin voi itse vaikuttaa, on asenteilla enemmän vaikutusta ihmisten kanssa tekemisissä olemiseen kuin asuinalueen monikulttuurisuuteen. Syiden ja seurausten suunta ei tässäkään tapauksessa tosin ole itsestään selvä. Asenteet erilaisuutta kohtaan varmasti vaikuttavat siihen, kuinka paljon eri kulttuuritaustoja edustaviin ollaan yhteydessä, mutta yhtä lailla kontaktit eri kulttuuritaustoja edustaviin ihmisiin voivat vaikuttaa asenteisiin erilaisuutta kohtaan.

Onko maahanmuuttajien suuri määrä sitten yhteydessä konflikteihin ja kielteisiin asenteisiin vai sittenkin rakentaviin kontakteihin ja kasvavaan luottamukseen? Tutkimustuloksia löytyy molempien väitteiden tueksi. Joidenkin tutkimusten perusteella maahanmuuttajaväestön suurempi koko liittyy valtaväestön kielteisempiin asenteisiin (esim. Schlueter & Scheepers 2010). Toiset tutkimukset puolestaan painottavat lisääntyvän maahanmuuton mahdollistamia rakentavia kontakteja, jotka puolestaan ruokkivat luottamusta ja myönteisiä asenteita toisten kulttuuriryhmien edustajia kohtaan (Schneider 2008; Wagner ym. 2006; Hewstone 2015). (Aiheesta tarkemmin ks. Mähönen & Celikkol tässä julkaisussa.)

Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa naapuruston kulttuurinen erilaisuus on erittäin vahva maahanmuuttoasenteiden selittäjä. Mitä enemmän erilaisuutta asuinalueella on, sitä myönteisemmin vastaaja suhtautuu kulttuuriseen erilaisuuteen, maahanmuuttajiin ja ulkomaalaisten määrän kasvuun. Yhteys näkyy oikeastaan kaikissa kuviossa 36 esitellyissä muuttujissa, ja se on samansuuntainen myös suhteessa arjen monikulttuuristen kontaktien määrään.

Yhteys kontaktien määrän ja myönteisten asenteiden välillä on siinä mielessä yllättävänkin vahva, ettei kysymysmuotoiluissa tarkennettu kontaktien luonnetta. Ainoastaan myönteisten kontaktien kun luulisi edistävän keskinäistä luottamusta ja kielteisten pikemmin ruokkivan ennakkoluuloja ja maahanmuuttajien kokemista uhkana tai kilpailijoina. Asetelmaa monimutkaistaa se, että ennakkoasenteet voivat vaikuttaa paitsi kontaktien määrään, myös kokemusten laatuun (ks. Binder ym. 2009).

KUVIO 38. "KUINKA PALJON NAAPURUSTOSSASI OMAN ARVIOSI MUKAAN ASUU ERI KULTTUURITAUSTOJA EDUSTAVIA IHMISIÄ?" (%)

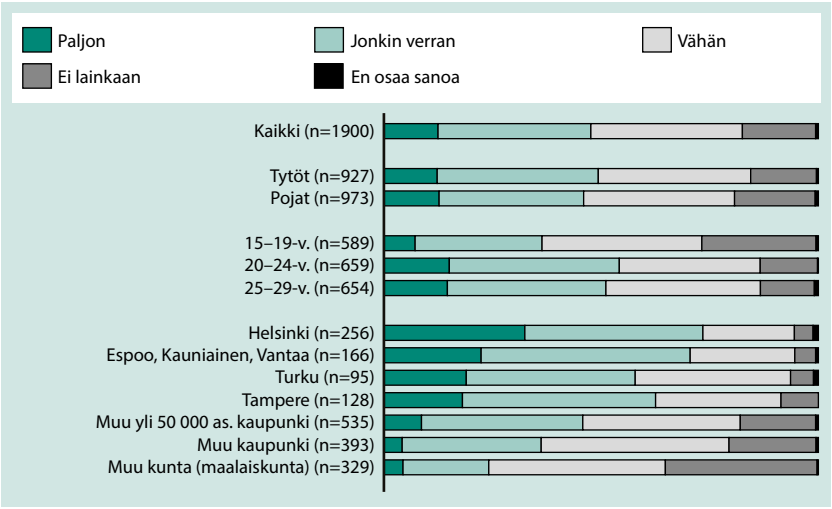

KUVIO 39. "KUINKA PALJON OLET ARKIELÄMÄSSÄSI TEKEMISISSÄ ERI KULTTUURITAUSTOJA EDUSTAVIEN IHMISTEN KANSSA?" (%)

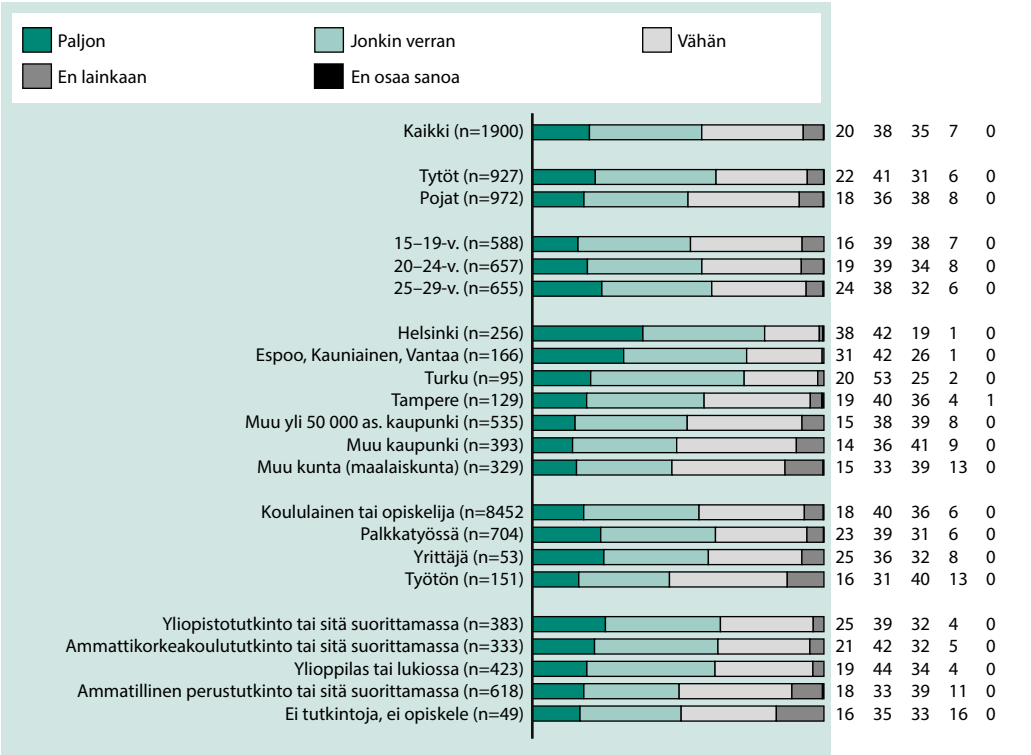

Barometriaineistossa särön muuten selkeältä vaikuttavaan tulokseen lisääntyvien kontaktien myönteisistä vaikutuksista tuo se, että kokemukset etnisestä taustasta johtuvasta epäoikeudenmukaisesta kohtelusta ovat yleisempiä kulttuurisen moninaisuuden alueilla. Tämä tosin koskee ainoastaan maahanmuuttajataustaisia nuoria. Kokemus joutumisesta kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti etnisen taustansa takia on sen verran harvinaista (vrt. kuvio 36), ettei se muuta Nuorisobarometrin aineistosta saatua kokonaiskuvaa, jonka perusteella subjektiivisella kokemuksella oman elinympäristön kulttuurisesta moninaisuudesta on suuri merkitys myönteisiin asenteisiin maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia kohtaan. (Lisää ks. Mähönen & Celikkol tässä julkaisussa.)

YMPÄRISTÖ

Nuorison näkemyksiä ympäristöstä ja sen suojelusta selvitettiin 12 kysymyksellä (kuvio 40).[36] Tässä pohditaan joitain yleisiä linjoja, ja tarkemmin aiheeseen pureutuvat Salonen ja Konkka tämän julkaisun artikkelissaan.

Yleiskuvana voi havaita nuorison ottavan ympäristökysymykset vakavasti. Vastaajista 85 prosenttia pitää ihmisen vaikutusta ilmaston lämpenemiseen tosiasiana, ja yhtä suuri osuus nuorisosta on sitä mieltä, että tulevat sukupolvet joutuvat kärsimään, mikäli ympäristön tuhoaminen jatkuu. Nuoret eivät kuitenkaan näytä vajonneen toivottomuuteen, sillä lähes puolet (48 %) uskoo ympäristöongelmiin löytyvän maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja, ja 41 prosenttia uskoo tieteen ja teknologian ratkaisevan ympäristöongelmat. Vuoden 2016 Tiedebarometrissa nimenomaan nuoret vastaajat luottivat yliopistoihin ja yleensä tieteeseen (Kiljunen 2016). Taustalla lienee ainakin osin nuorten ikäluokkien korkea koulutustaso.

Jonkinlaista epäsuhtaa on havaittavissa siinä, että kaksi kolmesta (66 %) toteaa, että tuotantoa ja kulutusta tulisi vähentää ympäristösyistä, mutta vain 42 prosenttia kertoo itse toimineensa näin. Vastaavan kaltaiset erot julkilausuttujen arvojen ja käytännön toimien välillä ovat kuitenkin tavallisia, varsinkin jos kyse on vaikeista valinnoista, kuten tässä esimerkiksi ympäristön ja oman aineellisen elintason välillä.

Eräänlaisesta vapaamatkustajan ongelmasta lienee kyse siinä, että vaikka oman elämäntavan

KUVIO 40. YMPÄRISTÖÖN JA YMPÄRISTÖNSUOJELUUN LIITTYVIÄ NÄKEMYKSIÄ (%)

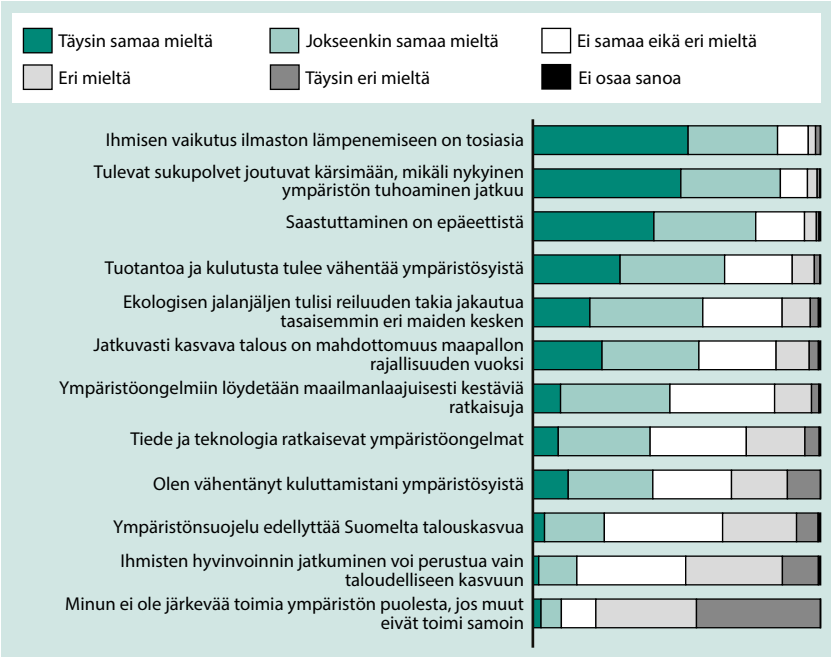

muuttamisen merkitys kokonaisuuden kannalta on häviävän pieni, kokonaisuus muodostuu jokaisen omista valinnoista. Tämän pohdinnan kannalta on kiintoisaa, että vain 10 prosenttia tunnistaa tai tunnustaa olevansa sitä mieltä, ettei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin. Vielä vuoden 2010 International Social Survey Programme -haastattelujen Suomen aineistossa 22 prosenttia samasta 15–29-vuotiaiden ikäryhmästä oli tätä mieltä, ja asenne oli tyypillisin nimenomaan nuorimmille. Trendi saattaa viitata siihen, että nuorten yksilönvastuu ja vastuullinen ympäristöajattelu on vahvistunut kuudessa vuodessa, joskin tulokseen on suhtauduttava varauksellisesti erilaisten tiedonkeruutapojen vuoksi.

Nuorten selvän enemmistön näkemykset ilmaston lämpenemisen syistä vastaavat tiedeyhteisön enemmistön kantaa (ks. Cook ym. 2013). Ilmastonmuutoksen aiheuttamassa turvattomuuden tunteessa on kuitenkin havaittavissa voimakasta aaltoliikettä. Koko väestössä huoli kasvoi voimakkaasti vuoteen 2007 saakka, minkä jälkeen seurasi jyrkkä laskutrendi, joka jälleen viime vuosina on muuttunut huolen lisääntymiseksi (MTS 2016b; Apunen ym. 2016, 114). Vuonna 2007 tehdyssä nuorten vaalitutkimuksessa enemmistö allekirjoitti varsin jyrkästi muotoillun hätähuudon ”Ilmaston lämpenemisen torjuminen on tärkeämpi kuin mikään muu poliittinen kysymys” (Paakkunainen & Myllyniemi 2007, 35). Nuorisobarometrin seurannassa huolestuneisuus oli suurimmillaan vuonna 2008, minkä jälkeen se kääntyi nopeaan laskuun. Itse ilmastonmuutokselle ilmiönä ei ole tällä välillä tapahtunut vastaavia muutoksia, joten taustalla saattaa olla esimerkiksi aiheen saama mediahuomio. Taantuman alkaessa epävarmuus työpaikoista peitti alleen etäisemmät ympäristöhuolet niin tiedotusvälineissä kuin ihmisten mielissä. Toinen selitys itse ilmiöön verrattuna nopealle muutokselle sen herättämässä huolessa liittyy paikallissään ja ilmaston sekoittamiseen. Ihmiset nimittäin näyttävät pitävän ilmaston lämpenemistä totena, mikäli omalla asuinseudulla on ollut lämpimät ilmat, kun taas pakkaset horjuttavat uskoa ilmastonmuutokseen. (Kaufmann ym. 2016.)

Edellä taulukossa 2 Nuorisobarometrin haastatteluaineistosta erotettiin niin sanottujen jälkimaterialististen arvojen ulottuvuus. Kiinnostavasti nuorten tuntema huoli ympäristöstä, kuten ilmastonmuutoksesta, on vahvasti yhteydessä juuri näihin arvoihin. Tämä tukee modernisaation ja arvotutkimuksen klassikoiden Inglehartin (1995) ja Beckin (1992; 2000) näkemyksiä siitä, että jälkimaterialististen arvojen omaksuminen on yhteydessä tietoisuuteen ympäristöriskeistä.

Pelkästään nuoren ikäryhmän tarkastelu ei kerro ympäristöasenteiden mahdollisista eroista vanhempiin ikäluokkiin. Vertailua voi kuitenkin tehdä International Social Survey Programmen (ISSP) Suomen aineiston pohjalta, jonka ikäryhmä yltää 15 vuodesta 74 vuoteen. Vastauksissa kysymykseen ”Kuinka huolestunut yleensä ottaen olet ympäristöasioista?” nuoriso osoittautuu suhteellisen huolettomaksi. Erityisesti nuoret pojat vaikuttavat epäilevän ympäristöongelmien vakavuutta ja toisaalta suhtautuvan luottavaisesti tieteen ja teknologian kykyyn ratkaista haasteita. Samalla pojat arvioivat tietävänsä selvästi tyttöjä enemmän niin ympäristöongelmien syistä kuin niiden ratkaisuistakin. Nuorten poikien itsevarmuus ei vaikuttaisi kanavoituvan aktiivisuudeksi, sillä he esimerkiksi lajittelevat jätteitään selvästi muita harvemmin, eivät anna ympäristöasioiden vaikuttaa energiankulutukseensa tai ostokäyttäytymiseensä ja ovat muutenkin haluttomampia ympäristön takia esimerkiksi maksamaan enemmän tai tinkimään elintasostaan. Tavallaan johdonmukaisesti pojat ovat tyttöjä useammin sitä mieltä, että on liian vaikeaa tehdä juuri mitään ympäristön hyväksi. Poikien arvostuksissa korostuu ympäristöä enemmän huoli hintatasosta ja työpaikkojen tulevaisuudesta. Iän ja sukupuolen yhdysvaikutus ympäristökysymyksissä on yleensäkin erittäin merkitsevää, ja sukupuolierot ovat suurimmillaan nimenomaan alle 30-vuotiailla.

Vuoden 2016 Elinkeinoelämän Valtuuskunnan arvo- ja asennemittauksessa lähes puolet

vastaajista oli samaa mieltä siitä, että ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain jatkuvaan taloudelliseen kasvuun (Apunen ym. 2016). Järisyttävä ero niin vanhemman väestön näkemyksiin kuin ”business-as-usual” -menoon ylipäätään on siinä, että ainoastaan 15 prosenttia nuorista on samaa mieltä. Selvä enemmistö nuorista on vastaavasti sitä mieltä, että jatkuva kasvu on mahdotonta maapallon rajallisuuden vuoksi. Tällä on erityisen paljon painoarvoa siksi, että kasvu on koko nykyisen talousjärjestelmän perusta ja edellytys. Samaan aikaan vaikuttaa selvältä, ettei talouskasvun ja aineellisten resurssien lisääntymisen niin sanottu irtikytkentä toteudu toivotulla tavalla (Jackson 2011). Tässä piilee yksi avainristiriidoista, jonka ratkaiseminen on tulevaisuuden kiperimpiä pähkinöitä.

Näkemykset talouskasvun ja ympäristön suhteesta eivät rajoitu yksin kysymykseen jatkuvan kasvun periaatteellisesta mahdollisuudesta. Asian voi nähdä niinkin päin, että vasta talouskasvu mahdollistaa panostamisen ympäristönsuojeluun. Väite ”Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta talouskasvua” on lainattu International Social Survey Programme (ISSP) -tiedonkeruusta vuodelta 2010. Koska tuolloin kysymys esitettiin kaikenikäisille vastaajille, on vertailu mahdollista niin ajallisesti kuin eri ikäryhmienkin välillä. Nuoret eivät juuri poikkea vanhemmista ikäryhmistä. Suurin ajallinen muutos nuorten ikäryhmässä on epätietoisten osuuden väheneminen. Todennäköisesti erilaiset tiedonkeruutavat ovat vaikuttaneet siten, että vuonna 2010 käytettyihin itse täytettäviin lomakkeisiin on ollut matalampi kynnys vastata ”en osaa sanoa” kuin puhelinhaastatteluissa. Mikäli tätä muutosta ei huomioida, on muutos nuorten ikäryhmässä pientä.

Tämän Nuorisobarometrin artikkelissaan Salonen ja Konkka tarkastelevat nuorten elämään tyytyväisyyden yhteyksiä globaaleihin haasteisiin. He toteavat, että tyytyväisimmät nuoret luottavat tulevaisuuden hyvyyteen ja siihen, että ihmiskunnalla on sekä kykyä että tahtoa ratkaista eteen tulevat ongelmat. Hyvä elämä, hyvinvointi ja onnellisuus ovat Salosen ja Konkan mukaan vain osittain kytköksissä materiaaliseen vaurauteen. Kulttuuriseen moninaisuuteen, ekologiseen kestävyyteen ja yhteiskunnan eheyteen liittyvät arvot ja niiden mukainen toiminta omassa elämässä ovat hyvinvoinnin kannalta entistä keskeisemmässä roolissa. (Ks. Salonen & Konkka tässä julkaisussa.)

TYYTYVÄISYYS

Kysymyksessä ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan?” tiivistyy paljon kokemustietoa, johon ei muilla hyvinvointi-indikaattoreilla välttämättä päästä käsiksi. Onnellisuuden, kokemuksellisuuden ja elämänlaadun käsitteiden tavoin tyytyväisyys kytkeytyy subjektiivisen hyvinvoinnin tutkimuksen kenttään, jossa hyvän elämän arvio jää yksilölle, ei tutkijalle (hyvän elämän käsitteestä ks. Häkkinen & Salasuo tässä julkaisussa). Nuorisobarometreissa kysymys on ollut seurannassa vuodesta 1997 alkaen (ks. trenditiedot kuviosta 42).

Kuvio 41 esittää tyytyväisyyden elämään taustamuuttujien perusteella. Tyttöjen ja poikien tyytyväisyydessä ei ole merkitseviä eroja, ei myöskään eri ikäryhmien välillä. Maaseudun nuoret, yksin asuvat, kouluttautumattomat ja työttömät, etenkin pitkäaikaistyöttömät, ovat keskimääräistä tyytymättömämpiä.[37] Ulkomaalaistaustaiset nuoret eivät tässä asiassa poikkea niin sanotuista kantasuomalaisista nuorista.

Tyytyväisyys ihmissuhteisiin ja terveydentilaan ovat kaikissa aiemmissa Nuorisobarometreissa linkittyneet voimakkaimmin yleiseen elämäntyytyväisyyteen. Nyt ei mitattu tyytyväisyyttä yksittäisiin elämän osa-alueisiin, vaan sen sijaan kysyttiin erilaisten asioiden herättämästä epävarmuuden ja turvattomuuden tunteesta (kuvio 16). Voimakkaimmin elämään tyytyväisyyden kanssa korreloi (negatiivisesti) huoli yksinäisyydestä. Vaikka näkökulma on eri, näyttävät ihmissuhteet tälläkin kertaa olevan hyvinvoinnin kannalta avainasemassa. Myös koettu huoli omasta toimeentulosta ja terveydestä on vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen.

Huoli tulevaisuudesta linkittyy hyvin voimakkaasti nuorten elämään tyytyväisyyteen. Edellisessä, vuoden 2015 Nuorisobarometrissa havaittiin, että vaikka haastatteluhetken taloudellinen tilanne selitti elämään tyytyväisyyttä merkitsevästi, vielä vahvempi selittäjä oli usko taloudelliseen toimeentuloon tulevaisuudessa. Yleisesti näyttää pätevän se, että myönteiset tulevaisuudennäkymät voimaannuttavat ja yleinen toiveikkuus on tärkeää elämäntyytyväisyydelle. Aiemman tutkimuksen perusteella odotukset tulevaisuudesta selittävät nuorten elämäntyytyväisyyttä nimenomaan hyvinvoinnin matalimmilla tasoilla (Kallunki & Lehtonen 2012).

Kuviosta 41 nähdään, että optimismi oman elämän suhteen (vrt. kuvio 9) ennustaa vahvasti sitä, kuinka tyytyväinen nuori on elämäänsä kokonaisuutena. Myös optimismi oman asuinpaikan, maailman ja varsinkin Suomen tulevaisuuden suhteen liittyvät elämään tyytyväisyyteen voimakkaasti, vaikkakaan eivät yhtä voimakkaasti kuin optimistinen suhtautuminen omaan elämään. Myös vastaajan arviot joidenkin myönteiseksi koettujen Suomen kehityskulkujen todennäköisyydestä kymmenen vuoden aikaperspektiivillä linkittyvät elämään tyytyväisyyteen. Tyytyväisiä ovat etenkin ne, jotka luottavat hyvinvointivaltion säilymiseen, elintason kasvuun tai ympäristön tilan parantumiseen. Havainnot kertovat luottamuksen keskeisestä roolista hyvinvoinnille. Myös luottamus toisiin ihmisiin on vahvasti yhteydessä elämään tyytyväisyyteen (sosiaalisen luottamuksen ja hyvinvoinnin yhteyksistä ks. Kortteinen & Elovainio 2012).

Yhteyttä tulevaisuudenuskon ja elämään tyytyväisyyden välillä voi myös tarkastella hyvinvoinnin eri tasoilla. Nuorisobarometrin haastatteluaineistossa optimismi lisää elämään tyytyväisyyttä erityisesti niillä, jotka kokevat epävarmuutta tai turvattomuutta toimeentulon,

KUVIO 41. TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN ELÄMÄÄN KAIKEN KAIKKIAAN. (KOULUARVOSANA 4–10, KESKIARVOT)

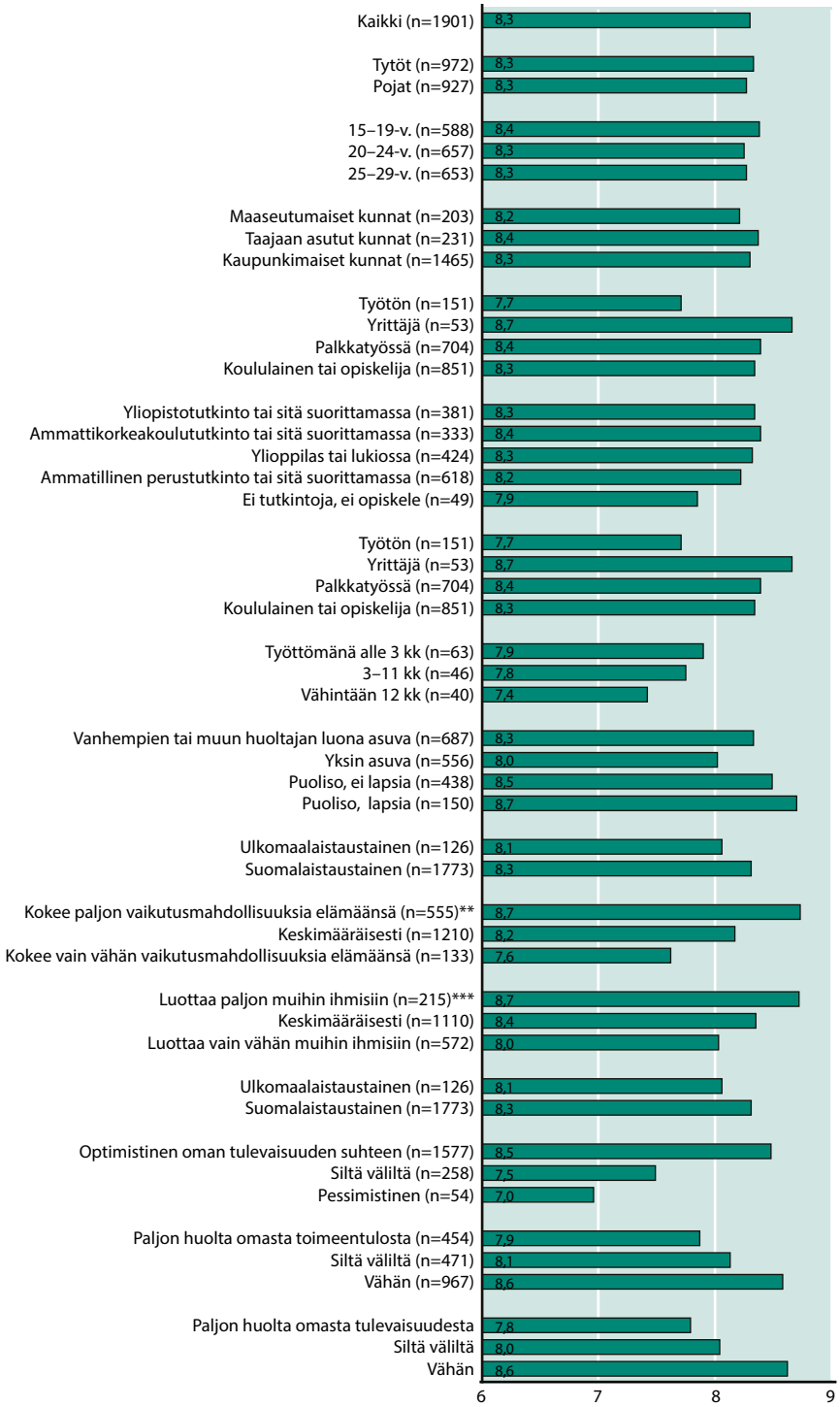

* Liitteeen 1 K13 "Kuinka paljon koet epävarmuutta tai turvattomuutta seuraavien asioiden takia? Oma toimeentulo" Paljon = arvot 4, 5; siltä väliltä = arvo 3; vähän = arvot 1, 2.
** Liitteen 1 K7 "Miten paljon uskot voivasi vaikuttaa oman elämäsi kulkuun?" Vähän = 1–5; keskimääräisesti = 6–8; paljon = 9, 10.
*** Liitteen 1 K8 "Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen, vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?" Vähän = 0–5; keskimääräisesti = 6–8; paljon = 9, 10.

KUVIO 42. TYTTÖJEN JA POIKIEN TYYTYVÄISYYS NYKYISEEN ELÄMÄÄNSÄ KAIKEN KAIKKIAAN KOULUARVOSANA-ASTEIKOLLA 4–10, KESKIARVOT VUOSINA 1997–2016.

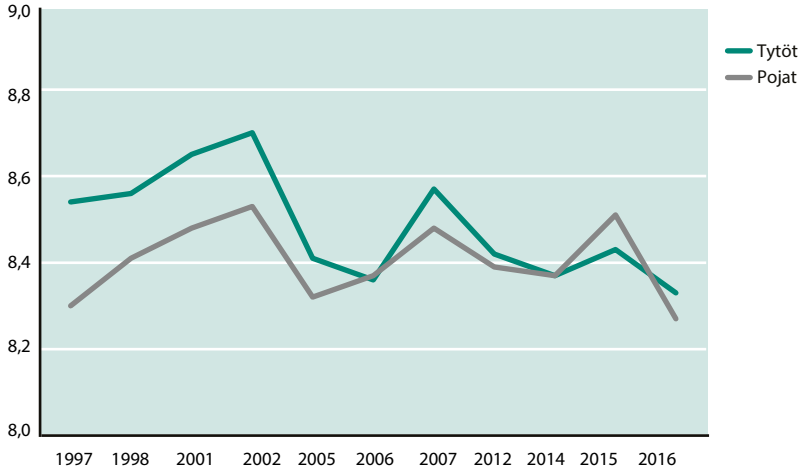

yksinäisyyden, terveyden tai tulevaisuuden takia. Tulos on kysymysmuotoilujen eroista huolimatta samansuuntainen kuin vuoden 2015 Nuorisobarometrissa, jossa esimerkiksi terveyteensä tyytymättömät olivat selvästi onnellisempia, mikäli he uskoivat perheellistyvänsä kymmenessä vuodessa, ja ihmissuhteisiinsa tyytymättömät olivat elämäänsä huomattavasti tyytyväisempiä, mikäli uskoivat olevansa töissä kymmenen vuoden kuluttua. Luottamus tulevaan näyttää kaiken kaikkiaan nuorta suojaavalta tekijältä ennen kaikkea hyvinvoinnin matalammilla tasoilla (ks. myös Kallunki & Lehtonen, 2012).

TYYTYVÄISYYDEN MUUTOS

Kuviossa 42 esitetään muutokset elämään tyytyväisyydessä sukupuolittain. Yleisenä huomiona voi todeta, että nuorten tyytyväisyys elämäänsä on ollut vakaata, vaikkakin viimeisin käänne on kohti tyytyväisyyden vähenemistä. Tytöt olivat 1990-luvulla pääsääntöisesti poikia tyytyväisempiä elämäänsä, mutta 2000-luvun alun mittaan sukupuolten väliset erot ovat tasoittuneet. Viimeisin muutos, tyttöjen yleisen tyytyväisyyden nouseminen poikien tyytyväisyyttä korkeammaksi, on tavallaan paluuta 1990-luvun tilanteeseen. Sen syynä on kuitenkin poikien huolestuttava tyytyväisyyden lasku.

Ikäryhmien pitkän aikavälin vertailussa myönteisintä kehitys on ollut alle 20-vuotiailla. Aiemmin erot vanhempiin ikäryhmiin olivat pieniä tai olemattomia, mutta lähes kymmenen vuoden ajan teini-ikäisten tyytyväisyys on ollut muita ikäryhmiä korkeammalla tasolla. Ajankohta, johon vähintään parikymppisten tyytyväisyyden väheneminen osuu, viittaa siihen, että mahdollinen selitys voisi olla vuonna 2008 alkanut talouden taantuma, joka iski etenkin nuoreen työvoimaan. Heikentyneet taloussuhdanteet ovat todennäköisesti koetelleet vähemmän alle parikymppisiä, jotka pääosin opiskelevat ja asuvat vielä vanhempiensa kanssa. Kysymys siitä, kuinka tyytyväinen on omaan elämäänsä kokonaisuutena, on toisaalta niin kaiken kattava, ettei sitä voi palauttaa suoraan mihinkään yksittäiseen taustatietoon.

VIITTEET

1 Merkitsevyys tarkoittaa sen todennäköisyyttä, että erot johtuisivat sattumasta. Eroja pidetään merkitsevinä, jos todennäköisyys niiden saamiseksi sattumalta on pienempi kuin yksi sadasta. On myös tärkeää erottaa toisistaan käsitteet merkitsevä ja merkittävä. Näin suuressa aineistossa pienetkin erot ovat usein tilastollisesti merkitseviä, mutta se ei välttämättä tarkoita, että erot olisivat tutkittavan asian kannalta merkittäviä.

2 Suomessa perustuslain 17. §:n mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Suomessa ei ole enää laissa määritetty termiä ”virallinen kieli”, vaikka saameakin usein sellaiseksi kutsutaan. Sen sijaan perustuslaki takaa saamelaisille, romaneille ja muille ryhmille oikeuden ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan, samoin viittomakielisten ja vammaisuuden vuoksi käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Puhelinhaastattelu tiedonkeruutapana rajaa viittomakielen pois, eikä saame kuulu kiintiöityihin kieliin. Toisaalta saamenkielisiä on niin vähän, ettei otokseen osu todennäköisesti ainuttakaan. Vuonna 2016 barometriin haastatelluista nuorista yhdenkään äidinkieli ei ollut saame. Vuoden 2015 väestötilaston mukaan saamenkielisiä 15–29-vuotiaita oli vain 291. On huomattava, että luvussa ovat vain ne, joiden äidinkieleksi on merkitty saame. Esimerkiksi Utsjoella lapsista selvä enemmistö on saamelaisia, mutta väestötietojärjestelmään noin puolen äidinkieleksi oli ilmoitettu suomi (Taipale 2012). On siis huomioitava, että tilastosta löytyy kaikkiaan vajaa tuhat sellaista henkilöä, joiden kieli ei ole saame mutta joille löytyy tieto äidin tai isän saamenkielisyydestä. (Nieminen 2013.)

3 Virallisesti ruotsinkielinen, jonka molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, luokiteltiin ruotsinkieliseksi, vaikka hän vastasi äidinkielekseen ”muu”, sillä hän määritteli äidinkielekseen ”tvåspråkig, svenska och finska”. Lisäksi aineistosta löytyi yksi tapaus, jossa henkilö itse ja hänen molemmat vanhempansa ovat syntyneet Suomessa, mutta henkilö ei pitänyt äidinkielenään suomea vaan savoa. Tämä tulkittiin savolaiseksi huumoriksi, ja vastaaja luokiteltiin suomenkieliseksi.

4 Nomenclature des unités territoriales statistiques. Ks. lisää Tilastokeskuksen alueluokituksista http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/lk/suuralue_index.html

5 Myös Kouluterveyskyselyn maahanmuuttajataustaisen määritelmässä käytetään yksinomaan nuoren ja hänen vanhempiensa syntymämaata. Kouluterveyskyselyssä maahanmuuttajataustaisiksi luokiteltiin nuoret, jotka ovat itse syntyneet ulkomailla tai Suomessa maahan muuttaneille vanhemmille (Matikka ym. 2014, 10).

6 Ulkomaalaistaustaisia ovat Tilastokeskuksen luokittelussa myös ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa Väestötietojärjestelmässä. Tällaisia tapauksia oli Nuorisobarometrin datassa vain yksi, ja se luokiteltiin ulkomaalaistaustaiseksi. Ulkomailta adoptoitujen lasten osalta Tilastokeskus katsoo, että Suomessa syntyneiden henkilöiden ulkomailta adoptoima lapsi on suomalaistaustainen ja taustamaa on siten Suomi. Nuorisobarometrissa oli yksi vastaava tapaus, ja se luokiteltiin suomalaistaustaiseksi.

7 Sama pätee myös vanhempien syntymämaihin. Tässäkin haastatteluaineistossa on ulkomailla syntynyt äiti, jonka syntymämaan kohdalle oli kirjattu tarkennus: ”isä oli suurlähettilään poika ja sen vuoksi syntyi ulkomailla”.

8 Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvista rajautuvat pois ne 6 nuorta, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, sekä 1, jolta nämä tiedot puuttuvat. Toisaalta määritelmän täyttävät ne 2 äidinkielenään suomea tai ruotsia puhuvaa, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, sekä ne 7, jotka ovat itse syntyneet ulkomailla ja joiden vanhemmista toinen on syntynyt jossain muussa maassa kuin Suomessa. Jos äidinkielimuuttujaksi valittaisiin rekisteritieto vastaajan oman kokemuksen sijaan, olisi päällekkäisyys Nuorisobarometrin tarpeisiin laaditun tarkennetun ulkomaalaistaustaisen määritelmän kanssa suurempaa (81 %).

9 Kyselyssä ei tarkennettu mitä vanhemmilla tarkoitetaan. Niinpä esimerkiksi ulkomailta adoptoidut ovat voineet tarkoittaa joko biologisia tai adoptiovanhempiaan.

10 Kysymyksessä selvitettiin tarvittaessa viimeisin muuttovuosi. Silti enemmistö (78 %) vastaajista on muuttanut Suomeen vähintään 10 vuotta sitten. Suomi ja ruotsi haastattelukielinä ovat varmasti osaltaan rajanneet vastaajajoukkoa. Maahan muuttaneiden (viimeisimmästä) muuttovuodesta on kulunut keskimäärin 14,8 vuotta mediaanin ollessa 15 vuotta.

11 Nimitys on siinä mielessä barometrin aineiston kannalta epätarkka, että myös tapauksissa, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, on jonkin verran kansainvälisistä liitoista syntyneitä.

12 Aiemmat luokat ”aatteellinen vakaumus tai mielipide” ja ”uskonnollinen tai uskonnoton vakaumus” yhdistettiin nyt samaksi luokaksi ”uskonnollinen tai aatteellinen vakaumus”. Varsinkin aiemmin käytetty ”uskonnoton” oli siinä mielessä monitulkintainen, että se saattoi tarkoittaa niin ateistista kuin mitä tahansa ei-uskonnollista vakaumusta. Seksuaalinen suuntautuminen ja sukupuoli-identiteetti yhdistettiin nyt yhdeksi ja samaksi luokaksi. Kieli puolestaan erotettiin tällä kertaa omaksi luokakseen sillä perusteella, että se oli niin usein taustalla ”muu”-kategoriassa. Samana pysyneet luokat ovat etninen tausta, ulkonäkö sekä vammaisuus tai pitkäaikaissairaus. Verrattuna vuonna 2014 tehtyyn kyselyyn on nuorilla nyt vähemmän etniseen taustaan (15 % / 9 %) liittyviä vähemmistökokemuksia. Myös vakaumukseen ja seksuaalisuuteen liittyvät kokemukset ovat harvinaisempia, mutta luokkien vähentymisen vuoksi vertailulukujen esittäminen ei ole mielekästä. Ulkonäköön ja vammaisuuteen tai pitkäaikaissairauteen liittyvät vähemmistökokemukset ovat entisellään.

13 Kyselyä jouduttiin sen pitkän keston takia lyhentämään kesken haastattelujen. Yksi karsituista kysymyksistä oli tähän kysymyssarjaan kuulunut väite ”Alueelliset erot kasvavat”. Enemmistö piti alueellisten erojen kasvua todennäköisenä mutta vain joka kymmenes toivottavana. Itse asiassa tämä oli kaikista kehityskuluista vähiten toivottu, mutta koska kysymykseen ehti vastata vain 123 nuorta, ei sitä ole otettu mukaan kuvioihin 3–4.

14 Delfoi on haastattelu- tai kyselymuotoinen tutkimustekniikka, jossa strukturoidun kommunikaatioprosessin avulla pyritään saamaan esiin asiantuntijoista kootun ryhmän eli paneelin jäsenten tieto ja oletukset jostain tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä (Linturi & Rubin & Airaksinen 2011).

15 SWOT-analyysi (*Strengths*, *Weaknesses*, *Opportunities*, *Threats*) on kahdesta ulottuvuudesta koostuva nelikenttä, jonka ulottuvuudet ovat myönteinen/kielteinen ja organisaation ulkoiset/sisäiset asiat. Näin saadaan tarkasteluun analysoidun asian sisäiset vahvuudet, sisäiset heikkoudet, ulkoiset mahdollisuudet ja ulkoiset uhat.

16 Yli 50-vuotiaista kannattaa 83 prosenttia, 35–49-vuotiaista 70 prosenttia, 25–34-vuotiaista 65 prosenttia ja alle 25-vuotiaista 64 prosenttia. Alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä osuus oli vielä vuosi sitten 75 prosenttia. (MTS 2016a, 11.)

17 Kunkin faktorin muodostaa joukko muuttujia, jotka korreloivat vahvasti keskenään, mutta heikosti muiden muuttujien kanssa. Samalle faktorille voimakkaasti latautuvien muuttujien voi tulkita mittaavan samantyyppistä ominaisuutta. Tässä faktorien kuvaamat ulottuvuudet voi tulkita Suomen toivottujen kehityssuuntien taustalla olevaksi yleisemmäksi arvorakenteeksi. Muuttujat, joiden kommunaliteetit olivat kaikkein heikoimmat, on poistettu analyysista. Poistettuja muuttujia on kolme: äänioikeuden ikäraja laskee 16 vuoteen, yleinen asevelvollisuus lakkautetaan, otetaan käyttöön perustulo.

18 Jälkimaterialismin aiemmassa eurooppalaisessa vertailussa Suomi muodostaa mielenkiintoisen poikkeuksen siinä, ettei se ole seurannut Pohjois- ja Länsi-Euroopan kulttuurisen arvovallankumouksen polkua (Rusanen 2002). Pesosen, Sänkiahon ja Borgin tutkimuksessa jälkimaterialismin kehitys Suomessa sen sijaan seurasi Inglehartin teorian odotuksia lukuun ottamatta kuitenkaan kaikkein nuorinta ikäluokkaa (18–30-vuotiaat), joka oli odotusten vastaisesti vanhempaa ikäluokkaa materialistisempi (Pesonen ym. 1993, 152–153).

19 Pojille puolestaan seurustelukokemukset vaikuttavat tärkeämmiltä kuin tytöille. Tämä on yksi kysymyksistä, jotka karsittiin haastattelulomaketta lyhennettäessä, joten erot eivät ole merkitseviä.

20 5 prosenttia ei osannut sanoa, 4 prosenttia vastasi ”jokin muu”. Nämä luvut ovat mukana taulukon 3 prosenttiosuuksissa. ”Muu, mikä?” -vastaukset ovat pääosin maakuntia, kuten Uusimaa, Lappi... Mukana on myös muutama ”haluan asua siellä, missä on töitä” -tyyppinen vastaus.

21 Kysymys optimismista tai pessimismistä tulevaisuutta kohtaan esitettiin samassa muodossa ja samoin vastausvaihtoehdoin Ruotsin Ungdomsstyrelsenin kyselyssä vuonna 2007. Kysymykset alkukielellä olivat ”Hur ser du på framtiden… för din egen del / för Sverige som land att leva i / för världen i allmänhet?” (1 = är mycket pessimistisk, 5 = är mycket optimistisk). Vuoden 2008 Nuorisobarometrin vertailussa suomalaisnuorten tulevaisuuskuva vaikutti selvästi optimistisemmalta kuin ruotsalaisnuorten, varsinkin mitä tuli oman maan ja koko maailman tulevaisuuteen. Tuloksia vertailtaessa kyselyiden erilaiset tiedonkeruumenetelmät ovat kuitenkin mahdollinen epävarmuustekijä. Nuorisobarometrin tiedonkeruu toteutettiin puhelinhaastatteluin, Ruotsin tapauksessa puolestaan kirjekyselynä.

22 Vaikka tässä, kuten kaikissa muissakin kysymyksissä, on myös ollut mahdollista vastata ”en osaa sanoa”, ovat tämän vastauksen osuudet muutaman prosentin luokkaa. Koska ”en osaa sanoa” -vastauksia ei ollut vertailutiedoissa, niitä ei poikkeuksellisesti raportoida kuviossa 9.

23 Kansainvälisen Mercer Global Pension Index -vertailun mukaan Suomen eläkejärjestelmä on maailman luotettavin ja läpinäkyvin. Arvioinnissa on otettu huomioon vuonna 2017 voimaan tuleva eläkeuudistus ja siihen liittyvä lainsäädäntö. Todennäköisesti suomalaisnuorten heikentynyt luottamus eläkejärjestelmään kertoo ennen kaikkea yleisemmällä tasolla heikentyneestä luottamuksesta instituutioihin ja tulevaisuuteen, ei niinkään kriittisyydestä itse eläkejärjestelmää kohtaan. Heikentyneeseen luottamukseen voi vaikuttaa sekin hyvin tiedossa oleva demografinen trendi, että väestö ikääntyy ja työtä tekevät ikäluokat ovat edellisiä ikäluokkia pienempiä, mikä on haaste eläkkeiden rahoitukselle tulevaisuudessa.

24 Yksittäisistä kysymyksistä Suomeen kohdistuvaan pessimismiin liittyvät syrjivät tai jopa rasismiin viittaavat asenteet, kuten ”en voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisokseni” ja ”jos olisin työnantaja, valitsisin kahdesta yhtä pätevästä työnhakijasta syntyperäisen suomalaisen”. Sen sijaan maahanmuuttajien määrään tai maahanmuuttopolitiikkaan viittaavat asenteet ”olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia” ja ”on arvokasta, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä” eivät ole yhteydessä Suomen tulevaisuuteen liittyvään pessimismiin vaan pikemmin optimismiin.

25 Haastattelulomakkeesta karsittiin kesken haastattelujen väite ”Entä kuinka paljon luotat muiden kulttuurien edustajiin: oletko sitä mieltä, että useimmat muita kulttuureita edustavat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen vai luuletko, että he yrittäisivät olla reiluja?” Siihen ehti vastata 160 nuorta, joiden vastausten keskiarvo oli 6,2. Luottamus muiden kulttuurien edustajiin vaikuttaisi siis olevan keskimäärin suunnilleen samalla tasolla kuin samalla vastausasteikolla esitetyssä kysymyksessä luottamuksesta ihmisiin ylipäätään. Otos ei kuitenkaan ollut edustava.

26 European Social Surveyn aineiston laajassa ikäjakaumassa sosiaalinen luottamus sen sijaan pysyi samalla tasolla aina noin 70 ikävuoteen saakka, ja vasta sitä vanhemmissa ikäryhmissä luottamus oli voimakkaampaa (kyselyn nuorin vastaaja oli 15, vanhin 95-vuotias).

27 Keskiarvon 95 prosenttia luottamusväli vuoden 2014 kyselyssä oli 5,78–7,45 ja nyt 4,73–6,05, joten muutos ei ole merkitsevä.

28 Nuorisobarometrin kyselyaineistossa 25–29-vuotiaista tytöistä 51 prosentilla on korkea-asteen koulutus, pojista 36 prosentilla. Asevelvollisuuden suorittaminen viivästyttää osan pojista kouluttautumista, mutta se ei selitä eroja, sillä ne säilyvät vanhemmissa ikäryhmissä. Suomen 25–44-vuotiaista naisista 52 prosentilla on korkea-asteen koulutus, kun taas miesten osuus on 34 prosenttia. Suomessa naisten ja miesten koulutustason välinen epäsuhta on suuri, ja naiset sijoittuvat OECD-maiden välisessä vertailussa korkealle, miehet vain keskikastiin.

29 Kopla Helsinki Oy:n Norstatin paneelissa toteuttamaan tutkimukseen vastasi yli 400 1.–6.-luokkalaista.

30 On ajateltavissa, ettei kysymys ystävän ihonvärin merkityksestä ainakaan sellaisenaan ole kovin toimiva rasististen arvojen mittari. Ihonvärillä kun voi olla väliä esimerkiksi tapauksessa, jossa vastaaja nimenomaan toivoo ystäväpiiriinsä etnistä moninaisuutta. Haastatteluaineiston perusteella näin ei kuitenkaan näytä olevan, vaan ihonväriä merkityksellisenä pitävillä on selvästi muita vähemmän maahanmuuttajataustaisia ystäviä. He eivät myöskään pidä arvokkaana eri kulttuuritaustaisten ihmisten asumista Suomessa eivätkä halua lisää ulkomaalaisia Suomeen.

31 Jaakkolan kyselyissä tosin ei puhuttu yleisesti ”maahanmuuttajista”, vaan avioitumisasenteita eri ryhmien (kuten juutalaiset, muslimit, suomenruotsalaiset) kohdalla selvitettiin erikseen. Nuorisobarometrissa tällaista erottelua ei koettu tarpeelliseksi, sillä kategoriat kuten ”somali” ovat latautuneet siten, että olisi vaikea tietää, mihin ja miten nuorten pitäisi tulkita vastanneen heidän vastatessaan ”somaleita” koskeviin väitteisiin: perustuuko heidän vastauksensa mediamielikuvaan vai omiin kokemuksiin.

32 Kuvion 37 trenditiedoista vieraskieliset on poistettu, mikä selittää pienet erot kuvioiden 36 ja 37 välillä.

33 Jälkimmäiseen varaukseen löytyy poikkeuksia, sillä ainakin Sini Perhon väitöstutkimukseensa haastattelemat joensuulaiset nuoret skinheadit nimenomaan itse kertoivat olevansa suvaitsemattomia tai rasisteja (Perho 2010, 49). Viime vuosina ainakin lähellä rasismia liikkuvat ajatukset ovat saaneet

mediahuomiota entistä enemmän, mutta ei ole selvää, onko rasistinen ajattelu todella vastaavasti yleistynyt. Nuorisobarometrin kaltainen haastattelututkimus ei välttämättä olisi pätevä tällaista muutosta rekisteröimään, sillä ei ole lainkaan selvää, olisiko rasistiksi itsensä määrittelevien todennäköisyys vastata haastattelupyyntöihin sama kuin muilla.

34 Väite ”Monet ulkomaalaiset tulevat Suomeen vain käyttääkseen hyväkseen verovarojamme” poistettiin kyselystä kesken haastattelujen, sillä kyselylomaketta täytyi lyhentää. Vastauksia ehdittiin saada vain 122, joten niistä ei voi vetää kovin varmoja johtopäätöksiä (ks. myös vastanneiden taustatiedot). Vastanneista 22 prosenttia oli samaa mieltä, 58 prosenttia eri mieltä. Vuonna 2005 vastaavat osuudet olivat 24 prosenttia ja 53 prosenttia. Myös väite ”Maahanmuuttajanuoret halveksivat suomalaisia nuoria” karsittiin pois 122 haastattelun jälkeen. Väitteen kanssa oli samaa mieltä 11 prosenttia ja eri mieltä 65 prosenttia haastatelluista. Vuonna 2005 osuudet olivat 15 prosenttia ja 53 prosenttia. Kummassakin väitteessä muutokset näyttävät melko pieniltä, mutta osoittavat kuitenkin tavallaan samaan suuntaan eli kohti maahanmuuttajien ja kantaväestön suhteiden luontevoitumista.

35 Aineisto antaa mahdollisuuden myös tarkempiin tarkasteluihin, kuten nuorten kokemusten vertailuun postinumeroalueilla, joilla maahanmuuttajien osuudet poikkeavat toisistaan.

36 Kyselylomakkeessa oli alun perin enemmän ympäristöaiheisia kysymyksiä, mutta kolme karsittiin pois kyselyn osoittauduttua liian pitkäksi. Yksi poistetuista kysymyksistä oli ”Ympäristöstä huolehtiminen on tärkeää”, jonka kanssa peräti 96 prosenttia oli samaa mieltä eikä yksikään vastaaja eri mieltä. 90 prosenttia oli sitä mieltä, että ”Ihminen ei saa vahingoittaa toisia ajaakseen omia etujaan”. Sen sijaan vain 4 prosenttia hyväksyi sen, että ”Ympäristöasiat ovat niin tärkeitä, että tarvittaessa toisen ihmisen elinkeinoon kohdistuva vandalismi on hyväksyttävää (kuten turkiseläinten päästäminen luontoon, turkiskauppojen ikkunoiden rikkominen)”. Kaksi ensin mainittua väitettä on tavallaan turhankin yleisluonteisia, jotta niiden avulla olisi voinut tarkastella vastaajan suhtautumista ympäristönsuojelun tärkeyteen varsinkaan konkreettisten toimien tasolla. Kysymys ympäristöstä vandalismin perusteluna sen sijaan on monitulkintainen. Vastaaja joutuu puntaroimaan ja vertaamaan ympäristöarvojen tärkeyttä asettamalla toiseen vaakakuppiin muita arvoja, kuten lainkuuliaisuuden ja oikeuden elinkeinon harjoittamiseen. Vandalismin hyväksymistä ei kuitenkaan voi ainakaan suoraviivaisesti käyttää mittaamaan ympäristöasioiden arvostusta, sillä kysymys on myös siitä, kuinka hyvänä keinona ympäristön asian edistämiseksi ilkivalta koetaan.

37 Edellisissä Nuorisobarometreissa ei koulutustasolla tai pääasiallisella toiminnalla ole ollut vastaavaa vaikutusta nuorten tyytyväisyyteen. Yhden kyselyn perusteella ei kannata kiirehtiä tekemään johtopäätöksiä, mutta tyytyväisyyteen vaikuttavien tekijöiden mahdollista muutosta on syytä seurata.

LÄHTEET

Apunen, Matti & Haavisto, Ilkka & Hopia, Henna & Toivonen, Sarianna (2016) *Sovinnon eväät. EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2016*. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta. http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2016/03/EVA_Arvo-ja-asenne_2016_Sovinnon_ev%C3%A4%C3%A4t.pdf (Viitattu 28.12.2016.)

Beck, Ulrich (1992) *Risk Society. Towards a New Modernity*. Lontoo: Sage Publications.

Beck, Ulrich (2000) Risk Society Revisited. Theory, Politics and Research Programmes. Teoksessa Barbara Adam ym. (toim.) *The Risk Society and Beyond. Critical Issues for Social Theory*. London: Sage Publications.

Binder, Jens & Zagefka, Hanna & Brown, Rupert & Funke, Friedrich & Kessler, Thomas & Mummendey, Amelie & Maquil, Annemie & Demoulin, Stephanie & Leyens, Jacques-Philippe (2009) Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three European countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96 (4), 843–856.

Castaneda, Anu & Rask, Shadia & Koponen, Päivikki & Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (2012, toim.) *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Raportti 61/2012. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-739-4 (Viitattu 10.1.2017.)

Cook, John & Nuccitelli, Dana & Green, Sarah & Richardson, Mark & Winkler, Bärbel & Painting, Rob & Way, Robert & Jacobs, Peter & Skuce, Andrew (2013) Quantifying the consensus on anthropogenic global warming in the scientific literature. *Environmental Research Letters* 8 (2), 1–7.

Cook, Walter W. & Medley, Donald M. (1954) Proposed hostility and pharasaic-virtue scales for the MMPI. *Journal of Applied Psychology*, 38, 414–418.

Danielsson, Petri & Salmi, Venla (2015) *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Easterlin, Richard A. (2001) Income and Happiness. Towards a Unified Theory. *The Economic Journal*, 111 (July). Oxford: Royal Economic Society, 465–484. http://www.uvm.edu/pdodds/files/papers/others/everything/easterlin2001a.pdf (Viitattu 20.11.2016.)

Ehrnrooth, Jari (1992) *Sanan vallassa, vihan voimalla. Sosialistiset vallankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Helsinki: Suomen Historiallinen seura.

Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki (2008) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere: Poliisiammattikoulu.

Ervasti, Anu-Elina (2016) Aku Ankka kysyi suomalaislasten toiveammatteja: ”Kärkiviisikko oli meille aika yllätys”. *Helsingin Sanomat* 2.11.2016. http://www.hs.fi/elama/a1478054035794?ref=hs-art-top-7 (Viitattu 2.11.2016.)

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia.* Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86726/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf (Viitattu 23.11.2016.)

Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret.* Helsinki: Yliopistopaino.

Helve, Helena (2015) Re-thinking youth and citizenship. Value groups and citizen types of young Finns. *Italian Journal of Sociology of Education*, 7 (1), 32–66. http://ijse.padovauniversitypress.it/system/files/papers/2015_1_3.pdf (Viitattu 27.10.2016.)

Helve, Helena (2016) *A comparative study of future horizons and value shifts among young Finns in higher education.* Julkaisematon esitelmä. ISA Forum, 12.7.2016, Wien, Austria.

Hewstone, Miles (2015) Consequences of diversity for social cohesion and prejudice. The missing dimension of intergroup contact. *Journal of Social Issues* 71 (2), 417–438.

Hiilamo, Heikki (2014) Kannustinideologian kannatus nuorilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014.* Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 199–206.

Honkapohja, Seppo (2016) *Nuorten taloudellinen asema tulevaisuuden Suomessa.* Esitelmä Nuoret ja talous tulevaisuuden Suomessa -seminaarissa. Helsinki 20.10.2016. http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/Documents/20161020_SH_puhe.pdf (Viitattu 21.10.2016.)

Horsti, Karina (2009) Kyllä Suomeen yksi nainen mahtuu! Turvapaikanhakijat uhreina ja uhkana suomalaisessa julkisuudessa. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta… Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä.* Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Idman, Mika (2012) Sukupolvien väliset palkkaerot ovat vähäisiä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012. Helsinki: Tilastokeskus.

Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) *Nuorten asuminen 2005.* Suomen ympäristö 812. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Inglehart, Ronald (1971) The Silent Revolution in Europe. Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. *The American Political Science Review*, 4 (65), 991–1017.

Inglehart, Ronald (1977) *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics.* Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1995) Public Support for Environmental Protection. Objective Problems and Subjective Values in 43 Societies. *Political Science and Politics*, 28 (1), 57–72.

Jaakkola, Magdalena (2005) *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003.* Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö & Opetusministeriö.

Jackson, Tim (2011) *Hyvinvointia ilman kasvua. Rajallisen planeetan taloustiede.* Helsinki: HS-kirja.

Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002) *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia.* Helsinki: Gaudeamus.

Jensen, Rolf (1999) *The Dream Society. How the Coming Shift from Information to Imagination Will Transform Your Business.* New York: McGraw-Hill.

Jukarainen, Pirjo (2010) Vapaus, velvollisuus ja tasa-arvo. Nuorten tulkintoja asevelvollisuusjärjestelmästä. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010.* Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 359–374.

Kartovaara, Leena (2007) Kerro, kerro tilasto, ken on maahanmuuttajalapsi! *Hyvinvointikatsaus* 1/2007. Helsinki: Tilastokeskus.

Kaufmann, Robert K. & Mann, Michael L. & Gopal, Sucharita & Liederman, Jackie A. & Howe, Peter D. & Pretis, Felix & Tang, Xiaojing & Gilmore, Michelle (2016) *Spatial heterogeneity of climate change as an experiential basis for skepticism. PNAS*, December 2016.

Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009) Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta… Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä.* Tampere: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Ketokivi, Mikko (2009) *Tilastollinen päättely ja tieteellinen argumentointi.* Helsinki: Gaudeamus.

Kiljunen, Pentti (2016) *Tiedebarometri 2016*. Helsinki: Tieteen tiedotus ry & Yhdyskuntatutkimus oy. http://www.tieteentiedotus.fi/files/Tiedebarometri_2016.pdf (Viitattu 11.11.2016.)

Kilpeläinen, Päivi & Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) *Toiveet ja todellisuus. Nuorten asuminen 2014*. Suomen ympäristö 2/2015. Helsinki: Ympäristöministeriö. http://hdl.handle.net/10138/153037 (Viitattu 5.8.2016.)

Kinnunen, Helvi & Mäki-Fränti, Petri (2016) Pitkittynyt taantuma heikentää nuorten sukupolvien asemaa Suomessa. *Euro & talous.* Analyysi, julkaistu 11.3.2016. http://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/pitkittynyt-taantuma-heikentaa-nuorten-sukupolvien-asemaa-suomessa/ (Viitattu 7.10.2016.)

Kivijärvi, Antti (2010) *Nuorten tilastointi kulttuuristen taustojen mukaan.* Kaupunkimaisen nuorisotyön kehittämisverkosto Kanuuna. http://www.nuorisokanuuna.fi/sites/default/files/filedepot/tilastointi_kivijarvi.pdf (Viitattu 8.11.2016.)

Kivijärvi, Antti & Ronkainen, Jussi (2014) Syrjinnästä vapaita alueita? Etnisyys ja syrjintä nuorten tilakokemuksina. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Opetusministeriö.

Kivijärvi, Antti & Myllyniemi, Sami & Peltola, Marja (2015) *Väkivalta ja syrjinnän kokemukset ovat osa nuorten ikäluokkien arkea.* Nuorisotutkimusseura, Näkökulma 3. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma3 (Viitattu 23.11.2016.)

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2006) Miten auttaa huono-osaisia? Teoksessa Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2006*. Helsinki: Stakes.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Millä tavoin huono-osaisuus periytyy? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012.* Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta.

Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä.* Helsinki: Tammi.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (2015) *Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa.* Katsauksia 4/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156334/Katsauksia_4_Rikollisuustilanne_2014_2015.pdf?sequence=2 (Viitattu 23.11.2016.)

Lassila, Jukka & Valkonen, Tarmo (2011) *Julkisen talouden rahoituksellinen kestävyys Suomessa.* Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen julkaisuja 1237. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.

Linturi, Hannu & Rubin, Anita & Airaksinen Tiina (2011) *Toinen koulu, toinen maailma. Lukion tulevaisuus 2030.* Opetushallitus, Oppimisen tulevaisuus 2030 -barometri. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen julkaisusarja, Tulevaisuus 2/2011. Helsinki: Otavan Opiston Osuuskunta. http://www.oph.fi/download/137072_Lukion_tulevaisuus_2030.pdf (Viitattu 15.12.2016.)

Linturi, Hannu & Rubin, Anita (2011) *Toinen koulu, toinen maailma. Oppimisen tulevaisuus 2030*. Tutu-julkaisuja 1/2011. Turku: Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus. https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/tutu-julkaisut/Documents/Tutu_2011-1.pdf (Viitattu 16.12.2016.)

Linturi, Hannu & Rubin, Anita (2014) Metodi, metafora ja tulevaisuuskartta. *Futura* 33 (3), 7–18. Turku : Tulevaisuuden tutkimuksen seura.

Loukkola, Anna (2012) Lamavuonna 1992 tutkinnon suorittaneet työllistyivät huonosti. Tilastokeskus: *Hyvinvointikatsaus* 1/2012. http://www.stat.fi/artikkelit/2012/art_2012-03-12_006.html?s=0 (Viitattu 7.11.2016.)

Martikainen, Tuomas (2007) Maahanmuuttajaväestön sukupuolittuneisuus, perheellistyminen ja sukupolvisuus. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ*. Helsinki: Väestöliitto, 38–67.

Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (2010) Johdanto: sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusseura.

Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija (2014) *Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013*. Raportti 26/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Merikivi, Jani & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (2016) *Media hanskassa. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2016 mediasta ja liikunnasta*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Merimaa, Maija (2015) *Kaverit keskiössä. Raportti nuorten havainnointi ja haastattelut (NuHa) -hankkeesta*. Julkaisuja 1/2015. Helsinki: Helsingin nuorisoasiainkeskus. http://www.hel.fi/static/liitteet/nk/150330_NuHa_raportti_nettiversio.pdf (Viitattu 29.12.2016.)

Moisio, Jenni & Gissler, Mika & Haapakorva, Pasi & Myllyniemi, Sami (2016) Lasten ja nuorten muuttoliike tilastoissa. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta.

MTS (Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, 2016a) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. http://www.defmin.fi/files/3338/MTS_mielipidetutkimus_15_raportti_suomeksi.pdf

MTS (Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta, 2016b) *Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta*. Mielipidetutkimuksen kuviot. http://www.defmin.fi/files/3336/MTS_2015_kuvat_suomeksi.pdf

Myllyniemi, Sami (2006) Nuorisobarometri 2006. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Uskon asia. Nuorisobarometri 2006*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2012) *Ylisukupolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Valtion liikuntaneuvosto.

Myllyniemi, Sami (2013, toim.) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2014, toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2015, toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2016) Luottamus ja luotettavuus. Teoksessa Terhi Tuukkainen (toim.) *Lapsibarometri 2016. Luottamus 6-vuotiaiden lasten kokemana*. Julkaisuja 2016:2. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/11/LA_lapsibarometri_2016.pdf (Viitattu 30.11.2016.)

Neuvonen, Riku (2015) Vihapuheen kehitys Suomessa. Teoksessa Riku Neuvonen (toim.) *Vihapuhe Suomessa*. Helsinki: Edita Publishing oy.

Nieminen, Jari (2013) Etnisyystiedon merkitys kasvaa maahanmuuton lisääntyessä. *Hyvinvointikatsaus* 3/2013. Helsinki: Tilastokeskus, 2–5.

Paakkunainen, Kari (2010) Tahdittomasta rauhanmarssista (1967) ja ydinsotarealismista (1988–89) kosmopolitiikan valinkauhoihin (2010). Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Paakkunainen, Kari & Myllyniemi, Sami (2007) Tihentyvä sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Kari Paakkunainen (toim.) *Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Paju, Petri (2004) Barometri ja hyvinvointivaltioasenteet. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Oman elämänsä yrittäjät. Nuorisobarometri 2004*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Pekkarinen, Elina (2016) Arjen- ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheissä. Lastensuojelun näkökulma. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Penttinen, Pekka (2016) Viettäisinkö elämäni periferiassa? Nuorten muuttoalttius Itä-Suomessa. Teoksessa Marja Peltola & Antti Kivijärvi (toim.*) Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Perheyritysten liitto (2017) *Suomi 100 – Nuorisotutkimuksen raportti*. http://www.perheyritys.fi/wp-content/uploads/2017/01/Suomi-100-nuorisotutkimus_Perheyritysten-liitto_8.1.2017.pdf (Viitattu 9.1.2017.)

Perho, Sini (2010) *Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhannen vaihteen Joensuusta*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto.

Pesonen, Pertti & Sänkiaho, Risto & Borg, Sami (1993) *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Helsinki: WSOY.

Pietiläinen, Marjut & Helminen, Marja-Liisa & Lappalainen, Eevi (2011) Nuoret väestössä ja nuorten perheet. Teoksessa Marjut Pietiläinen (toim.) *Nuori tasa-arvo. Sukupuolten tasa-arvo 2011*. Helsinki: Tilastokeskus.

Puttonen, Mikko (2016) Älä valmistu väärään aikaan. Huono alku jättää arpensa työuraan. *Helsingin Sanomat* 7.11.2016. Tiede, B6–B7.

Pöyhtäri, Reeta (2015) Vihapuhe haasteena uutismedialle ja journalismille. Teoksessa Riku Neuvonen (toim.) *Vihapuhe Suomessa*. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Raittila, Pentti (2009) Journalismin maahanmuuttokeskustelu: hymistelyä, kriittisyyttä vai rasismin tukemista? Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta… Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Helsinki: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Repo, Aila (2012) Uudet sukupolvet entistä koulutetumpia. Tilastokeskus, *Hyvinvointikatsaus* 1/2012.

Rubin, Anita (2000) *Growing up in social transition. In search of a late-modern identity*. Turun yliopiston julkaisuja 234, sarja B, Humaniora. Turku: Turun yliopisto.

Rumbaut, Rubén (2007) Ages, Life Stages, and Generational Cohorts: Decomposing the Immigrant First and Second Generation in the United States. Teoksessa Alejandro Portes & Josh DeWind (toim.), *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives*. Oxford: Berghahn Books.

Ruotsalainen, Kaija (2016) Vanheneva väestö ja alhainen työllisyys korkean huoltosuhteen taustalla. *Tietoc&trendit* 3/2016. Helsinki: Tilastokeskus.

Rusanen, Timo (2002) Challenging the Risk Society. *Science Communication* 24 (2), 198–208.

Räisänen, Heikki (2016) Rakennetyöttömyys on talouden laahusankkuri. *Työpoliittinen aikakauskirja* 1 (3–4).

Saari, Juhani (2011) *Jälkimaterialismi traditiosidonnaisten varmuuksien hajotessa. Voiko Ronald Inglehartin hiljaista arvovallankumousta selittää refleksiivisen modernisaatioteorian kautta?* Pro gradu -tutkielma, valtiotieteellinen tiedekunta. Helsinki: Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/26386/graduFIN.pdf?sequence=2 (Viitattu 20.11.2016.)

Schlueter, Elmar & Scheepers, Peer (2010) The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes. A theoretical synthesis and empirical test of group threat- and intergroup contact theory. *Social Science Research* 39, 285–295.

Schneider, Silke (2008) Anti-immigrant attitudes in Europe. Outgroup size and perceived ethnic threat. *European Sociological Review* 24 (1), 53–67.

Schwartz, Shalom (2003) A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. Questionnaire Development Package of the European Social Survey, Chapter 7. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf (Viitattu 21.11.2016.)

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2014) *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyokay/2014/03/tyokay_2014_03_2015-12-11_tie_001_fi.html (Viitattu 10.1.2017.)

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2015a) *Väestöennuste 2015*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html (Viitattu 19.10.2016.)

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2015b) *Työvoimatutkimus: Työllisyys ja työttömyys vuonna 2015*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2015/13/tyti_2015_13_2016-04-12_kat_002_fi.html (Viitattu 19.10.2016.)

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2016a) *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/kas.html (Viitattu 25.10.2016.)

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2016b) *Opiskelijoiden työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/opty/2014/opty_2014_2016-03-17_tie_001_fi.html?ad=notify (Viitattu 29.11.2016.)

Taipale, Riitta (2012) *Utsjoen saamenkielisten nuorten kielenkäyttö.* Utsjoki: Sámi Siida ry.

Takala, Mervi (2015) *Luottamus eläketurvaan vuosina 2011 ja 2014*.Eläketurvakeskuksen raportteja 04/2015. http://www.etk.fi/wp-content/uploads/2015/10/rap_04_2015_netti.pdf (Viitattu 20.10.2016.)

TAT (Taloudellinen Tiedotustoimisto, 2015) *Kansan Arvot 2015 -tutkimus*. http://www.t-media.fi/kansan-arvot-2015/

Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Wagner, Ulrich & Christ, Oliver & Pettigrew, Thomas & Stellmacher, Jost & Wolf, Carina (2006) Prejudice and minority proportion. Contact instead of threat effects. *Social Psychology Quarterly* 69 (4), 380–390.

Vilpponen, Susanna (2016) Nuorten arvot ja asenteet jyrkkenevät: ”Meillä kasvaa kovasydäminen nuoriso”. Yle Uutiset, kotimaa 31.8.2016. http://yle.fi/uutiset/3-9130087 (Viitattu 29.11.2016.)

Vuorensyrjä, Matti & Fagerlund, Monica (2016) *Poliisibarometri 2016*. *Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasta.* Sisäministeriön julkaisu 27/2016. Helsinki: Sisäministeriö.

TIETEELLISET ARTIKKELIT

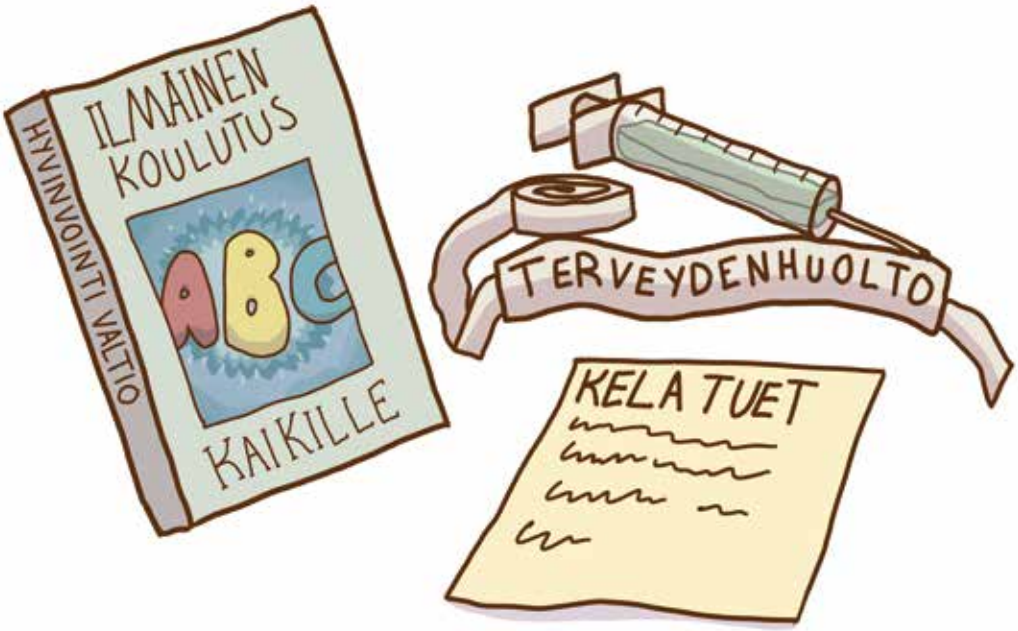
ILMAINEN KOULUTUS
ABC
KAIKILLE
HYVINVOINTI VALTIO
TERVEYDENHUOLTO
KELA TUET

TUOMO LAIHIALA & NINA KAHMA &
NIKO ESKELINEN & MARIA OHISALO & JUHO SAARI

ONKO HYVINVOINTIVALTIOLLA TULEVAISUUTTA? NUORTEN MIELIPITEET JA HYVINVOINTIVALTION MUUTOS

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Johdanto

Suomalainen hyvinvointivaltio on monella tapaa menestystarina.[1] Reilun sadan vuoden aikana on ponnistettu vaatimattomasta alusta ja onnistuttu luomaan kattava sosiaalisten riskien hallintajärjestelmä, joka mahdollistaa riittävän sosiaalisen turvan elämän murroksissa. Samalla se on osaltaan mahdollistanut ihmisten elinkaaren pidentymisen, millä on puolestaan ollut merkittäviä uudelleenjakovaikutuksia. Erityisesti 1970- ja 1980-luvuilla hyvinvointivaltio oli ennen kaikkea sosioekonomisten ryhmien välisen keskitetyn uudelleenjaon ja sääntelyn väline (Saari 1996). 2000-luvulla yhä merkittävämpi osa uudelleenjaosta on tapahtunut sukupolvien välillä. Myös tulevaisuudessa sukupolvien välinen uudelleenjako tulee edelleen korostumaan väestön ikääntyessä.

Tärkeä osa hyvinvointivaltion legitimiteettikeskustelua on keskustelu sukupolvien välisen resurssienjaon oikeudenmukaisuudesta (esim. VNK 1994; Uusitalo 2002; Pajamäki 2006; Muhonen & Hanska 2016). Tämä keskustelu ei ole vähämerkityksinen, sillä sukupolvien välinen tulontasaus perustuu ajatukseen vastavuoroisuudesta. Vanhemmat ikäluokat maksavat muun muassa nuorempien ikäluokkien koulutuksen ja olettavat sitten ajallaan saavansa vastineeksi eläkkeet ja vanhuspalvelut. Tämän päivän nuoret ikäluokat voivat luottaa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen, jos vastavuoroisuus säilyy myös heidän elinkaarensa ajan. Mikäli nuoret epäilevät vastavuoroisuuden toteutumista, voi heidän uskonsa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen kuitenkin olla koetuksella.

Tässä artikkelissa analysoidaan ja vertaillaan kolmen ikäryhmän, nimittäin 15–19-vuotiaiden nuorten sekä 20–24- ja 25–29-vuotiaiden nuorten aikuisten, näkemyksiä hyvinvointivaltion tulevaisuudesta. Tutkimus perustuu vuonna 2016 puhelinhaastattelujen avulla kerättyyn Nuorisobarometri-aineistoon, johon vastasi kaikkiaan 1901 alle 30-vuotiasta suomalaista. Kyselyssä tulevaisuudenkuva hyvinvointivaltion säilymisestä on asetettu kymmenen vuoden päähän. Jakso ei ole tavattoman pitkä, mutta kuitenkin kyllin lähellä siten, että vastaajilla voi olla perusteltu käsitys eri vaihtoehtojen todennäköisyydestä. Tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

1) Miten suomalaiset nuoret ja nuoret aikuiset suhtautuvat hyvinvointivaltion tulevaisuuteen?
2) Mitkä tekijät selittävät uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa?

Aluksi pohditaan sukupolvea ja ikäluokkaa yhteiskuntaa rakenteistavina tekijöinä sekä sitä, miten sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus toteutuu hyvinvointivaltion tulonsiirroissa. Erityistä huomiota kiinnitetään sukupolvien sisäisiä ja niiden välisiä jännitteitä aiheuttaviin seikkoihin sekä käsityksiin hyvinvointivaltiosta. Artikkelin empiirisessä osassa tarkastellaan ensinnäkin, kuinka toivottavana ja todennäköisenä nuoret ja nuoret aikuiset pitävät hyvinvointivaltion säilymistä verrattuna muihin esitettyihin tulevaisuudennäkymiin. Toiseksi uskoa hyvinvointivaltioon analysoidaan sosioekonomisten tekijöiden sekä mielipideväittämien valossa. Tutkimusmenetelminä käytetään suorien

jakaumien tarkastelua, ristiintaulukointia ja logistista regressioanalyysiä. Keskeinen havainto on, että nuoret uskovat hyvinvointivaltioon.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus

Suomalaisten tyypillinen elämänkaari on monella tapaa muuttunut samaan aikaan hyvinvointivaltion rakentamisen kanssa. Tärkein muutos on eliniän pidentyminen, jonka ovat mahdollistaneet yleinen elintason nousu ja hyvinvointivaltion luomat mahdollisuudet (mm. VNK 1994; Jylhä 2006). Eliniän pidentymiseen liittyy olennaisena osana samanaikaisesti elossa olevien *sukupolvien* määrän lisääntyminen.

Sukupolven käsite on suhteellisen selvä, kun sillä viitataan biologiseen sukupolvien ketjuun (esim. Myrskylä 2010). Biologinen sukupolvi muodostuu tietyn ikäkohortin osasta, kun taas sosiaaliset sukupolvet eivät välttämättä kuulu samaan kohorttiin, vaan niitä yhdistävät sukupolvikokemukset (ks. Roos 1987; Haavio-Mannila ym. 2004; kritiikistä: Erola & Wilska 2004; Karisto 2005; Purhonen 2007; Alestalo 2007). Sosiaalisen sukupolven kannalta on haasteellista se, että esimerkiksi suuri lama 1990-luvun alussa kohteli saman ikäisiä tai samassa elämänvaiheessa eläviä hyvinkin eri tavoilla, ja sama koskee globaalista finanssikriisistä vuonna 2008 alkanutta ja kohta kymmenen vuotta kestänyttä lamaa (Kinnunen & Mäki-Fränti 2016). Toisaalta sosiaalisen sukupolven käsitteellä voi olla merkitystä ajanjaksojen määrittelyssä ja niiden sisäisen rakenteen analysoinnissa (Hoikkala & Paju 2002; Paju 2006; Sarpila 2012).

Nykymuotoista, useimmat sosiaaliset riskit kattavaa hyvinvointivaltiota ryhdyttiin rakentamaan 1950- ja 1960-lukujen taitteessa, jolloin Suomessa oli tyypillisesti samanaikaisesti elossa kolme biologista sukupolvea: lapset, aikuiset ja vanhukset. Näkökulmasta riippuen aikuisia sosiaalisia sukupolvia oli kaksi tai kolme. Nykyisin yhä useammin elossa on samanaikaisesti neljä sosiaalista sukupolvea: lapset, vanhemmat, isovanhemmat ja isoisovanhemmat (mm. Haavio-Mannila ym. 2009). Samalla kun eri elämänvaiheessa olevien sosiaalisten sukupolvien määrä on lisääntynyt ja näyttää edelleen lisääntyvän yhdessä eliniänodotteen kanssa, suomalaiset ovat kohdanneet tilanteen, jossa hyvinvointivaltion sukupolvien välinen resurssienjako nousee aikaisempaa keskeisempään asemaan.

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuskeskustelun merkitys korostuu, sillä sosiaalimenojen määrä on ollut voimakkaassa kasvussa. Menojen määrä on noussut 1990-luvun puolenvälin noin 35 miljardista eurosta vajaaseen 68 miljardiin vuonna 2015. Kun sosiaalimenoja tarkastellaan sukupolvinäkökulmasta, havaitaan, että sosiaalimenojen painopiste on siirtynyt ikääntyvään väestöön. Esimerkiksi vanhuus- ja leskeneläkkeiden osuus kaikista sosiaalimenoista on kasvanut huomattavasti (ks. THL 2016), ja samalla tavalla ovat kasvaneet myös ikääntyneiden terveydenhuolto- ja vanhuspalvelumenot.[2] Valtionvarainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön menoennusteiden valossa vasta murto-osa ikääntymisestä aiheutuvista kustannuksista on realisoitunut, joten menokehitys tulee olemaan merkittävää myös tulevaisuudessa. (Ks. THL 2016 sekä STM:n ennustetiedot.) Samalla julkinen talous on rakenteellisesti alijäämäinen, jolloin pohdinta leikkauksista ja legitiimeistä etuuksista ja palveluista väistämättä kiristyy.

Hyvinvointivaltion institutionaalisen rakenteen taloudellinen kestävyys perustuu siihen, että kukin ikäluokka on vuorollaan työelämässä ja maksaa tulonsiirrot vanhuksille ja lapsille. Järjestelmän oikeudenmukaisuuden – tai sosiaalisen perustan kestävyyden – kannalta tarkasteltuna jokaisen sukupolven on voitava luottaa olevansa jossain vaiheessa myös saajan asemassa (Jensen & Svendsen 2009). Oikeudenmukaisessa hyvinvointivaltiossa vastakkainasettelu eri-ikäisten sukupolvien tai aktiivisten ja passiivisten kansalaisten välillä on perustelematonta, sillä ihmiset kuuluvat elinkaarensa aikana tavallisesti niin tulonsiirtojen saajiin kuin maksajiinkin (Uusitalo 2007; Daniels 1988). Epäoikeudenmukaisuus puolestaan nousee keskustelun

kohteeksi, mikäli sukupolvet syystä tai toisesta arvioivat sukupolvien välisen resurssienjaon tai niiden uudelleenjaon olevan epätasapainossa.

Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on ollut pitkään esillä erityisesti eläkepoliittisessa keskustelussa. Eläketurvakeskuksen laskelmien mukaan suuret ikäluokat sekä niitä edeltänyt sukupolvi hyötyvät järjestelmästä eniten ja saavat paremmat eläkkeet kuin niiden jälkeen tulevat sukupolvet (Kautto ym. 2009; Uusitalo 2002). Eläkkeellä jo olevien suurten ikäluokkien pyrkimys työeläkkeiden tasokorotukseen ja eläkerahastojen purkamiseen ovat herättäneet vastustusta laskun maksavassa nuoressa ikäluokassa. Aineiston keräämisen aikaan keväällä ja kesällä 2016 sukupolvien välistä jännitettä lisäsi entisen kansanedustajan Kimmo Kiljusen (2016) kirja ja kansalaisaloite eläkeläisten taloudellisen aseman parantamisesta siten, että työeläkkeiden hintoja ja palkkoja yhdistelevä indeksi muutettaisiin palkkaindeksiksi. Maksajan asemaan asetetut nuoret sukupolvet eivät ole olleet aloitteesta innostuneita (Muhonen & Hanska 2016).

Viime vuosina ikäluokkien väliset jännitteet ovat alkaneet kanavoitua myös laajemmin poliittiseen keskusteluun (esim. Raeste 2015; Taloussanomat 11.3.2016). Tässä tilanteessa kysymys sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta on kiinnostava, sillä ihmisten käsitykset eivät useinkaan perustu tutkittuun tietoon. Heillä voi tiedon sijaan olla erilaisia yksilöllisiä tai kollektiivisia uskomuksia, jotka vaikuttavat heidän asenteisiinsa ja mielipiteisiinsä sukupolvien välisen uudelleenjaon reiluudesta tai kestävyydestä. On perusteltua selvittää, uskovatko nuoret hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa. Jos eivät, heillä ei ole vahvaa vastavuoroisuuteen perustuvaa kannustinta ylläpitää ikääntyvää sukupolvea, koska he eivät odota hyötyvänsä palveluista ja tulonsiirroista vastaavasti (esim. Uusitalo 2002). Erityisen haastava olisi tilanne, jossa nuoriin ikäluokkiin kuuluvat kokisivat olevansa hyvinvointivaltion nettomaksajia koko elämänkaarensa ajan. Tuolloin hyvinvointivaltion kannatus, joka tyypillisesti kattaa koko väestön (mm. Kallio 2010; Muuri & Manderbacka 2014), voi vaarantua. Seuraavaksi esitellään tiivistetysti kolme eriarvoisuuden mekanismia, jotka liittyvät kysymykseen sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta.

Kolme eriarvoisuuden mekanismia

Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuskeskustelun taustalla on kolme toisiinsa kytkeytyvää tapahtumaketjua. Ensinnäkin ikäluokat ovat pääluvultaan erikokoisia. 1940-luvun suuret ikäluokat synnyttivät 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun pienet ikäluokat. Myös 1980-luvulla ja sen jälkeen syntyneet sukupolvet ovat kooltaan pieniä (esim. Pajunen & Ruotsalainen 2012). Ikäluokkien koko ja erilainen todennäköisyys äänestää johtavat siihen, että eduskuntavaalien voittamisen kannalta ratkaiseva mediaaniäänestäjä ikääntyy vuosi vuodelta (sama koskee myös palkansaajajärjestöjen aktiiveja). Siten suurten ikäluokkien intressit tulevat politiikassa korostumaan myös jatkossa nuoriin ikäluokkiin nähden. Nuorilla on keski-ikäisiä matalampi poliittinen tietotaso ja motivaatio, eikä nuorten kiinnostus politiikkaa kohtaan kanavoidu ensisijaisesti äänestämiseen tai poliittiseen järjestötoimintaan. (Ks. Myllyniemi 2012; Rapeli & Borg 2016.)

Toiseksi ikäluokkien varallisuuden määrä on vuosien mittaan muuttunut. Aiemmin oli varsin tavanomaista, että ihminen oli varakkaimmillaan keski-iässä ja kulutti sitten varallisuuttaan ikääntyessään. Nyttemmin on tavanomaista, että varallisuus kasvaa iän myötä omaisuuden tuottojen kasaantuessa ja perintöjen kohdentuessa yhä useammin 55–60-vuotiaille (mm. Törmälehto 2015). Varallisuuden kasaantumiseen vaikuttavat merkittävästi eliniän pidentyminen ja ennenaikaisten kuolemien vähentyminen.

Kolmanneksi ikäluokkien kannalta merkittävä tekijä on tuloköyhyyden ja pienituloisuuden uusi kohdentuminen. Kun hyvinvointivaltiota rakennettiin, köyhyys kohdentui vanhusväestöön. 1990-luvulla tapahtui käänne ja köyhyydestä tuli yhä merkittävämmin työikäisen – ennen kaikkea työttömän – väestön ongelma. 2000-luvulla köyhyys on alkanut kohdentua

nuoreen väestöön enenevässä määrin. Nuorten kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kasvu on hidastunut selvästi, kun vanhempien ikäluokkien tulokehitys on samaan aikaan ollut keskimäärin varsin myönteinen. Eläkeläisten pienituloisuus on vähentynyt pitkällä aikavälillä. (Riihelä & Suoniemi 2015; Tilastokeskus 2016; Saari 1996; Kinnunen & Mäki-Fränti 2016.)

Nämä kolme mekanismia ovat johtaneet hyvinvointivaltiossa resurssienjakoon, joka saattaa tuntua nuorista epäreilulta. Nuorilla ikäluokilla on useita syitä epäillä, ettei hyvinvointivaltio ole tulevaisuudessa heidän kannaltaan kestävällä pohjalla. Toisaalta nuorten näkökulmasta voi myös löytyä monia syitä uskoa hyvinvointivaltioon luotettavana järjestelmänä, joka on vakiintunut merkittäväksi osaksi suomalaisten todellisuutta ja jonka kannatus ylittää puoluerajat.

Hyvinvointivaltion käsite ja tulevaisuus

Hyvinvointivaltio on toistaiseksi selviytynyt kolmesta isosta lamasta, ja kansainvälisissä vertailuissa Suomi on edelleen korkean hyvinvoinnin maa, jossa suuri enemmistö voi hyvin (esim. Saari 2015; Saari 2017). Useimmat ovat myös tyytyväisiä hyvinvointivaltioon: suomalaiset kannattavat pohjoismaisen hyvinvointivaltion keskeisiä periaatteita vuodesta toiseen vaikeista ajoista huolimatta (Vaarama ym. 2014; Kallio 2010; Forma 1999; Forma & Saarinen 2008; Saari 2017). Samaten hyvinvointivaltion tulevaisuutta koskevilla asenteilla on aiemmassa tutkimuksessa havaittu olevan yhteys hyvinvointivaltiota koskevaan luottamukseen (vrt. Kumlin 2002, 51–53; Muuri & Manderbacka 2014).

Nuorisobarometrien todentaman ajallisen muutoksen mukaan nuorten luottamus poliittisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin on korkealla tasolla ja on kokonaisuutena tarkasteltuna vahvistunut vuodesta 1996, vaikka samaan aikaan hyvinvointivaltiollista järjestelmää on karsittu (ks. Myllyniemi 2012).

Ennen empiiristä analyysiä on syytä pohtia, miten nuoret ymmärtävät hyvinvointivaltion käsitteen. Oletamme, että nuoret perustavat käsityksensä ennen kaikkea oppikirjamääritelmiin. Tutkimustieto todentaa, kuinka koulunsa päättäneet suomalaiset nuoret ovat omaksuneet ja ymmärtäneet ajatuksen laajasta pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta (Suutarinen ym. 2001). Kouluopetuksessa hyvinvointivaltion käsite tulee tutuksi yhteiskuntaopin opetuksessa, mutta sitä sivutaan myös muissa oppiaineissa. Samalla hyvinvointivaltiosta annetaan positiivinen mielikuva järjestelmänä, joka pyrkii suojaamaan kansalaisia erilaisia uhkia vastaan (ks. Ahonen 2000). Opetussuunnitelman mukaan hyvinvointivaltion käsite esitellään ensin peruskoulun alaluokilla ja systemaattisemmin peruskoulun yhdeksännellä luokalla. Peruskoulun yhteiskuntaopin neljännen ja yhdeksännen luokan oppikirjoissa hyvinvointivaltio määritellään sen tehtävien kautta:

> Suomesta on rakennettu hyvinvointivaltio, joka pyrkii varmistamaan, että kaikilla ihmisillä on ruokaa, vaatteet ja koti sekä mahdollisuus terveydenhoitoon ja koulutukseen. Hyvinvointivaltio auttaa etenkin lapsiperheitä, vanhuksia, sairaita ja työttömiä eli niitä, joilla voi olla vaikeuksia huolehtia itse omasta toimeentulostaan. (*Vaikuttaja I. Alakoulun yhteiskuntaoppi*, Sanoma Pro 2016.)

> Hyvinvointivaltio on yhteiskunta, jossa valtio ja kunnat huolehtivat laajasti lasten ja nuorten, työttömien ja työkyvyttömien sekä sairaiden ja vanhusten toimeentulosta, terveydenhuollosta, koulutuksesta ja asumisesta (*Kaleidoskooppi 9. Peruskoulun yhteiskuntaoppi*, Tammi 2006).

Lukiossa ja esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa koulutuksessa hyvinvointivaltiosta keskustellaan syventävästi ja se nivotaan poliittiseen järjestelmään ja sen toiminnan päämääriin:

> Hyvinvointivaltio on demokraattinen valtio, joka kantaa vastuuta kansalaisten sivistyksellisistä, sosiaalisista ja taloudellisista oloista

takaamalla esimerkiksi verovaroin ylläpidetyn sosiaaliturvan (*Forum 1*, Otava 2007).

Valtio, joka pitää yllä laajaa yleistä sosiaaliturvaa ja joka takaa kansalaisille kohtuullisen toimeentulon ja palvelut (*Kansalainen ja yhteiskunta*, Edita 2007).

Aiemmissa Nuorisobarometreissa[3] ei ole kysytty nuorten näkemyksiä hyvinvointivaltion tulevaisuudesta. Vuosina 2008 ja 2014 (sekä nyt 2016) kysyttiin, miten nuoret suhtautuvat omaan tulevaisuuteensa, Suomen tulevaisuuteen asuinmaana sekä maailman tulevaisuuteen ylipäänsä. Vuoden 2014 Nuorisobarometri (Myllyniemi 2015) antoi viitteitä siitä, että nuorten aikuisten (20–29-vuotiaiden) usko tulevaisuuteen horjui, kun sitä verrattiin vuoden 2008 tuloksiin. Myös nuorten aikuisten usko Suomen tulevaisuuteen asuinmaana oli heikentynyt. Sen sijaan nuoret (15–19-vuotiaat) suhtautuivat nuoria aikuisia luottavaisemmin omaan tulevaisuuteensa sekä Suomen ja maailman tulevaisuuteen. Tämän perusteella on luontevaa tarkastella, eroavatko myös alle 20-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten käsitykset hyvinvointivaltion tulevaisuudesta.

Aiemmassa tutkimuksessa (ks. Myllyniemi 2015; Myllyniemi 2008) sukupuolen ei ole havaittu olevan yhteydessä nuorten ja nuorten aikuisten käsityksiin omasta tulevaisuudestaan tai Suomen tulevaisuudesta asuinmaana. Sen sijaan naiset suhtautuvat tyypillisesti miehiä hieman kriittisemmin hyvinvointipalveluiden riittävyyteen (esim. Muuri 2008; Muuri & Manderbacka 2014). On mahdollista, että tasa-arvon ihanteesta huolimatta hyvinvointivaltio kohtelee sukupuolia eri tavoin ja että nuorten luottamus hyvinvointivaltioon riippuu sukupuolesta. Ainakin hyvinvointivaltion työmarkkinat ovat jakautuneet voimakkaasti naisille ja miehille tyypillisiin ammatteihin, hoivavastuu on voimakkaammin naisten harteilla, ja suomalainen huono-osaisuus on sukupuolittunutta (esim. Julkunen 2010; Laihiala & Ohisalo 2017).

Koulutus on tyypillisesti yksi merkittävimmistä arvoihin vaikuttavista tekijöistä (esim. Pohjanheimo 2005). On mahdollista, että korkeasti koulutetut nuoret suhtautuvat muita nuoria positiivisemmin hyvinvointivaltioon, sillä he ymmärtävät sen toimintaa paremmin. He saattavat kokea enemmän osallisuutta ja ehkä myös hyötyneensä hyvinvointivaltiosta enemmän kuin matalasti koulutetut. Koulutus heijastuu myös nuorten tietotasoon ja poliittiseen kiinnostukseen (esim. Rapeli & Borg 2016). Vaihtoehtoisesti korkeasti koulutetut nuoret saattavat suhtautua matalasti koulutettuja kriittisemmin hyvinvointivaltion tulevaisuuteen, sillä esimerkiksi nuorten luottamus koulutuksen tuomaan hyötyyn on laskenut (esim. Myllyniemi 2007).

Pääasiallisella toiminnalla (onko nuori tai nuori aikuinen työssä, opiskeleeko hän, vai onko hän molempien ulkopuolella) lienee vaikutusta siihen, millaisena nuori pitää hyvinvointivaltion tulevaisuutta. Työelämän tai koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret näkevät tulevaisuutensa synkempänä kuin koulutuksessa tai työelämässä olevat, joten he saattavat nähdä myös hyvinvointivaltion tulevaisuuden negatiivisena. Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on heikointa työttömillä ja niillä nuorilla, joilla ei ole ammatillista tutkintoa ja jotka eivät opiskele (ks. Myllyniemi 2012). On myös mahdollista, että nuori pätkätyösukupolvi kokee tulevaisuutensa epävarmaksi ja opiskelijat ovat huolissaan työelämään sijoittumisestaan tulevaisuudessa (esim. Helve 2002).

Asuinpaikka voi vaikuttaa nuorten tulevaisuuskäsityksiin. Pienillä paikkakunnilla, maaseudulla ja haja-asutusalueella asuvien nuorten keskuudessa vallitsee osin erilaiset elämänedellytykset ja -asenteet kuin kaupungeissa (esim. Kuhmonen ym. 2014; Tuuva-Hongisto ym. 2016). Elinympäristö voi siten vaikuttaa käsitykseen hyvinvointivaltion tulevaisuudesta esimerkiksi niin, että kaupungeissa ja maaseudulla suhtaudutaan eri tavoin hyvinvointivaltion säilymiseen.

Jos nuori ei luota toisiin ihmisiin, on mahdollista, että se näkyy myös luottamuksen puutteena hyvinvointivaltiota kohtaan. Tutkimustieto osoittaa, että kansalaisten luottamus julkisiin instituutioihin ja verotuksen oikeudenmukaisuuteen edistää luottamusta tuntemattomien ihmisten välillä (Kouvo 2014) ja että myös nuorilla luottamus tuntemattomia kohtaan on hyvin vahvasti yhteydessä luottamukseen yhteiskunnan instituutioita kohtaan (Myllyniemi 2015).

Nuoren tai hänen perheensä heikko taloudellinen tilanne saattaa näkyä vähäisenä uskona hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Tutkimuksissa on havaittu, että heikossa taloudellisessa asemassa olevat luottavat muita vähemmän niin kanssaihmisiin kuin yhteiskuntaan sekä suhtautuvat negatiivisemmin tulevaisuudennäkymiinsä (esim. Ohisalo ym. 2015; Kortteinen & Elovainio 2012).

Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että esimerkiksi usko omaan työllistymiseen vaikuttaa voimakkaasti nuorten luottamukseen siihen, että tulevaisuus on taloudellisesti turvattu. Myös tyytyväisyys elämään ja pärjääminen korreloivat nuorilla niin tulevaisuususkon kuin luottamuksen kanssa (esim. Kallunki & Lehtonen 2012; Kallunki 2016). Onkin odotettavissa, että nuoret, jotka suhtautuvat omaan tulevaisuuteensa myönteisesti, suhtautuvat myös hyvinvointivaltion tulevaisuuteen muita nuoria optimistisemmin.

Arvomaailma, kuten suhtautuminen sosiaaliturvan ansaittavuuteen ja sitä kautta legitimiteettiin, on tunnetusti yhteydessä hyvinvointivaltiokäsityksiin (esim. Kallio & Kouvo 2015). Yhteiskunnissa, joissa on vahva hyvinvointivaltiojärjestelmä, järjestelmän maksajat tyypillisesti myös kokevat hyötyvänsä siitä. Jos maksajat ja hyötyjät sijoittuvat eri väestöryhmiin, käydään avun ansaittavuudesta kriittisempää keskustelua (esim. Larsen 2008). Jos nuori ajattelee sosiaaliturvan aiheuttavan sosiaaliturvariippuvuutta, hän todennäköisesti uskoo heikommin hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa (teoriasta ja empiirisistä havainnoista Saari 2017; teemasta ks. myös Jauhiainen 2013).

Nuorten ja nuorten aikuisten näkemykset hyvinvointivaltion tulevaisuudesta

Nuorisobarometrin 2016 haastattelututkimuksessa uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa selvitettiin kahdella kysymyksellä:

KUVIO 1. ERILAISIA TULEVAISUUDENNÄKYMIÄ TOIVOTTAVANA TAI ERITTÄIN TOIVOTTAVANA PITÄVIEN OSUUDET (%) SUOMALAISISTA 15–29-VUOTIAISTA.

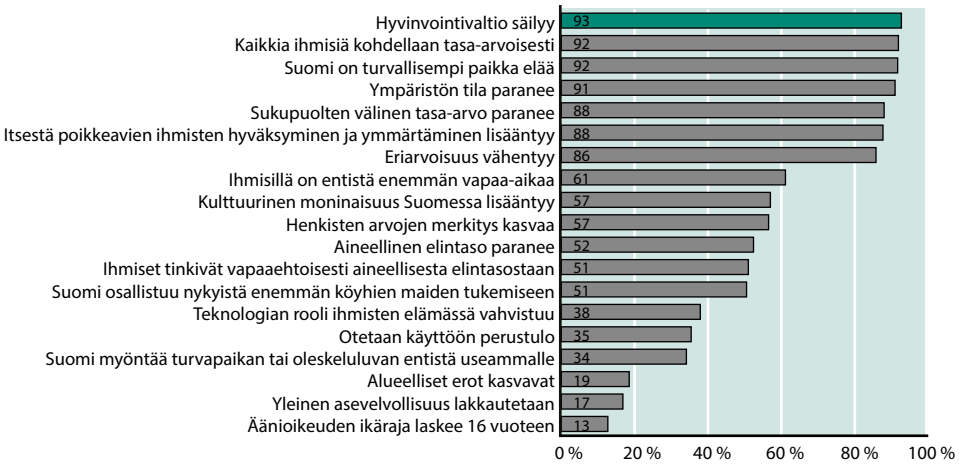

- Kuinka toivottavana pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa? (aikajänne 10 vuotta) Hyvinvointivaltio säilyy.
- Kuinka todennäköisenä pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa? (aikajänne 10 vuotta) Hyvinvointivaltio säilyy.

Molemmissa kysymyksissä vastauksia mitattiin Likert-asteikolla 1–5, (1 = ei toivottavaa / epätodennäköistä, 5 = erittäin toivottavaa / erittäin todennäköistä). Tarkastelua varten vastaukset on luokiteltu uudelleen siten, että vastaajat, jotka pitävät hyvinvointivaltion säilymistä erittäin toivottavana (5) tai toivottavana (4), on yhdistetty samaan luokkaan. Hyvinvointivaltion säilymisen todennäköisyyttä koskeva kysymys on luokiteltu uudelleen vastaavasti.

Kuviossa 1 on esitetty, kuinka hyvinvointivaltion säilymistä toivottavana pitävien prosenttiosuudet suhteutuvat muihin Nuorisobarometrissa 2016 esitettyihin, toivottavana pidettyihin tulevaisuusnäkymiin. Kuva on selkeä: suomalaiset nuoret ja nuoret aikuiset toivovat hyvinvointivaltion säilyvän tulevaisuudessa. Tulevaisuuskuvat hyvinvointivaltion säilymisestä, ihmisten tasa-arvoisesta kohtelusta, Suomesta turvallisena paikkana elää ja ympäristön tilan paranemisesta saavat yhdessä hyvinvointivaltion säilymisen kanssa yli 90 prosentin kannatuksen suomalaisten 15–29-vuotiaiden keskuudessa. Myös sukupuolten välisen tasa-arvon paranemista, itsestä poikkeavien hyväksymistä ja ymmärtämistä sekä eriarvoisuuden vähenemistä toivoo lähes 90 prosenttia nuorista. Muiden tulevaisuusnäkymien toivottavuus sen sijaan jakaa nuoria selvästi enemmän.

Nuoret ovat hyvinvointivaltion säilymisen toivottavuudesta lähes yksimielisiä. Eri asia kuitenkin on, uskovatko he hyvinvointivaltion kestävän. Kuviossa 2 on esitetty, kuinka hyvinvointivaltion säilymistä todennäköisenä pitävien nuorten ja nuorten aikuisten prosenttiosuudet suhteutuvat muiden tulevaisuudennäkymien prosenttiosuuksiin. Kuvion perusteella voidaan havaita, että hyvinvointivaltion säilyminen tulevaisuudessa on suhteellisen todennäköisenä pidetty skenaario verrattuna useisiin muihin arvoihin ja instituutioihin. Kun hyvinvointivaltion säilymistä toivoo reilut 90 prosenttia suomalaisista nuorista ja nuorista aikuisista (kuvio 1), sen säilymistä pitää todennäköisenä enää reilu

KUVIO 2. ERILAISIA TULEVAISUUDENNÄKYMIÄ TODENNÄKÖISENÄ TAI ERITTÄIN TODENNÄKÖISENÄ PITÄVIEN OSUUDET (%) SUOMALAISISTA 15–29-VUOTIAISTA.

puolet nuorista ja nuorista aikuisista (56 %; kuvio 2). Vielä harvempi pitää eriarvoisuuden vähenemistä todennäköisenä (42 %), ja aineellisen elintason paranemiseen uskoo vain kolmannes nuorista. Moniin muihin kuviossa 2 esitettyihin tulevaisuuskuviin nähden hyvinvointivaltion säilymistä tulevaisuudessa pitää kuitenkin todennäköisenä huomattavan suuri joukko suomalaisia nuoria ja nuoria aikuisia. Hyvinvointivaltion säilymistä todennäköisempinä pidettyjä tulevaisuuskuvia ovat sukupuolten tasa-arvon paraneminen ja kulttuurisen moninaisuuden lisääntyminen.

Kuviossa 3 hyvinvointivaltion säilymisen toivottavuutta ja todennäköisenä pitämistä on tarkasteltu iän mukaan. Hyvinvointivaltion säilymisen toivottavuudessa ei havaittu eroa nuorten (15–29-vuotiaiden) ikäluokkien sisällä. 25–29-vuotiaat pitävät nuorempia ikäryhmiä aavistuksen useammin hyvinvointivaltion säilymistä toivottavana: heistä 93,9 prosenttia pitää hyvinvointivaltion säilymistä toivottavana, kun nuorimmasta ikäryhmästä, 15–19-vuotiaista, näin katsoo 92,5 prosenttia. Pienet erot eivät ole kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä. Sen sijaan iällä on selkeä ja tilastollisesti merkitsevä yhteys siihen, mitä hyvinvointivaltion säilymisen todennäköisyydestä ajatellaan. 15–19-vuotiaiden ikäryhmästä 63,2 prosenttia pitää hyvinvointivaltion säilymistä todennäköisenä, samalla kun 25–29-vuotiaista näin ajattelee 53,5 prosenttia ja keskimmäisestä ikäryhmästä (20–24-vuotiaat) lähes saman verran.

Seuraavaksi tutkimme tarkemmin, mitkä tekijät ovat yhteydessä hyvinvointivaltion säilymistä todennäköisenä pitämiseen. Analyysissä käytettyjen vastemuuttujien jakaumat ja käytetyt luokitukset on esitelty liitetaulukossa 1. Selitettävä muuttuja on luokiteltu uudelleen kahteen luokkaan logistista regressioanalyysiä varten siten, että hyvinvointivaltion säilymistä todennäköisenä tai erittäin todennäköisenä pitävät vastaajat (luokat 4 ja 5) muodostavat luokan 1 (N=1058) ja vähemmän todennäköisenä sekä epätodennäköisenä pitävät (luokat 1–3) luokan 0 (N=830). Kun puuttuvia tietoja sisältävät havaintoyksiköt pudotetaan pois, analyysissä huomioitu tapausmäärä on 1888.

Taulukossa 1 on esitetty logistisen regressioanalyysin vedonlyöntisuhteet, lyhyemmin sanottuna vetosuhteet[4] (*Odds ratio*), niiden merkitsevyystasot sekä mallien selitysasteet (Nagelkerke R^2). Käytössä on niin sanottu elaboraatiomalli, jossa ensimmäiseen regressiomalliin on sisällytetty demografiset tekijät (malli 1) ja toiseen lisäksi sosioekonomiset tekijät (malli 2). Viimeisessä mallissa (malli 3) selittävinä tekijöinä ovat edellisten ohella usko omaan

KUVIO 3. HYVINVOINTIVALTION SÄILYMISTÄ TULEVAISUUDESSA TOIVOTTAVANA JA TODENNÄKÖISENÄ PITÄVÄT IÄN MUKAAN (%)

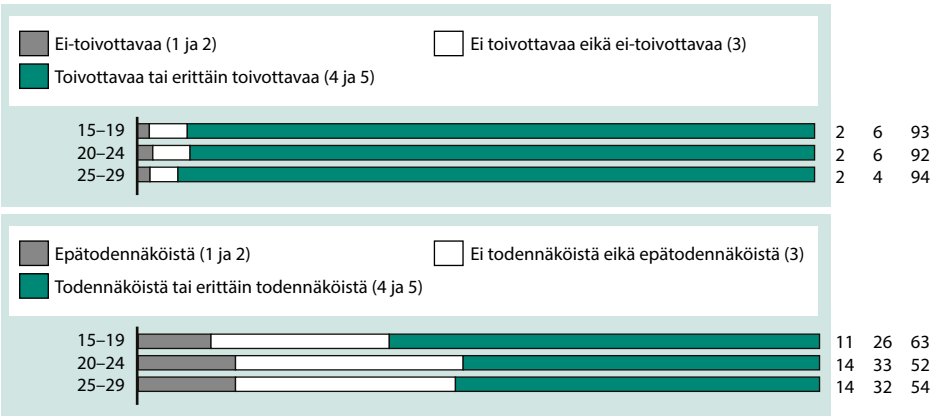

TAULUKKO 1. LOGISTINEN REGRESSIOMALLI. HYVINVOINTIVALTION SÄILYMISEN TODENNÄKÖISENÄ PITÄMINEN

		Malli 1	Malli 2	Malli 3
		Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
Sukupuoli	Mies	1,00	1,00	1,00
	Nainen	0,96	0,91	0,90
Ikä	15–19	1,51**	1,70**	1,65**
	20–24	0,95	1,06	1,07
	25–29	1,00	1,00	1,00
Koulutus	Perusaste		0,63***	0,69**
	Keskiaste		0,61*	0,76
	Korkea-aste		1,00	1,00
Asuinpaikka	Maaseutumaiset kunnat		0,82	0,85
	Taajaan asutut kunnat		0,95	0,92
	Kaupunkimaiset kunnat		1,00	1,00
Työmarkkina-asema	Työssä tai yrittäjä		1,31	1,03
	Ei työelämässä		1,04	0,82
	Opiskelija		1,00	1,00
Usko omaan tulevaisuuteen	Pessimistinen			1,00
	Optimistinen			1,89***
	Erittäin optimistinen			2,69***
Luottamus toisiin ihmisiin	Ei luota ollenkaan tai luottaa vain vähän			1,00
	Luottaa jonkin verran			1,31
	Luottaa			2,30***
	Luottaa vahvasti			2,63***
Huoli toimeentulosta	Erittäin vähän tai ei ollenkaan			1,43*
	Melko vähän			1,34*
	Ei paljon eikä vähän			1,15
	Melko tai erittäin paljon			1,00
Sosiaaliturvalla on liian helppo elää	Eri mieltä			1,39**
	Jokseenkin samaa mieltä			0,97
	Täysin samaa mieltä			1,00
Selitysaste Nagelkerke R2		0,013	0,028	0,117

Merkitsevyystasot: * p<0,05 ** <0,01 *** <0,001

tulevaisuuteen, luottamus toisiin ihmisiin, huoli omasta toimeentulosta sekä käsitys sosiaaliturvalla elämisen helppoudesta. Kunkin muuttujan vertailuluokka saa arvon 1.

Mallissa 1 on esitetty iän ja sukupuolen vaikutus hyvinvointivaltion säilymisen todennäköisenä pitämiseen. Sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, eikä sukupuoli näin näytä selittävän tarkasteltavaa ilmiötä juuri lainkaan. Sen sijaan iällä on yhteys käsitykseen hyvinvointivaltion säilymisestä tulevaisuudessa: vanhimpaan ikäryhmään (25–29-vuotiaat) verrattuna nuorimman ikäryhmän edustajat (15–19-vuotiaat) uskovat useammin hyvinvointivaltion säilymiseen. Toiseksi vanhimman ikäryhmän (20–24-vuotiaat) ja vanhimman ikäryhmän välillä ei tässä ole kuitenkaan eroa. Vaikuttaa siltä, että työelämään jo ehtineet nuoret aikuiset uskovat nuoria harvemmin hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa, kun myös sukupuolen vaikutus on otettu huomioon.

Mallissa 2 on vakioitu ensimmäisessä mallissa mukana olleiden demografisten tekijöiden (ikä ja sukupuoli) lisäksi sosioekonomiset tekijät: koulutus, asuinpaikka ja työmarkkina-asema. Näistä ainoastaan koulutuksella on tilastollisesti merkitsevä yhteys tarkasteltavaan ilmiöön: korkea-asteen koulutuksen suorittaneet pitävät hyvinvointivaltion säilymistä todennäköisempänä kuin keskiasteen tai perusasteen koulutuksen suorittaneet nuoret ja nuoret aikuiset. Malliin 1 verrattuna iän vaikutus säilyy samanlaisena, joskin se vahvistuu hieman. On mahdollista, että kaupungeissa asuvat nuoret uskovat hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa vähän useammin kuin maaseutumaisissa kunnissa asuvat, joskaan erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Myöskään opiskelijoiden, työssäkäyvien ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten ja nuorten aikuisten välillä ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja.

Kun usko omaan tulevaisuuteen, luottamus, huoli omasta toimeentulosta ja käsitys sosiaaliturvalla elämisen helppoudesta on huomioitu (malli 3), aiemmin havaitut iän ja koulutuksen vaikutukset säilyvät, joskaan yhteys keskiasteen koulutuksen saaneiden kohdalla ei ole enää tilastollisesti merkitsevä. Korkeimmin koulutetut nuoret tunnistaa edelleen voimakkaammasta uskosta hyvinvointivaltion säilymiseen matalimpaan koulutusryhmään nähden. Työmarkkina-aseman huomioiminen antaa viitettä siitä, että työelämän ulkopuolella olevat nuoret saattaisivat uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen hieman harvemmin kuin muut, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä. Myös maaseutumaisella paikkakunnalla asuminen osatekijänä askarruttaa, kun vaikutusta verrataan kaupunkimaisissa kunnissa asuviin nuoriin. Analyysin perusteella ei kuitenkaan voida sanoa, että nuorten asuinpaikka ennustaisi uskoa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen.

Kuten odotettua, usko omaan tulevaisuuteen selittää myös uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa. Erittäin optimistisesti tai optimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautuvat nuoret ja nuoret aikuiset uskovat hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa selvästi voimakkaammin kuin pessimistisesti omaan tulevaisuuteensa suhtautuvat. Myös luottamus toisiin ihmisiin on yhteydessä käsitykseen hyvinvointivaltion säilymisestä: eniten toisiin ihmisiin luottavat nuoret ja nuoret aikuiset uskovat selvästi useammin hyvinvointivaltion säilymiseen kuin ne, jotka luottavat vähiten toisiin ihmisiin. Lisäksi huoli omasta toimeentulosta selittää uskoa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen: melko paljon tai erittäin paljon huolta toimeentulosta kokeviin verrattuna vähiten huolta kokevat nuoret ja nuoret aikuiset uskovat todennäköisemmin hyvinvointivaltion säilymiseen. Mielipide sosiaaliturvalla elämisen liiallisesta helppoudesta taas vähentää uskoa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen: ne, jotka ovat eri mieltä väitteen kanssa, uskovat todennäköisemmin hyvinvointivaltioon. Kaiken kaikkiaan mallien selitysasteet jäävät kuitenkin vaatimattomiksi. Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa niin sanotun täyden mallin (malli 3) selitysastetta (12 %) voidaan tosin pitää kohtuullisena.

Tulokset ovat osin odotettuja ja osin yllättäviä. Sosiodemografisten tekijöiden vaikutus oli odotettua heikompi, eikä sukupuolella tai asuinpaikalla ollut merkitystä siihen, missä määrin hyvinvointivaltion tulevaisuuteen uskotaan. Tulos kertonee siitä, että suomalaisten nuorten elämänedellytykset eivät ole eriytyneet niin suuresti asuinpaikan mukaan kuin olisi voinut odottaa (vrt. Tuuva-Hongisto ym. 2016), sekä toisaalta siitä, että hyvinvointivaltio on onnistunut kohtelemaan sukupuolia tasa-arvoisesti (vrt. Julkunen 2010) tai että ainakin nuoret kokevat niin. Työmarkkina-aseman yhteys selitettävään ilmiöön jää siinä määrin heikoksi, ettei sen perusteella voida vetää varmoja johtopäätöksiä. Sen sijaan niin sanotusti työikäisten nuorten eli yli 20-vuotiaiden nuorten aikuisten usko hyvinvointivaltioon on alle 20-vuotiaita heikompaa silloinkin, kun kaikki muut selittävät tekijät on vakioitu. Nuorin ikäryhmä (15–19-vuotiaat) uskoo hyvinvointivaltioon vahvemmin mahdollisesti siksi, että heillä on vielä verrattain vähän kokemusta itsenäisestä asumisesta, työelämästä

ja asioimisesta hyvinvointivaltion palveluviidakossa.

Koulutuksen vaikutus on selvä ja samansuuntainen erilaisissa tyypillisissä asennemittauksissa havaittujen koulutuksen mukaisten erojen kanssa, ja odotetusti hyvinvointivaltio saa meidänkin aineistossamme kannatusta erityisesti koulutettujen nuorten ja nuorten aikuisten parissa. Tulos osoittaa omalta osaltaan sen, että koulutetut nuoret suhtautuvat optimistisemmin järjestelmään, jossa he kokevat olevansa mahdollisesti myös enemmän osallisia kuin matalammin koulutetut nuoret.

Usko omaan tulevaisuuteen selittämässä uskoa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen voi vaikuttaa kehäpäätelmältä. Tutkimusasetelma kuitenkin todentaa, että optimismi ja luottamus kanssaihmisiin selittävät uskoa hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Tulosta voidaan pitää odotettuna, sillä se on yhtenevä aiemman tutkimustiedon kanssa siitä, kuinka luottamus toisiin ihmisiin edesauttaa näkemään myös julkiset instituutiot oikeudenmukaisina ja reiluina (mm. Kouvo & Kankainen 2009). Käsitys sosiaaliturvan varassa elämisen helppoudesta heijastanee tulosten perusteella enemmän monen nuoren arvomaailmaa kuin kokemusmaailmaa: nuoret, jotka uskovat hyvinvointivaltion tarjoamien etuuksien tuovan osalle kansalaisista helpon elämän, eivät jaksa tai halua uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen tulevaisuudessa. Hyvinvointivaltion kannalta erityisen huolestuttavaa on toimeentulostaan eniten huolta kantavien heikko usko hyvinvointivaltion tulevaisuuteen: he eivät todennäköisesti koe, että hyvinvointivaltio pystyy turvaamaan heidän toimeentulonsa tilanteessa, jossa rahat eivät riitä elämiseen.

Tulevaisuuden hyvinvointivaltio

Lähes kaikki 15–29-vuotiaat suomalaiset toivovat hyvinvointivaltion säilyvän tulevaisuudessa, ja enemmistö heistä myös uskoo sen säilymisen kymmenen vuoden aikajänteellä olevan todennäköistä. Moni muu tulevaisuudenkuva saa vähemmän kannatusta nuorilta ja nuorilta aikuisilta. Tulokset ovat yhteneviä aiemman suomalaisen hyvinvointivaltion korkeaa kannatusta osoittavan tutkimustiedon kanssa (esim. Muuri & Manderbacka 2014; Kallio 2010). Suomalaiset kannattavat järjestelmää, josta myös kokevat itse hyötyvänsä. Lisäksi tulos on yhdenmukainen aiempien Nuorisobarometrien havaintojen kanssa suomalaisten nuorten korkeasta luottamuksesta poliittisiin ja yhteiskunnallisiin instituutioihin (esim. Myllyniemi 2012).

Mitä nuorempia vastaajat ovat, sitä vahvemmin he uskovat hyvinvointivaltion tulevaisuuteen.

Peruskoulu- ja lukio-opetuksessa annetaan positiivinen kuva suomalaisesta hyvinvointivaltiosta, mikä epäilemättä vaikuttaa nuorten vastauksiin kyselytutkimuksissa. Onkin syytä käydä keskustelua siitä, missä määrin oppikirjoihin tulee sisällyttää myös kriittisiä näkemyksiä hyvinvointivaltiosta. Niin tai näin, julkisessa keskustelussa paljon esillä olleet tulevaisuuden uhkat eivät ratkaisevasti horjuta nuorten ja nuorten aikuisten uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen. Tulevaisuudessa olisi myös mielekästä tutkia julkisen keskustelun ja median vaikutusta nuorten käsityksiin hyvinvointivaltiosta.

Tutkimustuloksissa havaittiin huomattava epäsuhta hyvinvointivaltion säilymisen toivomisen ja säilymisen todennäköisenä pitämisen välillä. Tulos herättää epäilyksen hyvinvointivaltiokriittisistä näkökannoista nuorten keskuudessa, jos he pysähtyvät arvioimaan sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta oman sukupolvensa näkökulmasta. Usko hyvinvointivaltion säilymiseen on vähäisintä yli 20-vuotiaiden, enemmän elämänkokemusta omaavien nuorten aikuisten kohdalla. Yhtenä selityksenä ilmiölle voidaan nähdä se, että nuorille aikuisille on ehtinyt kertyä enemmän kokemusta hyvinvointivaltiossa elämisestä kuin alle 20-vuotiaille nuorille.

Tulevaisuuteen myönteisesti suhtautuvat nuoret ja nuoret aikuiset suhtautuvat myönteisesti myös hyvinvointivaltioon, mikä oli odotettavissa aiempien luottamustutkimusten perusteella (esim. Kallunki 2016). Luottamus toisiin ihmisiin ennustaa myös uskoa

hyvinvointivaltion tulevaisuuteen. Kun luottamus rapautuu esimerkiksi taloudellisten ongelmien myötä, on luottamus hyvinvointivaltiota kohtaan heikompaa. Tämä näkyi tuloksissamme taloudellista huolta kokevien nuorten heikossa uskossa hyvinvointivaltioon. On luultavaa, että tutkimuksemme nuoret ja nuoret aikuiset, jotka uskovat muita enemmän hyvinvointivaltion säilymiseen, ovat saaneet elää turvatun nuoruuden. Tämän perusteella jatkotutkimuksissa on syytä tarkastella myös perheen taloudellisen tilanteen sekä laajemmin lapsuudenperheen vaikutusta nuorten ja nuorten aikuisten hyvinvointivaltiota koskeviin käsityksiin.

Tutkimus nostaa esiin joitakin yhteiskuntapoliittisesti tärkeitä kysymyksiä, kuten miksi osa nuorista ei usko hyvinvointivaltion tulevaisuuteen lainkaan ja mitä muita kuin mainitsemiamme tekijöitä on ilmiön taustalla. Emme tiedä varmuudella, minkälaisina nuoret ja nuoret aikuiset näkevät esimerkiksi globaalit ekologiset, poliittiset, taloudelliset tai demografiset kriisit hyvinvointivaltion säilymisen kannalta. Tarkastelua olisikin syytä laajentaa myös tässä artikkelissa käsiteltyjen kolmen eriarvoisuuden mekanismin ulkopuolelle.

Jatkossa olisi myös pohdittava, miten tulevaisuuden odotuksia koskevien kysymysten operationalisointi ja kehystäminen (sanamuoto) vaikuttavat tuloksiin ja missä määrin positiiviselta kuulostava ja paljon säilymisen toivoa herättävä hyvinvointivaltion käsite herättää tulevaisuususkoa verrattuna muihin mahdollisiin määrittelyihin. Olisimme ehkä saaneet erilaiset tulokset, jos olisimme kysyneet hyvinvointiyhteiskunnan, sosiaaliturvan tai yksittäisten sosiaalietuuksien säilymisestä. Kysymyksen tutkiminen vaatisi täydentäviä aineistoja.

Artikkelin alussa pohdimme sukupolvien välisen resurssienjaon oikeudenmukaisuutta nuorten näkökulmasta. Nuorilta ikäluokilta olisi voinut kysyä suoremminkin hyvinvointivaltion uudelleenjaon oikeudenmukaisuudesta. Tulosten perusteella voimme kuitenkin olettaa, että suurin osa nuorista pitää hyvinvointivaltiota reiluna tai ainakin riittävän oikeudenmukaisena järjestelmänä. Ainakaan toistaiseksi nuoret eivät ole jättämässä hyvinvointivaltiota. Nähtäväksi jää, aiheuttavatko lähivuosien leikkaukset sosiaaliturvaan sekä pidempiaikainen kehitys sukupolvien välisessä uudelleenjaossa tässä suhteessa olennaisia muutoksia.

Viitteet

1 Tutkimus on osa Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa hanketta Eriarvoisuus niukkuuden aikana (päätösnumero 293103).

2 Toki on otettava huomioon, että myös nuoret käyttävät terveyspalveluita ja että nuoret ja heidän vanhempansa saavat esimerkiksi koulutukseen kohdennettuja hyvinvointivaltion varoja, joita ei lasketa sosiaalimenoihin. Nämä summat ovat kuitenkin suhteellisen vähäisiä eläkemenoihin verrattuna.

3 Vuonna 1994 julkaistiin kaikkien aikojen ensimmäinen Nuorisobarometri. Hyvinvointivaltion tulevaisuudesta kysyttiin ensimmäistä kertaa vuonna 2016.

4 Vetosuhteet osoittavat, kuinka voimakkaasti kunkin mallin muuttujat ovat yhteydessä vastaajien uskoon hyvinvointivaltion säilymisen todennäköisyydestä. Malleja voi tulkita siten, että yhtä suuremmat kertoimet kuvaavat vahvempaa uskoa hyvinvointivaltion säilymiseen ja kerrointa yksi pienemmät kertoimet vähäisempää uskoa.

Lähteet

Ahonen, Sirkka (2000) Kansalaisyhteiskunta ja hyvinvointivaltio kasvatuksen sisältöinä. Teoksessa Sakari Suutarinen (toim.) *Nuoresta pätevä kansalainen. Yhteiskunnallinen opetus Suomen peruskoulussa.* Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos & Jyväskylän yliopisto, 9–32.

Alestalo, Matti (2007) Rakennemuutokset ja sukupolvet. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2), 146–157.

Daniels, Norman (1988) *Am I my parents' keeper? An essay on justice between the young and the old.* New York & Oxford: Oxford University Press.

Erola, Jani & Wilska, Terhi-Anna (toim. 2005) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus.* Jyväskylä: SoPhi.

Forma, Pauli (1999) Mureneeko solidaarisuus – polarisoituuko yhteiskunta? Hyvä- ja huono-osaisten hyvinvointivaltiomielipiteet 1990-luvun Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1), 3–19.

Forma, Pauli & Saarinen, Arttu (2008) Väestön mielipiteet sosiaaliturvasta vuonna 2006. Teoksessa Pasi Moisio & Sakari Karvonen & Jussi Simpura & Matti Heikkilä (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi.* Helsinki: Stakes, 162–177.

Haavio-Mannila, Elina & Roos, J. P. & Rotkirch, Anna (2004) Olivatko suuret ikäluokat murroksen moottoreita? Sukupolven, periodin ja iän erittelyä seksin, politiikan ja vapaa-ajan suhteen. Teoksessa Jani Erola & Terhi-Anna Wilska (toim.) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus.* Jyväskylä: Minerva, 215–238.

Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J. P. (2009) *Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa.* Helsinki: Kela.

Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret.* Helsinki: Yliopistopaino.

Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2002) Nuorisopolitiikka ja sukupolvien ehdot. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 14–31.

Jauhiainen, Signe (2013) Hyvinvointivaltio tiensä päässä? *Maaseudun Tulevaisuus*, PTT:n taloustutka -palsta 13.5.2013.

Jensen C. & Svendsen, G. T. (2009) Giving money to strangers. European welfare states and social trust. *International Journal of Social Welfare* 20 (1), 3–9.

Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.

Jylhä, Marja (2006) Kiehtova pitkäikäisyys, torjuttu vanhuus. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 122, 1137–1138.

Kallio, Johanna (2010) *Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006*. Helsinki: Kela.

Kallio, Johanna & Kouvo, Antti (2015) Street-level Bureaucrats' and the General Public's Deservingness Perceptions of Social Assistance Recipients in Finland. *Social Policy & Administration* 49 (3), 316–334.

Kallunki, Valdemar (2016) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 151–162.

Kallunki, Valdemar & Lehtonen, Olli (2012) Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 359–373.

Karisto, Antti (toim. 2005) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino.

Kautto, Mikko & Salonen, Janne & Hytti, Helka & Lassila, Jukka & Pirttilä, Jukka & Rantala, Juha & Risku, Ismo & Suoniemi, Ilpo & Vanne Reijo (2009) *Eläketurvan sosiaalinen kestävyys. Näkökulmia sosiaaliseen kestävyyteen*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Kiljunen Kimmo (2016) *Eläkeläisten taitettu itsetunto. Seniorikansalaisena nyky-Suomessa*. Helsinki: Minerva.

Kinnunen, Helvi & Mäki-Fränti, Petri (2016) Pitkittynyt taantuma heikentää nuorten sukupolvien asemaa Suomessa. *Euro & talous*. Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta. Helsinki: Suomen Pankki.

Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2012) Kuinka huono-osaisuus periytyy. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Kouvo Antti (2014) *Luottamuksen lähteet. Vertaileva tutkimus yleistynyttä luottamusta synnyttävistä mekanismeista*. Turku: Turun yliopisto.

Kouvo, Antti & Kankainen, Tomi (2009) Sosiaalista pääomaa rakentamassa vai purkamassa? Suomalaiset hyvinvointipalvelut ja yleistynyt luottamus. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (6), 585–603.

Kuhmonen, Tuomas & Luoto, Liisa & Turunen, Jenny (2014) *Nuorten tulevaisuuskuvat maaseudun kehittämistyön lähtökohtana*. Turku: Turun yliopisto & Tulevaisuuden tutkimuskeskus.

Kumlin, Staffan (2002) *The personal and the political. How personal welfare state experiences affect political trust and ideology*. Studies in Politics 78. Gothenburg: Studies in Politics.

Laihiala, Tuomo & Ohisalo, Maria (2017) Leipäjonot sukupuolisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden mittarina. *Sosiologia* (hyväksytty julkaistavaksi).

Larsen, Christian A. (2008) The institutional logic of welfare attitudes. How welfare regimes influence public support. *Comparative Political Studies* 41 (2), 145–168.

Muhonen, Teemu & Hanska, Jari (2016) *Eläketurma. Miksi Suomeen tarvitaan uusi sukupolvisopimus*. Tampere: Vastapaino.

Muuri, Anu (2008) *Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja*

kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimiteettiin. Helsinki: Gummerus.

Muuri, Anu & Manderbacka, Kristiina (2014) Suomalaisen hyvinvointivaltion kannatusperustan ulottuvuudet. Teoksessa Marja Vaarama & Sakari Karvonen & Laura Kestilä & Pasi Moisio, Anu Muuri (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: THL.

Myllyniemi, Sami (toim. 2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (toim. 2008) *Mitä kuuluu? Nuorisobarometri 2008*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (toim. 2012) *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (toim. 2015) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myrskylä, Mikko (2010) Elämme toistakymmentä vuotta elinajanodotetta pidempään. *Tieto & trendit* 1/2010. Helsinki: Tilastokeskus.

Ohisalo, Maria & Laihiala, Tuomo & Saari, Juho (2015) Huono-osaiset hyvinvoinnin keskellä. Ruoka-avussa ja terveysneuvontapisteissä käyvien elämässä pärjääminen ja hyvinvointikokemukset. *Teologinen aikakauskirja* 120 (4), 291–309.

Pajamäki, Osku (2006) *Ahne sukupolvi. Suurten ikäluokkien perintö*. Helsinki: Ajatus Kirjat.

Paju, Petri (2006) Pallo on Hämeenlinnalla. Nuorten valtakunnallinen osallisuushanke: Hämeenlinna. Teoksessa Jukka Kemppi & Jaakko Helander (toim.) *Jos meijät on istutettu tänne jotaki tarkotusta varte. Puheenvuoroja hämeenlinnalaisten nuorten osallisuudesta ja hyvästä*. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Pajunen Airi & Ruotsalainen Kaija (2012) Suuret ikäluokat eläkeiässä. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012. Helsinki: Tilastokeskus.

Pohjanheimo, Esa (2005) Pysyvää ja eriytyvää. Arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Ahokas, Marja & Lähteenoja, Susanna & Myyry, Liisa (toim.) *Arvot, moraali ja yhteiskunta. Sosiaalipsykologisia näkökulmia yhteiskunnan muutokseen*. Helsinki: Gaudeamus, 237–257.

Purhonen, Semi (2007) *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Raeste, Juha-Pekka (2015) VM: Eläkeläiset ja lapsiperheet kärsivät eniten hallituksen leikkauksista. *Helsingin Sanomat* 1.6.2015. http://www.hs.fi/politiikka/a1433127909225 (Viitattu 1.8.2016.)

Rapeli, Lauri & Borg, Sami (2016) Kiinnostavaa mutta monimutkaista. Tiedot, osallistuminen ja suhtautuminen vaikuttamiseen. Teoksessa Hanna Wass & Kimmo Grönlund (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen*. Eduskuntavaalitutkimus 2015. Helsinki: Oikeusministeriö, 358–378.

Riihelä, Marja & Suoniemi, Ilpo (2015) Tuloliikkuvuus ja köyhyyden pysyvyys. Teoksessa Heikki Taimio (toim.) *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla: mitä kello on lyönyt?* Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos, 170–188.

Roos, J. P. (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: SKS.

Saari, Juho (1996) *Sosiaalipolitiikka markkinariippuvuuden vähentäjänä*. Helsinki: Stakes.

Saari, Juho (2015) *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, Juho (toim. 2017) *Sosiaaliturvariippuvuus: sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* (tulossa) Tampere: Tampere University Press.

Sarpila, Outi (2012) Minun sukupolveni, sinun sukupolvesi. *Hyvinvointikatsaus* 1/2012. Helsinki: Tilastokeskus.

Suutarinen, Sakari & Brunell, Viking & Poutiainen, Annikki & Puhakka, Eija & Saari, Hannu & Törmäkangas, Kari (2001) *Suomen peruskoulun päättövaiheessa olevien nuorten yhteiskunnalliset tiedot, taidot, käsitykset, asenteet ja toiminta 28 maan kansainvälisessä vertailussa.* Tulosten yhteenveto. Helsinki: KTL.

Taloussanomat (2016) Taantuma ja leikkaukset osuvat nuoriin. ”Tilanne huonompi kuin 1990-luvun lopulla.” Taloussanomat 11.3.2016. http://www.iltasanomat.fi/taloussanomat/art-2000001906302.html (Viitattu 2.8.2016.)

THL (2016) Sosiaalimenot ja rahoitus. https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/sosiaali-ja-terveydenhuollon-talous/sosiaalihuollon-menot-ja-rahoitus (Viitattu 13.9.2016.)

Tilastokeskus (2016) Eläkeikäisten pienituloisuus vähentynyt eniten. http://www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2014/01/tjt_2014_01_2016-03-18_tie_001_fi.html (Viitattu 7.9.2016.)

Tuuva-Hongisto, Sari & Pöysä, Ville & Armila, Päivi (2016) *Syrjäkylien nuoret: unohdetut kuntalaiset?* Helsinki: KAKS.

Törmälehto, Veli-Matti (2015) Kuinka keskittynyttä varallisuus on? *Tieto & trendit* 5/2015. Helsinki: Tilastokeskus.

Uusitalo, Hannu (2007) Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja eläkepolitiikka. Teoksessa Juho Saari & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa.* Helsinki: Gaudeamus, 309–326.

Uusitalo, Hannu (2002) Sukupolvien välinen oikeudenmukainen tulonjako ja eläkepolitiikka. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (1), 38–43.

Vaarama, Marja & Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura & Moisio, Pasi & Muuri, Anu (toim. 2014) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: THL.

VNK (Valtioneuvoston kanslia, 1994) Sukupolvien välinen tulonjako. Sukupolvityöryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 3/1994. Helsinki: Valtioneuvosto.

LIITETAULUKKO 1. LOGISTISESSA REGRESSIOANALYYSISSÄ KÄYTETYT SELITTÄVÄT MUUTTUJAT JA NIIDEN LUOKITTELUT

Muuttuja	Analyysissä käytetty luokittelu	Frekvenssi	(%)	Alkuperäinen luokittelu
Sukupuoli	Mies	972	51,1	”
	Nainen	927	48,2	”
Ikä	15–19	588	31,0	”
	20–24	658	34,6	”
	25–29	654	34,4	”
Koulutus	Perusaste	497	22,3	”Ei mitään mainituista”
	Keskiaste	978	51,5	”Toisen asteen ammatillinen tutkinto” ja ”Ylioppilastutkinto”
	Korkea-aste	423	22,3	”Yliopistotutkinto” ja ”Ammattikorkeakoulututkinto”
Asuinpaikka	Maaseutumaiset kunnat	203	10,7	”
	Taajaan asutut kunnat	231	12,1	”
	Kaupunkimaiset kunnat	1467	77,2	”
Työmarkkina-asema	Työssä tai yrittäjä	774	13,7	”Palkkatyössä” ja ”Yrittäjä”
	Ei työelämässä	259	40,8	”Työtön”, ”Vanhempainvapaalla”, ”Työpajassa, ammattistartissa tai työharjoittelussa” ja ”Muu”*
	Opiskelija	862	45,5	”Opiskelija tai koululainen”
Usko omaan tulevaisuuteen	Pessimistinen	311	16,4	”Erittäin pessimistisesti”,”Pessimistisesti” ja ”En optimistisesti enkä pessimistisesti”
	Optimistinen	1073	56,4	”Optimistisesti”
	Erittäin optimistinen	505	26,6	”Erittäin optimisestisesti”
Luottamus toisiin ihmisiin	Ei luota ollenkaan tai luottaa vain vähän	169	8,9	0–3
	Luottaa jonkin verran	404	21,3	4–5
	Luottaa	680	35,8	6–7
	Luottaa vahvasti	646	34,0	8–10
Huoli toimeentulosta	Erittäin vähän tai ei ollenkaan	382	20,3	”Erittäin vähän tai ei ollenkaan”
	Melko vähän	588	31,0	”Melko vähän”
	Ei paljon eikä vähän	471	24,8	”Ei paljon eikä vähän”
	Melko tai erittäin paljon	454	24,0	”Melko paljon” ja ”Erittäin paljon”
Sosiaaliturvalla on liian helppo elää	Eri mieltä	660	34,9	”Täysin eri mieltä ja ”Jokseenkin eri mieltä”
	Jokseenkin samaa mieltä	705	37,3	”Jokseenkin samaa mieltä”
	Täysin samaa mieltä	526	27,8	”Täysin samaa mieltä”

* Luokka ”muu” luokiteltiin avointen vastausten (”Jokin muu, mikä”) mukaan soveltuvilta osin muihin luokkiin kuuluviksi, siten että luokkaan ”muu” jäivät ase- tai siviilipalvelusta suorittavat ja kuntoutustuella tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevat.

TUULI ANNA MÄHÖNEN & GÖKSU CELIKKOL

SUOMI KANSAINVÄLISTYY – ENTÄ SITTEN? NUORTEN REAKTIOITA KASVAVAAN KULTTUURISEEN MONINAISUUTEEN

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa tarkastellaan suomalaisenemmistöön kuuluvien nuorten reaktioita kulttuurisen moninaisuuden odotettuun kasvuun tulevaisuudessa. Tehtävä on tärkeä, koska ulkomaan kansalaisten määrän on ennustettu jopa kaksinkertaistuvan seuraavalla vuosikymmenellä. Maahanmuutosta seuraava kulttuurisen moninaisuuden kasvu tulee haastamaan perinteiset käsitykset kansallisesta identiteetistä: joudumme pohtimaan uudella tavalla sitä, mitä on olla suomalainen ja keiden kaikkien tähän ryhmään katsotaan kuuluvan. Tämän vuoksi lähdimme tutkimaan, onko suomalaisen yhteiskunnan kulttuurisen moninaisuuden odotettu kasvu yhteydessä kielteisiin tai myönteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan, arvioon Suomen tulevasta turvallisuudesta elinympäristönä, koettuihin hyötyihin suomalaisen kulttuurin rikastuttamisen kannalta, koettuun ulkomaisen työvoiman tarpeeseen Suomen työelämän kannalta ja maahanmuuttajien koettuun korvaamattomuuteen suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Tulokset osoittivat, että arvio kasvavasta kulttuurisesta moninaisuudesta ei ollut yhteydessä suomalaisnuorten käsityksiin Suomen muuttumisesta turvallisemmaksi tai turvattomammaksi paikaksi elää. Sen sijaan arvio kulttuurisen moninaisuuden kasvusta oli yhteydessä myönteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan, maahanmuuton koettuihin kulttuurisiin hyötyihin, ulkomaisen työvoiman koettuun tarpeellisuuteen sekä maahanmuuttajien koettuun korvaamattomuuteen yhteiskuntamme kannalta. Toisin sanoen: ne tutkimukseen osallistuneet suomalaisenemmistöön kuuluvat nuoret, jotka arvioivat Suomen kulttuurisen moninaisuuden lisääntyvän tulevaisuudessa, näkivät maahanmuuttoon liittyen monia myönteisiä asioita.

Abstract

In this paper, we analyse the reactions of the Finnish majority youth towards increasing cultural diversity. The task is important, as the number of foreign citizens in Finland may double over the next decade. Increasing cultural diversity coming from immigration will challenge traditional views on national identity, prompting the need to think in new ways about what it is to be a Finn, and who are the people included in this group. Thus, we set out to study, whether the expected increase in cultural diversity is associated with negative or positive attitudes towards immigrants; perceived security of Finland as a place of residence; perceived cultural gains resulting from immigration; perceived need for foreign work force; and perceived indispensability of immigrants for Finnish society. The results showed that the expected increase in cultural diversity was not associated with notions regarding the (in)security of Finland as a place of residence in the future. Instead, the expected increase in cultural diversity was associated with more positive attitudes towards immigrants, greater cultural gains stemming from immigration and an increased perceived need for a larger foreign work force, and the greater perceived indispensability of immigrants for Finnish society. In other words: those Finnish youth who took part in this study and expected the cultural diversity of Finland to increase in the future, saw many positive things related to immigration.

Johdanto

Nuorisobarometrin teemana on tällä kertaa nuorten tulevaisuudennäkymät, ja yksi yhteiskunnallisesti keskeisimmistä tulevaisuuden trendeistä on maahanmuuton kasvu (ks. esim. International Organization for Migration 2013). Vieraskielisten määrä on lisääntynyt maassamme suhteellisen nopeasti 1990-luvulta alkaen (Tilastokeskus 2015), ja esimerkiksi sisäministeriön (2013) Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiassa uumoillaan, että maassamme olisi vuonna 2020 noin 345 000 ulkomaan kansalaista. Tämä tarkoittaisi siis lähes kaksinkertaista määrää nykyiseen verrattuna (Sisäministeriö 2013). Aiemmissa Nuorisobarometri-tutkimuksissa on tarkasteltu nuorten suhtautumista maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin ja havaittu, että maahanmuuttajien määrän ja kulttuurien kohtaamisen lisääntyminen ovat tapahtuneet samaan aikaan (Myllyniemi 2014). Kuten Myllyniemi (2014, 81) toteaa, pelkästään asennetrendejä seuraamalla ei saada näyttöä siitä, kuinka nämä kehityskulut ovat kytköksissä toisiinsa. Lähdimme siis tutkimaan sitä, miten nykypäivän nuoret – 2020-luvun aikuiset – arvioivat kulttuurisen moninaisuuden kasvua ja miten he reagoivat siihen.

Tässä yhteydessä on tärkeää huomata, että kulttuurinen moninaisuus tai monimuotoisuus (engl. *cultural diversity*; ruots. *kulturell mångfald*) voidaan määritellä laajasti tai suppeasti. Kaikkein laajimmassa määritelmässä mukaan voidaan lukea esimerkiksi sukupuoleen, seksuaalisuuteen tai vammaisuuteen liittyvä moninaisuus. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen (2016) mukaan kulttuurinen moninaisuus voi tarkoittaa jopa koko ihmiskunnan yhteistä perintöä moninaisine identiteetteineen, mutta tyypillisesti kulttuurisella moninaisuudella kuitenkin viitataan perinteisten vähemmistöjen ja maahanmuuton tuottamaan etno-kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Tältä pohjalta ja näillä varauksin lähdimme siis tarkastelemaan sitä, miten nuoret arvioivat nimenomaan etno-kulttuurisen moninaisuuden kasvua tulevaisuudessa.

Barometrissa nuoria pyydettiin arvioimaan erilaisten tapahtumien todennäköisyyttä tulevien kymmenen vuoden aikana, ja yksi kysymyksistä koski kulttuurisen moninaisuuden kasvua. Arvioiden välisten erojen voidaan ajatella kertovan yhtäältä siitä, kuinka ajantasaiset tai realistiset tiedot nuorilla on julkisessa keskustelussa esiin nostetuista tilasto- ja tutkimustiedoista Suomeen suuntautuvasta maahanmuutosta. Arviot voivat kertoa myös psykologisesta varautumisesta kulttuurisen elinympäristön muutoksiin. Sen sijaan arvio kulttuurisen moninaisuuden kasvun todennäköisyydestä ei itsessään heijasta sitä, kuinka myönteisesti tai kielteisesti nuoret asennoituvat maahanmuuttajiin eli ihmisiin, joista tuo kasvava monimuotoisuus pitkälti muodostuu. Voihan olla, että yksi nuori näkee kulttuurisen moninaisuuden kasvun hyvin myönteisenä ja maatamme rikastuttavana asiana, kun taas toinen erittäin kielteisenä, jopa uhkaavana asiana. Siksi myös heidän asenteensa ovat erilaisia.

Kuten viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet (ks. Smeekes & Verkuyten 2015), maahanmuutosta seuraava kulttuurisen moninaisuuden kasvu haastaa perinteiset käsitykset kansallisesta identiteetistä. Joudumme pohtimaan uudella tavalla esimerkiksi sitä, mitä on olla suomalainen ja keiden kaikkien tähän ryhmään katsotaan kuuluvan. Uusi tilanne voi haastaa kokemuksen oman kansallisen ryhmän ja siten myös oman identiteetin jatkuvuudesta. Kokemus identiteetin jatkuvuudesta on koetuksella erityisesti niiden keskuudessa, joiden mielessä kansallinen identiteetti määrittyy etnisen ryhmäjäsenyyden, ei niinkään yhteiskunnallisen jäsenyyden kautta (Smeekes & Verkuyten 2015). Tällöin kokemus kulttuurisen moninaisuuden kasvusta voi herättää monenlaisia uhkakuvia ja heijastua kielteisenä suhtautumisena maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin. Maahanmuuton vastustaminen kun voidaan nähdä tapana palauttaa kokemus oman kulttuurin jatkuvuudesta ja pysyvyydestä (Vignoles 2011).

Tulevaisuuden suomalaisuuden ja siihen liittyvien rajanvetojen kannalta on siis tärkeää

tutkia tarkemmin, miten maahanmuuton seuraukset nähdään ja kuinka maahanmuuttajat hahmotetaan osana suomalaista yhteiskuntaa. Tutkimus on kiinnostava toteuttaa juuri nuorten keskuudessa, sillä kuten Vornanen ja Miettinen (2010, 206) toteavat kirjoittaessaan nuorista yhteiskunnan ilmapuntareina: ”nuoret kokevat uusia uhkia ja mahdollisuuksia samalla kun perinteiset siteet perheeseen, koulutukseen ja työelämään ovat heikentyneet”. Tässä artikkelissa keskitymme tarkastelemaan näitä kysymyksiä Nuorisobarometri-aineistossa kuvailevien tunnuslukujen ja korrelatiivisten yhteyksien kautta. Tavoitteenamme on kuvailla monipuolisesti etnisiin ryhmäsuhteisiin liittyviä tekijöitä, jotka ovat yhteydessä nuorten arvioon kulttuurisen moninaisuuden kasvusta yhteiskunnassa.

Reaktiot kulttuurisen moninaisuuden kasvuun

Kasvava maahanmuutto haastaa kulttuurisen homogeenisyyden erityisesti Suomen kaltaisissa maissa, jotka ovat olleet pitkään maastamuutto-, eivät maahanmuuttomaita. Useat kansainväliset tutkimukset ovat keskittyneet kuluneen vuosikymmenen aikana tarkastelemaan kulttuurisen moninaisuuden yhteyksiä yhteiskunnalliseen asenneilmapiiriin ja sosiaaliseen pääomaan, ihmisten välisiin luottamuksen ja vastavuoroisuuden verkostoihin (ks. esim. Putnam 2007). Joidenkin tutkimusten mukaan maahanmuuttajataustaisen väestönosan suuruus on yhteydessä valtaväestön kielteisempiin asenteisiin maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia kohtaan. Tätä on selitetty esimerkiksi kasvavan maahanmuuton aiheuttamilla uhan kokemuksilla, luottamuksen rapautumisella ja ryhmien välisellä kilpailulla. (Esim. Putnam 2007; Schlueter & Scheepers 2010.) Toiset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että kasvava maahanmuutto luo myös mahdollisuuksia rakentaville kontakteille valtaväestön ja tulijoiden kesken (Schneider 2008; Wagner ym. 2006). Nämä kohtaamiset puolestaan ruokkivat luottamusta ja myönteisiä asenteita toisten kulttuuriryhmien edustajia kohtaan (koontia, ks. Hewstone 2015). Yhteys kasvavan maahanmuuton ja maahanmuuttoasenteiden välillä ei siis ole suoraviivainen ja vaatii jatkotutkimuksia.

On myös huomattava, että maahanmuuttajien absoluuttinen, objektiivisesti mitattavissa oleva määrä ei tutkimusten mukaan ole tärkein asenteisiin vaikuttava tekijä. Sen sijaan subjektiivisella kokemuksella oman elinympäristön kulttuurisesta moninaisuudesta on asenteiden kannalta jopa maahanmuuttajien objektiivista määrää suurempi merkitys (Celikkol ym. 2016; Hooghe & de Vroome 2015; Semyonov ym. 2004; Schlueter & Scheepers 2010). Näitä subjektiivisia kokemuksia tutkittaessa on muistettava, että maahanmuuttajien määrästä ja maahanmuuton alueellisista seurauksista on saatavilla hyvin vaihtelevaa ja ristiriitaistakin tietoa. Tämä vaikeuttaa arvion muodostamista ja asianmukaista reagointia kansalaisten keskuudessa (Fasel ym. 2013). Onkin esitetty, että kulttuurista moninaisuutta yliarvioivat erityisesti ne, jotka suhtautuvat maahanmuuttoon epäillen; tällöin erilaisuuteen kiinnitetään enemmän huomiota (Hooghe & de Vroome 2015) ja kulttuurieroihin liittyvät kielteiset ilmiöt herättävät helpommin uhan kokemuksia (Semyonov ym., 2004).

Tämän valossa on ymmärrettävää, että vaikka kulttuurisen moninaisuuden objektiivisesti mitattu aste ei ennustaisikaan asenteita maahanmuuttajia kohtaan, subjektiivinen kokemus suuresta (tai liiallisesta) kulttuurisesta moninaisuudesta ennustaa niin kielteisiä asenteita kuin erilaisia uhan kokemuksiakin. Siksi lähdimmekin tutkimaan tarkemmin sitä, onko arvio kulttuurisen moninaisuuden kasvusta tulevaisuudessa yhteydessä suomalaisnuorten asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan sekä heidän arvioonsa Suomen turvallisuudesta tai turvattomuudesta tulevaisuuden elinympäristönä. Koska tutkimukset keskittyvät usein uhkien ja ennakkoluulojen kaltaisiin kielteisiin ilmiöihin, tarkastelimme vastapainoksi myös myönteisempiä ilmiöitä: miten nuoret kokevat maahanmuuton kulttuuriset hyödyt, kuinka suurena he näkevät tarpeen ulkomaiselle työvoimalle, ja kuinka

tärkeänä yhteiskunnan osana he maahanmuuttajia pitävät.

Tutkimusta maahanmuuttoon liittyvistä tarpeista ja hyödyistä on tarjolla melko niukasti niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Koettuihin taloudellisiin ja kulttuurisiin uhkiin ja hyötyihin keskittyneistä tutkimuksista tiedämme kuitenkin, että erityisesti arviot maahanmuuton taloudellisista vaikutuksista ennustavat asenteita maahanmuuttajia kohtaan (esim. Brylka ym. 2015; Kauff & Wagner 2012). Työ- ja organisaatiopsykologian kontekstissa tehtyjen tutkimusten perusteella tiedämme myös, että mitä enemmän moninaisuutta arvostetaan, sitä enemmän toiset ihmiset ollaan valmiita näkemään yksilöinä, ei vain ryhmiensä edustajina (Homan ym. 2010). On siis kiinnostavaa tarkastella, onko arvio kulttuurisen moninaisuuden kasvusta tulevaisuudessa yhteydessä maahanmuuton koettuihin kulttuurisiin hyötyihin ja ulkomaisen työvoiman koettuun tarpeeseen, sillä nämä arvostukset näyttävät edelleen heijastuvan myös asenteisiin ja siihen, miten jyrkkinä ”meidän” ja ”muiden” väliset ryhmärajat nähdään.

Hyöty- ja tarvenäkökulman lisäksi on muistettava myös, että maahanmuutosta seuraava kulttuurinen moninaisuus haastaa käsityksiämme yhteiskunnasta – siitä, millaisena olemme tottuneet näkemään Suomen ja suomalaisuuden. Useat aikaisemmat tutkimukset (ks. esim. Gaertner ym. 2000) ovat osoittaneet kokemuksen laajasti jaetusta yhteisestä identiteetistä (esim. ”suomalaisen yhteiskunnan jäsenet”) ennustavan myönteisiä asenteita tämän laajemman ryhmän alaryhmiä kohtaan (esim. ”etniset suomalaiset”, ”etniset venäläiset”, ”etniset somalialaiset”). Kun luokittelemme ihmisiä ryhmien jäseniksi, meillä on kuitenkin taipumus nähdä toiset ihmiset tyypillisempinä ryhmän jäseninä kuin toiset (Wenzel ym. 2008). Esimerkkejä löytyy vaikkapa eurooppalaisista kansallisvaltioista, joissa kansallinen identiteetti on rakentunut pitkälti enemmistöryhmän etnisen identiteetin varaan. Esimerkiksi Suomessa etniset suomalaiset nähdään tyypillisempinä suomalaisen yhteiskunnan jäseninä kuin etnisten vähemmistöryhmien edustajat, vaikka he olisivat syntyneetkin Suomessa (Haikkola 2012, 21–23; Horsti 2005, 201). Tällöin suhtautuminen ”epätyypillisempinä” pidettyihin yhteiskunnan jäseniin on kielteisempää kuin suhtautuminen ”tyypillisempiin meikäläisiin”.

Tyypillisyys ei kuitenkaan ole ainoa ryhmäkuuluvuuden kriteeri. Viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että kansalliset vähemmistöt (Tseung-Wong & Verkuyten 2010) ja maahanmuuttajat (Verkuyten ym. 2014) voidaan nähdä myös kokonaisuuden välttämättöminä osina, kuin palapelin paloina, joita ilman kokonaiskuva ei muodostuisi. Verkuytenin ja kumppanien (2014) hollantilaistutkimuksen mukaan maahanmuuttajien näkeminen yhteiskunnan korvaamattomana osana on yhteydessä koettuun yhteenkuuluvuuden tunteeseen sekä vähemmän nurkkakuntaisiin ajatuksiin oman ryhmän asemasta toisten kulttuurien joukossa. Tätä kautta näkemys maahanmuuttajien korvaamattomuudesta heijastuu myönteisempinä asenteina heitä kohtaan sekä valmiutena tukea heidän tasavertaisia kulttuurisia oikeuksiaan (Verkuyten ym. 2014; ks. myös Guerra ym. 2015). Ryhmän koettua korvaamattomuutta (*perceived group indispensability*) on kuitenkin tutkittu maailmalla vasta vähän, ja kaikki tähänastiset tutkimukset on toteutettu maissa, joissa kulttuurista moninaisuutta on ollut Suomea huomattavasti pidempään tai laajamittaisemmin (Hollanti, Malesia, Mauritius, Portugali, USA). Tutkimme siis tietääksemme nyt ensimmäistä kertaa sitä, onko kulttuurisen moninaisuuden odotettu kasvu yhteydessä maahanmuuttajien koettuun korvaamattomuuteen suomalaisen yhteiskunnan kannalta.

Tutkimuskysymykset

Tässä artikkelissa tarkastelemme sitä, ovatko nuorten arviot kulttuurisen moninaisuuden kasvusta yhteydessä heidän suhtautumiseensa maahanmuuttajiin ja suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuuteen. Tarkemmat tutkimuskysymyksemme ovat seuraavat:

Onko kulttuurisen moninaisuuden odotettu kasvu seuraavien kymmenen vuoden aikana yhteydessä

1. kielteisiin tai myönteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan?
2. koettuihin uhkiin Suomen tulevan turvallisuuden kannalta?
3. koettuihin hyötyihin suomalaisen kulttuurin rikastuttamisen kannalta?
4. koettuun ulkomaisen työvoiman tarpeeseen Suomen työelämän kannalta?
5. maahanmuuttajien koettuun korvaamattomuuteen suomalaisen yhteiskunnan kannalta?

Kuvailevan tiedon saamiseksi tarkastelemme myös demografisten taustatekijöiden, asuinympäristön kulttuurisen moninaisuuden ja ryhmien välisten kontaktin yhteyksiä kulttuurisen moninaisuuden odotettuun kasvuun ja asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan (vrt. esim. Jaakkola 2009; Myllyniemi 2014).

Tutkimillamme ryhmäsuhteita kuvaavilla muuttujilla on keskenään monimutkaisia kausaalisuhteita: esimerkiksi miellyttävät kokemukset kontaktista maahanmuuttajien kanssa voivat ennustaa valtaväestön myönteisiä asenteita maahanmuuttajia kohtaan, mutta myös asenteet ennustavat kontaktikokemusten laatua (Binder ym. 2009). Tämänkaltaisten yhteyksien testaaminen poikkileikkausaineistossa ei tuottaisi uutta tietoa. Vaikka kausaaliyhteyksiin pohjaavien hypoteesien teoriapohjainen muodostaminen olisi joiltain osin mahdollista, muuttujien välisten yhteyksien monimutkaisuuden, poikkileikkausasetelman ja Nuorisobarometrin vastaajien mahdollisen valikoituneisuuden vuoksi pitäydymme tässä artikkelissa hypoteesien testaamisesta (vrt. Kestilä ym. 2015, 120). Koska tavoitteenamme on kuvailla samanaikaisesti erilaisia reaktioita kulttuurisen moninaisuuden kasvuun eikä kontrolloida toisten muuttujien vaikutusta, valitsemme korrelatiivisen analyysin monimuuttujamenetelmien sijaan. Syy-seuraussuhteiden analyysin sijaan valitsemamme kuvailevampi ote voi sekin antaa mielenkiintoista tietoa suomalaisnuorten näkemyksistä Suomen tulevaisuudesta maahanmuuttomaana.

Aineisto ja muuttujat

Tutkimuksen keskiössä oli suhtautuminen odotettuun kulttuurisen moninaisuuden kasvuun etno-kulttuurisen enemmistön näkökulmasta. Vastaajajoukkoa rajatessa pyrimme tiedostamaan sen lomaketutkimuksille tyypillisen ongelmakohdan, että kysymyksenasettelut saattavat korostaa ryhmärajoja ja asettaa maahanmuuttajataustan vastakohdaksi suomalaisuudelle (Myllyniemi 2014, 7, 24; ks. myös Harinen & Kivijärvi 2010, 158). Siksi perustimme rajauksen sekä Suomen kansalaisuuteen että tutkimukseen osallistuneiden omaan näkemykseen siitä, kokevatko he edustavansa jotain etnistä vähemmistöryhmää. Valitsimme siis tarkasteluun Nuorisobarometri 2016 -aineistosta (n=1901) ne Suomen kansalaiset (98 % kaikista vastaajista), jotka eivät raportoineet kuuluvansa etniseen vähemmistöön (92 % kyselyyn vastanneista Suomen kansalaisista). Näin ollen analyyseissamme käytetty otoskoko oli 1700 vastaajaa.

Vastaajien keski-ikä oli 22,3 vuotta (keskihajonta 4,2 vuotta), ja vastaajista 48 prosenttia oli naisia ja 52 prosenttia miehiä. Mitä tulee koulutustaustaan, suurimmalla osalla vastaajista oli toisen asteen tutkinto: 34,6 prosentilla yliopppilastutkinto ja 34,1 prosentilla ammatillinen tutkinto. Vajaalla kolmanneksella vastaajista oli korkeakoulututkinto: 16,1 prosentilla yliopistotutkinto ja 15,2 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto. Lopuilla vastaajista oli jokin muu koulutustausta, tai he olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen koulutustaustasta. Osana taustatietoja tarkastelimme myös sitä, kuinka paljon eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä nuoret arvioivat asuvan omassa naapurustossaan ja kuinka paljon he ovat arkielämässään tekemisissä eri kulttuuritaustoja edustavien ihmisten kanssa. Molempiin näistä kysymyksistä vastattiin asteikolla 1 (ei lainkaan) – 4 (paljon). Sekä kulttuurista moninaisuutta että kontakteja

toisiin kulttuuriryhmiin arvioitiin olevan keskimäärin jonkin verran (ks. taulukko 1), mutta molempien muuttujien melko suuret hajonnat ilmentänevät eroja muun muassa asuinalueiden välillä.

Arviota kulttuurisen moninaisuuden kasvusta tulevaisuudessa tiedusteltiin kysymyksellä, joka oli osa kysymyspatteria teemalla ”Kuinka todennäköisenä pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa? (aikajänne 10 vuotta)”. Samaan kysymyspatteriin kuului myös muuttuja, jonka avulla tarkasteltiin koettuja turvallisuusuhkia: nuorelta kysyttiin, kuinka todennäköisenä hän pitää sitä, että Suomi on tulevaisuudessa turvallisempi (tai turvattomampi) paikka elää. Lomakkeessa ei kysytty varsinaisesti maahanmuuttoon liittyvistä uhan kokemuksista, mutta pyrimme tämän tulevaisuuden elinympäristön turvallisuutta kartoittavan kysymyksen avulla arvioimaan sitä, onko kulttuurisen moninaisuuden kasvun todennäköisyys yhteydessä tulevaisuuden Suomen turvallisuuden tai turvattomuuden todennäköisyyteen. Molempiin näihin kysymyksiin vastattiin asteikolla 1 (erittäin epätodennäköistä) – 5 (erittäin todennäköistä).

Kyselylomakkeessa oli myös oma kysymyspatteri erilaisia maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin liittyviä väittämiä. Osa kysymyksistä kartoitti nuorten omia suhtautumistapoja ja osa taas sitä, miten nuoret arvioivat muiden suhtautumistapoja ja yhteiskunnan yleistä asenneilmapiiriä (ks. Myllyniemi 2014, 81). Valitsimme nuorten omia asemia koskevista väittämistä teoreettisin perustein kahdeksan osiota (ks. taulukko 1), joiden nähtiin kartoittavan maahanmuuton kannatusta tai vastustusta (osio 1, vrt. Ward & Masgoret 2008), sosiaalista etäisyyttä eli suhteiden toivottua läheisyyttä maahanmuuttajiin (osiot 2 ja 3, vrt. Bourhis & Dayan 2004; Parrillo & Donoghue 2005), sisäryhmää suosivaa vääristymää (osiot 4, 7 ja 8, vrt. Brewer 1999), sekä ”moraalisen universumin” laajuutta eli sitä, nähdäänkö maahanmuuttajien olevan oikeutettuja kaikkeen siihen hyvään mihin oman ryhmän jäsenetkin (osiot 5 ja 6, vrt. Schwartz 2007). Kaikkiin näihin kysymyksiin vastattiin asteikolla 1 (täysin eri mieltä) – 5 (täysin samaa mieltä). Kielteisessä muodossa olleet osiot käännettiin niin, että osioista muodostetun summamuuttujan suuremmat arvot ilmaisivat myönteisempiä asenteita. Varmistaaksemme, että osioista on mahdollista muodostaa paitsi teoreettisesti, myös empiirisesti mielekäs summamuuttuja, testasimme pääkomponenttianalyysin avulla, että kaikki valitut osiot latautuivat samalle komponentille. Totesimme komponentin selitysosuuden olevan 41,09 prosenttia (ks. taulukko 1). Osioiden 2, 3 ja 8 kommunaliteetit jäivät melko mataliksi, mutta yli .20 kommunaliteetit voidaan katsoa riittäviksi (Child 2006). Muodostetun summamuuttajan reliabiliteetti oli hyvä, $\alpha = .78$.

Maahanmuutosta seuraavia koettuja hyötyjä kulttuurin kannalta tarkasteltiin väittämällä

TAULUKKO 1. PÄÄKOMPONENTTIANALYYSI ASENTEISTA MAAHANMUUTTAJIA KOHTAAN

Osio	Lataus	Kommunaliteetti
1. Olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia.	.78	.61
2. Minulla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä.	.51	.26
3. En voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisokseni (käännetty).	.54	.29
4. Jos olisin työnantaja, valitsisin kahdesta yhtä pätevästä työnhakijasta syntyperäisen suomalaisen (käännetty).	.68	.46
5. Suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia.	.68	.46
6. Yhteiskunnan maksamat tuet kuuluvat ensi sijassa suomalaisille, eivät ulkomaalaisille (käännetty).	.71	.50
7. Minulle on tärkeää, että ystäväni ovat syntyneet Suomessa (käännetty).	.67	.45
8. Ystäväni ihonvärillä ei ole minulle mitään väliä.	.50	.25
Ominaisarvo	3.29	
Selitysosuus (%)	41.09	

”Ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria”. Kysymykseen vastattiin asteikolla 1 (täysin eri mieltä) – 5 (täysin samaa mieltä). Koettua ulkomaalaisen työvoiman tarvetta puolestaan tarkasteltiin väittämällä ”Suomalainen työelämä tarvitsee lisää ulkomaalaisia työntekijöitä” (1 = täysin eri mieltä – 4 = täysin samaa mieltä). Maahanmuuttajien koettua korvaamattomuutta tarkasteltiin väittämällä ”Maahanmuuttajat ovat korvaamaton ja tarpeellinen osa suomalaista yhteiskuntaa”. Tähän kysymykseen vastattiin asteikolla 1 (täysin eri mieltä) – 5 (täysin samaa mieltä).

Tulokset

Taulukossa 2 esitetään sekä taustamuuttujien että tutkimuskysymystemme kannalta kiinnostavien muuttujien kuvailevat tilastolliset tunnusluvut ja korrelaatiot. Tutkimuksen keskiössä oli arvio kulttuurisen moninaisuuden kasvusta, ja keskimäärin nuoret pitivät sitä melko todennäköisenä. Suomea pidettiin tulevaisuudessa melko turvallisena maana elää, vaikka vastauksissa tähän kysymykseen hajonta olikin melko suurta. Verratessa näiden kahden tulevaisuuteen suuntautuvan arvion keskiarvoja havaittiin, että kulttuurisen moninaisuuden kasvua pidettiin jonkin verran todennäköisempänä kuin sitä, että Suomi olisi tulevaisuudessa turvallisempi paikka elää ($t(1688) = 32.29$, $p < .001$). Maahanmuuttajiin asennoiduttiin keskimäärin myönteisesti. Maahanmuutosta koettiin seuraavan jonkin verran kulttuurisia hyötyjä, ja myös ulkomaalaiselle työvoimalle nähtiin jonkin verran tarvetta. On huomattava, että kaikissa näissä muuttujissa vastaukset olivat melko lähellä skaalojen neutraaleja keskikohtia. Myös maahanmuuttajien koetun korvaamattomuuden keskiarvo sijoittui tarkalleen skaalan keskikohtaan. Siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan tutkimuskysymystemme kannalta keskeisiä yhteyksiä.

Ne vastaajat, jotka arvioivat kulttuurisen moninaisuuden kasvun muita todennäköisemmäksi, olivat hieman todennäköisemmin tyttöjä kuin poikia ja hieman korkeammin koulutettuja. Heillä oli muita myönteisemmät asenteet maahanmuuttajia kohtaan, ja he havaitsivat enemmän kulttuurista moninaisuutta elinympäristössään ja olivat enemmän tekemisissä toisten kulttuuriryhmien jäsenten kanssa. He myös kokivat enemmän maahanmuutosta seuraavia kulttuurisia hyötyjä ja näkivät suuremman tarpeen ulkomaiselle työvoimalle ja kokivat maahanmuuttajat korvaamattomampana osana suomalaista yhteiskuntaa.

Yhteyksien tulkinnan kannalta on syytä ottaa huomioon aineiston koko, sillä näin suuressa aineistossa pienetkin, jopa nollaa lähellä olevat yhteydet ovat tilastollisesti merkitseviä. On siis tärkeää kiinnittää huomiota korrelaatioiden voimakkuuksiin. Taustamuuttujien sekä tulevaisuuden Suomen turvallisuuden korrelaatiot kulttuurisen moninaisuuden arvioidun kasvun kanssa olivat hyvin heikkoja, vaikka näin suuressa aineistossa yhteydet olivatkin tilastollisesti merkitseviä. Esimerkiksi iän korrelaatio moninaisuuden arvioituun kasvuun oli lähellä nollaa, eikä sitä siksi ole mielekästä tulkita. On myös huomattava, että kulttuurisen moninaisuuden oletetun kasvun yhteys asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan oli positiivinen, muttei kovin voimakas. Kuten aluksi totesimme, kulttuurisen moninaisuuden kasvun pitäminen todennäköisenä ei heijasta suoraviivaisesti maahanmuuttajiin suhtautumisen myönteisyyttä tai kielteisyyttä, joten kokonaiskuvan saamiseksi on hyödyllistä tarkastella asenteiden lisäksi myös muita reaktioita, kuten koettuja turvallisuusuhkia tai hyötyjä. Näiden kuvailevien analyysien perusteella näyttää kootusti siltä, että ne vastaajat, jotka pitävät kulttuurisen moninaisuuden kasvua tulevaisuudessa todennäköisenä, suhtautuvat myönteisesti maahanmuuttoon liittyviin ilmiöihin eivätkä koe Suomen muuttuvan tulevaisuudessa turvattomammaksi maaksi elää.

Tutkimuksen toissijaisena kiinnostuksenkohteena tarkastelimme nuorten asennoitumista maahanmuuttoon. Kuten viimeaikaisissa Nuorisobarometri-tutkimuksissa (ks. Myllyniemi 2014), myös tässä aineistossa asenteet maahanmuuttajia kohtaan olivat melko myönteisiä, ja

kontakteja oli onnistuttu luomaan yli etnisten ryhmärajojen. Myönteisimmät asenteet maahanmuuttajia kohtaan oli tytöillä ja korkeammin koulutetuilla; niillä jotka havaitsivat enemmän kulttuurista moninaisuutta elinympäristössään ja olivat enemmän tekemisissä toisten kulttuuriryhmien jäsenten kanssa; niillä jotka kokivat kulttuurisen moninaisuuden kasvun ja turvallisuuden lisääntymisen todennäköisempänä; niillä jotka kokivat enemmän kulttuurisia hyötyjä ja taloudellista tarvetta ulkomaalaiselle työvoimalle; sekä niillä jotka kokivat maahanmuuttajat korvaamattomampana osana suomalaista yhteiskuntaa.

Jälleen on todettava, että erityisesti ikään, sukupuoleen ja Suomen tulevaan turvallisuuteen tai turvattomuuteen liittyvät korrelaatiot olivat hyvin heikkoja. Iällä ei käytännössä ollut merkitystä asenteiden kannalta, minkä voisi nähdä olevan ristiriidassa esimerkiksi Jaakkolan (2009) valtakunnallisen asennetutkimuksen kanssa, joka osoitti nuorempien suhtautuvan maahanmuuttoon vanhempia ikäryhmiä myönteisemmin. Täytyy kuitenkin muistaa, että tähän kyselyyn vastanneet olivat kaikki nuoria: ikäerot olivat siis pieniä. Miehet ja vähemmän koulutetut suhtautuivat maahanmuuttajiin hieman naisia ja korkeammin koulutettuja kielteisemmin (ks. myös Jaakkola 2009), mutta yhteydet olivat heikkoja. Aiempien tutkimusten kanssa linjassa oli myös se tulos, että mitä enemmän kulttuurista moninaisuutta nuoret arvioivat elinympäristössään olevan ja mitä enemmän he olivat arjessaan tekemisissä eri kulttuuritaustoja edustavien ihmisten kanssa, sitä myönteisemmin he maahanmuuttajiin suhtautuivat (ks. myös Jaakkola 2009; Jasinskaja-Lahti ym. 2011; Myllyniemi 2014).

Yhteenveto ja pohdintaa

Tässä artikkelissa tarkastelimme sitä, ovatko nuorten arviot kulttuurisen moninaisuuden kasvusta yhteydessä heidän suhtautumiseensa maahanmuuttajiin ja suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurisuuteen. Tarkempia tutkimuskysymyksiä olivat: onko kulttuurisen moninaisuuden odotettu kasvu seuraavien kymmenen vuoden aikana yhteydessä kielteisiin tai myönteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan, koettuun arvioon tulevaisuuden Suomen turvallisuudesta elinympäristönä, koettuihin kulttuurisiin hyötyihin, koettuun ulkomaisen työvoiman tarpeeseen ja maahanmuuttajien koettuun korvaamattomuuteen suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Kuvailevat analyysimme tuottivat kiinnostavaa uutta tietoa, vaikka osa tutkituista yhteyksistä olikin melko heikkoja. Tulokset osoittivat, että kulttuurisen moninaisuuden arvioitu kasvu ei odotetusti heijastunut kovinkaan voimakkaasti asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan, mutta yhteys oli kuitenkin positiivinen: odotettu moninaisuuden kasvu oli yhteydessä myönteisempiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan. Mitä tulee arvioon Suomen turvallisuudesta tulevaisuudessa, emme löytäneet viitteitä siitä, että kulttuurisen moninaisuuden odotettu kasvu olisi yhteydessä kokemukseen Suomen muuttumisesta turvallisemmaksi tai turvattomammaksi paikaksi elää. Arvio kulttuurisen moninaisuuden kasvusta tulevaisuudessa oli sen sijaan yhteydessä moniin positiivisiin indikaattoreihin: maahanmuuton koettuihin kulttuurisiin hyötyihin, ulkomaisen työvoiman koettuun tarpeellisuuteen sekä maahanmuuttajien koettuun korvaamattomuuteen yhteiskuntamme kannalta. Toisin sanoen ne tutkimukseen osallistuneet suomalaisenemmistöön kuuluvat nuoret, jotka arvioivat kulttuurisen moninaisuuden lisääntyvän tulevaisuudessa, näkivät maahanmuuttoon liittyvän monia myönteisiä asioita.

Tulevaisuuteen suuntautuvien arvioiden merkitystä kulttuuristen ryhmäsuhteiden kannalta on toistaiseksi tutkittu huomattavasti vähemmän kuin sitä, miten ryhmäsuhteiden menneisyys vaikuttaa kulttuurien kohtaamiseen tällä hetkellä. Esimerkiksi Smeekes ja Verkuyten (2015, 192) ovat kuitenkin todenneet, että ihmisten käsitykset menneisyydestä vaikuttavat paitsi siihen, miten näemme oman kansallisen tai kulttuurisen ryhmämme, myös siihen, miten suhtaudumme yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin.

TAULUKKO 2. MUUTTUJIEN KESKIARVOT, KESKIHAJONNAT JA KORRELAATIOT (PEARSONIN R)

	Ka (Kh)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Ikä	22.30 (4.23)	-	.011	-.294**	.173**	.089**	.053**	.053**	-.189**	.050*	-.017	-.011
2. Sukupuoli	-		-	.141**	-.027	-.093**	-.198**	-.117**	.028	-.183**	-.166**	-.253**
3. Koulutustausta	-			-	-.115**	-.160**	-.347**	-.190**	.038	-.301**	-.335**	-.311**
4. Arvio moninaisuudesta asuinalueella	2.42 (.90)				-	.300**	.270**	.124**	-.028	.193**	.173**	.216**
5. Kontaktit toisiin kulttuuriryhmiin	2.69 (.86)					-	.366**	.127**	-.058*	.221**	.198**	.249**
6. Asenteet maahanmuuttajia kohtaan	3.54 (.74)						-	.238**	.153**	.594**	.531**	.681**
7. Arvioitu todennäköisyys: moninaisuus lisääntyy	4.05 (.80)							-	.056*	.265**	.202**	.218**
8. Arvioitu todennäköisyys: Suomesta tulee turvallisempi	3.06 (1.03)								-	.131**	.201**	.212**
9. Koetut kulttuuriset hyödyt	3.59 (1.06)									-	.451**	.585**
10. Koetut työvoimatarpeet	2.31 (.90)										-	.568**
11. Maahanmuuttajien koettu korvaamattomuus	3.05 (1.12)											-

* p < .05, ** p < .01

Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta vaikuttaa siltä, että kulttuurisen moninaisuuden kasvu tulevaisuudessa ei herätä ainakaan suomalaisnuorten enemmistössä pelkoa elinympäristön muuttumisesta turvattomammaksi, ja he näkevät maahanmuutosta olevan monenlaisia hyviä seurauksia yhteiskunnallemme. Onkin tärkeää muistaa, että kulttuurisen moninaisuuden lisääntymisen ei tarvitse väistämättä tarkoittaa sitä, että suomalaisuus olisi uhattuna. Kulttuurinen jatkuvuus ei tarkoita vain pysähtyneisyyttä, vaan se voi muotoutua myös vaiheista ja käännekohdista, joiden kautta kulttuuri saa uudenlaisia elementtejä ja kasvaa maailman muutoksen mukana (Guerra ym. 2015; Smeekes & Verkuyten 2015).

Harinen ja Kivijärvi (2010, 166) kysyvät nuorten kansallista lojaalisuutta käsittelevän artikkelinsa loppupohdinnassa, ”miten käy maailman muuttumisen, jos ja kun nuori sukupolvi sitoutuu pitkälti samoihin kansallisiin arvoihin kuin vanhempansakin? Muuttuuko kansallisvaltioideologian sävyttämä asennemaailma sittenkään monikulttuurista nuoruutta elävien kansalaisten myötä?” Tämän tutkimuksemme perusteella syytä liialliseen pessimismiin ei ole. Voikin olla, että tutkimamme nuoret ovat vanhempia ikäluokkia vapaampia nostalgian painolastista – ajatuksista, että ”kulttuurisesti yhdenmukaisessa Suomessa kaikki oli paremmin” – ja odottavat siksi avoimemmin, mitä hyvää kasvavasta maahanmuutosta voi seurata. Esimerkiksi Haikkola (2013) on todennut hiljattain, että vaikka useat tutkimukset ovat osoittaneet, miten hankalaa maahanmuuttajataustaisen on ”alkaa suomalaiseksi”, maahanmuuttajataustaiset nuoret osaavat myös haastaa perinteisiä ryhmäjäsenyyksiä ja niihin lyötyjä leimoja. Ulkomaalaisuus voikin Haikkolan (2013) mukaan olla myös uusi suomalaisen yhteiskunnan monimuotoistumiseen liittyvä identiteetti (ks. myös Haikkola 2012). Nämä myönteiset viestit eivät kuitenkaan

vapauta aikuisia vastuusta nuorten asennekasvatuksesta. Kotimaisten ja kansainvälisten tutkimusten mukaan sosiaaliset normit toisten kulttuurien edustajiin suhtautumisesta vaikuttavat nuorten omiin asenteisiin yhtä paljon tai jopa enemmän kuin heidän omat kokemuksensa kulttuurien kohtaamisesta (ks. Mähönen 2011). Mikäli tavoitteena on kääntää kasvava kulttuurinen moninaisuus voimavaraksi, talkoisiin tarvitaan niin nuoria kuin aikuisiakin, kaikista kulttuurisista ryhmistä.

Lopuksi on syytä käsitellä myös tutkimuksemme rajoitteita sekä tarpeita jatkotutkimuksille. Ensiksi on muistettava, että poikkileikkausaineistosta löydettyjen korrelaatioiden perusteella ei voi tehdä päätelmiä syy-seuraussuhteista. Tässä artikkelissa käsittelimme muuttujia, joiden ajateltiin teoreettisin perustein heijastavan nuorten reaktioita kasvavaan maahanmuuttoon, mutta on myös mahdollista, että esimerkiksi maahanmuuttoon myönteisesti suhtautuvat odottavat moninaisuuden kasvavan voimakkaammin kuin ne vastaajat, jotka suhtautuvat maahanmuuttoon hyvin skeptisesti. Tutkimusasetelmamme perustui kuitenkin aiempiin tutkimuksiin kasvavan maahanmuuton seurauksista, joissa esimerkiksi asenteita on tutkittu nimenomaan reaktioina kasvavaan maahanmuuttoon (esim. Schlueter & Scheepers 2010; Wagner ym. 2006).

Toiseksi on huomioitava, että kysyttäessä kulttuurisen moninaisuuden kasvusta nuorille ei täsmennetty, mitä moninaisuudella tarkasti ottaen tarkoitetaan. Kuten johdannossa totesimme, kulttuurisen moninaisuuden voi määritellä laajasti tai suppeasti: mikäli osa nuorista on liittänyt monimuotoisuuteen myös esimerkiksi sukupuolen tai vammaisuuden, se voi osin selittää heikkoja yhteyksiä asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan. Usein kulttuurinen monimuotoisuus kuitenkin liitetään juuri etno-kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Käsitteisiin ja muuttujiin liittyen on myös muistettava, että tutkituilla muuttujilla on keskenään monimutkaisia suhteita ja eri tutkimusperinteissä kyseisiä muuttujia on käytetty hieman eri tavoin. Esimerkiksi Staerklén (2005) tutkimuksessa monet oman tutkimuksemme muuttujia muistuttavat tekijät (esim. subjektiiviset arviot maahanmuuttajien mukanaan tuomista uusista ideoista sekä taloudellisista hyödyistä ja haitoista) oli niputettu muukalaispelon, ksenofobian, mittaamiseen. Tutkimusasetelmamme perustui kuitenkin laajaan, johdantokappaleessa esiteltyyn tutkimuskirjallisuuteen, jossa käyttämämme muuttujat on erotettu toisistaan sekä teoreettisesti että empiirisesti.

Kolmanneksi on todettava, että Nuorisobarometrin kyselylomakkeessa tarkasteltiin hyvin monenlaisia asioita, joten mukaan mahtui vain hyvin tiiviitä kysymyspattereita kullekin kiinnostuksen kohteena olleelle asialle. Näin ollen analyyseissamme käytettyjä muuttujia oli kysytty pääosin yhden kysymyksen tai väittämän avulla. Koska erityisesti maahanmuuttajien koettu korvaamattomuus yhteiskunnan kannalta on Suomessa uusi tutkimuskohde, sitä olisi kiinnostavaa tutkia jatkossa monipuolisempien väittämien avulla. Tällöin olisi mahdollista keskittyä erikseen maahanmuuttajien välineelliseen korvaamattomuuteen (ovatko maahanmuuttajat korvaamattomia aikaan saamiensa hyötyjen kautta) ja korvaamattomuuteen suomalaisen identiteetin kannalta (ovatko maahanmuuttajat osa meitä). Guerra ja kumppanit (2015) havaitsivat tuoreessa, portugalilaisia nuoria aikuisia koskevassa tutkimuksessaan, että molemmat korvaamattomuuden tyypit olivat yhteydessä myönteisempään suhtautumiseen niin afrikkalais-, brasilialais- kuin ukrainalaistaustaisiakin maahanmuuttajia kohtaan. Kirjoittajat kuitenkin toteavat, että ryhmien välisten suhteiden historia voi vaikuttaa siihen, kuinka korvaamattomana kukin maahanmuuttajaryhmä nähdään, ja minkä vuoksi. Portugalilaistutkijoiden tulokset eivät siis ole suoraan yleistettävissä eri yhteiskunnallisiin konteksteihin. Lisäksi on tärkeää huomioida, että maahanmuuton arvioiminen instrumentaalisesta hyötynäkökulmasta ei välttämättä heijasta myönteistä suhtautumista maahanmuuttajiin, mikäli heidät nähdään vain siedettyinä, mutta hyödyllisinä osina yhteiskuntaa.

Joskus tarve- ja hyötynäkökulmat saattavat heijastaa myös negatiivista riippuvuutta toisesta ryhmästä, kokemusta siitä, ettemme pärjää ilman heitä tai että joudumme kilpailemaan heidän kanssaan (Mähönen ym. 2011). Tällöin tuloksena ovat ristiriitaiset, eivät suinkaan tasaarvoiset ja harmoniset suhteet kulttuuriryhmien välillä (ks. myös Brewer 2000; Mansfield & Pollins 2001).

Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia myös etnisiä vähemmistöryhmiä edustavien nuorten näkemyksiä kulttuurisen moninaisuuden kasvusta ja maahanmuuttajien korvaamattomuudesta suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Aiempi tutkimus on osoittanut maahanmuuttajien koetun korvaamattomuuden ennustavan esimerkiksi maahanmuuttajien halukkuutta integroitua ja olla tekemisissä kansallisen enemmistöryhmän kanssa (ks. Guerra ym. 2015). Kokemus yhteenkuuluvuudesta voi hitsata eri kulttuuriryhmiä yhteen ja olla hyödyllinen sekä enemmistö- että vähemmistöryhmien näkökulmasta. Nuorten tulevaisuudennäkymiä ja yhteiskuntamme tulevaisuutta ajatellen erityisesti toisen maahanmuuttajasukupolven rooli on keskeinen (seurantatutkimusta USA:n kontekstista, ks. Blau & Mackie 2016). Olisikin tärkeää, että erityisesti nuoret maahanmuuttajat voitaisiin nähdä korvaamattomana osana suomalaista yhteiskuntaa ja että he itse myös kokisivat sitä olevansa.

Lähteet

Binder, Jens & Zagefka, Hanna & Brown, Rupert & Funke, Friedrich & Kessler, Thomas & Mummendey, Amelie & Maquil, Annemie & Demoulin, Stephanie & Leyens, Jacques-Philippe (2009) Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three European countries. *Journal of Personality and Social Psychology* 96 (4), 843–856.

Blau, Francine & Mackie, Christopher (2016, toim.) *The economic and fiscal consequences of immigration*. Washington: The National Academies Press.

Bourhis, Richard & Dayan, Joelle (2004) Acculturation orientations towards Israeli Arabs and Jewish immigrants in Israel. *International Journal of Psychology* 39 (2), 118–131.

Brewer, Marilyn (1999) The psychology of prejudice: Ingroup love and outgroup hate? *Journal of Social Issues* 55 (3), 429–444.

Brewer, Marilyn (2000) Superordinate goals versus superordinate identity as bases of intergroup cooperation. Teoksessa Dora Capozza & Rupert Brown (eds) *Social identity processes. Trends in theory and research*. London: Sage, 117–132.

Brylka, Asteria & Mähönen, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga (2015) National identification and attitudes towards Russian immigrants in Finland. Investigating the role of perceived threats and gains. *Scandinavian Journal of Psychology* 56 (6), 670–677.

Celikkol, Göksu & Mähönen, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga (2016) The interplay between objective and subjective ethno-cultural diversity in predicting intergroup relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, DOI: 10.1080/1369183X.2016.1238758.

Child, Dennis (2006) *The Essentials of Factor Analysis*. New York: Bloomsbury Academic.

Cupore (2016) Monikulttuurisuutta ja kulttuuripolitiikkaa koskevaa käsitteitä. http://www.cupore.fi/monikulttuurisuuskasitteet.php (Viitattu 8.12.2016.)

Fasel, Nicole & Green, Eva & Sarrasin, Oriane (2013) Facing cultural diversity. Anti-immigrant attitudes in Europe. *European Psychologist* 18 (4), 253–262.

Gaertner, Samuel & Dovidio, John & Nier, Jason & Banker, Brenda & Ward, Christine & Houlette, Melissa & Loux, Stephenie (2000) The Common Ingroup Identity Model for reducing intergroup bias. Progress and challenges. Teoksessa Dora Capozza & Rupert Brown (eds) *Social identity processes. Trends in theory and research*. Thousand Oaks: Sage, 133–148.

Guerra, Rita & Gaertner, Samuel & António, Raquel & Deegan, Matthew (2015) Do we need them? When immigrant communities are perceived as indispensable to national identity or functioning of the host society. *European Journal of Social Psychology,* 45 (7), 868–879.

Haikkola, Lotta (2012) *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:15. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Haikkola, Lotta (2013) Nuorilla on tasa-arvoistavia strategioita suojautua ulkopuolisuuden kokemuksilta. Etmu-blogi. http://etmu.fi/nuorilla-on-tasa-arvoistavia-strategioita-suojautua-ulkopuolisuuden-kokemuksilta/ (Viitattu 8.12.2016.)

Harinen, Päivi & Kivijärvi, Antti (2010) Kenen joukoissa? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 158–168.

Hewstone, Miles (2015) Consequences of diversity for social cohesion and prejudice. The missing dimension of intergroup contact. *Journal of Social Issues* 71 (2), 417–438.

Homan, Astrid & Greer, Lindred & Jehn, Karen & Koning, Lukas (2010) Believing shapes seeing. The impact of diversity beliefs on the construal of group composition. *Group Processes & Intergroup Relations* 13 (4), 477–493.

Hooghe, Marc & de Vroome, Thomas (2015) The perception of ethnic diversity and anti-immigrant sentiments. A multilevel analysis of local communities in Belgium. *Ethnic and Racial Studies* 38 (1), 38–56.

Horsti, Karina (2005) *Vierauden rajat. Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.

International Organization for Migration (2013) *The world migration report 2013. Migrant well-being and development*. Geneva: International Organization for Migration.

Jaakkola, Magdalena (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Jasinskaja-Lahti, Inga & Mähönen, Tuuli Anna & Liebkind, Karmela (2011) Ingroup norms, intergroup contact and intergroup anxiety as predictors of the outgroup attitudes of majority and minority youth. *International Journal of Intercultural Relations* 35 (3), 346–355.

Kauff, Mathias & Wagner, Ulrich (2012) Valuable therefore not threatening. The influence of diversity beliefs on discrimination against immigrants. *Social Psychological and Personality Science* 3 (6), 714–721.

Kestilä, Laura & Kauppinen, Timo & Karvonen, Sakari (2015) Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta, 117–134.

Mansfield, Edward & Pollins, Brian (2001) The study of interdependence and conflict. Recent advances, open questions, and directions for future research. *Journal of Conflict Resolution* 45 (6), 834–859.

Myllyniemi, Sami (2014, toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto.

Mähönen, Tuuli Anna (2011) *What should I think, How should I feel? The balancing of personal experiences and social norms in the outgroup attitude formation of youth*. Publications of the Department of Social Research 2011:1. Helsinki: University of Helsinki.

Mähönen, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga & Liebkind, Karmela & Finell, Eerika (2011) Perceived importance of contact revisited. Anticipated consequences of intergroup contact for the ingroup as predictors of the explicit and implicit ethnic attitudes

of youth. *Group Processes & Intergroup Relations* 14 (1), 19–30.

Parrillo, Vincent & Donoghue, Christopher (2005) Updating the Bogardus social distance studies. A new national survey. *The Social Science Journal* 42 (2), 257–271.

Putnam, Robert (2007) E pluribus unum. Diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies* 30 (2), 137–174.

Schwartz, Shalom (2007) Universalism values and the inclusiveness of our moral universe. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 38 (6), 711–728.

Schlueter, Elmar & Scheepers, Peer (2010) The relationship between outgroup size and anti-outgroup attitudes. A theoretical synthesis and empirical test of group threat and intergroup contact theory. *Social Science Research* 39, 285–295.

Schneider, Silke (2008) Anti-immigrant attitudes in Europe. Outgroup size and perceived ethnic threat. *European Sociological Review* 24 (1), 53–67.

Semyonov, Moshe & Raijman, Rebeca & Tov, Anat & Schmidt, Peter (2004) Population size, perceived threat, and exclusion. A multiple-indicators analysis of attitudes toward foreigners in Germany. *Social Science Research* 33, 681–701.

Sisäministeriö (2013) *Valtioneuvoston periaatepäätös Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta*. Helsinki: Sisäministeriö.

Smeekes, Anouk & Verkuyten, Maykel (2015) The presence of the past. Identity continuity and group dynamics. *European Review of Social Psychology* 26 (1), 162–202.

Staerklé, Christian (2005) Ethnic minority-majority asymmetry and attitudes towards immigrants across 11 nations. *Psicologia Politica* 30, 7–26.

Tilastokeskus (2015) Vieraskieliset. https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset (Viitattu 8.12.2016.)

Tseung-Wong, Caroline & Verkuyten, Maykel (2010) Intergroup evaluations, group indispensability and prototypicality judgments. A study in Mauritius. *Group Processes & Intergroup Relations*, 13 (5), 621–638.

Verkuyten, Maykel & Martinovic, Borja & Smeekes, Anouk (2014) The multicultural jigsaw puzzle. Category indispensability and acceptance of immigrants' cultural rights. *Personality and Social Psychology Bulletin* 40 (11), 1480–1493.

Vignoles, Vivian (2011) Identity motives. Teoksessa Seth J. Schwartz (ed.) *Handbook of identity theory and research*. New York: Springer, 403–432.

Vornanen, Riitta & Miettinen, Janissa (2010) Nuorten turvattomuus ja epävarmuus vuonna 2010. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 205–220.

Wagner, Ulrich & Christ, Oliver & Pettigrew, Thomas & Stellmacher, Jost & Wolf, Carina (2006) Prejudice and minority proportion. Contact instead of threat effects. *Social Psychology Quarterly* 69 (4), 380–390.

Ward, Colleen & Masgoret, Anne-Marie (2008) Attitudes toward immigrants, immigration, and multiculturalism in New Zealand. A social psychological analysis. *International Migration Review* 42 (1), 227–248.

Wenzel, Michael & Mummendey, Amélie & Waldzus, Sven (2008) Superordinate identities and intergroup conflict. The ingroup projection model. *European Review of Social Psychology* 18 (1), 331–372.

ARTO O. SALONEN & JYRKI KONKKA

KUN TYYTYVÄISYYS RATKAISEE. NUORTEN SUHTAUTUMINEN GLOBAALEIHIN HAASTEISIIN, KÄSITYKSET IHANNEYHTEISKUNNASTA JA TOIVEET OMASTA TULEVAISUUDESTA

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tiivistelmä

Yhteiskuntien kehittymistä on tyypillisesti mitattu viimeiset vuosikymmenet materiaalisen vaurastumisen avulla. Oletuksena on ollut, että talouskasvu takaa kansalaisille hyvinvointia ja hyvän elämän. Tässä tutkimuksessa lähestymme hyvää elämää koskevia kysymyksiä onnellisuusperustaisesti. Tällöin korostuu ihmisen oma arvio omasta elämästään ja siitä, minkälaiset mahdollisuudet hänellä on tulevaisuudessa edistää tai toteuttaa omia arvojaan omasta näkökulmastaan. Luokittelimme tutkimusaineiston – 1901 suomalaista 15–29-vuotiasta nuorta – heidän antamiensa tyytyväisyysarvioiden perusteella eri ryhmiin. Ryhmät muodostuivat kysymyksen ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10” perusteella. Tunnistimme tyytyväisyyteen ja tyytymättömyyteen yhteydessä olevia tekijöitä ei-parametristen testien avulla. Peilasimme tuloksia Ronald Inglehartin (1997), Abraham Maslow’n (1954), Erik Allardtin (1976) ja Shalom Schwartzin (1992) arvoteorioista muodostettuun synteesiin. Tunnistimme 33 tyytyväisyyden vaihteluun tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä olevaa tekijää. Voimakkaimmat kytkökset olivat toiveella muodostaa oma perhe ja saada lapsia sekä omistaa oma asunto. Tyytyväisyys omaa elämää kohtaan oli vain osittain kytköksissä materiaaliseen vaurauteen. Kulttuuriseen moninaisuuteen, ekologiseen kestävyyteen ja yhteiskunnan eheyteen liittyvät arvot ja niiden toteuttaminen omassa elämässä luonnehtivat tyytyväisimpiä nuoria.

Onnellisuusperustainen näkökulma hyvään elämään

Hyvää elämää tavoitellessaan ihmiset yliarvioivat materiaalisten asioiden merkitystä (Diener ym. 2009, 151). Hyvä elämä edellyttää vaurastumisen mukanaan tuomia mahdollisuuksia, mutta myös muita tekijöitä, jotka ovat usein laadullisia ja siksi vaikeasti tunnistettavia ja määriteltäviä. Esimerkiksi miesten itsemurhien määrä lähes tuplaantui vuosien 1950 ja 2000 välillä – ajanjaksona, jolloin ihmiskunta vaurastui ennennäkemättömällä tavalla (WHO 2002). Jos ihmisenä oleminen kaventuu kuluttajakansalaisuudeksi, itsensä kunnioittamisen, rakastetuksi tulemisen, ilon ja yhteenkuuluvuuden tavoittelu saattaa olla haastavaa. Kyky nauttia arkisista myönteisistä tunteista ja kokemuksista heikkenee (Quoidbach ym. 2010; Bartolini 2014; Jackson 2009; Twenge 2000). Henkisten arvojen jäädessä materiaalisten asioiden alle on uhkana elämän viihteellistyminen ja ”ajan tappaminen” – ajan kuluttaminen asioihin, jotka eivät lisää elämän merkitykselliseksi kokemista (Harva 1964, 168–170).

Jos elämästä puuttuu tarkoitus ja ihminen epäonnistuu omissa elämäntavoitteissaan tai arvojensa edistämisessä, objektiivisesti ajateltuna hyvätkään olosuhdetekijät eivät välttämättä pysty tuomaan sellaista elämän rikkautta, joka kannattelisi arkea. Olosuhteet ovat kuitenkin oleellinen osa hyvää elämää. Huomattava konsensus vallitsee siitä, että hyvän elämän kannalta oleellisia olosuhdetekijöitä ovat

- elinvoimainen luonto
- rauha ja yhteiskunnallinen vakaus
- ihmisoikeuksien toteutuminen
- ihmisten välinen tasa-arvo
- itsensä kehittämismahdollisuudet
- terveyspalvelujen saatavuus
- sosiaaliturva inhimillisten haasteiden sattuessa kohdalle (Harper & Leicht 2016, myös Diener ym. 2009).

Lähestymme tässä tutkimuksessa hyvää elämää ja hyvinvointia koskevia kysymyksiä onnellisuusperustaisen lähestymistavan näkökulmasta. Korostamme ihmisen omaa arviota elämästään ja siitä, minkälaiset mahdollisuudet hänellä on tulevaisuudessa edistää tai toteuttaa omia arvojaan omasta näkökulmastaan. Pidämme tärkeänä ihmisen auktoriteettia elämänvalintojensa suhteen. Niinpä näkökulmavalintamme taustalla on periaate, jota voisi luonnehtia pragmaattiseksi subjektivismiksi (Haybron & Tiberius 2012).

Onnellisuusperustainen näkökulma täydentää yleisesti käytössä olevien mittareiden – kuten bruttokansantuotteen (BKT) – tuottamaa kuvaa hyvinvoinnista ottamalla yhteiskunnallisessa hyvinvointikeskustelussa ja päätöksenteossa huomioon ihmisten henkilökohtaiset arvostuksen kohteet. Ydinajatuksena on tuottaa hyvinvointitietoa päätöksentekijöiden tarpeisiin kysymällä ihmisiltä itseltään, minkälaisia asioita he elämässään arvostavat ja kuinka hyvin he ovat pärjänneet näiden arvostustensa valossa. Haasteena on se, kuinka nämä usein vaikeasti määriteltävät laadulliset hyvän elämän tekijät saadaan näkyviksi yhteiskunnan edistystä ja kansalaisten hyvän elämän mahdollisuuksia parannettaessa (Jackson ym. 2016; Diener ym. 2009). Tämän tutkimuksen tarkoituksena on auttaa tässä tehtävässä tunnistamalla tyytyväisyyteen ja tyytymättömyyteen liittyviä tekijöitä informanttien omien henkilökohtaisten arviointien perusteella.

Hyvinvoinnin moninaisuus

Lähtökohtainen oletuksemme on, että hyvän elämän kannalta keskeisiä arvoja ja käsitteitä on useita (Hurka 2016 ja 2011; Campbell 2016; Sumner 1996). Hyvinvointi on yksi niistä. Tässä yhteydessä omaksumamme käsityksen mukaan hyvinvointi on subjekti-relatiivinen asia (Sumner 1996; Haybron 2008; Hall & Tiberius 2016). Ihmisillä on persoonallinen auktoriteetti omaa hyvinvointiaan koskevissa kysymyksissä. Peruskysymys on: ”Miten tämä asia hyödyttää minua?” Lisäksi seikka, jota ei voi liikaa painottaa, on se, että hyvinvointi on arvokäsite. Hyvinvointia koskevissa tarkasteluissa on aina kysymys myös tarkastelijan arvostuksista ja niihin liittyvistä valinnoista. Samalla hyvinvoinnilla on myös deskriptiivinen sisältö, hyvinvointia koskevat väittämät voivat pitää tai olla pitämättä paikkansa. Tämän vuoksi hyvinvointi on myös sekakäsite, ja hyvinvoinnin käsitteellinen tarkastelu on jo tämän johdosta keskeisen tärkeää kaikessa hyvinvointitutkimuksessa (Alexandrova 2016; Haybron 2008).

Lyhyt luonnehdinta hyvinvoinnille voisi olla seuraavanlainen: kysymyksessä on onnellisuuden, itsessään hyvän ja välittämisen kollaasi (Kraut 2007, 95; Darwall 2002; Bradley 2015). Tarkastelumme painottaa onnellisuutta (subjektiivista hyvinvointia tyytyväisyytenä omaan elämään), joten on paikallaan sanoa siitä jotakin enemmän.

Hyvinvointitutkimuksen kannalta keskeinen onnellisuuden käsite on arvioiva, evaluatiivinen (Lucas 2016, 403). Sen sijaan pelkkä psyykkistä tilaa kuvaava käsite ei ole tästä näkökulmasta kiinnostava (Haybron 2013 & 2008). Viimeaikaisessa subjektiivista onnellisuutta koskevassa

tutkimuksessa tehdään jako kahteen hyvinvoinnin erilaiseen ulottuvuuteen: 1) hedoniseen hyvinvointiin ja 2) eudaimoniseen hyvinvointiin (Graham 2016, 425; Lucas 2016, 409). Asiaan liittyy paljon käsitteellistä hämmennystä, joka on vaikuttanut myös empiiriseen hyvinvointitutkimukseen. Eri ulottuvuuksien näkökulmasta tarkasteltuna empiiristen tutkimusten tulokset ovat olleet ristiriitaisia: sama asia sekä lisää että vähentää hyvinvointia (tai onnellisuutta). Niinpä esimerkiksi joissakin tilastollisissa kyselytutkimuksissa, kuten British Office for National Statistic -kyselyssä, näitä dimensioita on alettu käsitellä kokonaan erillään (Graham 2016, 436). On myös perusteltua ajatella, että kysymyksessä on kaksi erillistä hyvinvointikäsitettä eikä vain yhden ja saman käsitteen eri ulottuvuudet (Campbell 2016, 408–411).

Hedoninen hyvä, mielihyvä tai nautinto sekä kivun tai kärsimyksen puute, kokemuksellisuus ylipäätään, on kiistatta olennainen hyvän elämän tekijä (Hurka 2011). Sama pätee eudaimoniseen hyvään. Eudaimoninen hyvä tavoittaa oikealla tavalla evaluatiivisen onnellisuuden käsitteen. Se on myös käyttökelpoinen hyvinvointikäsite yhteiskunnallisen kehittämisen kannalta, kun kysymys on vaikkapa eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden ehkäisemisestä ja vähentämisestä sekä omien arvojen mukaisen elämän toteuttamisesta. Hedoninen hyvä voi olla yksi näistä eudaimoniseen hyvään kuuluvista arvoista. Hedoninen ja eudaimoninen hyvä eivät siis käsitteellisen erillisyytensä vuoksi ole toistensa vaihtoehtoja tai toisensa poissulkevia selityksiä, kun tarkastellaan hyvinvointia. Käsitteellinen erillisyys näiden välillä kiteytyy jaossa ”miltä tuntuu” -hyvinvointiin ja ”miten menee” -hyvinvointiin. Hedoninen hyvä tavoittaa kokemuksellisuuden ja fenomenologisen intuition, eudaimoninen hyvä puolestaan painottaa onnistumista, menestymistä ja saavutuksia elämässä (Brown 2016, 9; Haybron 2016, 354).

Onnellisuus, subjektiivinen hyvinvointi (*subjective well-being*, SWB), pyrkii tuomaan esille ihmisen omaa elämää koskevan kokonaisarvion hänen omasta näkökulmastaan. Toisin sanoen pyrkimyksenä on selvittää ihmisen omat tuntemukset ja mielipiteet siitä, kuinka hyvin hänellä elämässä menee. (Kahneman & Krueger 2006.) Subjektiivista hyvinvointia on mahdollista tulkita kahdella vaihtoehtoisella tavalla: 1) onnellisuus on *summum bonum*, ylin hyvä, ja muilla asioilla, kuten esimerkiksi terveydellä, on merkitystä sikäli kuin ne edistävät onnellisuutta, tai 2) onnellisuus on vain yksi arvo muiden joukossa – ihmiset haluavat muutakin elämässään. Oli miten oli, subjektiivisella hyvinvoinnilla on joka tapauksessa merkittävä rooli hyvän elämän ja hyvinvoinnin kannalta.

Yleisin subjektiivisen hyvinvoinnin mittari perustuu ihmisen tyytyväisyyteen omaan elämäänsä, elämäntyytyväisyyteen (*life satisfaction*). Elämäntyytyväisyyttä kartoittavat mittarit tuottavat subjektiivisia arvioita siitä, miten elämässä menee suhteessa erilaisiin hyvinvoinnin tekijöihin. Myönteinen arvio näistä asioista kertoo jotakin arvioijan hyvinvoinnista eli siitä, että hän on saavuttanut elämässään tavoittelemansa asiat tai menestynyt elämässään omien mittapuidensa mukaan (Tiberius 2008, 23). Subjektiivinen hyvinvointi sallii siis ihmisestä ja ympäröivistä olosuhteista riippuvia erilaisia näkemyksiä siitä, mikä tekee elämästä elämisen arvoista (Diener ym. 2009, 34). Esimerkiksi maasait ovat kulttuuristaan ylpeä alkuperäiskansa. He ovat elämäänsä kutakuinkin yhtä tyytyväisiä kuin *Forbes*-lehden listaamat vauraimmat amerikkalaiset tai keskivertoruotsalaiset. Maailman vauraimmat ihmiset tietävät kuuluvansa tällä planeetalla erityiseen joukkoon. He liikkuvat omilla suihkukoneilla ja omistavat useita asuntoja eri puolilla maailmaa. Maasait asuvat lehmänlannasta, mullasta ja ohuista puunrungoista tehdyissä asunnoissa. Heillä ei ole käytössään sähköä tai hanavettä. Juurevaan kulttuuriperinteeseen perustuva elämänmuoto on kuitenkin näihin päiviin saakka turvannut heidän toimeentulonsa, taannut turvaa antavan sosiaalisen verkoston ja välittänyt tietoa sairauksien hoidosta luonnosta saatavien lääkkeiden avulla. (Diener & Seligman 2004; Diener & Biswar-Diener 2008.)

Arvot ovat sellaisia aktiviteetteja, suhteita, päämääriä, tavoitteita, ideaaleja tai periaatteita, joita ihmiset pitävät järkevänä tavoitella tai edistää ja joista he välittävät emotionaalisesti. Arvot ovat normatiivisia – niillä on perusteita antavaa voimaa, ja koska ihminen sitoutuu niihin emotionaalisesti, on hän myös motivoitunut edistämään ja tavoittelemaan niitä. Tämä emotionaalinen kytkös tekee objektiivisesta hyvästä meidän omia arvojamme (Tiberius 2013, 406–408; Raibley 2010). Universaalit arvoteoriat tunnistavat ihmisenä olemiseen liittyviä säännönmukaisuuksia eli jotakin koko ihmislajille tyypillistä. Tällaisia inhimillisen olemassaolon kannalta keskeisiä objektiivisia tekijöitä ovat ihmisen olemus orgaanisena olentona, ihmisten välinen vuorovaikutus sekä ihmisyhteisöjen selviämisen ja hyvinvoinnin edellytykset.

Ronald Inglehart (1977) jaottelee arvot materialistisiksi ja postmaterialistisiksi. Hänen jaottelunsa lähtökohtana on Abraham Maslow'n (1954) tarvehierarkia ja siihen sisältyvä idea aineellisista perustarpeista ja henkisistä tarpeista, kuten riippumattomuudesta, itseilmaisusta ja itsensä toteuttamisesta. Maslow'n ajattelussa täyteen ihmisyyteen siirrytään silloin, kun tavoitellaan yhteisen hyvän edistämistä, eudaimonista hyvinvointia. Niin ikään Erik Allardtin (1976) tapa jäsentää arvoja voidaan pelkistää kahteen luokkaan: aineelliseen elintasoon (*having*) ja aineettomaan elämänlaatuun (*loving & being*). Myös Shalom Schwartzin (1992) teoria on jäsennettävissä kaksiulotteiseksi arvosysteemiksi, jonka yhtenä äärenä on olemassa olevan säilyttäminen ja suojeleminen ja toisena äärenä muutos ja kehittyminen. Nimeämme tässä yhteydessä teollisen ajan yhteiskunnalle tyypillistä hyvinvointiajattelua edustavan arvoulottuvuuden säilyttämiseksi ja suorituskeskeisyydeksi ja jälkiteolliselle globalisoituneelle yhteiskunnalle tyypillisen arvoulottuvuuden puolestaan universalismiksi ja muutosalttiudeksi (taulukko 1).

Säilyttäminen on perinteiden, yhdenmukaisuuden ja turvallisuuden vaalimista. Siinä mukaudutaan ympäröivän yhteiskunnan käyttäytymisnormeihin, jotka pitävät yllä jatkuvuutta. Perinteiden arvostaminen tarkoittaa ympäristön tapojen ja aatteiden hyväksymistä ja niihin sitoutumista. Yhdenmukaisuutta tavoiteltaessa pyrkimyksenä on välttää tekoja, mieltymyksiä ja mielijohteita, jotka voisivat häiritä tai vahingoittaa muita tai rikkoa sosiaalisia odotuksia tai normeja. Turvallisuus muodostuu harmoniasta, muuttumattomuudesta ja jatkuvuudesta niin yhteiskunnan, ihmissuhteiden kuin yksilönkin tasolla. (Schwartz ym. 2012, 667; Cieciuch ym. 2014, 766.)

TAULUKKO 1. ARVOT KAKSIULOTTEISESSA TARKASTELUSSA. SÄILYTTÄMINEN JA SUORITUSKESKEISYYS EDUSTAVAT TEOLLISEN AJAN YHTEISKUNNAN HYVINVOINTIAJATTELUA, UNIVERSALISMI JA ALTTIUS MUUTOKSILLE TAAS JÄLKITEOLLISEN GLOBALISOITUNEEN YHTEISKUNNAN HYVINVOINTIAJATTELUA. SCHWARTZIA (1992), INGLEHARTIA (1977, 1997 & 2008), MASLOW'TA (1954) JA ALLARDTIA (1976) MUKAILLEN.

SÄILYTTÄMINEN JA SUORITUSKESKEISYYS	UNIVERSALISMI JA ALTTIUS MUUTOKSILLE
talouskasvun priorisointi	kokonaisvaltainen elämänlaadun parantaminen
järjestys ja normit, joustamattomuus	joustavat säännöt, tilanne-etiikka
perinteet, rutiinit ja toistot	luova itsensä toteuttaminen ja uudistuminen
yksilökeskeisyys	yhteenkuuluminen, osallisuus
turvallisuushakuisuus, yhdenmukaisuus	erilaisuudesta inspiroituminen, moninaisuus
vaurauden maksimointi ja omistaminen	käyttöoikeus ja saatavuus
suorituskeskeisyys ja ennustettava elämä	elämän merkityksellisyyden ja tarkoituksen tavoittelu
itsekkyys, egoismi	yhteinen hyvä, altruismi
suoriutuminen ja valta	universalismi ja hyväntahtoisuus
ulkoinen motivoituminen	itseohjautuvuus

Suorituskeskeisyys on henkilökohtaisen menestymisen osoittamista suhteessa muihin. Itsen ulkopuolelta ohjautuva käyttäytyminen on kytköksissä muiden hyväksyntään, yhteiskunnan normien täyttämiseen, taloudelliseen menestykseen tai statukseen (Kasser 2014). Myös valtaan liittyvä kysymyksenasettelu tulee lähelle suorituskeskeisyyttä. Pyrkimyksenä on hallita ja kontrolloida muita ihmisiä ja asioita. Auktoriteettiasemaa ja varakkuutta pidetään tavoittelemisen arvoisina asioina. (Schwartz ym. 2012, 666; Cieciuch ym. 2014, 766.)

Universalismi tähtää sekä ihmisten että luonnon hyvinvoinnin merkityksen ymmärtämiseen, arvostamiseen ja suojelemiseen. Ihmistenvälisessä universalismissa vaalitaan loukkaamattomuutta ja luottamusta. Se edellyttää itsestä poikkeavien ihmisten hyväksymistä. Epäitsekkäillä, altruistisilla valinnoilla tavoitellaan kollektiivista hyötyä, jolloin olennaista on elämän edellytysten turvaaminen myös meidän jälkeemme eläville ihmisille. (Schwartz ym. 2012, 667–668; Cieciuch ym. 2014, 766; Gert 2004.) Maapallon resurssien rajallisuuden vuoksi ihmisyhteisön hyvän elämän mahdollisuudet kytkeytyvät yhä tiiviimmin ekologisiin kysymyksiin.[1]

Alttius muutoksille ilmenee nautinnonhaluna, vaihtelunhaluna ja itseohjautuvuutena. Ihminen pyrkii kohti mielihyvää ja aistillisten tarpeiden tyydyttämistä. Hän etsii elämäänsä jännitystä, haasteita ja uusia kokemuksia. Itseohjautuvuus on ajattelun vapautta ja itsenäistä toimintaa: omien valintojen tekemistä, luovuutta ja ympäröivän todellisuuden tutkimista. Se pohjautuu onnistumiskokemuksiin sekä haluun olla itsenäinen suhteessa muihin ihmisiin. (Schwartz ym. 2012, 665–666; Cieciuch ym. 2014, 766.)

Etenemme tutkimuksen empiirisessä toteutuksessa siten, että mittaamme aluksi nuorten arvioimaa tyytyväisyyttä omaan elämäänsä kysymällä ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?” Luokittelemme tutkimusaineiston – 1901 suomalaista 15–29-vuotiasta nuorta – heidän antamiensa tyytyväisyysarvioiden perusteella eri ryhmiin. Tutkimme sen jälkeen tyytyväisyyteen ja tyytymättömyyteen yhteydessä olevia tekijöitä analysoimalla, millaista yhteisvaihtelua näiden ryhmien ja nuorten asenteiden, referenssien ja arvojen välillä on. Kun olemme saaneet selville tyytyväisyyteen kytkeytyvät tekijät, määrittelemme niiden voimakkuuden tyytyväisyyden lähteenä. Peilaamme tuloksiamme Ronald Inglehartin (1997), Abraham Maslow’n (1954), Erik Allardtin (1976) ja Shalom Schwartzin (1992) teorioista muodostettuun arvosynteesiin, joka esitettiin edellä. Tutkimuskysymyksemme ovat:

- Kuinka tyytyväisiä suomalaiset nuoret ovat omaan elämäänsä kouluarvosanalla arvioituna?
- Mitkä tekijät ovat yhteydessä tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen?
  – henkilökohtaiseen elämään liittyvät tulevaisuuden odotukset
  – suomalaiseen yhteiskuntaan liittyvät tulevaisuuden odotukset
  – globaaleihin haasteisiin suhtautuminen
- Kuinka suuri vaikutus tunnistamillamme tekijöillä on nuorten kokonaisvaltaiseen tyytyväisyyteen omaa elämäänsä kohtaan?
- Millaiseksi suomalaisen tyytyväisen nuoren voisi kuvailla universaaleihin arvoteorioihin peilattaessa?

15–29-vuotiaat suomalaiset nuoret tutkimuksen kohteena

15–29-vuotiaista koostuva tutkimusaineisto (n=1901) kerättiin kevään ja kesän 2016 aikana puhelinhaastattelujen avulla. Analyysimme kohteena olevissa kyselylomakkeen 64 kysymyksessä käsiteltiin omaan elämään tyytyväisyyden kokonaisvaltaisen arviointiosion lisäksi oman elämän tulevaisuuden odotuksia, käsityksiä ihanneyhteiskunnasta ja suhtautumista globaaleihin haasteisiin. Kysymykset kartoittivat eudaimonista hyvää ja subjektiivisia arvostuksia. Ainoa objektiivisuuteen viittaava termi, jota analyysissa käytämme, on merkityksellisyys, mutta sitäkin

lähestymme arvostamisen tai merkityksen antamisen subjektiivisesta näkökulmasta.

Säilyttämisen ja suorituskeskeisyyden tärkeyteen viittaavia osioita kyselylomakkeessa edustivat esimerkiksi auton omistamisen, korkean koulutustason ja arvostetun yhteiskunnallisen aseman tärkeyttä tiedustelevat kysymykset. Kysymykset, joissa halusimme tietää, kuinka tärkeää jokin vastaajalle on, viittaavat merkityksellisyyteen ja arvoihin. Tulevaisuuden toiveisiin liittyvät kysymykset ilmensivät vastaajan arvoja ja referenssejä. Universalismiin ja muutosalttiuteen kohdistettuja osioita olivat esimerkiksi ihmisten yhdenvertaisuuteen ja kestävään yhteiskuntaan viittaavat osiot sekä käyttäytymisen muutokseen kantaa ottavat väittämät kuten ”Olen vähentänyt kuluttamistani ympäristösyistä”. Ne perustuvat nuorten omaan arvioon itsestään suhteessa ympäröivään todellisuuteen ja ilmentävät asennoitumista. (Liite 1.)

Nuorten ikäjakauma oli tasainen siten, että 15–19-vuotiaita nuoria osallistui tutkimukseen 588 (31 %), 20–24-vuotiaita 658 (35 %) ja 25–29-vuotiaita 654 (34 %). 927 vastaajaa määritteli itsensä naiseksi ja 972 mieheksi. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten taustaan liittyvä alueellinen jakauma on esitetty tämän Nuorisobarometrin tilasto-osuudessa.

Nuoria pyydettiin siis muodostamaan kokonaiskäsitys omasta hyvinvoinnistaan seuraavan kysymyksen avulla: ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?” Heikkoja arvosanoja annettiin vähemmän kuin hyviä. Tämän vuoksi tutkittavista ryhmistä muodostui erikokoiset (taulukko 2) eikä varianssianalyysi ollut luotettava tapa analysoida aineistoa. Varianssianalyysin oletusten täyttyminen aiheutti haasteita myös joissakin kyselyn muissa osioissa, esimerkiksi normaalijakauman osalta. Päädyimme tämän vuoksi Kruskal-Wallisin testiin, joka on tehokas parametriton testi (Kruskal & Wallis 1952). Sitä voidaan käyttää varianssianalyysin sijasta silloin, kun F-testin oletukset, kuten ryhmien samankokoisuus ja symmetrisyys, eivät täyty (Howitt & Cramer 2008, 177; Metsämuuronen 2009, 1115–1126). Testi vertaa ryhmien mediaaneja toisiinsa. Koska tiedossa on, että suurehkossa aineistossa suhteellisen pienetkin korrelaatiot voivat olla tilastollisesti merkitseviä, halusimme toisen kriteerin niille tekijöille, jotka kelpuutimme tyytyväisyyden selittäjiksi. Tyytyväisyyttä selittävän tekijän tuli pystyä muodostamaan muutostrendi ryhmien välillä. Tunnistimme muutostrendit Jonckheere-Terpstran testin avulla (Field 2009, 566–571). Laskut toteutimme SPSS-ohjelmalla.

Määrittelimme tyytyväisyyden ja siihen liittyvien tekijöiden välisen yhteisvaihtelun voimakkuuden kaavalla $r = z / \sqrt{n}$, jossa z on Jonckheera-Terpstran testin standardipiste ja n havaintojen lukumäärä (Field 2009; Metsämuuronen 2009, 1127–1137, myös Howitt & Cramer 2008, 380–381). r on yksinkertainen suhdeluku, joka vaihtelee -1:n ja 1:n välillä. Sen avulla saadaan selville, kuinka paljon yhteistä vaihtelua riippuvalla ja riippumattomalla muuttujalla on (Nummenmaa 2005, 563–564). Jos efekti on itseisarvoltaan noin 0,10 osoittaa se pientä yhteisvaihtelun voimakkuutta. Itseisarvoltaan 0,30:n suuruinen efekti on kohtalainen ja 0,50:n suuri (Cohen 1988).

Nuorten vastauksien keskiarvo kysymykseen ”Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10” oli 8,4. Vuoden 2015 Nuorisobarometrissa keskiarvo oli 8,5 (Myllyniemi 2015, 91). *Forbes*-lehden listaaman 400 vauraimman

TAULUKKO 2. TYYTYVÄISYYDEN ARVIOINTIEN JAKAUTUMINEN

Arviointi	n	%
4	9	0,5
5	26	1,4
6	52	2,7
7	256	13,4
8	727	38,2
9	625	33,0
10	204	10,7
ei osaa sanoa	2	0,1
yhteensä	1901	100

TAULUKKO 3. TILASTOLLISESTI MERKITSEVÄT TYYTYVÄISYYSARVIOINTIEN JA OMAN ELÄMÄN TULEVAISUUDEN ODOTUSTEN VÄLISET YHTEISVAIHTELUT KRUSKAL-WALLISIN JA JONCKHEERA-TERPSTRAN TESTITULOSTEN MUKAAN, HYVINVOINTIVAIKUTUSTEN SUURUUSJÄRJESTYKSESSÄ (SUURIMMASTA PIENIMPÄÄN)

Osio	H	df	J	z	sig.	r
Oma perhe ja lapsia	63,5	6	738319	7,674	p < 0,000	0,18
Asunnon omistaminen	59,3	6	734202	7,204	p < 0,000	0,17
Olet henkisesti tasapainossa	53,1	6	702510	6,430	p < 0,000	0,15
Pysyvä parisuhde	48,1	6	714110	5,917	p < 0,000	0,14
Hyvä fyysinen kunto	23,3	6	699373	4,721	p = 0,001	0,11
Läheisiä ystäviä	31,4	6	678270	4,147	p < 0,000	0,10
Korkea koulutustaso	28,2	6	700025	4,501	p < 0,000	0,10
Auton omistaminen	26,4	6	692362	3,808	p < 0,000	0,09
Arvostettu yhteiskunnallinen asema	24,2	6	693704	3,979	p < 0,000	0,09
Pysyvä työsuhde	23,0	6	688719	3,823	p = 0,001	0,09
Johtava asema	20,9	6	689398	3,649	p = 0,002	0,08
Mahdollisuus olla avuksi muille ihmisille	18,4	6	685515	3,602	p = 0,005	0,08
Korkea elintaso	14,7	6	678179	2,842	p = 0,023	0,07
Ystäväni ihonvärillä ei ole minulle mitään väliä	21,5	6	666178	2,094	p = 0,001	0,05

yhdysvaltalaisen joukosta valitun 100 tutkittavan otoksessa vastaava arvosana oli 8,8, Itä-Afrikan maasailla 8,7 ja ruotsalaisista koostuvalla satunnaisotoksella 8,6. Aikaisempien tutkimusten perusteella kaikkein tyytymättömimpiä elämäänsä ovat kodittomat. Heidän tyytyväisyysarvionsa ovat maasta riippumatta huomattavasti heikompia kuin esimerkiksi slummeissa asuvien arviot (Diener & Seligman 2004, 10; Biswas-Diener ym. 2005).[2]

Saatuamme selville, miten tyytyväisiä suomalaiset nuoret arvioivat olevansa omaan elämäänsä, halusimme tietää, mitkä ovat ne tekijät, joihin tyytyväisyys kytkeytyy. Tutkimme aluksi tyytyväisyyden vaihtelua siten, että selittäjinä olivat taustamuuttujat. Sukupuoli, ikä tai asuinpaikka ei kuitenkaan selittänyt tyytyväisyyden vaihtelua tilastollisesti merkitsevästi. Siirryimme analyysissa etsimään mahdollista yhteisvaihtelua aineiston asennoitumista ja tulevaisuuden toiveita mittaavien osioiden avulla. Analysoimme kokonaisvaltaiseen omaan elämään tyytyväisyyteen liittyvän osion lisäksi kyselyn 63 muuta osiota (liite 1) Kruskal-Wallisin testillä. Saimme selville 33 osiota, jotka selittivät tyytyväisyyden vaihtelua ja joissa tyytyväisyyden vaihtelu eri ryhmien välillä (taulukko 2) muodosti Jonckheere-Terpstran testin avulla tunnistetun trendin. Nämä 33 hyvinvoinnin tekijää siis erottelevat tyytymättömät ja tyytyväiset nuoret toisistaan. Seuraavaksi esittelemme tulokset näiden tunnistamiemme tyytyväisyyden vaihtelua selittävien tekijöiden osalta.

Oman elämän tulevaisuuden odotukset

Ihmisen käyttäytyminen on monimutkaista ja lukuisiin eri tekijöihin kytkeytyvää. Tämän vuoksi vaikutuksen suunta tunnistamiemme tyytyväisyyteen yhteydessä olevien 33 tekijän ja nuorten tyytyväisyyden välillä voi vaihdella tekijästä toiseen. Tunnistamamme tyytyväisyyteen yhteydessä olevat tekijät voivat siis rakentaa kokonaisvaltaista tyytyväisyyttä omaa elämää kohtaan, ja toisaalta tyytyväinen ihminen voi itse vaikuttaa näihin tunnistamiimme tekijöihin. On myös mahdollista, että vaikutuksen suunta voi vaihdella saman tekijän kohdalla ihmisen ajattelun, tahdon tai tunteen muuttuessa. Empiirisen näytön perusteella on kuitenkin syytä olettaa, että tyytyväisyydestä seuraa hyvää. 225 tutkimuksen meta-analyysi osoittaa syy-seu-

raussuhteen suunnan tyytyväisyydestä elämässä pärjäämiseen. Tyytyväisiksi itsensä kokevat menestyvät työssä ja ihmissuhteissa. Myös heidän terveytensä on parempi kuin muilla. (Lyubomirsky ym. 2005.)

Tutkimuksemme nuorten kouluarvosanoilla 4–10 arvioima kokonaistyytyväisyys omaan elämäänsä oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi tai merkitsevästi yhteydessä taulukossa 3 oleviin omaan tulevaisuuteen liittyviin odotuksiin ja asennoitumiseen. Muutostrendi oli yhdensuuntainen kaikissa taulukossa mainituissa osioissa siten, että tulevaisuuden odotusten kasvaessa väittämän suuntaisesti myös tyytyväisyys omaa elämää kohtaa lisääntyi. Efektin koko vaihteli välillä 0,05–0,18 eli tunnistamiemme tekijöiden hyvinvointivaikutukset olivat voimakkuudeltaan pienehköjä (Cohen 1988). Tulokset on esitetty vaikutuksen suuruuden mukaisessa järjestyksessä siten, että efektiltään suurin on ensimmäisenä.

Nuorten tyytyväisyyteen yhteydessä olevista tulevaisuuden odotuksista seitsemän voimakkainta edustaa inhimillisiä perustarpeita. Ne viittaavat lähisuhteisiin, suojaan, terveydestä huolehtimiseen ja itsensä kehittämismahdollisuuksiin. Fyysisten perustarpeiden tyydyttäminen, ihmisen toimintamahdollisuuksien turvaaminen ja ihmiselle luontainen monipuolinen toiminta ovat sellaisia hyvinvoinnin tekijöitä, joita ei voi eettisesti kyseenalaistaa toisin kuin haluihin perustuvia asioita (Alkire 2002, 185; Sen 2009).

Omistamiseen, korkeaan elintasoon ja statukseen liittyvät tekijät, kuten asunnon ja auton omistaminen sekä arvostettu yhteiskunnallinen asema, viittaavat suoriutumiseen ja valtaan. Nämä hyvinvoinnin tekijät kuvailevat nuorten suhdetta ympäröivään todellisuuteen. Ne peilaavat jossain määrin sitä, mitä ympäröivässä yhteiskunnassa pidetään normaalina ja toivottavana. Niissä on läsnä sosiaalisen normin täyttämispyrkimyksiä (Schwartz ym. 2012). Näiden tekijöiden positiivinen yhteys nuorten arvioon tyytyväisyydestäään omaan elämäänsä viittaa siihen, että nuoret saavat materiaalisista elämänpäämääristä voimaa arkeensa. Materiaalisten asioiden valta heidän elämässään ei ole häiritsevän suuri, vaan kyse on ennemminkin sen tavoittelusta, mitä pidetään menestyksen mittana siinä kulttuurissa, jonka osaksi nuorten elämä asettuu. Näin on syytä olettaa siksi, että tyypillisesti ne ihmiset, jotka antavat elämässään paljon painoarvoa tuloille ja tavaroille, ovat tyytymättömiä elämäänsä, heillä on vähän ihmissuhteita ja heidän käsityksensä omasta hyvinvoinnistaan on negatiivinen (Kasser 2014). Statukseen ja imagoon liittyvät asiat voivat muodostua esteeksi henkisempien tarpeiden tyydyttämiselle (Ekström 1996, 80). Materiaa ja valtaa korostavat arvot yhteiskunnassa voivat johtaa ihmisten väliseen kilpailuun, joka tukahduttaa elinvoimaa. Suorittamisen paine alkaa ahdistaa (esim. Turunen ym. 2010, 8).

Eudaimonista hyvää edustavat tuloksissa mahdollisuus olla avuksi muille ihmisille sekä ystävien ihonvärin merkityksettömyys. Ne ovat suoria viittauksia pyrkimykseen rakentaa ihmisten välistä yhteistä hyvää. Niissä on vahvasti mukana universalismiin liittyvä sävy (Schwartz 1992). Saattaa olla, että tulevaisuudessa yhteiseen hyvään tähtäävä aineettoman hyvinvoinnin tavoittelu ilmenee esimerkiksi siten, että kulkuneuvojen omistamisen merkitys vähenee. Tukholmassa enää joka kymmenes 18 vuotta täyttävä nuori hankkii ajokortin. Heille huoleton ja helppo liikkuminen on oleellisempaa kuin kulkuvälineiden omistamisen antama status (Aretun 2014).

Aineistossa oli havaittavissa mielenkiintoinen yksityiskohta: julkisuuden ja tyytyväisyyden välinen lineaarinen riippuvuus. Väittämä ”Olen saavuttanut julkisuutta” erotteli tyytymättömimmät ja tyytyväisimmät nuoret toisistaan. Hyvän tyytyväisyysarvion elämälleen antaneet nuoret pitivät julkisuuden saavuttamista tärkeänä. Yhteys ei kuitenkaan ollut niin vahva, että se olisi selittänyt tyytyväisyyttä yhtä paljon kuin muut tunnistamamme tekijät. Tyytyväisyyden ja julkisuuden kytkös on ilmiönä uudehko ja oletettavasti vahvistuva. Syynä kytkökseen voi olla esimerkiksi sosiaalisen median voimistuva vaikutus ihmisten arkeen.

Odotukset tulevaisuuden suomalaisesta yhteiskunnasta

Suomalaisen yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet perustuvat jatkuvaan talouskasvuun (Tammilehto 2009, 241). Talouskasvulla on keskeinen merkitys yhteiskunnan materiaalisen hyvinvoinnin kannalta, sillä vaurastuminen lisää valinnanvapautta yhteiskunnassa. Hyödykkeiden ja palveluiden vuotuista virtaa markkinahinnoin arvottava ja tuotantokustannuksiin mukautettu bruttokansantuote (BKT) ei kuitenkaan huomioi materiaalisen hyvinvoinnin jakautumista yhteiskunnassa eikä ihmisten elämissä tapahtuvia, markkinoilla tapahtuvasta vaihdosta riippumattomia muutoksia, joilla kuitenkin on merkitystä ihmisten nykyisen ja tulevan hyvinvoinnin kannalta. (Stiglitz ym. 2009; Dolan ym. 2011.)

Ainoastaan 15 prosenttia nuorista oli täysin samaa tai samaa mieltä väitteestä ”Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun”. Vastaajista 46 prosenttia oli täysin eri mieltä tai eri mieltä, ja 38 prosenttia ei ottanut kantaa tähän väitteeseen. Tulos viittaa siihen, että suomalaisilla nuorilla alkaa jo olla kaikkea sitä, mitä hyvään elämään tarvitaan materiaalisesta näkökulmasta. ”Nykyiset sukupolvet ovat kasvaneet sellaisissa olosuhteissa, joissa eloonjääminen on itsestään selvää” (Inglehart 2008, 145). Nälän, kulkutautien ja sotien jälkeinen yhteiskunnallinen konteksti antaa mahdollisuuden siirtyä aineettomien elämän päämäärien tavoitteluun. On saavutettu elintaso, joka antaa mahdollisuuden siirtyä ihmisenä olemisessa uudelle tasolle – maslowilaisittain ilmaistuna täyden ihmisyyden tavoitteluun, jossa eudaimoninen hyvinvointi korostuu (Maslow 1954). 1970-luvulta alkaen virinnyt tietoisuus rajattoman materiaalisen kasvun mahdottomuudesta ja luonnon kantokyvystä on herättänyt ihmiset ajattelemaan myös toisenlaisia arvoja. Kasvun hedelmistä ei voi nauttia, jos elinympäristö on pilaantunut elinkelvottomaksi.

Nuorten näkemys poikkeaa koko suomalaista väestöä koskevista aikaisemmista tutkimuksista. Elinkeinoelämän Valtuuskunnan arvo- ja asennemittauksessa vuodelta 2016 väittämän ”Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun” kanssa täysin samaa tai samaa mieltä oli 48 prosenttia vastaajista ja eri mieltä tai täysin eri mieltä oli 36 prosenttia (Apunen ym. 2016). Elinkeinoelämän Valtuuskunnan vuonna 2015 tekemässä arvo- ja asennemittauksessa samaan väitteeseen kantaa ottaneista suomalaisista 38 prosenttia oli samaa mieltä tai täysin samaa ja 39 prosenttia oli eri mieltä tai täysin eri mieltä väitteestä. Mitä vanhempi vastaaja oli, sitä selvemmin hän piti talouskasvua hyvinvoinnin ehtona. (Apunen ym. 2015.)

Tyytymättömiä ja tyytyväisiä nuoria erottivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi tai merkitsevästi taulukossa 4 esitetyt, tulevaisuuden yhteiskunnallisia kehityskulkuja koskevat toiveet. Efektin itseisarvo vaihteli välillä 0,05–0,10 eli efektit olivat voimakkuudeltaan pienehköjä (Cohen 1988). Kaikissa taulukon osioissa, erikseen mainittuja kahta osiota lukuun ottamatta, tyytyväisyyden muutostrendi oli yhdensuuntainen siten, että tulevaisuuden odotusten kasvaessa mainittujen kehityskulkujen osalta myös tyytyväisyys omaa elämää kohtaan lisääntyi – tai päinvastoin.[3]

Merkille pantavaa on, että nuorten tyytyväisyyteen olivat kytköksissä lukuisat yhteiskunnan eheyttä ja sosiaalista koheesiota edustavat tekijät. Tulos vahvistaa aikaisempia tutkimustuloksia, joiden mukaan ihmiset, jotka kokevat vahvaa yhteenkuuluvuutta, ovat elämäänsä tyytyväisempiä kuin ne, joilla tätä tunnetta ei ole (Helliwell & Barrington-Leigh 2011). Itsestä poikkeavien ihmisten hyväksymisen, kulttuurisen moninaisuuden lisääntymisen ja ympäristön tilan parantumisen positiivinen yhteys nuorten tyytyväisyyteen edustaa muutosalttiutta, universaalisuutta ja yhteisen hyvän puolesta toimimista (Schwartz 1992). Samalla se antaa pyyteettömän mahdollisuuden tavoittaa elämälle merkitystä,

TAULUKKO 4. TILASTOLLISESTI MERKITSEVÄT TYYTYVÄISYYSARVIOINTIEN JA SUOMALAISEEN YHTEISKUNTAAN LIITTYVIEN TULEVAISUUDEN ODOTUSTEN VÄLISET YHTEISVAIHTELUT KRUSKAL-WALLISIN JA JONCKHEERA-TERPSTRAN TESTITULOSTEN MUKAAN, HYVINVOINTIVAIKUTUSTEN SUURUUSJÄRJESTYKSESSÄ (SUURIMMASTA PIENIMPÄÄN)

Osio	H	df	J	z	sig.	r
Suomi on turvallisempi paikka elää	24,7	6	692326	4,472	p < 0,000	0,10
Kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti	31,1	6	686690	4,022	p < 0,000	0,09
Itsestä poikkeavien ihmisten hyväksyminen ja ymmärtäminen lisääntyy	24,0	6	686419	3,637	p = 0,001	0,08
Kulttuurinen moninaisuus lisääntyy	20,1	6	685423	3,275	p = 0,003	0,08
Yleinen asevelvollisuus lakkautetaan	18,8	6	596545	–3,770	p = 0,005	–0,08
Suomessa otetaan käyttöön perustulo	18,7	6	598372	–3,652	p = 0,005	–0,08
Sukupuolten välinen tasa-arvo paranee	15,5	6	683653	3,397	p = 0,017	0,08
Hyvinvointivaltio säilyy	14,0	6	671360	2,549	p = 0,030	0,06
Ympäristön tila paranee	13,9	6	673059	2,592	p = 0,030	0,05
Eriarvoisuus vähentyy	27,1	6	669902	2,195	p < 0,000	0,05

sillä merkitys syntyy suhteessa johonkin sellaiseen, jota pitää arvokkaana (Haidt 2006).

Turvallisuus viittaa perustarpeisiin. Yleisen asevelvollisuuden lakkauttamisen negatiivinen kytkös nuorten tyytyväisyyteen saattaa selittyä turvallisuuden tunteen vähenemisellä. Myös perustulon käyttöönottaminen kytkeytyi negatiivisesti nuorten tyytyväisyyteen. Vaikuttaa siltä, että tyytyväisyyteen positiivisessa yhteydessä olevien tekijöiden luonne viittaa aktiiviseen kansalaisuuteen. Saattaa olla, että perustulo mielletään ansioon perustuvan oikeudenmukaisuuden näkökulmasta mekanismiksi, jonka avulla ihminen saa passiivisesti ja vastikkeetta jotakin sellaista, mitä hän ei ansaitse, ja sen vuoksi asia tulkitaan negatiiviseksi.

Suhtautuminen globaaleihin haasteisiin

Ihminen elää ympäröivän yhteiskunnan kontekstissa paitsi kansallisissa myös kansainvälisissä kytköksissä. Esimerkiksi keskivertosuomalaisen vesijalanjäljestä 49 prosenttia muodostuu nykyään ulkomailla (Nikula 2012). Globaali talous on lisännyt henkilökohtaisten valintojen vaikutusten monitahoisuutta ja ihmisten, instituutioiden ja kansakuntien keskinäisriippuvuutta. Nuorten arvioinnit omasta kokonaistyytyväisyydestään olivat yhteydessä taulukossa 5 esitettyihin ihmiskunnan yhteistä tulevaisuutta käsitteleviin väittämiin tilastollisesti erittäin merkitsevästi tai merkitsevästi. Kaikissa taulukossa mainituissa osioissa oli tunnistettavissa muutostrendi siten, että tulevaisuuden odotusten kasvaessa väittämän suuntaisesti myös tyytyväisyys omaa elämää kohtaan lisääntyi. Listaamme osiot voimakkuuden mukaisessa järjestyksessä. Hyvinvointivaikutukset vaihtelivat välillä 0,05–0,09, eli ne olivat voimakkuudeltaan pienehköjä (Cohen 1988).

Optimaalisesti toimivassa yhteiskunnassa politiikkatoimet auttavat kansalaisia vaalimaan keskinäistä eheyttä ja oikeudenmukaisuutta. Globaalin talouden realiteettien vallitessa ja maapallon rajallisuuden ilmetessä yhä selkeämmin on oikeudenmukaisuusyhteisöön välttämätöntä sisällyttää myös muiden maiden kansalaiset sekä tulevat sukupolvet, jotta meidän jälkeemme elävillä ihmisillä olisi samat tai paremmat elämän edellytykset kuin meillä on. (Collier 2010, 188–189; Helliwell 2014; Hirvilammi & Helne 2014; Salonen & Konkka 2015.)

Tulostemme mukaan tyytyväisimmät nuoret ovat maailmankansalaisia siinä mielessä, että he liittävät oman elämänsä globaaliin kontekstiin. Ja vieläkin enemmän: harmoniaan pyrkiminen ympäröivän todellisuuden kanssa lisää nuorten tyytyväisyyttä omaan elämäänsä – tai tyytyväisyys lisää harmoniaan pyrkimistä. Toisaalta itsekkyyden ja epäitsekkyyden välinen jännite

ilmenee siten, että tutkittavat edellyttävät Suomelta talouskasvua, jotta ympäristöstä voitaisiin pitää huolta. Tosiasiassa talouden olemassaolon välttämätön ehto on elinvoimainen luonto, josta kaikki ihmisen tarvitsema materiaalinen hyvä otetaan (Salonen & Rouhinen 2015).

Useissa globaaleihin haasteisiin liittyvissä kyselyn osioissa nuorten välillä ei ollut juuri eroja, emmekä näin ollen tunnistaneet yhteisvaihtelua nuorten tyytyväisyysarvioiden kanssa. Esittelemme seuraavaksi keskeisimmät havainnot tuloksista, joissa nuorten käsitykset olivat huomiota herättävän samansuuntaisia – ja samalla tilastollisessa käsittelyssä ongelmallisia, etenkin vinoutensa vuoksi.

Nuorista 85 prosenttia oli täysin samaa tai samaa mieltä väitteestä ”Ihmisen vaikutus ilmaston lämpenemiseen on tosiasia”. Nuorten käsitys nykyisen ilmastonmuutoksen pääasiallisesta aiheuttajasta lähestyy tieteellistä näkemystä asiasta. Meta-analyysi, jossa tarkasteltiin 29 083 tutkijan 11 944:ää vertaisarvioitua tutkimusta, osoitti ilmastonmuutoksen olevan yli 97 prosentin varmuudella antroposeeninen eli ihmisperäinen ilmiö (Cook ym. 2013). Tarkemmin määriteltynä noin 74 prosenttia nykyisestä ilmastonmuutoksesta johtuu ihmisen toiminnasta (Huber & Knutti 2012).

Ilmaston muuttuminen elämälle epäedulliseksi on viheliäinen, globaali ongelma. Ilmastonmuutos ei enää uhkaa pelkästään ihmisen elinolosuhteita, vaan myös talousjärjestelmämme pystyssä pysymistä (Moore 2015, 290). Globaalin oikeudenmukaisuuden näkökulmasta suomalainen kulutuskeskeinen elämäntapa kyseenalaistuu. Kuluttamiseen yhteydessä olevat hiilidioksidipäästöt ovat Suomessa asukasta kohti Pohjoismaiden suurimmat (Caldeira & Davies 2010), ja luonnonvarojen käyttö asukasta kohti ohittaa Suomessa jo keskivertoamerikkalaisen (Wiedmann ym. 2013). Maapallon rajallisten voimavarojen vuoksi tästä seuraa ennemmin tai myöhemmin oikeudenmukaisuushaaste. Yksi Suomen kaltaiseen yhteiskuntaan syntynyt lapsi kuluttaa elämänsä aikana yhtä paljon luonnonvaroja kuin 15–150 kehittyvään maahan syntynyttä lasta (Ehrlich & Ehrlich 2004, 115).

Nuorista 67 prosenttia oli täysin samaa tai samaa mieltä väittämästä ”Tuotantoa ja kulutusta tulee vähentää ympäristösyistä”. Huomattava osa nuorista oli myös toiminut ajattelunsa

TAULUKKO 5. TILASTOLLISESTI MERKITSEVÄT TYYTYVÄISYYSARVIOINTIEN JA IHMISKUNNAN YHTEISEEN TULEVAISUUTEEN SUHTAUTUMISEN VÄLISET YHTEISVAIHTELUT KRUSKAL-WALLISIN JA JONCKHEERA-TERPSTRAN TESTITULOSTEN MUKAAN, HYVINVOINTIVAIKUTUSTEN SUURUUSJÄRJESTYKSESSÄ (SUURIMMASTA PIENIMPÄÄN)

Osio	H	df	J	z	sig.	r
Suomi osallistuu nykyistä enemmän köyhien maiden tukemiseen	32,0	6	692564	3,826	p < 0,000	0,09
Suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia	28,8	6	692495	3,850	p < 0,000	0,09
Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta talouskasvua	21,1	6	695109	4,086	p = 0,002	0,09
On arvokasta, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä	21,5	6	684187	3,200	p = 0,001	0,07
Ympäristöongelmiin löydetään maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja	29,2	6	668790	1,988	p < 0,000	0,05
Suomalaisnuorten pitäisi liikkua enemmän ulkomailla	22,1	6	669761	2,048	p = 0,001	0,05
Ihmisten vaikutus ilmaston lämpenemiseen on tosiasia	19,6	6	668605	2,071	p = 0,003	0,05
Maahanmuuttajat ovat korvaamaton ja tarpeellinen osa suomalaista yhteiskuntaa	18,7	6	673456	2,317	p = 0,005	0,05
Suomi myöntää turvapaikan tai oleskeluluvan entistä useammalle	14,6	6	672245	2,216	p = 0,023	0,05

mukaisesti, sillä 42 prosenttia heistä oli samaa tai täysin samaa mieltä väitteestä ”Olen vähentänyt kuluttamistani ympäristösyistä”. Osuus on samansuuntainen kuin kansallisessa kulutustutkimuksessa, jonka mukaan Suomessa 37 prosenttia nuorista on tietoisesti vähentänyt kuluttamistaan (Komonen & Leminen 2014). Tämä viittaa kulutusmyönteisyyden jälkeiseen jälkimateriaaliseen yhteiskuntaan siirtymiseen, jolloin aineettomat hyvinvoinnin tekijät korostuvat (Inglehart 1977, 1997 & 2008). Nuorten aktiivisuus ja ratkaisijan rooliin asettuminen antavat lupauksen yhteiskunnallisesta muutoksesta, jota tarvitaan, jotta Suomen kontolle tullut 39 prosentin hiilidioksidipäästövähennysvelvoite saadaan täytettyä vuoteen 2030 mennessä. Muutospaine kohdistuu etenkin ihmisten liikkumistapoihin (Liimatainen ym. 2015).

Väite ”Jatkuvasti kasvava talous on mahdottomuus maapallon rajallisuuden vuoksi” ei juuri jaa mielipiteitä, mutta kantaa ottamattomien vastaajien määrä on suhteellisen suuri (27 %). Nuorista 58 prosenttia on samaa tai täysin samaa mieltä ja 15 prosenttia on eri mieltä tai täysin eri mieltä väitteestä. Nuorten ajattelulle on perusteet olemassa, sillä talouskasvun ja luonnonvarojen kulutuksen irtikytkentä ei ole toteutunut toivotulla tavalla (Dittrich ym. 2012; Wiedmann ym. 2013). Etenemme kauemmas kestävästä kehityksestä kuin koskaan aikaisemmin ihmiskunnan historiassa (International Energy Agency 2016; WWF 2016; Ehrlich & Ehrlich 2013). Globaalissa tarkastelussa selvää on, että talouden jatkuva kasvu on loppujen lopuksi mahdotonta, sillä talous on suuremman mutta rajallisen planetaarisen systeemin osa (Matutinovic ym. 2016; Daly 2010; Max-Neef 2010, 203–204).

Tasa-arvoisemman maailman puolesta toimiminen sai melko varauksettoman kannatuksen nuorten keskuudessa. Väittämästä ”Ekologisen jalanjäljen tulisi reiluuden takia jakautua tasaisemmin eri maiden kesken” 59 prosenttia nuorista oli samaa mieltä tai täysin samaa mieltä. Heistä 28 prosenttia ei ottanut kantaa väittämään. Täysin eri mieltä tai eri mieltä oli 13 prosenttia. Huomiota herättävää suoraselkäisyyttä osoittaa se, että vain 10 prosenttia nuorista oli täysin samaa tai samaa mieltä väitteestä ”Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin.” Sen sijaan 78 prosenttia vastaajista oli eri mieltä tai täysin eri mieltä väitteen kanssa.

Vastaajista 78 prosenttia oli täysin samaa tai samaa mieltä väitteestä ”Saastuttaminen on epäeettistä”. Täysin eri mieltä tai eri mieltä oli ainoastaan 5 prosenttia nuorista. Näkemystä tukee väite ”Tulevat sukupolvet joutuvat kärsimään, mikäli nykyinen ympäristön tuhoaminen jatkuu”, joka ei juuri jaa mielipiteitä, sillä 86 prosenttia nuorista oli samaa tai täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Vaikuttaa siltä, että nuoret ovat sisäistämässä sen, että ihmisen vaikutus planeettaamme ylittää jo muiden tekijöiden vaikutuksen. Tämän vuoksi onkin alettu puhua ihmisen ajasta, antroposeenista (Crutzen 2006). Ihmisen ajalle on tyypillistä, että ihminen itse muodostaa merkittävimmän haasteen omalle tulevaisuudelleen. Ihmisperäiset muutokset planeetallamme ja sen atmosfäärissä ovat nopeampia kuin planetaariset luonnolliset muutokset (Crutzen & Stoermer 2000). Kestävässä maailmassa luonnonvarat pystyvät uusiutumaan vähintään yhtä paljon kuin niitä hyödynnetään eikä päästöjen määrä ylitä planeettamme kykyä absorboida ja prosessoida ne (Meadows 2014, 12).

Päätelmät

Tutkimme onnellisuusperustaista hyvinvointia ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä siten, että vertailimme erilaiset tyytyväisyysarviot elämälleen antaneiden nuorten välisiä vaihteluja. Nuorten tyytyväisyyden keskiarvo oli 8,4 kouluarvosana-asteikolla 4–10 arvioituna. Arvioinneissa oli käytössä koko skaala. Yksittäistä, huomiota herättävän vahvaa tyytyväisyyden vaihtelua selittävää tekijää, kuten asuinalue tai ikä, emme löytäneet. Sen sijaan tunnistimme 33 pienempää tekijää, joissa tapahtuva vaihtelu oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tutkittavien kokonaisvaltaiseen arvioon omasta

tyytyväisyydestään. Lisäksi näiden tekijöiden vaihtelussa oli tunnistettavissa tyytyväisyyden muutostrendi erilaiset tyytyväisyysarviot elämälleen antaneiden nuorten välillä.

Emme ajattele, että tuloksemme edustaisivat jonkinlaista hyvinvointitotuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkimusasetelmamme ei ole riittävän vakaa siihen, eikä tyytyväisyyden muutokseen liittyvien tekijöiden selitysvoima riitä. Sen sijaan toivomme herättävämme keskustelua siitä, kuinka moniulotteisesti hyvinvointi muodostuu teollisen aikakauden jälkeisessä yhteiskunnassa. Tyytyväisimpien ja tyytymättömimpien nuorten välisten erojen tunnistaminen tekee mahdolliseksi määritellä seikat, joihin huomiota kiinnittämällä yhteiskunnan eri toimijat voivat vaikuttaa hyvinvointiin tehokkaasti.

Suomalaisten nuorten tyytyväisyys omaa elämäänsä kohtaan rakentuu lukuisista tekijöistä, jotka ovat osittain jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Tyytyväisimmät nuoret sietävät asioiden keskeneräisyyttä ja tulkitsevat elämässään kilpailevat arvot enemmän mahdollisuudeksi kuin uhaksi. He pystyvät yhdistelemään valtaan ja suorittamiseen liittyviä elämänpäämääriä universaaleihin ja yhteisen hyvän päämääriin. Heille on tyypillistä, että he vaalivat turvallisuutta säilyttämällä vanhaa, mutta kurkottautuvat samalla uteliaasti kohti uutta ja vierasta. He myös onnistuvat kääntämään erilaisuuden rikkaudeksi. Heille on tyypillistä optimistinen ja ratkaisukeskeinen suhtautuminen globaaleihin haasteisiin. Tyytyväisimmät suomalaiset nuoret luottavat siihen, että tulevaisuus on hyvä ja että ihmiskunnalla on sekä kykyä että tahtoa ratkaista eteen tulevat ongelmat. Tyytymättömimmillä suomalaisilla nuorilla ei vastaavasti ole tämäntyyppisiä arvoja, asennoitumista tai referenssejä elämässään.

Tutkimuksemme keskeisin johtopäätös on se, että hyvä elämä, hyvinvointi ja onnellisuus ovat vain osittain kytköksissä teollisen aikakauden tyypillisiin arvoihin kuten pysyvyyteen, järjestykseen, ennustettavuuteen, yksilökeskeisyyteen, ulkoiseen ohjautumiseen sekä omistamisen merkityksen ja talouskasvun korostamiseen hyvää elämää tavoiteltaessa. Sen sijaan aineistomme viittaa siihen suuntaan, että jos materiaalisen yltäkylläisyyden keskellä halutaan lisätä elämän rikkautta, hyvinvointi tulee käsittää totuttua laveammin. Kulttuuriseen moninaisuuteen, ekologiseen kestävyyteen ja yhteiskunnan eheyteen liittyvät arvot ja niiden toteuttaminen omassa elämässä ovat hyvinvoinnin kannalta entistä keskeisemmässä asemassa. Nämä hyvinvoinnin tekijät viittaavat jälkiteollisella aikakaudella korostuviin universaaleihin ja yhteistä hyvää edistäviin pyrkimyksiin.

Haasteeksi kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta muodostuu se, että suomalaisessa yhteiskunnassa vallalla oleva edistysajattelu korostaa materiaalista hyvinvointia. Hyvinvointia pyritään lisäämään parantamalla kuluttamismahdollisuuksia. Tutkimuksemme viesti politiikkatoimia ajatellen on se, että yhteiskunnan, joka pystyy tunnistamaan ja ilmaisemaan myös kansalaisten ei-materiaaliset tarpeet, on mahdollista löytää luontevat tavat luoda sellaisia olosuhteita, joissa ne on mahdollista tyydyttää. Aineettomien hyvinvoinnin tekijöiden varaan rakentuvaa hyvinvointia on mahdollista lisätä rajattomasti.

Viitteet

1 Ihmisoikeuksien ja Agenda 2030:n mukaisten kestävän kehityksen tavoitteiden välillä on vahva yhteys. Tanskan ihmisoikeusinstituutin mukaan 156 Agenda 2030:n yhteensä 169 alatavoitteesta (92 %) on yhteydessä ihmisoikeuksiin ja työhön liittyviin standardeihin. Ks. http://sdg.humanrights.dk/

2 Näissä tutkimuksissa informantteja on pyydetty ottamaan kantaa väitteeseen ”Olet tyytyväinen elämääsi – You are satisfied with your life”. Asteikkona on ollut 1–7, jossa 1 = täysin eri mieltä, 4 = neutraali ja 7 = täysin samaa mieltä. Olemme tässä vertailussa havainnollisuuden vuoksi muuttaneet alkuperäisen arviointiasteikon 1–7 asteikoksi 4–10.

3 Poikkeukset liittyivät suhtautumiseen yleisen asevelvollisuuden lakkauttamiseen ja perustulon käyttöönottoon. Jonckheeren testin avulla aineistossa oli tunnistettavissa tyytyväisyyden muutostrendi siten, että mitä enemmän nuoret halusivat säilyttää yleisen asevelvollisuuden, sitä tyytyväisempiä he olivat elämäänsä kokonaisuutena, ja mitä vähemmän nuoret kannattivat perustulon käyttöönottoa, sitä tyytyväisempiä he olivat elämäänsä.

Lähteet

Alexandrova, Anna (2016) Can the Science of Well-Being Be Objective? *The British Journal for the Philosophy of Science*. doi: 10.1093/bjps/axw027

Alkire, Sabine (2002) Dimensions of Human Development. *World Development* 30 (2), 181–205.

Allardt, Erik (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Helsinki: WSOY.

Apunen, Matti & Haavisto, Ilkka & Sipola, Johanna & Toivonen, Sarianna (2015) *Ken on maassa jämäkin? EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2015*. Helsinki: Elinkeinoelämän Valtuuskunta.

Apunen, Matti & Haavisto, Ilkka & Hopia, Henna & Toivonen Sarianna (2016) *Sovinnon eväät. EVAn Arvo- ja asennetutkimus 2016*. Helsinki: Elinkeinoelämän Valtuuskunta

Aretun, Åsa (2014) *Developments in driver's license holding among young people. Potential explanations, implications and trends*. VTI rapport 824A. Linköping: VTI.

Bartolini, Stefano (2014) Buying alone. How the decreasing American happiness turned into the current economic crisis. Teoksessa Timo J. Hämäläinen & Juliet Michaelson (eds) *Well-being and Beyond. Broadening the Public and Policy Discourse*. Northampton: Edward Elgar Publishing. 144–181.

Biswas-Diener, Robert & Vittersø, Joar & Diener, Ed (2005) Most people are pretty happy, but there is cultural variation: The Inughuit, the Amish, and the Maasai. *Journal of Happiness Studies* 6 (3), 205–226.

Bradley, Ben (2015) *Well-Being*. Cambridge: Polity Press.

Brown, Erik (2016) Plato on Well-Being. Teoksessa Guy Fletcher (ed.) *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-being*. London: Routledge, 9–19.

Caldeira, Ken & Davis, Steven J. (2010) *Consumption-based accounting of CO2 emissions*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 107 (12), 5687–5692.

Campbell, Stephen (2016) The Concept of Well-being. Teoksessa Guy Fletcher (ed.) *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-being*. London: Routledge, 402–413.

Cieciuch, Jan & Davidov, Eldad & Vecchione, Michele & Beierlein, Constanze & Schwartz, Shalom (2014) The Cross National Invariance Properties of a New Scale to Measure 19 Basic Human Values. A Test Across Eight Countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 45 (5) 764–776.

Cohen, Jacob (1988) *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Collier, Paul (2010) *The plundered planet*. New York: Oxford University.

Cook, John & Nuccitelli, Dana & Green, Sarah & Richardson, Mark & Winkler, Bärbel & Painting, Rob & Way, Robert & Jacobs, Peter & Skuce, Andrew (2013) Quantifying the consensus on anthropogenic global warming in the scientific literature. *Environmental Research Letters* 8 (2), 1–7.

Crutzen, Paul & Stoermer, Eugene (2000) The "Anthropocene". *IGBP Newsletter* 41, 17–18.

Crutzen, Paul (2006) The "Anthropocene". Teoksessa Eckart Ehlers & Thomas Krafft: *Earth System Science in the Anthropocene*. Berlin: Springer, 13–18.

Daly, Herman (2010) From a Failed-Growth Economy to a Steady-State Economy. *Solutions* 1 (2), 37–43.

Darwall, Stephen (2002) *Welfare and Rational Care*. Princeton: Princeton University Press.

Diener, Ed & Lucas, Richard & Schimmach, Ulrich & Helliwell, John (2009) *Well-being for public policy*. Oxford: Oxford University Press.

Diener, Ed & Seligman, Martin (2004) Beyond Money. *Psychological Science in the Public Interest* 5 (1), 1–31.

Diener, Ed & Biswar-Diener, Robert (2008) *Happiness. Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth*. Oxford: Blackwell.

Dittrich, Monika & Giljum, Stefan & Lutter, Stephan & Polzin, Christine (2012) *Green economies around the world? Implications of resource use for development and the environment*. Vienna: SERI. https://www.boell.de/sites/default/files/201207_green_economies_around_the_world.pdf (Viitattu 30.12.2016.)

Dolan, Paul & Layard, Richard & Metcalfe, Robert (2011) *Measuring Subjective Wellbeing for Public Policy. Recommendations and Measures*. Special Paper No. 23. London: Centre for Economic Performance & London School of Economics and Social Science.

Ehrlich, Paul & Ehrlich, Anne (2004) *One with Nineveh. Politics, Consumption, and the Human Future*. Washigton DC: Island Press.

Ehrlich, Paul & Ehrlich, Anne (2013) Can a collapse of global civilization be avoided? *Proceeding of the Royal Society* 280 (1754), 1–10.

Ekström, Göran (1996) Inhimillisen elämän kehykset. Teoksessa Leena Vilkka (toim.) *Ekologiseen elämäntapaan*. Helsinki: Yliopistopaino, 73–92.

Field, Andy (2009) *Discovering statistics using SPSS*. 3rd edition. London: Sage.

Gert, Bernard (2004) *Common morality. Deciding what to do?* New York: Oxford University Press.

Graham, Carol (2016) Subjective Well-Being in Economics. Teoksessa Matthew D. Adler & Marc Fleurbaey (eds) *The Oxford Handbook of Well-Being and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 424–450.

Haidt, Jonathan (2006) *The Happiness Hypothesis. Finding modern truth in ancient wisdom*. New York: Basic Books.

Hall, Alicia & Valerie Tiberius (2016) Well-being and Subject Dependence. Teoksessa Guy Fletcher (ed.) *Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being*. London: Routledge, 175–186.

Harper, Charles & Leicht, Kevin (2016) *Exploring Social Change. America and the World*. 6th edition. New York: Routledge.

Harva, Urpo (1964) *Ihminen hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Haybron, Daniel (2008) *The Pursuit of Unhappiness. The Elusive Psychology of Well-Being*. Oxford: Oxford University Press.

Haybron, Daniel (2013) *Happiness. A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Haybron, Daniel (2016) Mental-State Approaches to Well-Being. Teoksessa Matthew D. Adler & Marc Fleurbaey (eds) *Oxford Handbook of Well-Being and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 347–378.

Haybron, Daniel & Tiberius, Valerie (2012) *The Normative Foundation of Well-Being Policy*. Papers on Economics and Evolution 1202. Jena: Max Planck Institute. https://papers.econ.mpg.de/evo/discussionpapers/2012-02.pdf (Viitattu 30.12.2016.)

Helliwell, John (2014) Social norms, happiness, and the environment. *Closing the circle. Sustainability: Science, Practice, & Policy* 10 (1), 78–84.

Helliwell, John & Barrington-Leigh, Christopher (2011) How much is social capital worth? Teoksessa Jolanda Jetten & Catherine Haslam & S. Alexander Haslam (eds) *The Social Cure*. London: Psychology Press, 55–57.

Helne, Tuula (2010) Ilmasto muuttuu, muuttuuko ihminen. Teoksessa Marjatta Bardy & Sanna Parrukoski (toim.) *Hyvinvointi ilmastonmuutoksen oloissa?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 130–136.

Hirvilammi, Tuuli & Helne, Tuula (2014) Changing Paradigms. A Sketch for Sustainable Well-Being and Ecosocial Policy. *Sustainability* 6(4), 2160–2175.

Howitt, Dennis & Cramer, Duncan (2008) *Introduction to Statistics in Psychology*. 4th edition. London: Pearson.

Huber, Markus & Knutti, Reto (2012) Anthropogenic and natural warming inferred from changes in Earth's energy balance. *Nature Geoscience* 5, 31–36.

Hurka, Thomas (2011) *The Best Things in Life. A Guide to What Really Matters*. Oxford: Oxford University Press.

Hurka, Thomas (2016) Objective Goods. Teoksessa Matthew D. Adler & Marc Fleurbaey (eds) *The Oxford Handbook of Well-Being and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 379–402.

Inglehart, Ronald (1977) *The silent revolution. Changing values and political styles among Western public*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (1997) *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Inglehart, Ronald (2008) Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. *West European Politics* 31 (1–2), 130–146.

Jackson, Tim & Burningham, Kate & Catney, Phil & Christie, Ian & Davies, Will & Doherty, Brian & Druckman, Angela & Hammond, Marit & Hayward, Bronwyn & Jones, Aled & Lyon, Fergus & Molho, Nick & Oakley, Kate & Seaford, Charles & Victor, Peter (2016) *Understanding sustainable prosperity. Toward a transdisciplinary research agenda*. CUSP Working Paper No 1. Guildford: University of Surrey.

International Energy Agency (2016) World Energy Outlook 2016. Paris: International Energy Agency.

Jackson, Tim (2009) *Prosperity without growth. Economics for a finite planet*. London: Earthscan.

Kahneman, Daniel & Krueger, Alan B. (2006) Developments in the Measurement of Subjective Well-Being. *The Journal of Economic Perspectives* 20 (1), 3–24.

Kasser, Tim (2014) A Values-Based Solutions for the Next Generation. Teoksessa Robert Costanza & Ida Kubiszewski (eds) *Creating a Sustainable and Desirable Future*. London: World Scientific, 331–340.

Komonen, Pauli & Leminen, Enna (2014) *Kansallinen nuorisotutkimus: uusi kuluttaja*. Helsinki: 15/30 Research Oy.

Kraut, Richard (2007) *What is Good and Why. The Ethics of Well-Being*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kruskal, William & Allen, Wallis (1952) Use of ranks in one-criterion variance analysis. *Journal of the American Statistical Association* 47 (260), 583–621.

Liimatainen, Heikki & Nykänen, Lasse & Rantala, Tuuli & Rehunen, Antti & Ristimäki, Mika & Strandell, Anna & Seppälä, Jyri & Kytö, Matti & Puroila, Samuli & Ollikainen, Markku (2015) *Tarve, tottumukset, tekniikka ja talous. Ilmastonmuutoksen hillinnän toimenpiteet liikenteessä*. Helsinki: Ilmastopaneeli.

Lucas, Richard (2016) Subjective Well-Being in Psychology. Teoksessa Matthew D. Adler & Marc Fleurbaey (eds) *Oxford Handbook of Well-Being and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, 403–423.

Lyubomirsky, Sonja & King, Laura & Diener, Ed (2005) The Benefits of Frequent Positive Affect: Does Happiness Lead to Success? *Psychological Bulletin* 131 (6), 803–855.

Maslow, Abraham (1954) *Motivation and Personality*. New York: Harper & Brothers.

Matutinovic, Igor & Salthe, Stanley & Ulanowitcz, Robert (2016) The mature stage of capitalist development. Models, signs and

policy implications. Structural Change and *Economic Dynamics* 39, 17–30.

Max-Neef, Manfred (2010) The World on a Collision Course and the Need for a New Economy. *Ambio* 39 (3), 200–210.

Meadows, Donella (2014) Envisioning Sustainable World. Teoksessa Robert Costanza & Ida Kubiszewski (eds) *Creating a Sustainable and Desirable Future*. London: World Scientific, 9–14.

Metsämuuronen, Jari (2009) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4*. Tutkijalaitos. Helsinki: International Methelp.

Mont, Oksana (2008) In search of sustainable lifestyles. An antithesis to economic growth. Sustainable Consumption and Production: Framework for action. Conference of the Sustainable Consumption Research Exchange (SCORE!) Network 10–11 March 2008, Brussels, Belgium.

Moore, Jason (2015) *Capitalism in the Web of Life. Ecology and the Accumulation of Capital*. London: Verso.

Myllyniemi, Sami (toim. 2016) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Nikula, Jussi (2012) *Suomalaisten vesijalanjälki. Globaali kuva suomalaisten vedenkulutuksesta*. Helsinki: WWF Suomi.

Nummenmaa, Lauri (2005) Efektikoko psykologisessa tutkimuksessa. *Psykologia* 40 (5–6), 559–567.

Quoidbach, Jordi & Dunn, Elisabeth & Petrides, K. V. & Mikolajczak, Moïra (2010) Money Giveth, Money Taketh Away. The Dual Effect of Wealth on Happiness. *Psychological Science* 21 (6), 759–763.

Raibley, Jason (2010) Well-Being and the Priority of Values. Social Theory and Practice 36 (4), 163–207.

Salonen, Arto & Konkka, Jyrki (2015) An Ecosocial Approach to Well-Being. A Solution to the Wicked Problems in the Era of Anthropocene. *Foro de Educación* 13 (19), 19–34.

Salonen, Arto & Rouhinen, Sauli (2015) Vastuullinen maailmasuhde: tulevaisuuden toivoa säilyttävän kulttuurievoluution suunnannäyttäjä. *Tiedepolitiikka* 3 (40), 7–16.

Schwartz, Shalom (1992) Universals in the content and structure of values. Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology* 25 (1), 1–65.

Schwartz, Shalom & Cieciuch, Jan & Vecchione, Michele & Davidov, Eldad & Fischer, Ronald & Beierlein, Constanze & Ramos, Alice & Verkasalo, Markku & Lönnqvist, Jan-Erik & Demirutku, Kursad & Dirilen-Gumus, Ozlem & Konty, Mark (2012) Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology* 103 (4), 663–688.

Sen, Amartya (2009) *The idea of justice*. Cambridge: Harvard University Press.

Stiglitz, Joseph & Sen, Amartya & Fitoussi, Jean-Paul (2009) *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Paris: Institut national de la statistique et des études économiques (INSEE).

Sumner, Wayne (1996) *Welfare, happiness, and Ethics*. Oxford: Oxford UP.

Tammilehto, Olli (2009) Rapid social change as a pre-requisite for preventing global climate catastrophe. Teoksessa Marko Ulvila & Jarna Pasanen (eds) *Sustainable Futures. Replacing Growth Imperative and Hierarchies with Sustainable Ways*. Helsinki: Finnish Ministry of Foreign Affairs, 234–243.

Tiberius, Valerie (2008) *The Reflective Life. Living Wisely with Our Limits*. Oxford: Oxford University Press.

Tiberius, Valerie (2013) Beyond the Experience Machine. How to Build a Theory of Well-Being. Teoksessa M. C. Haug (ed.) *The Armchair or the Laboratory?* London: Routledge, 398–415.

Turunen, Saija & Hoppania, Hanna-Kaisa & Luhtamäki, Minna & Nenonen, Tellervo & Tuomaala, Vaula (2010) *Ihmisiä ja*

kaupunkiluontoa. Tutkimus pääkaupunkiseudun asukkaiden hyvinvoinnista. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan omaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 24. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Twenge, J. M. (2000) The age of anxiety? The birth cohort change in anxiety and neuroticism, 1952–1993. *Journal of Personality and Social Psychology* 79, 1007–1021.

Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2010) Johdanto. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: THL.

WHO (2002) Evolution of global suicide rates 1950–2000. Geneve: World Health Organization. www.who.int/mental_health/prevention/suicide/evolution/en/index.html (Viitattu 30.12.2016.)

Wiedmann, Thomas & Schandl, Heinz & Lenzen, Manfred & Moran, Daniel & Suh, Sangwon & West, James & Kanemoto, Keiichiro (2013) The material footprint of nations. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 112 (20), 6271–6276.

WWF (2016) Living Planet Report 2016. Risk and resilience in a new era. Gland: WWW International.

LIITE 1. ANALYYSISSA MUKANA OLEVAT 64 HAASTATTELUKYSYMYSTÄ

1. Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?

2. Miten tärkeää sinulle on, että 35-vuotiaana olet saavuttanut seuraavia asioita?
(4 = erittäin tärkeää, 3 = melko tärkeää, 2 = vain vähän tärkeää, 1 = ei lainkaan tärkeää, 99 = en osaa sanoa)

- Oma perhe ja lapsia
- Läheisiä ystäviä
- Pysyvä työsuhde
- Pysyvä parisuhde
- Korkea elintaso
- Korkea koulutustaso
- Omistusasunto
- Oma auto
- Arvostettu yhteiskunnallinen asema
- Mahdollisuus matkustaa ja nähdä maailmaa
- Mahdollisuus tehdä ympäristöä ja luontoa säästäviä kulutusvalintoja
- Olet johtavassa asemassa
- Mahdollisuus käyttää paljon aikaa harrastuksiin
- Mahdollisuus tehdä itseäsi kiinnostavaa työtä
- Työskentely omassa yrityksessä
- Olet mukana politiikassa
- Sinua pidetään hyvännäköisenä
- Olet fyysisesti hyvässä kunnossa
- Olet henkisesti tasapainossa
- Olet saavuttanut julkisuutta
- Olet ollut avuksi toisille ihmisille

3. Kuinka toivottavana pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa?
(1 = ei toivottavaa – 5 = erittäin toivottavaa)

- Hyvinvointivaltio säilyy
- Ympäristön tila paranee
- Aineellinen elintaso paranee
- Eriarvoisuus vähentyy
- Ihmisillä on entistä enemmän vapaa-aikaa
- Monet ihmiset tinkivät vapaaehtoisesti aineellisesta elintasostaan
- Henkisten arvojen merkitys kasvaa
- Kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti
- Suomi on turvallisempi paikka elää
- Kulttuurinen moninaisuus Suomessa lisääntyy
- Suomi myöntää turvapaikan tai oleskeluluvan entistä useammalle
- Äänioikeuden ikäraja laskee 16 vuoteen
- Yleinen asevelvollisuus lakkautetaan
- Otetaan käyttöön perustulo
- Teknologian rooli ihmisten elämässä vahvistuu

- Itsestä poikkeavien ihmisten hyväksyminen ja ymmärtäminen lisääntyy
- Suomi osallistuu nykyistä enemmän köyhien maiden tukemiseen

4. Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien ympäristöön liittyvien väitteiden kanssa?
(5 = täysin samaa mieltä, 4 = samaa mieltä, 3 = en samaa enkä eri mieltä, 2 = eri mieltä, 1 = täysin eri mieltä, 99 = en osaa sanoa)

- Ihmisen vaikutus ilmaston lämpenemiseen on tosiasia
- Tuotantoa ja kulutusta tulee vähentää ympäristösyistä
- Olen vähentänyt kuluttamistani ympäristösyistä
- Tiede ja teknologia ratkaisevat ympäristöongelmat
- Ympäristöongelmiin löydetään maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja
- Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun
- Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta talouskasvua
- Jatkuvasti kasvava talous on mahdottomuus maapallon rajallisuuden vuoksi
- Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin
- Ekologisen jalanjäljen tulisi reiluuden takia jakautua tasaisemmin eri maiden kesken
- Tulevat sukupolvet joutuvat kärsimään, mikäli nykyinen ympäristön tuhoaminen jatkuu
- Saastuttaminen on epäeettistä

5. Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?
(5 = täysin samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = en samaa enkä eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = täysin eri mieltä, 99 = en osaa sanoa)

- Ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria
- Olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia
- Minulla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä
- En voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisokseni
- Suomalaisnuorten pitäisi liikkua enemmän ulkomailla
- Jos olisin työnantaja, valitsisin kahdesta yhtä pätevästä työnhakijasta syntyperäisen suomalaisen
- Suomalaisten velvollisuutena on auttaa ja tukea maahanmuuttajia
- Maahanmuuttajataustaisia kohdellaan Suomessa epäreilusti heidän kulttuurisen taustansa takia.
- Yhteiskunnan maksamat tuet kuuluvat ensi sijassa suomalaisille, ei ulkomaalaisille
- Minulle on tärkeää, että ystäväni ovat syntyneet Suomessa
- Ystäväni ihonvärillä ei ole minulle mitään väliä
- On arvokasta, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä
- Maahanmuuttajat ovat korvaamaton ja tarpeellinen osa suomalaista yhteiskuntaa

SINIKKA AAPOLA-KARI & MATILDA WREDE-JÄNTTI[1]

PERINTEISIÄ TOIVEITA, NYKYHETKEEN KIINNITTYVIÄ PELKOJA – NUORET POHTIVAT TULEVAISUUTTA

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Johdanto

Artikkelissa selvitämme, miten suomalaiset nuoret näkevät tulevaisuutensa. Mitä unelmia ja pelkoja heillä on, ja miten ne heijastelevat nykyhetken yhteiskunnallista ilmapiiriä? Kyselyyn vastanneet nuoret ovat iältään 15–29-vuotiaita ja edustavat suomalaisten nuorten kirjoa.

Aloitamme pohtimalla yhteiskunnallista kontekstia, jossa nuoret tulevaisuuttaan hahmottavat. Jatkamme kuvailemalla tutkimusaineistoa ja lähestymistapaamme. Tämän jälkeen esittelemme pääosin nuorten unelmia ja pelkoja koskeviin avoimiin vastauksiin perustuvia havaintojamme, jotka olemme eritelleet vastaajien sukupuolen ja iän mukaan.

Perinteiset aikuisuuden merkkipaalut – vakituinen työpaikka, oma asunto ja perhe – ovat edelleen yleisiä nuorten unelmia, mutta työn mielekkyyttä ja toisaalta työn ja vapaa-ajan tasapainoa pidetään jopa niitäkin tärkeämpinä. Moni haaveilee myös matkustelusta tai ulkomailla asumisesta.

Nuorten tulevaisuuden pelkoja koskevissa vastauksissa näkyy huoli omasta työllistymisestä ja toimeentulosta, mutta myös Suomen taloudellisesta tilanteesta. Nuoret miehet ilmaisevat suhteellisen yleisesti pelkäävänsä sodan syttymistä. Artikkelin lopuksi pohdimme tuloksia ja niiden merkitystä.

Tausta: Yhteiskunnallinen konteksti

Nuoret muodostavat visioita omasta tulevaisuudestaan aina suhteessa vallitsevaan yleiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen sekä heille merkityksellisten lähiyhteisöjen arvoihin. Samalla he rakentavat omaa sosiaalista identiteettiään yhteiskunnan jäseninä (Ollila 2008, 30; Rubin 2002; Stokes 2012). Nuoriin kohdistuu vaihtelevia odotuksia esimerkiksi asuinpaikasta, sukupuolesta ja vanhempien sosioekonomisesta asemasta riippuen (esim. Käyhkö 2008; Tolonen 2005).

Kuten monessa muussakin Euroopan maassa, myös Suomessa nuoruus on pidentynyt: nuoret aikuistuvat yhä myöhemmin, ainakin jos mittapuuna pidetään taloudellista riippumattomuutta ja perheen perustamista (ks. esim. Häkkinen 2014; Aapola & Ketokivi 2005; Olofsson & Panican 2008, 388). Samaan aikaan tekninen kehitys ja globalisaatio muuttavat yhteiskuntaa nopeassa tahdissa. Nuoret, jotka vasta rakentavat omaa identiteettiään ja tulevaisuuttaan, ovat erityisen haavoittuva ryhmä muuttuvassa ympäristössä. Perinteiset aikuistumisen mallit ovat kyseenalaistuneet, eikä yhteiskunta välttämättä pysty takaamaan kansalaisilleen vakaita ja turvallisia elinehtoja. Tämä synnyttää nuorissa epävarmuutta: Mitä kannattaisi opiskella? Minkälaisia työpaikkoja on tarjolla, kun olen aikuinen? Löydänkö paikkani yhteiskunnassa? Miten tulen toimeen, erityisesti jos hyvinvointiyhteiskunnan tarjoama sosiaalinen ja taloudellinen tuki heikkenee oleellisesti?

Sosiologi Zygmunt Bauman (1998; 2000) on lanseerannut termin ”notkea moderni”, joka koostuu kahdesta osasta: päättyneestä varhaismodernismin illuusiosta (early modern illusion), joka tarkoittaa yksityistämistä sekä luopumista kollektiivisen kehityksen ajatuksesta ja sääntelystä. Yksilön vastuu omasta elintasostaan kasvaa. Bauman (2000) näkee siis näiden kehityskulkujen tuloksena vapaamman yksilön, joka

saa ja voi – mutta jonka on myös pakko – tehdä valintoja ja joka myös yksin kantaa vastuun niiden seurauksista. Näin ollen kansalaisten omien tukiverkostojen tärkeys korostuu, sillä ne vaihtelevat yksilöllisesti ja erilaisten ryhmien välillä. Niillä on suuri vaikutus ihmisten käsityksiin itsestään, yhteiskunnasta ja omista mahdollisuuksistaan (Bauman 1998; 2000; ks. myös Skeggs 2004).

Nuorisotutkimuksen piirissä on kiinnitetty paljonkin huomiota juuri nuorten ”pakkoon” tehdä jatkuvasti valintoja, jotka vaikuttavat heidän myöhempään elämäänsä arvaamattomilla tavoilla (esim. Hoikkala & Paju 2016). Tehtävät valinnat eivät aina ole ”aitoja”, sillä mielekkäitä vaihtoehtoja ei välttämättä ole tarjolla. Nuorten odotetaan silti toimivan ja hyväksyvän tilanteen ikään kuin he voisivat todella valita useampien heidän näkökulmastaan varteenotettavien vaihtoehtojen välillä. (Ks. esim. Käyhkö 2016.)

Pitkään on väitetty, että hyvinvointivaltio on kriisissä, joka johtuu muun muassa talouskasvun hidastumisesta, lamakausista, korkeasta työttömyydestä sekä väestön ikääntymisestä ja julkishallinnon tehottomuudesta (ks. esim. Esping-Andersen 1996; Julkunen 2001). Myös suomalainen hyvinvointivaltio ja sen harjoittama sosiaalipolitiikka on muutoksessa (esim. Saarinen ym. 2014). Ratkaisua valtion pahenevaan velkaantumiseen on haettu muun muassa uusliberalistisesta talouspolitiikasta. Siinä pyritään leikkaamaan valtion menoja lisäämällä toisaalta kansalaisen valinnanvapautta ja vastuuta ja toisaalta erilaisten toimintojen yksityistämistä ja kilpailuttamista. Tämä vastaa hyvin Baumanin (2000) kuvausta notkeasta modernista. Muun muassa Stokes (2012, 15–18) on huomauttanut, että uusliberalistisessa yhteiskunnassa kasvavat nuoret oppivat rakentamaan omaa tulevaisuuttaan tavalla, jossa korostuu ”yrittäjämäinen” vastuu omasta kehityksestä ja asemasta opiskelu- ja työmarkkinoilla.

Monien sosiaalietuuksien tasoa on Suomessa laskettu samalla kun ehtoja niiden saamiseksi on kiristetty (Kotkas 2013, 79; laki toimeentulotuesta 30.12.1997/1412). Osa etuuksien leikkauksista on kohdistunut erityisesti nuoriin, joita vaaditaan yhä tiukemmin suorittamaan toisen asteen koulutus. Myös työttömyysturvan saamisen ehtoja on kiristetty. (Gretschel ym. 2014; Saarinen ym. 2014; Van Greven 2008.) Vaikka tuloerot ovat kansainvälisesti verrattuna Suomessa pienet, ne ovat kuitenkin viime vuosina kasvaneet (THL 2014). Eriarvoistuminen onkin lisääntynyt myös Suomessa, ja sen vaikutukset näkyvät jo varhaislapsuudessa (Ristikari ym. 2016).

Yhteiskunnalliset muutokset luovat kontekstin nuorten näkymille omasta tulevaisuudestaan, vaikka he eivät välttämättä niitä aina tiedosta. On havaittu, että moni nuori elää tässä päivässä eikä tee suunnitelmia pitkälle tulevaisuuteen, vaikka yhteiskunta toisaalta odottaa nuorilta jatkuvia valintoja ja oman tulevaisuuden suunnittelua (Kojo 2010). Yhteiskunnan ja maailman tilanne ei myöskään välttämättä avaudu kaikille nuorille, mikäli he keskittyvät lähinnä oman lähipiirin tapahtumiin, opintoihin tai vapaa-ajan toimintaan. Oma arki voi näyttäytyä varsin muuttumattomana, vaikka yhteiskunta olisikin murroksessa. Nuorten välillä vallitseviden erojen voi olettaa heijastuvan myös heidän tulevaisuutta koskeviin vastauksiinsa (ks. esim. Helve 2013; Tolonen 2005; Thomson & Taylor 2005).

Aineisto ja analyysi

Aineistomme koostuu 1900 nuoren, tarkemmin 927 naisen ja 972 miehen,[2] puhelinhaastatteluista. Kyse on edustavasta otoksesta 15–29-vuotiaita suomalaisia nuoria (ks. Myllyniemi tässä teoksessa). Haastattelut toteutettiin keväällä ja kesällä 2016 osana Nuorisobarometri-kyselyä.

Keskitymme artikkelissamme erityisesti avoimiin vastauksiin, joita nuoret antoivat heidän tulevaisuuden unelmiaan ja pelkojaan koskeviin kysymyksiin. Nuoret saivat vastata kysymyksiin omin sanoin, ilman valmiita vastausvaihtoehtoja, ja haastattelijat ohjeistettiin kirjaamaan vastaukset sellaisenaan. Nuorisobarometrissa ei ole aiemmin esitetty avoimia

kysymyksiä nuorten unelmista ja peloista, mikä tekee vastauksista ainutlaatuisuudessaan erityisen kiinnostavia. Näin laajalta ja valtakunnallisesti edustavalta otokselta kerätään harvoin vastaavaa laadullista – joskin melko tiivistä – aineistoa. Tästä syystä olemme halunneet kiinnittää huomiota aineiston erityisyyteen ja pohtia sen hyödynnettävyyttä.

Vastauksista suuri osa on melko selkeitä, mutta osa vaatii hieman tulkintaa avautuakseen, sillä vastaajilta ei voi kysyä tarkennuksia. Haastavan analyysista tekee myös avointen vastausten suuri määrä, sillä valtaosa kyselyyn osallistuneista on kuvannut haastattelijalle tulevaisuuden unelmiaan ja pelkojaan. Mainittakoon kuitenkin, että pelkoihin liittyvään kysymykseen on saatu selvästi vähemmän avoimia vastauksia kuin kysymykseen unelmista. Noin 10 prosenttia naisista ja noin 15 prosenttia miehistä on jättänyt vastaamatta kysymykseen peloista, kun taas vain kuusi prosenttia kaikista (nelisen prosenttia naisista ja 7,6 prosenttia miehistä) kyselyyn osallistuneista ei ole vastannut kysymykseen unelmista. Syitä tähän pohdimme hieman tuonnempana.

Vastaukset on analyysiamme varten koottu ensin Excel-tiedostoon, josta ne on siirretty Word-tiedostoon ryhmiteltynä sukupuolen sekä iän mukaan.[3] Tämän jälkeen kunkin ryhmän vastaukset on käyty yksitellen läpi ja luokiteltu aineistolähtöisesti teemoittelevaa sisällönanalyysia (esim. Hirsjärvi & Hurme 2007, 144–151; Tuomi & Sarajärvi 2002) soveltaen, aluksi 15 alateemaan.

Tarkasteltuamme koko aineistoa ja saatuamme kokonaiskuvan olemme yhdistäneet osan toisiaan lähellä olevista teemoista. Olemme esimerkiksi yhdistäneet luokkaan ”matkailu/asuminen ulkomailla” alun perin kolmeen eri teemaan jaetut vastaukset, joissa on mainittu tulevaisuuden unelmana a) matkustelu tai b) asuminen ulkomailla tai c) lähteminen johonkin toiseen maahan opiskelemaan. Kaikkia näitä yhdistää toive saada kokemuksia ulkomailta. Vastaavasti tulevaisuuden pelkoja koskevaan kysymykseen annetuista vastauksista luokiteltiin alkukierroksella erillisiksi vastausryhmiksi ”Ei tiedä” ja ”Ei ole miettinyt asiaa”. Nämä kaksi vastausryhmää yhdistettiin kolmannen vastausryhmän ”Ei pelkää mitään” kanssa. Perustelemme näiden yhdistämistä sillä, että vastausten väliset erot johtunevat haastattelijoiden ilmeisen erilaisista tavoista kirjata vastaajien ”ei pelkoja” -vastauksia: osa haastattelijoista on jättänyt kohdan tyhjäksi, osa on kirjannut jonkin yllä mainituista vastauksista. Tyhjiä vastauksia ei ole sisällytetty teemojen yleisyyttä koskeviin laskelmiin, vaan frekvenssit ja prosentit on laskettu vain kirjatuista vastauksista. Joka tapauksessa laadullisen aineiston analyysi vaatii aina tulkintaa, ja toiset tutkijat saattaisivat teemoitella aineistoa hieman eri tavoin.

Moni barometrikyselyyn osallistuneista nuorista on jättänyt vastaamatta tulevaisuuden pelkoja koskevaan kysymykseen; erityisesti nuorista miehistä moni jätti kohdan tyhjäksi. Tämä herättää ihmetystä: eikö näillä nuorilla ole lainkaan omaa tulevaisuuttaan, asuinmaansa tai maailman tulevaisuutta koskevia pelkoja, vaikka Euroopan tilanne on tällä hetkellä kovin epävakaa? Selityksiä voi etsiä eri tahoilta. Ovatko nykynuoret oppineet sietämään epävarmuutta paremmin kuin aikaisemmat sukupolvet? Vai onko ”notkeassa modernissa” eli individualistisessa yhteiskunnassa turha kantaa huolta muusta kuin itsestä ja omasta lähipiiristä (Bauman 1998; 2000)? Voiko pelkojen puute johtua nuorten tietämättömyydestä tai ”hetkessä elämisestä”, siitä etteivät he seuraa yhteiskunnan ja maailman tapahtumia eivätkä osaa ennakoida uhkia (ks. Kojo 2010)? On myös mahdollista, ettei selitystä tulisi etsiä nuorista, vaan esimerkiksi puhelinhaastattelumenetelmästä: oliko omien pelkojen nimeäminen tuntemattomalle (mahdollisesti naispuoliselle) haastattelijalle erityisen vaikeaa nuorille miehille? Kenties kysymysten muotoilu tai suuri määrä tai haastattelijoiden kyselytyyli vaikutti asiaan. Varmaa vastausta ei voida tietää. Se ei kuitenkaan millään tavoin vähennä haastattelussa annettujen vastausten arvoa, ja joka tapauksessa niitä annettiin runsaasti,

eli ”hävikki” tämän kysymyksen kohdalla ei ollut kovin suuri.

Artikkelin lopussa vertaamme avoimiin kysymyksiin saatuja vastauksia Nuorisobarometrin kahteen strukturoituun tulevaisuutta koskevaan kysymykseen niin sanotun trianguloinnin[4] vuoksi. Ensimmäinen strukturoiduista kysymyksistä koski nuorten arvioita omasta tulevaisuudestaan sekä oman asuinpaikkakuntansa, Suomen ja maailman tulevaisuudesta. Toisessa kysymyksessä kysyttiin, millaisia asioita vastaaja haluaisi saavuttaa 35 ikävuoteen mennessä. Vastaajille on esitetty vastausvaihtoehtoja, joihin he ovat ottaneet kantaa viisiportaisella asteikolla, jonka ääripäät olivat ”erittäin optimistisesti”/”erittäin pessimistisesti” tai ”erittäin tärkeä”/”ei lainkaan tärkeä”. Nämä kaksi kysymystä on esitetty barometrissa myös vuosina 2008 ja 2014, mikä antaa meille oivan tilaisuuden tehdä aikasarjavertailuja niiden osalta.

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan, millaisia Nuorisobarometrin vastaajien tulevaisuuden unelmat (kysymys 31) ja pelot (kysymys 32) ovat.

Nuorten unelmat: pääosin perinteisiä aikuisuuden merkkipaaluja

Nuorten tulevaisuuden unelmia koskevat vastaukset vaihtelevat suuresti niin pituudeltaan, täsmällisyydeltään kuin sävyltään. Vaikka suurin osa vastauksista on melko lyhyitä, ne ovat yleensä kuitenkin varsin informatiivisia ja tiivistävät selvästi vastaajan mieleen tulleita asioita. Kaikkien vastausten voi sanoa tavallaan heijastelevan puhujien arvomaailmoja, mutta tietyissä vastauksissa omat arvot on nostettu avoimemmin esiin ja kuvailtu niiden vaikutusta omiin elämänvalintoihin ja unelmiin (vrt. Ollila 2008). Suurin osa vastaajista on puhunut henkilökohtaiseen elämäänsä liittyvistä unelmista, mutta mukana on myös vastauksia, joissa päähuomio on Suomen tai maailman tulevaisuudessa.

Vastausten lukeminen oli kiinnostavaa. Monesti niiden vilpitön ja vakava sävy vetosi myös lukijan tunteisiin. Esimerkkinä voi mainita toiveet vakavan fyysisen sairauden tai vamman paranemisesta, lapsettomuushoitojen tehoamisesta tai vastaajan jo syntyneiden tai pian syntyvien lasten elämän turvaamisesta. Joku toivoo löytävänsä rakkauden, toinen haluaa ”seurata Jeesusta”. Monet vastaajat ovat kuitenkin melko kepeän tuntuisesti listanneet unelmiaan, jotka vaihtelevat henkilökohtaisista urheilusaavutuksista hienoihin autoihin sekä Lontooseen matkustamisesta koulumenestykseen. Keskitymme tässä viiteen yleisimmin vastauksissa esiintyneeseen teemaan.

Ylivoimaisesti yleisin tulevaisuuden toive liittyi työhön, ammattiin ja toimeentuloon (ks. taulukko 1). Noin puolet kaikista vastaajista mainitsee vastauksessa jonkin tähän teemaan liittyvän asian. Naispuoliset ja miespuoliset vastaajat pitävät asiaa yhtä tärkeänä. Vastausten kirjo on melkoinen: siinä missä jotkut harvat esittävät varsin kunnianhimoisia unelmia

TAULUKKO 1. NUORTEN YLEISIMMÄT TULEVAISUUDEN UNELMAT IKÄRYHMÄN JA SUKUPUOLEN MUKAAN (%)

	15–19-v.			20–24-v.			25–29-v.			Kaikki ikäryhmät		
Sukupuoli	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Kaikki
UNELMAT												
1. Työ	59,7	50,7	55,2	57,7	48,7	53,2	43,6	62,7	53,0	53,4	54,0	53,7
2. Perhe	31,7	37,5	34,6	39,1	30,3	34,7	36,0	51,1	43,4	35,9	39,6	37,7
3. Asuminen	21,6	22,1	21,9	19,6	12,7	16,2	16,2	23,8	19,9	19,0	19,3	19,1
4. Matkailu	8,6	27,9	18,3	16,7	23,9	20,2	14,6	20,5	17,5	13,6	23,9	18,7
5. Terveys	3,7	3,1	3,5	12,6	12,1	12,4	16,9	25,7	19,6	11,5	14,0	12,2
Ei unelmia	10,1	11,7	10,9	4,7	6,4	5,5	7,3	7,2	7,3	7,2	8,3	7,7
N	268	272	540	317	314	631	314	303	617	898	890	1788

”rahasta ja vallasta” tai ”suuren yrityksen johtamisesta”, vaatimattomampi enemmistö toivoo lähinnä ”vakinaista työpaikkaa” ja ”kohtuullista toimeentuloa” tai ”sen verran rahaa, että voi hiukan matkustella”. Toive itseä kiinnostavasta työstä mainitaan myös usein. Pieni osuus varsinkin miespuolisista vastaajista haaveilee oman yrityksen perustamisesta tai laajentamisesta, ja joillain esiintyy haave tietystä ammatista, kuten lentäjäksi pääsemisestä (nuorten ammattitoiveista tarkemmin Teräsaho & Keski-Petäjä tässä teoksessa). Työn ja vapaa-ajan välisen tasapainon ylläpitämistä pidetään tärkeänä monissa vastauksissa, kuten myös mahdollisuutta harrastaa ja viettää aikaa ystävien kanssa.

Esimerkki:[5]
”Oma perhe. Semmoinen työ, josta nauttii. Tarpeeksi aikaa olla perheen ja ystävien kanssa. Liikkua luonnossa. Sopivasti aikaa tärkeille harrastuksille.” (Nainen, 25–29-v.)

Toiseksi yleisin tulevaisuuden haave liittyy perheeseen, lapsiin tai parisuhteeseen; nämä teemat esiintyvät yli kolmasosassa kaikista vastauksista. Naisten vastauksissa perheeseen liittyvät unelmat ovat yleisempiä kuin miehillä. Erityisesti vanhimman ikäryhmän kohdalla naisten ja miesten vastaukset poikkeavat tältä osin toisistaan: 25–29-vuotiaista naisista yli puolet (51,1 %) mainitsee perheen tai parisuhteen tulevaisuuden unelmanaan, mutta samanikäisistä miehistä vain reilu kolmannes (36,0 %) mainitsee tämän teeman. Usein ”perhe” esiintyy toiveissa kokonaisuutena, mutta varsinkin nuoremmilla vastaajilla korostuu enemmän unelma parisuhteesta kuin lapsista. Tämä on ymmärrettävää, sillä lasten hankintaa lykätään nykyään yhä myöhemmäksi: naisten keski-ikä esikoisen syntyessä on Suomessa noin 28,8 vuotta ja pääkaupunkiseudulla vielä korkeampi, noin 30 vuotta (Perinataalitilasto 2016).

”Mä haluun, että musta tulee äiti, ja että on hyvä ja turvattu elämä: on työpaikka, koti ja on terve.” (Nainen, 20–24-v.)

”Häät, perheen perustaminen.” (Nainen, 20–24-v.)
”4-henkinen perhe ja sen verran varallisuutta ettei tarvi miettiä kaikkea koko ajan.” (Mies, 25–29-v.)

Kolmanneksi yleisin unelma on naisilla eri kuin miehillä: lähes joka neljäs nuori nainen unelmoi matkustelusta tai ulkomailla asumisesta, joko työn tai opiskelun merkeissä. Miesten keskuudessa tämä on vasta neljänneksi yleisin unelma, sillä heillä haave omasta talosta menee matkustelun edelle. Moni olisi paitsi halukas käymään ulkomailla, myös asumaan siellä.

”Matkustaa paljon (reppu reissuja) ja tehdä avustustöitä.” (Nainen, 15–19-v.)
”Jonkinlainen kansainvälistyminen. Sellaisen työpaikan löytyminen, jossa viihtyisin hyvin. Matkustaminen ja maailman näkeminen.” (Nainen, 20–24-v.)

Nuorten matkustushalukkuus on tullut ilmi Nuorisobarometrikyselyssä myös aiempina vuosina (ks. esim. Myllyniemi 2005, 49–55; Myllyniemi ym. 2005, 34–35). Erilaisten kokemusten hankkiminen esimerkiksi ulkomailla matkailemalla on pitkittyneen nuoruuden keskeinen piirre, joten matkojen sisältyminen nuorten unelmiin ei sinänsä yllätä, mutta sukupuolten väliset erot ovat kuitenkin kiinnostavia. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu pienillä paikkakunnilla asuvien nuorten naisten olevan usein miehiä valmiimpia muuttamaan opiskelun tai työn perässä kaupunkiin (esim. Simola 2015; Stokes 2012, 56; Thomson & Taylor 2005; Tolonen 2005). Voi myös olettaa, että korkeasti koulutetut nuoret ovat tällä hetkellä Suomessa muita valmiimpia muuttamaan ulkomaille (ks. esim. Gordon 2004; Tolonen 2008). Emme kuitenkaan pystyneet analyysissa tarkistamaan vastaajien koulutusastetta.

”Pääsisi niin hyvään työhön että olisi mahdollisuus käydä joka vuosi ainakin kerran

ulkomailla. Olisi nuorena jo omakotitalo josta voisi maksaa velkaa pois." (Mies, 15–19-v.)

Miesten vastauksissa kolmanneksi yleisin toive liittyy asumiseen, oman asunnon hankkimiseen tai talon rakentamiseen. Naisilla maininnat tästä teemasta ovat prosentuaalisesti mitattuna suurin piirtein yhtä yleisiä kuin miehillä, mutta heillä asuntoon liittyvät toiveet ovat vasta neljänneksi yleisin teema.

"Vakityö, oma kämppä, tietäis mitä vuoden päästä tekee ja missä." (Nainen 25–29-v.)

Viidenneksi yleisimmin sekä miehet että naiset unelmoivat hyvästä terveydestä niin itselle kuin lähipiirillekin. Ikäryhmien välillä on eroja: vanhimmat eli 25–29-vuotiaat vastaajat mainitsevat terveyden useammin kuin nuorimmat eli 15–19-vuotiaat vastaajat. Nuorimman ikäryhmän vastaajilla puolestaan esiintyy enemmän mainintoja unelmista, jotka liittyvät opintoihin, sosiaalisiin suhteisiin tai yleisesti "onnellisuuteen". Miesten ja naisten sekä eri-ikäisten vastaajien kesken saattaa muutoinkin havaita suuntaa antavia eroja. (Taulukko 1.)

Kaiken kaikkiaan nuorten ilmaisemia toiveita voi pitää melko perinteisinä ja turvallisuushakuisina. Enemmistö barometrikyselyyn vastanneista nuorista unelmoi asioista, joita on totuttu pitämään merkkinä aikuisuudesta ja yhteiskuntaan kiinnittymisestä: vakinaisesta työstä ja toimeentulosta, perheestä ja omasta asunnosta (esim. Aapola 2005/2016). Unelma "punaisesta tuvasta ja perunamaasta" on siis yhä voimissaan nuorten keskuudessa. Turvattu, turvallinen elämä esiintyi käsitteenä vastauksissa melko tiheään, mikä viittaa siihen, että Suomeen ja sitä kautta omaan toimeentuloon ja turvallisuuteen kohdistuvat uhat on tiedostettu jollain tasolla. Tästä teemasta jatkamme pelkoihin liittyvässä osiossa.

Yksittäisistä vastauksista voi kuitenkin havaita, että ainakin osa nuorista haaveilee hieman eri asioista kuin suuri enemmistö. Heitä voi kenties pitää jonkinlaisina uuden airueina tai yhteiskunnallisten erontekojen ilmaisijoina. Vastaajien keskuudesta erottuu erilaisia arvomaailmoja: toiset korostavat oman henkilökohtaisen menestyksen merkitystä ja haaveilevat vaikkapa merkittävistä saavutuksista taiteen tai urheilun kentillä, kun taas toisilla vastaajilla korostuu vastuu maailman tilasta ja halu auttaa toisia tai ympäristöä.

"Saisi tehdä merkittävää työtä mielellään ihmisten auttamiseksi ja yhteiskunnan kehittämiseksi." (Nainen, 15–19-v.)
"Olla ammattilaisjalkapalloilija ja sen jälkeen politiikassa mukana." (Mies, 20–24-v.)
"Olla todella rikas, omistaa auto ja kämppä ja lentokone." (Nainen, 25–29-v.)
"Asua vanhassa talossa ja elää vähän muinaista elämää." (Nainen, 25–29-v.)
"Unelmoin siitä, että koko maailmaa lähtisi mukaan ympäristön suojelemiseen ja rauhan luomiseen." (Mies, 25–29-v.)

Myös Helena Helve on havainnut nuorten tulevaisuudentoiveita koskevissa tutkimuksissaan (esim. 1993; 2002; 2013) ryhmiä, joilla on selkeästi erilaiset arvomaailmat. Vuoden 1993 tutkimuksessa hän nimesi nämä ryhmät humanisteiksi, individualisteiksi ja traditionalisteiksi (Helve 1993, 64–70). Yksilöllisyyttä korostavat individualistit olivat tuolloin näistä yleisin ryhmä. Tuoreemmissa tutkimuksissaan Helve (2013) on tunnistanut uusia, arvomaailmaltaan erilaisia ryhmiä, kuten uusliberalistit ja nationalistit. Suurimmalla osalla nuorista esiintyy kuitenkin samanaikaisesti monenlaisia arvoja ja asenteita, jotka voivat olla keskenään ristiriitaisiakin (Helve 1993; 2002; 2013). Itse emme ole pyrkineet muodostamaan nuorista vastaavia profiileja heidän vastaustensa perusteella, mutta samantapaisia ryhmittelyjä voisi tästäkin aineistosta mahdollisesti hahmottua.

Nuorten pelot: Suomen ja maailman tila huolestuttaa

Kuten nuorten tulevaisuuden unelmia koskevat vastaukset, myös tulevaisuuden pelkoja kuvaavat vastaukset ovat mielenkiintoista ja vaihtelevaa luettavaa. Osa vastauksista on selkeästi tunnepohjaisia, ja viestin sisältämä huoli tavoittaa helposti lukijan. Lyhyydestään huolimatta vastaukset ovat yleensä täsmällisiä, ja teemat käyvät selviksi, vaikka vastaukset muuten jäisivätkin yleisluontoisiksi. Esimerkiksi 15–19-vuotias nainen vastaa kysymykseen tulevaisuuden peloistaan lyhyesti ja ytimekkäästi: ”Hallitus kusee kaiken. Empatia katoaa.”

Vastauksissa esiintyy hyvinkin vaihtelevia pelkoja niin henkilökohtaisella kuin yleisemmälläkin tasolla. Samantapainen jaottelu läheisiin ja kaukaisiin turvattomuuden aiheisiin tuli ilmi nuorten vastauksista myös vuoden 2010 Nuorisobarometrissa, joka painotti turvallisuus- ja turvattomuuskysymyksiä (ks. esim. Myllyniemi 2010; Vornanen & Miettinen 2010). Vornanen ja Miettinen (mt., 215) jakavat nuorten henkilökohtaiset turvattomuustekijät toisaalta uhriksi joutumisen riskiin ja toisaalta omaa ja läheisten hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. Esimerkiksi henkilökohtaisista peloista nyt tarkastelluissa vastauksissa käy pelko onnettomuuteen joutumisesta ja liikuntakyvyn menettämisestä. Joku pelkää menettävänsä talonsa tulipalossa, kun taas toinen kertoo kauhukuvakseen joutumisen ”kaupunkiin ja kerrostaloon johonkin betonihelvettiin elämään normaalia elämää”. Osa vastauksista käsittelee nuoren epävarmuutta omasta itsestään ja pärjäämisestään: pelätään ”epäonnistumista”, ”ettei pärjää”, ”että sotkee valinnoillaan tulevaisuuttaan” tai ”että jää sossukierteeseen”. Huoli siitä, ettei pääse elämässä eteenpäin, on läsnä niin miesten kuin naistenkin vastauksissa.

Yleisemmällä tasolla nuorten vastauksissa esiintyy niin vuonna 2016 kuin vuoden 2010 barometrissa turvattomuuden kokemuksia, jotka liittyvät suomalaiseen yhteiskuntaan, maailmantilanteeseen tai ympäristöön; esimerkiksi huolta Suomessa vallitsevista alueellisista eroista (ks. Vornanen & Miettinen 2010, 215). Nuoret pohtivat maatalouden mahdollisuuksia ja ovat huolissaan esimerkiksi siitä, että ”poronhoito tehdään hankalaksi” sekä ”kaivosuhasta”. Vastauksissa esiintyy myös pelkoa siitä, ettei omalta asuinpaikkakunnalta ”saa töitä ja siksi joutuu jäämään kotiin”.

Valtaosa vastaajista on kertonut henkilökohtaisista unelmistaan ja peloistaan. Vastausten joukosta löytyy kuitenkin myös esimerkiksi suomalaisten pärjäämiseen liittyviä pelkoja: ”Suomalaiset eivät itse pärjää ja sitten tulee ulkomaalaiset ja heidänkin pitäisi pärjätä täällä.” (Nainen, 25–29-v.)

Tavallista on myös, että mainitaan yhteiskunnallisen tai globaalin tason pelkoja.

> ”Kaikenmaailman globaalit kriisit, Suomen tulevaisuus, että mihin ollaan menossa?” (Nainen, 15–19-v.)
> ”Talouslama. Nykyinen maailman poliittinen tilanne. Toivottavasti sotia ei ala syttymään.” (Mies, 20–24-v.)

Enemmistöä huolestuttavat kuitenkin varsin arkiset asiat, kuten työttömyys ja talous, jotka ovat sidoksissa Suomen ja maailman tilaan. Samaan kastiin – asioihin, joihin ei välttämättä itse pysty vaikuttamaan – kuuluu myös pelko sodan syttymisestä.[6]

Yleisimmät nuorten pelot

Kuvailemme seuraavaksi viittä yleisintä nuorten tulevaisuuden pelkoa. Vastauksia tarkastellaan iän ja sukupuolen mukaan. Aineistosta löytyy kolme pelkoa, jotka mainitaan muita useammin kaikissa ikäryhmissä niin miesten kuin naistenkin keskuudessa: työttömyys, talous ja terveys (taulukko 2). Sekä nuorten miesten että naisten vastauksissa ylivoimaisesti yleisimmäksi peloksi nousee työttömyys. Hieman yli kolmannes kaikista vastaajista mainitsee pelkäävänsä sitä. Tämän lisäksi moni vastaaja on huolissaan vakituisen ja itselle mielekkään työn löytymisestä.

Naisten osuus työttömyyttä pelkäävien joukossa on kaikissa ikäryhmissä suurempi kuin miesten, mutta vastaus on yleinen myös miehillä.

> ”Että töitä ei riitä tai että joutuu vaihtamaan ammattia jatkuvasti.” (Nainen, 15–19-v.)
> ”Ei saa vakitöitä, että olisi aina vuokrafirmassa.” (Nainen, 20–24-v.)
> ”Että ei vakituista työpaikkaa, että olisi pätkätyösuhteita, eikä perhettä, jota haluais paljon.” (Nainen, 25–29-v.)
> ”Työnsaannin vaikeus.” (Mies, 20–24-v.)
> ”Työttömyys, yhteiskunnan ulkopuolelle tippuminen, terveyden pettäminen.” (Mies, 25–29-v.)

Työttömäksi jäämisen pelko heijastelee todennäköisesti nyky-yhteiskunnassa monella rintamalla tapahtuvia nopeita muutoksia. Ei ole yllättävää, että nuoret pohtivat asemaansa työmarkkinoilla, kun työelämän rakenteet muuttuvat ja uutisissa kerrotaan jatkuvasti irtisanomisista. Epävarmuutta lisää myös tiukentunut yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa sosiaalietuuksia leikataan samalla kun yksilön vastuuta lisätään (vrt. esim. Bauman 1998, 2000; Saarinen ym. 2014).

Seuraavaksi yleisin pelko vastaajien keskuudessa liittyy terveyteen; sen on maininnut noin joka viides. Joskus vastauksissa täsmennetään, että kyse on läheisen henkilön terveydestä, ei omasta. Naisten osuus on terveysteeman maininneista selkeästi suurempi kuin miesten, sillä melkein kaksi kolmasosaa tämän teeman maininneesta on naisia. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että tytöt pohtivat poikia enemmän vanhempiensa sairautta (Seppänen & Fountain Park 2008).

> ”Pääseekö kouluun, saako töitä, sairastuuko vakavasti, löytääkö kumppanin. Eli kaikkea ihan tavallista.” (Nainen, 15–19-v.)
> ”Terveys laskee vielä huonommaksi, ei saa töitä, ei ole varaa maksaa lääkäriä ja lääkelaskuja.” (Nainen, 20–24-v.)
> ”Läheisten menettäminen, läheisten ja oma sairastuminen. Elinympäristön turvattomuuden lisääntyminen.” (Nainen, 25–29-v.)
> ”Etten saa töitä, voi sairastua esim. syöpään tai vastaavaan.” (Mies, 15–19-v.)
> ”Tulee joku sairaus, Suomella loppuu rahat.” (Mies, 20–24-v.)
> ”Terveydentilan heikkeneminen ja yksinäisyys.” (Mies, 25–29-v.)

Kolmanneksi yleisimmin mainittu teema pelkojen joukossa on talous. Sen on maininnut noin 15 prosenttia vastaajista, miehet hieman useammin kuin naiset. Osa vastaajista ilmaisee selvästi olevansa huolissaan omasta henkilökohtaisesta taloudestaan, kun taas toisten huolena on nimenomaan Suomen taloudellinen pärjääminen kansainvälisessä kilpailussa ja epävakaa maailmanlaajuinen taloustilanne.

TAULUKKO 2. NUORTEN YLEISIMMÄT TULEVAISUUDEN PELOT IKÄRYHMITTÄIN JA SUKUPUOLEN MUKAAN (%)

Ikäryhmä	15–19			20–24			25–29			Kaikki ikäryhmät		
Sukupuoli	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Kaikki
PELOT												
1. Työttömyys	32,1	37,1	34,6	29,5	36,1	32,8	33,1	41,1	36,5	31,5	38,1	34,8
2. Terveys	10,3	15,1	12,8	16,8	26,4	21,7	26,4	37,0	31,6	18,3	26,7	22,6
3. Talous	11,5	11,6	11,5	16,1	13,4	14,7	18,4	17,8	18,1	15,6	14,4	15,0
4. Yksinäisyys	4,9	11,6	8,3	6,6	13,4	10,0	11,0	11,0	11,0	7,7	10,8	9,2
5. Ympäristö	6,6	6,8	6,7	6,8	4,3	5,6	4,3	3,4	3,9	5,9	4,7	5,3
Sota	3,7	5,6	4,6	7,2	4,7	5,9	6,7	5,1	5,9	6,0	5,1	5,5
Ei pelkoja	21,0	9,6	15,2	12,7	6,7	9,6	10,6	5,5	8,0	14,3	7,1	11,0
N	243	251	494	292	299	591	299	292	591	834	842	1676

”Ei pääse opiskelemaan mihinkään, ei saa töitä, ei ole rahaa mihinkään, ei pysty muuttaan pois kotoa.” (Nainen, 15–19-v.)
”En pääsisi opiskelemaan minnekään, en saisi hyvää työtä enkä rahaa, joutuisin elämään tuilla.” (Nainen, 20–24-v.)
”Rahaongelmat, ylipäätään Suomen taloudellinen tilanne. Köyhät köyhtyy, päivähoitomaksut nousevat, epävarma tilanne. Lapsiperheiltä viedään tukia: lapsilisät, hoitomaksut. Hoitoalan heikentyminen mm. työaikakorvaukset.” (Nainen, 25–29-v.)
”Euroopan talousasiat. Euroopan talousasioiden huonoksi meneminen.” (Mies, 20–24-v.)
”Suomi onnistuu kaatamaan itse itsensä.” (Mies, 25–29-v.)

Kuten edellä olevista vastauksista käy ilmi, on hyvin tavallista, että nuori on kysymykseen vastatessaan maininnut useamman pelon. Kuitenkin neljänneksi tavallisin vastaus on, ettei pelkoja ole.

”En pelkää hirveästi mitään, mitä tulevaisuuteen tulee. Luotan Jumalan suunnitelmaan varalleni.” (Nainen, 15–19-v.)
”En osaa pelätä mitään, kun siihen ei voi vaikuttaa.” (Mies, 20–24-v.)

Reilu kaksisataa nuorta on vastannut, ettei pelkää mitään tai sitten on jättänyt kokonaan vastaamatta kysymykseen. Heistä noin 60 prosenttia on miehiä. Kaikista miespuolisista vastaajista noin 14 prosenttia ei ole nimennyt mitään pelkoa, kun taas naisista alle kymmenen prosenttia jättää tämän kohdan tyhjäksi. Vertailuna voidaan todeta, että samantapaisia lukuja löytyy myös Nuoret Helsingissä 2011 -tutkimuksesta (Nyholm 2011, 4). Kyseinen tutkimus tosin kohdistui osin eri ikäryhmään, 11–19-vuotiaisiin nuoriin. Siinä hieman alle 20 prosenttia pojista ilmoitti, ettei pelkää mitään. Vastaava luku tyttöjen keskuudessa oli 10 prosenttia. Samasta tutkimuksesta käy myös ilmi, että koululaiset Helsingissä vuonna 2011 pelkäsivät tulevaisuutta hiukan vähemmän (ei pelkoja 13,7 %) kuin nuoret vastaajat vuonna 2000 (ei pelkoja 11,9 %) (Nyholm 2011, 6). Aiemmissa tutkimuksissa on arveltu, että tytöille ja naisille on hyväksyttävämpää ilmaista pelkojaan kuin pojille ja miehille (Niemelä 2000, sit. Vornanen & Miettinen 2010, 215), ja toisaalta on myös esitetty, että tyttöjen kasvatuksessa saatetaan vahvistaa turvattomuuden kokemuksia (Heiskanen 1996, sit. Vornanen & Miettinen 2010, 214–215).

Miesvastaajien keskuudesta löytyy vielä yksi kiinnostava teema: sota. Siihen liittyviä pelkoja ilmaisee kuutisen prosenttia kaikenikäisistä miespuolisista vastaajista. Tämänkin kysymyksen kohdalla osa vastauksista on ilmaistu niin yleisesti, ettei aina käy ilmi, pelätäänkö sodan syttyvän lähialueilla vai kauempana Suomesta.

”Sota, työttömyys, hyvinvointivaltion päättyminen tai lakkauttaminen.” (Mies, 20–24-v.)
”Ympäristöön ja sotaan liittyvät asiat.” (Mies, 20–24-v.)
”Seuraava sota Suomessa” (Mies, 25–29-v.)
”Vakava sairastuminen, työpaikan menetys, puolison menetys, köyhyys, kolmas maailmansota.” (Mies, 25–29-v.)

Vastauksia, jotka saattavat viitata sodan pelkoon mutta eivät sisällä sanaa ”sota” ei ole sisällytetty tähän ryhmään vaan teemaryhmään ”huoli maailman tilanteesta”. Kumpikin teema ilmenee useammin miesten vastauksista kuin naisten.

Tutkimuksessa nuorten tulevaisuudenkuvista (Seppänen & Fountain Park 2008) käy ilmi, että pojat mainitsevat sodan tulevaisuudenkuvissaan useammin kuin tytöt. Vuoden 2010 Nuorisobarometrissa oli kysymyksiä turvattomuutta herättävistä tekijöistä, ja tuolloin Suomeen kohdistuvaa sotilaallista hyökkäystä mainitsi pelkäävänsä erittäin tai melko paljon yhteensä viisi prosenttia vastaajista (Myllyniemi 2010, 82–84). Liki 80 prosenttia vastaajista

totesi kuitenkin, ettei tällainen uhka huolettanut heitä. Tuolloin asiaa kuitenkin kysyttiin esittämällä valmiita väittämiä, joten luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia.

Mielenkiintoista kyllä, sodan pelkoa esiintyy hiukan vähemmän naisten vastauksissa kuin miesten, vaikka nuorimmassa ikäryhmässä naiset ilmoittavatkin pelkäävänsä sotaa hieman useammin kuin samanikäiset miehet. Esimerkiksi Vornanen ja Miettinen (2010, 215) esittävät, että naiset yleensä ilmaisevat enemmän pelkoja ja turvattomuutta kuin miehet. Tähän nähden sodan pelon yleisyys nuorten miesten keskuudessa on aineistossamme kiinnostava havainto. Toisaalta on myös tutkimustuloksia, jotka osoittavat poikien mainitsevan sodan tyttöjä useammin tulevaisuudenkuvissaan (ks. Seppänen & Fountain Park 2008).

Kuolemanpelko yleistyy selvästi iän myötä. Joka ikäryhmässä naisten osuus vastaajista on suurempi kuin miesten. Vastauksista ei aina ilmene, onko kyse vastaajan omasta vai läheisen kuolemasta. Kuitenkin läheisen kuolemaan liittyvä pelko on selvästi yleisempi niissä vastauksissa, joissa tarkennus on tehty.

> ”Lapsettomuus, työpaikan menetys puolisolla, läheisen kuolema, katastrofi Suomessa esim. terroriteko.” (Nainen, 20–24-v.)
> ”Ero, työttömyys ja läheisten kuolema.” (Nainen, 25–29-v.)

Tämän lisäksi löytyy – jälleen erityisesti naisilta – vastauksia, jossa huoli ilmaistaan yleisemmin: ”pelkään, että lapselleni tapahtuisi jotain kauheata”.

Terveyspelkojenkin osalta on nähtävissä selkeitä eroja nuorimman ja vanhimman ikäryhmän välillä niin miehillä kuin naisilla. Nuorimmista vastaajista reilut 10 prosenttia vastaa pelkäävänsä terveytensä puolesta, kun taas 25–29-vuotiaista vastaajista noin kolmasosa mainitsee pelkäävänsä terveyden menettämistä. Myös yksinäisyyden pelko näyttää lisääntyvän iän myötä. Huoli yksinäisyydestä on tavallisempaa naisten kuin miesten keskuudessa kaikissa ikäryhmissä. Naiset ovat miehiä enemmän huolissaan myös opiskelupaikan saamisesta, mutta pelko vähentyy iän karttuessa. Tätä voidaan pitää luonnollisena, sillä moni 25–29-vuotias Suomessa on jo päättänyt opiskelunsa.

Yleisesti ottaen pelot näyttävät lisääntyvän iän myötä, mutta huoli ympäristöstä ja ilmastonmuutoksesta poikkeaa tästä kaavasta: nuorimmat vastaajat ovat näistä asioista enemmän huolissaan kuin vanhemmat vastaajat, vaikka erot eivät olekaan kovin suuria. Miehet ovat myös hiukan naisia huolestuneempia ympäristöön liittyvistä kysymyksistä. Sen sijaan yleisin pelko, työttömyys, on sekä määrällisesti että suhteellisesti mitattuna suurin piirtein yhtä yleistä kaikissa ikäluokissa, paitsi vanhimman ikäryhmän naisten keskuudessa, jossa se nousee yli 40 prosenttiin.

Nuorten ajatukset tulevaisuudesta – strukturoidut vastaukset

Kuten jo alussa mainittiin, tämänvuotisessa Nuorisobarometri-kyselyssä luodattiin myös vastaajien näkemyksiä omasta tulevaisuudestaan sekä oman asuinpaikkakuntansa, Suomen ja maailman tulevaisuudesta. Sama kysymys on esitetty barometrissa myös vuosina 2008 ja 2014. Vastaajien näkemykset ovat yleisesti ottaen muuttuneet vuosien varrella jonkin verran pessimistisemmiksi (ks. Myllyniemi tässä teoksessa, s. 36). Kuitenkin vastaajien luottamus omaan tulevaisuuteensa on jopa hienoisesti parantunut. Noin 83 prosenttia vastaajista suhtautui vuonna 2016 tulevaisuuteensa erittäin tai melko optimistisesti, kun vuonna 2014 sama luku oli 79 prosenttia. Naisilla toiveikkuus on hieman yleisempää kuin miesvastaajilla. Asuinpaikan tyyppi tai asuinmaakunta ei juuri erottele vastaajia, tai ainakaan erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Nuorisobarometrin strukturoitujen alkukysymysten vastauksista käy myös ilmi, että Suomen tulevaisuus herättää nuorissa enemmän luottamusta kuin maailman tulevaisuus, sillä yli puolet (n. 55 %) suhtautuu kotimaansa

tulevaisuuteen yhä toiveikkaasti. Naisilla optimistinen asenne on yleisempi kuin miehillä. Tästä huolimatta nuorten huoli niin kotimaan kuin maailman tilasta – varsinkin taloudellisesta näkökulmasta – näkyy selvästi myös avoimissa vastauksissa, kuten yllä olemme kuvanneet.

Mitä halutaan saavuttaa 35 ikävuoteen mennessä

Nuorisobarometriin on vuosien mittaan usein sisältynyt kysymys, jossa vastaajia pyydetään arvioimaan, miten tärkeänä he pitävät tiettyjen asioiden saavuttamista 35 ikävuoteen mennessä (ks. esim. Nuorisobarometri 2008 ja 2014). Annetut vaihtoehdot vaihtelevat laajalla skaalalla materiaalisista saavutuksista henkisiin tavoitteisiin, ihmissuhteista ulkonäköön. Tähän kysymykseen annetut vastaukset vahvistavat havaintojamme avoimissa vastauksissa esiin nousseista unelmista, joskin valmiista vaihtoehdoista valittuina tiettyjen arvostusten yleisyys on suurempaa. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, sillä avoimissa vastauksissa nuoren pitää itse mainita keskeiset unelmansa, kun taas strukturoidussa kysymyksessä kaikki vaihtoehdot esitellään luettelona, johon otetaan kantaa.

Valmiiden vastausvaihtoehtojen joukosta tärkeimmäksi nousee läheisten ystävien merkitys. Lähes 100 prosenttia vastaajista pitää joko erittäin tai melko tärkeänä, että hänellä on 35-vuotiaana läheisiä ystäviä. Ystävien arvostus on pysynyt barometrin vastaajien keskuudessa erityisen korkealla halki vuosien, kuten Myllyniemi (2005, 57) osoittaa. Sosiaaliset suhteet ja ystävyys mainitaan avoimissakin vastauksissa, mutta niissä ne eivät nouse kaikkein yleisimpien unelmien joukkoon; sen sijaan yksinäisyys on niin miehillä kuin naisillakin yleinen pelko. Myös henkinen tasapaino ja mahdollisuus auttaa toisia ihmisiä saavat valmiiden vaihtoehtojen joukosta korkeita arvostusprosentteja (ensin mainittu 98 % ja jälkimmäinen n. 94 %). Näitä vaihtoehtoja ei ole esitetty vielä vuonna 2005 tai sitä aiemmin, joten vertailu aiempiin vastauksiin ei tältä osin ole mahdollista. Avoimissa vastauksissa henkinen tasapaino ja mahdollisuus auttaa toisia ihmisiä eivät kuitenkaan esiinny kovin usein. Nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveysongelmat, jotka ovat nousseet keskeiseksi yhteiskunnalliseksi huoleksi (Seppänen 2013), eivät näy nuorten avoimissa vastauksissa juuri lainkaan.

Pysyvää työsuhdetta arvostetaan suuresti niin monivalintakysymyksissä kuin avoimissa vastauksissakin. Monivalintakysymysten vastaajista noin 89 prosenttia on nimennyt sen tärkeäksi asiaksi, jonka haluaa saavuttaa 35 ikävuoteen mennessä – tosin noin 10 prosenttia vastaajista ei pidä sitä tärkeänä. Myös yli puolet unelmiaan kertoneista vastaajista on maininnut avoimessa vastauksessa työn tai toimeentulon. Pelkojen yhteydessä joka neljäs vastaaja mainitsee pelkäävänsä työttömyyttä; osa heistä mainitsee tosin pelkäävänsä nimenomaan pätkätöitä tai jumittumista vuokratyöfirman palvelukseen. Kuitenkin vielä korkeammalle arvostetaan valmiiden vaihtoehtojen joukosta työn kiinnostavuutta. Sitä pitää tärkeänä tai erittäin tärkeänä 99 prosenttia vastaajista; myös unelmiin liittyvissä avoimissa vastauksissa esiintyy tästä runsaasti mainintoja. Sen sijaan työn kiinnostavuus mainitaan harvemmin puhuttaessa peloista.

Aikasarjavertailussa voi havaita, että vakituisen työsuhteen arvostus on pysynyt vuosien varrella korkealla (ks. Myllyniemi 2005, 57), kenties juuri siksi, että samaan aikaan nuorten asema työmarkkinoilla on ollut heikko. Aiempina vuosina ei ole tiedusteltu, miten paljon nuoret arvostavat työn mielekkyyttä, joten siltä osin tuloksia ei ole mahdollista vertailla aiempiin lukuihin.

Nuorten unelmiin liittyvissä avoimissa vastauksissa toiseksi yleisin teema – perhe ja parisuhde – näkyy myös valmiissa vaihtoehdoissa: noin 88 prosenttia vastaajista toivoo olevansa pysyvässä parisuhteessa 35 ikävuoteen mennessä, ja noin 75 prosenttia pitää myös lasten saamista tärkeänä. Lapsettomuuden pelko on harvinaisempaa, vaikka esiintyykin muutamissa avoimissa vastauksissa. Naiset pitävät perheen (ja lasten) saavuttamista hivenen tärkeämpänä

kuin miehet, mutta prosentuaaliset erot eivät ole suuria. Sama oli havaittavissa avoimissa vastauksissa (ks. yllä). Vertailu aiempiin kyselyihin paljastaa, että perheen arvostus on säilynyt suurin piirtein samalla tasolla halki vuosien, ja aiempinakin vuosina naiset ovat pitäneet perhettä jonkin verran tärkeämpänä kuin miehet (Myllyniemi 2005, 57). Parisuhteesta ei ole aiemmin esitetty kysymystä.

Oma asunto tai talo oli yleinen unelma nuorten avoimissa vastauksissa, ja myös valmiisiin vaihtoehtoihin vastanneista kaksi kolmasosaa piti omistusasunnon hankkimista tärkeänä. Pelkojen joukossa asunnottomuus on kuitenkin harvinainen teema, vaikka se esiintyykin muutamissa miesten vastauksissa. Oman talon tai asunnon hankkiminen on kuitenkin hivenen menettänyt kannatustaan verrattuna reilun kymmenen vuoden takaisiin tuloksiin: vuonna 2005 jopa 73 prosenttia vastaajista piti asunnon omistamista melko tai erittäin tärkeänä (Myllyniemi 2005, 59). Miehet ovat aiempinakin vuosina pitäneet tätä saavutusta tärkeämpänä kuin naiset (mt.).

Matkustelun ja ulkomaan kokemusten hankkimisen kohdalla voidaan havaita samansuuntainen ero sukupuolten välillä niin avoimissa vastauksissa kuin valmiita vaihtoehtoja arvotettaessa: naisista 85 prosenttia pitää matkailua melko tai erittäin tärkeänä saavutuksena, kun taas miehistä vain 74 prosenttia on samaa mieltä. Pelkojen yhteydessä matkustamiseen liittyviä mainintoja ei juuri esiinny, mutta muutama nuori sanoo kuitenkin muuttavansa mahdollisesti ulkomaille, jos Suomen tila heikkenee entisestään. Miehistä jopa neljännes ei pidä ulkomaanmatkoja tärkeänä, kun taas naisista vain 14 prosenttia on tätä mieltä. Matkustelun arvostus on lisääntynyt kymmenessä vuodessa erityisesti naisten vastauksissa, sillä esimerkiksi vuoden 2005 barometrituloksissa eivät naiset vielä olleet miehiä innostuneempia matkustelusta (ks. Myllyniemi 2005, 58).

Miesten vastauksissa sen sijaan korostuu vapaa-ajan arvostus naisia enemmän: heistä 84 prosenttia pitää melko tai erittäin tärkeänä mahdollisuutta käyttää paljon aikaa harrastuksiin, kun taas naisista sitä mieltä on 78 prosenttia. Terveys, hyvä fyysinen kunto ja henkinen tasapaino nousevat usein esiin avoimissa vastauksissa, niin unelmien kuin pelkojenkin joukossa. Tämä ei yllätä, sillä myös valmiiden vaihtoehtojen kohdalla fyysistä kuntoa ja henkistä tasapainoa arvostetaan paljon. Liki 95 prosenttia vastaajista pitää hyvää fyysistä kuntoa melko tai erittäin tärkeänä, ja henkinen tasapaino on lähes kaikkien vastaajien arvostuksissa korkealla. Pelkoja käsittelevissä avoimissa vastauksissa terveydestä puhutaan yleisellä tasolla eikä esimerkiksi mielenterveydellisiä tai päihdeongelmia mainita erikseen juuri lainkaan.

Hyvän fyysisen kunnon ja henkisen tasapainon tavoite on sopusoinnussa niiden aiemmissa tutkimuksissa tehtyjen havaintojen kanssa, joiden mukaan aikuistuvan yksilön sisäinen maailma saa yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassa yhä suuremman painoarvon. Aikuistumista mitataan entistä vähemmän ulkoisilla tunnusmerkeillä ja yhä enemmän yksilön henkisellä kypsyydellä. (Ks. Aapola & Ketokivi 2005/2016; Westberg 2004.) Henkisen tasapainon tärkeyttä ei ole barometrissa tiedusteltu aiemmin, mutta fyysisen kunnon arvostus on noussut, ja sitä erittäin tärkeänä pitävien osuus on kasvanut aiemmista kyselyistä (ks. Myllyniemi 2005, 57–59). Tulos viitannee toisaalta yleisen terveystietoisuuden lisääntymiseen, toisaalta suomalaiseen terveydenhoitojärjestelmään viime aikoina kohdistuneeseen arvosteluun. Voi myös kysyä, onko sosiaalisessa mediassa vallitseva ulkonäkökeskeisyys vaikuttanut nuorten haluun olla fyysisesti hyvässä kunnossa.

Lopuksi

Nuorten tulevaisuuden unelmia ja pelkoja koskevat vastaukset ovat selkeästi toisiinsa kytköksissä, mikä ei sinänsä ihmetytä. Emme ole tarkastelleet saman nuoren vastauksia eri kysymyksiin rinnakkain, vaan niitä on analysoitu erikseen – yhdistelevä analyysi olisi vaatinut selkeästi enemmän aikaa ja resursseja. Voi kui-

tenkin havaita, että samat teemat, tosin hieman eri painotuksin, esiintyvät niin unelmien kuin pelkojen joukossa. Nuoret unelmoivat mielekkäästä ja pysyvästä työpaikasta sekä kohtuullisesta toimeentulosta ja toisaalta pelkäävät jäävänsä työttömäksi ja joutuvansa kituuttamaan avustuksilla. Samoin unelma parisuhteesta ja perheestä kääntyy peloksi yksinäisyydestä. Toive hyvästä terveydestä voi muuttua peloksi terveyden menettämisestä. Aivan kaikki unelmat eivät tuota pelkoja: moni unelmoi ulkomaista, mutta harva toteaa pelkäävänsä, ettei pääsisi matkustamaan.

Suuri osa barometrin vastaajista keskittyy vastauksissaan oman elämänsä ja lähipiirinsä tilanteeseen ja toivoo tiettyjä niihin liittyviä asioita. Melko harva kommentoi laajempia yhteiskunnallisia kehityskulkuja suoraan. Kuitenkin vastauksissa mainituista teemoista voi päätellä, mitä liikkuu ajassa, eli yhteiskunnallinen konteksti näkyy niistä epäsuorasti.

Perinteiset aikuisuuden merkkipaalut – työ ja toimeentulo, oma asunto ja perhe – ovat säilyneet nuorten unelmien kärjessä. Vaikka vain jotkut haastatteluun osallistuneet nuoret ilmaisevat suoraan pelkonsa hyvinvointivaltion romahtamisesta, rivien välistä voi kuitenkin lukea, että monen nuoren luottamus hyvinvointivaltion pelastavaan voimaan on hiipumassa. Korostunut työttömyyden pelko viitannee toisaalta nuorten haluun olla mukana työelämässä ja saavuttaa niin täysivaltainen kansalaisuus työkeskeisessä yhteiskunnassa, mutta samalla se heijastelee myös nuorten huolta toimeentulon riittävyydestä. Etuuksien leikkaaminen työttömiltä on ollut jatkuvasti esillä viime aikojen julkisessa keskustelussa.

Myös fyysinen ja henkinen hyvinvointi nousevat esiin keskeisinä arvostuksen kohteina – nekin kielivät notkean modernin yhteiskunnan individualistisesta ajattelusta, jonka mukaan yksilöt ovat vastuussa omasta jaksamisestaan (ks. Bauman 1998; 2000). Yksilöllisyyden nousua kuvastaa myös nuorten toive saada tehdä itselle mielekästä työtä, kuten myös toiveet riittävästä vapaa-ajasta sekä tasapainosta työn ja muun elämän välillä. Samaan trendiin liittynee myös matkustelun nousu korkealle unelmien listalla erityisesti naisilla.

Nuorten mainitsemat pelot heijastelevat toisaalta henkilökohtaisen haavoittuvuuden tiedostamista, toisaalta yhteiskunnallisten kehityskulkujen arvaamattomuutta – jos jokin asia ei ole omassa hallinnassa, se herättää kenties enemmän pelkoa kuin jokin, mihin voi itse vaikuttaa (Vornanen & Miettinen 2010, 214–216). On myös mahdollista, että on helpompaa puhua hieman etäisemmistä ja yleisistä asioista henkilökohtaisten pelkojen sijaan. Joka tapauksessa on erittäin kiinnostavaa ja ajatuksia herättävää, että suhteellisen moni nuori mies mainitsee pelkäävänsä sotaa. Maailman konfliktiherkkä tilanne on siis tiedossa, sillä kansainvälisten kriisien vaikutukset heijastuvat Suomeenkin. Nuoret miehet joutuvat kutsunnoissa ottamaan kantaa asepalvelukseen, ja sekin voi herätellä heitä miettimään sodan uhkaa. Vaikka naisetkin pelkäävät sotaa, he pelkäävät monia muita asioita selvästi määrällisesti enemmän. Sodan uhkaan liittyvien mainintojen yleisyys avoimissa vastauksissa on huomionarvoista, sillä sotaa ei mainittu barometrin strukturoiduissa kysymyksissä, vaan nuoret ovat nostaneet aiheen esiin omaehtoisesti.

Suhteellisen moni nuori ei ole nimennyt mitään tulevaisuuden pelkoa. Tämä on sitä yleisempää, mitä nuoremmasta vastaajasta on kyse, ja miehillä selvästi yleisempää kuin naisilla. Tästä voinee päätellä, että nuorimmilla naisilla ja miehillä on muita vähemmän pelkoja tai sitten he eivät halua kertoa niistä. On mielenkiintoista, ettei vastauksissa juuri esiinny mainintoja maahanmuutosta huolimatta kyselyajankohtana villisti velloneesta julkisesta keskustelusta. Terrorismin pelko mainitaan hiukan useammin, mutta kuitenkin vain alle kaksi prosenttia vastaajista mainitsee sen. (Ks. kuitenkin Myllyniemi s. 49 tässä teoksessa.)

Analyysimme perusteella hahmottuu kuva suomalaisista nuorista, jotka enimmäkseen unelmoivat ”jalat maassa”, eli lähinnä suhteellisen pysyvien elämän peruspilareiden

saavuttamisesta. Heistä moni on sisäistänyt yleisen käsityksen suomalaisen yhteiskunnan ja talouden sekä maailmanpolitiikan huolestuttavasta nykytilanteesta. Moni vastaaja pelkää tilanteen pahenevan ja vaikuttavan myös omien unelmiensa saavuttamiseen kielteisesti. Silti uskoa tulevaisuuteen löytyy: suurin osa vastaajista suhtautuu optimistisesti omiin tulevaisuudennäkymiinsä. Suomen ja maailman tilanne huolestuttaa nuoria hieman enemmän. Osa vastaajista olisi valmis jättämään Suomen ja muuttamaan ulkomaille, mikäli kotimaan tilanne huononee oleellisesti.

Barometrin vastaajat vaikuttavat olevan varsin tietoisia ajankohtaisista yhteiskunnallisista ongelmista ja keskusteluista ja ottavat vastauksissaan niihin kantaa, vaikka puhuvatkin pääosin henkilökohtaisista toiveistaan ja peloistaan. Nuoret näyttävät siis toisaalta vastaavan ”notkean modernin” individualistista ihannetta ja kantavan yksilöllistä vastuuta omasta tulevaisuudestaan, mutta toisaalta he näkevät omien mahdollisuuksiensa olevan kiinteästi kytköksissä laajemman yhteiskunnallisen tilanteen kehittymiseen. Nuorten heidän omaa tulevaisuuttaan koskevat ajatukset kertovatkin enemmän nykyhetkestä kuin tulevasta. Lopuksi voi todeta, että barometrin avoimet vastaukset osoittautuivat aineistona hyvin kiinnostavaksi. Onkin toivottavaa, että niitä sisällytettäisiin myös tuleviin kyselyihin.

Viitteet

1 Molemmat ovat ns. ykköskirjoittajia.

2 Vastausvaihtoehtona kysymykseen sukupuolesta oli miehen ja naisen lisäksi myös ”muu”, jonka yksi vastaaja oli valinnut. Tätä yksittäistä vastaajaa ei ole sisällytetty analyysiin, kuten ei myöskään vastaajaa, joka oli kieltäytynyt ilmoittamasta sukupuoltaan.

3 Vastaukset on ryhmitelty kuuteen ryhmään iän ja sukupuolen perusteella: 15–19-vuotiaat miehet ja naiset, 20–24-vuotiaat miehet ja naiset sekä 25–29-vuotiaat miehet ja naiset.

4 Trianguloinnilla tarkoitetaan tutkimuksessa sitä, että pyritään vahvistamaan tulosten paikkansapitävyyttä keräämällä monenlaisia aineistoja ja analysoimalla niitä rinnakkain.

5 Sitaatit aineistosta on sisennetty ja asetettu lainausmerkkeihin, ja niiden lopussa on maininta vastaajan sukupuolesta ja ikäryhmästä. Emme erikseen kunkin kohdalla mainitse kyseessä olevan esimerkki. Emme ole korjanneet sitaattien mahdollisia kielivirheitä.

6 Avoimet vastaukset on luokiteltu teemaryhmittäin edellä kuvatulla tavalla (vrt. unelmat), ja niistä on laskettu frekvenssit ja prosentit. Lukuja voi pitää suuntaa antavina, sillä teemoja voi luokitella monin tavoin.

Lähteet

Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005/2016) Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura.

Bauman, Zygmunt (1998) *Work, Consumerism and the New Poor*. Buckingham: Open University Press.

Bauman, Zygmunt (2000) *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Esping-Andersen, Gösta (1996) *Welfare States in Transition. National Adaptations in Global Economies*. London: SAGE Publications Ltd.

Gordon, Tuula (2004) Urban Citizenship. Teoksessa Pink, William & Noblit, George (eds) *International Handbook of Urban Education*. Dordrecht: Springer, 447–462.

Gretschel, Anu & Paakkunainen, Kari & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2014, toim.) *Nuorisotakuun arki ja politiikka*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 150, verkkojulkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Helve, Helena (1993) *Nuoret humanistit, individualistit ja traditionalistit. Helsinkiläisten ja pohjalaisten nuorten arvomaailmat vertailussa*. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi & Nuorisotutkimusseura.

Helve, Helena (2002) *Arvot, muutos ja nuoret*. Helsinki: Yliopistopaino.

Helve, Helena (2013) From higher education to working life. Work values of young Finns in changing labour markets. Teoksessa Helena Helve & Karen Evans (eds) *Youth and work transitions in changing social landscapes*. London: Tufnell Press, 119–137.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2007) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2016) What about Younger Generations? Teoksessa Tommi Hoikkala & Meri Karjalainen (eds) *Finnish Youth Research Anthology 1999–2014*. Finnish Youth Research Society / Finnish Youth Research Network Publications 172. Helsinki: Finnish Youth Research Society & Finnish Youth Research Network.

Häkkinen, Antti (2014) ”Kun yhteiskunta tuli kylään”. Nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaamiset ja -kokemukset. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Julkunen, Raija (2001) *Hyvinvointivaltion suunnanmuutos. Ennen ja nyt – historian tietosanomat*. http://www.ennenjanyt.net/4-01/julkunen.htm (Viitattu 14.4.2016.)

Kojo, Marjaana (2010) Laajentunut nykyisyys. Nuorten tulevaisuuteen suuntautuminen työn marginaalissa. *Nuorisotutkimus* 2010 (2), 23–35.

Kotkas, Toomas (2013) Viranomaisvalvonnasta omavalvontaan. Yksityisten sosiaalipalveluiden valvontakeinojen murros. *Lakimies* 2013 (4).

Käyhkö, Mari (2008) Kädenjälki näkyviin. Koulunpenkkiä väistelevät nuoret työläisnaiset. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 83. Tampere: Vastapaino.

Myllyniemi, Sami (2005) Nuorisobarometri 2005. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) *Erilaiset ja samanlaiset. Nuorisobarometri 2005*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 31. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami (2010) Kyselyn toteutus ja taustamuuttujat. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 43.

Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika & Ristiniemi, Tiina (2005) Kuluttava nuoruus tilastoina. Teoksessa Minna Autio & Petri Paju (toim.) *Kuluttava nuoruus. Nuorten elinolot -vuosikirja 2005*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 62. Nuoran julkaisuja 32. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Stakes.

Nyholm, Anna (2011) Nuoret Helsingissä 2011 -tutkimus. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/Nuoret_Helsingissa_2011/Pelot_ja_toiveet_01072011.pdf (Viitattu 13.12.2016.)

Ollila, Anne (2008) *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Olofsson, Jonas & Panican, Alexandru (2008, toim.) *Ungdomars väg från skola till arbetsliv. Nordiska erfarenheter*. TemaNord 2008:584. Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet.

Ristikari, Tiina & Törmäkangas, Liisa & Lappi, Aino & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Merikukka, Marko & Hautakoski, Ari & Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 101. Helsinki: THL & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura.

Rubin, Anita (2002) Tulevaisuudenkuvat ja identiteetin rakentuminen myöhäismodernissa. Teoksessa Matti Kamppinen & Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.) *Tulevaisuudentutkimus. Perusteet ja sovellukset*. Toimituksia 896. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saarinen, Arttu & Salmenniemi, Suvi & Keränen, Harri (2014) Hyvinvointivaltiosta hyvinvoivaan valtioon. Hyvinvointi ja kansalaisuus suomalaisessa poliittisessa diskurssissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (6), 605–618.

Seppänen, Anne (2013) Yhä useammalla nuorella on masennuslääkitys. *Lääkärilehti*. http://www.laakarilehti.fi/ajassa/ajankohtaista/yha-useammalla-nuorella-on-masennuslaakitys/ (Viitattu 30.10.2016.)

Seppänen, Eija & Fountain Park Oy (2008) *Nuorten tulevaisuudenkuvat*. Helsinki: Sitra & Tekes.

Simola, Piia (2015) Pinttyneillä poikamiehillä erilaisia taustoja – enemmistö yksin vasten tahtoaan. Studio55.fi. *Hyvinvointi*. Julkaistu 13.4.2015. http://www.studio55.fi/hyvinvointi/article/pinttyneilla-poikamiehilla-erilaisia-taustoja-enemmisto-yksin-vasten-tahtoaan/4976272 (Viitattu 1.12.2016.)

Skeggs, Beverley (2004) *Class, Self, Culture*. London: Routledge.

Stokes, Helen (2012) *Imagining Futures. Identity Narratives and the Role of Work, Education, Community and Family*. Youth Studies Series. Melbourne: Melbourne University Press.

THL (2014) Toimeentulo. Aiheet: hyvinvointi- ja terveyserot. https://www.thl.fi/en/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/toimeentulo (Viitattu 13.12.2016.)

Thomson, Rachel & Taylor, Rebecca (2005) Between cosmopolitanism and the locals. Mobility as a resource in the transition to adulthood. *Young* 13 (4), 327–342.

Tolonen, Tarja (2005) Sosiaalinen tausta, sukupuoli ja paikallisuus nuorten koulutussiirtymissä. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Tolonen, Tarja (2008) Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino & Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 226–254.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Van Greven, Minna (2008) Sosiaalipoliittisen reformin voittajat ja häviäjät Euroopassa. Työttömyysturvalain muutokset ja kohdistuminen Isossa-Britanniassa, Alankomaissa ja Suomessa 1980–2006. *Yhteiskuntapolitiikka* 73 (6), 995–608.

Vornanen, Riitta & Miettinen, Janissa (2010) Nuorten turvattomuus ja epävarmuus vuonna 2010. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Vuori, Eija & Gissler, Mika (2016) *Perinataalitilasto: synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2015*. Tilastoraportti 16/2016. Suomen virallinen tilasto. Terveys 2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131259/Tr_16_2016.pdf?sequence=1 (Viitattu 28.12.2016.)

Westberg, Annika (2004) Forever young? Young people's conception of adulthood. The Swedish case. *Journal of Youth Studies* 7 (1), 35–53.

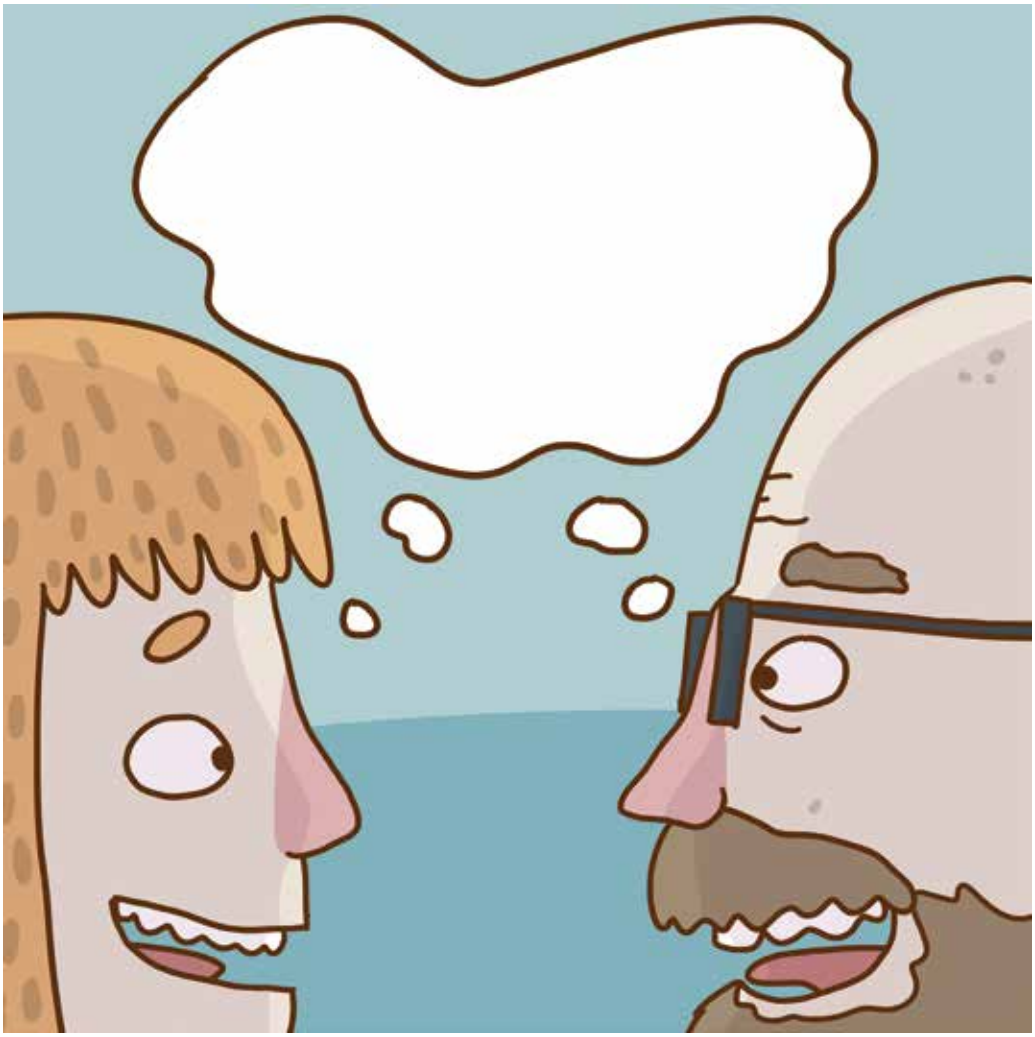

ANTTI HÄKKINEN & MIKKO SALASUO

AIKA NÄYTTÄÄ. NUORET, HYVÄN ELÄMÄN MÄÄRITTELYT JA SUKUPOLVIEN KATKEILEVAT KETJUT

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Satujen lopussa prinssi löysi prinsessan ja he elivät onnellisina elämänsä loppuun asti. Onnellinen loppu on kulttuurinen tapa tuottaa ja vahvistaa lasten käsityksiä siitä, että he voivat saavuttaa omassa elämässään päämääriä ja tavoitteita, onnellisen lopun, joka siintää utuisessa tulevaisuudessa (esim. Brewer 2003). Murrosiässä lapset oppivat, että kaikella ei ole onnellista loppua ja elämässä on myös paljon vastoinkäymisiä (Laulajainen 2009, 43–86). Nuoret oppivat ajattelemaan, että vaikeista ajoista ja koettelemuksista huolimatta aikuisuudessa kaikki muuttuu paremmaksi. Käsitys omin toimin saavutettavasta paremmasta huomisesta hallitsee myös aikuisten ajattelua. Onnellinen loppu on osa kulttuurin tarjoamaa suojaa kaaoksen ja merkityksettömyyden tunteilta. Se on kaikille yhteisöille ominainen piirre, joka tekee elämästä mielekästä, antaa toiminnalle suunnan ja luo järjestystä (Csíkszentmihályi 2005, 27–31.) Sillä on myös vahvoja ylisukupolvisia merkityksiä. Kulttuurillemme on ominaista, että vanhemmat sukupolvet pyrkivät siirtämään aineelliset ja aineettomat arvonsa seuraavalle sukupolvelle (Bertaux & Thompson 2007). Jos jälkeläisten mahdollisuudet hyvän elämän saavuttamiseen syystä tai toisesta vaarantuvat, hämärtyvät tai jopa sulkeutuvat, yhteiskunnan yleinen legitimiteetti voi vakavasti vaarantua (Putnam 2015).

Mutta mikä on se lopullinen päämäärä, joka tarkoittaa onnellista loppua ja hyvää elämää (Brülde 2007)? Tähän kysymykseen filosofit ovat aina tarjonneet omia vastauksiaan. Meille on kaupiteltu muun muassa nautintoa, halujen tyydyttämistä, autenttista ja aitoa onnellisuutta, itsensä toteuttamista ja henkistä rikkautta. Keskusteluun ovat jättäneet jälkensä historian suurimmat ajattelijat, niin Sokrates, Platon ja Aristoteles kuin Thomas Hobbes, David Hume, John Stuart Mill ja Bertrand Russell. Universaalia onnea ei ole löytynyt. Ikivanha kysymys on edelleen vailla tyhjentävää vastausta. (Mattila 2009.) Filosofian professori Matti Häyryn (2002, 173) mukaan lopullista vastausta ei tulla saamaan, koska käsitys hyvästä elämästä ei suinkaan ole universaali. Se on vahvasti sidoksissa ajan ja paikan kulttuurisiin normeihin ja vallitseviin moraalikäsityksiin.

Kysymystä onnellisesta ja hyvästä elämästä on mahdollista lähestyä ”lopullisen tavoitteen” (Brülde 2007) sijaan toisenlaisesta näkökulmasta. Eri aikoina vallinneiden ihanteiden, arvojen, arvostusten ja tavoitteiden läpi tarkasteltuna kyse ei ole subjektiivisesta tunteesta, vaan *sosiaalisesti* rakentuvista kulttuurisista merkitysverkostoista, normeista, moraalikäsityksistä ja valinnoista. Näkökulma kääntyy siihen, mitä ihmiset ja yhteisöt ovat pitäneet eri aikoina tavoittelemisen arvoisena ja kuinka on suhtauduttu muihin ihmisiin. (Ks. Helkama 2015, 7–16.) Kyse on ideaaleista, arvoista, ihanteista ja tulevaisuuskuvista, joiden saavuttamiseksi ihmiset ja yhteisöt ovat historian saatossa hyödyntäneet elämänkulun aikana kertyneitä kokemuksiaan, oppejaan, tietojaan ja taitojaan. Ideaalit eivät ole utopistisia vaan kytkeytyvät lujasti tuottajiensa kokemus- ja merkitysmaailmaan.

Käsitys objektiivisesti tavoitettavasta hyvän elämän ideaalista perustuu empiirisiin havaintoihin ja kokemuksiin. Tekniset ja taloudelliset edistysaskeleet, väestömuutokset ja uudet ideologiset ja poliittiset virtaukset muovaavat kulttuuria (Mortimer & Larson 2002). Samalla ihmisten arvot ja asenteet, käsitykset hyvästä ja

tavoiteltavasta, muuttuvat. Osa muutoksista on teollistumisen ja kaupungistumisen tapaan hitaita rakenteellisia prosesseja. Aika ajoin muutos on nopeaa johtuen esimerkiksi äkillisistä taloudellisista, sosiaalisista tai poliittisista kriiseistä. (Häkkinen 2013.) Muutoksen seurauksena traditioissa on osittaisia tai suurempia katkoksia, jolloin hyvään ja onnelliseen elämään liittyvät arvot ja arvostukset määrittyvät uudelleen suhteessa tapahtuneisiin mullistuksiin.

Nuorilla on keskeinen rooli kulttuuristen muutosten kokijoina, näkijöinä, tulkitsijoina ja tekijöinä (Mannheim 1928/1952; Virtanen 2001; Purhonen ym. 2008; Häkkinen 2013). Kulttuurissa vallitsevat käsitykset hyvästä ja tavoittelemisen arvoisesta elämästä eivät ole juurtunut nuoriin samalla tavoin kuin aikuisiin. Suvun ja perheen välityksellä nuoret omaksuvat sosiaalistumalla ja kulttuuriin kasvamalla arvoja, asenteita, oppeja ja käytäntöjä, mutta koska prosessi oman yksilöllisen identiteetin löytämiseksi on kesken, on nuorten mieli avoin myös uudelle ja muuttuvalle. Uudet arviot ja päämäärät voivat syntyä oman sosiaalisen sukupolven kohtaamisen ja sen kanssa käytyjen neuvottelujen kautta (White & Wyn 2004, 184–189). Tästä syystä juuri nuoruuteen ajoittuvat kulttuuriset järistykset johtavat aika ajoin hyvän ja tavoiteltavan uudelleenmäärittämiseen. Kyse ei ole yhtäkkisestä käänteestä jokapäiväisessä elämässä tai perusarvoissa, vaan kulttuurisen muutoksen liikkeelle sysäämästä uudelleenmäärittelyprosessista. Tämän prosessin osana nuoret hahmottelevat menneisyyden ja nykyisyyden, traditioiden ja omien kokemustensa pohjalta hyvää ja tavoittelemisen arvoista, hyvän elämän ideaaleja. (Mm. Mortimer & Larson 2002.)

Tässä artikkelissa tutkitaan eri aikoina eläneitä suomalaisia nuoria ja heidän nuoruuteensa ajoittuneita kulttuurisia murroksia, jotka ovat johtaneet hyvän elämän ideaalien uudelleenmäärittelyyn. Tarkastelun painopiste on muutoksessa, joten pysyvyys, vanhan ja traditionaalisen säilyminen, jää analyysissa sivummalle. Muutos ja uudelleenmäärittely tutkimuskohteena ovat vaikuttaneet analyysin ajanjaksojen valintaan. Nälkävuosia 1860-luvulla, 1960-lukua ja nykynuoruutta yhdistää toisiinsa suuri murros – kriisi, kaupungistuminen, muuttoliike ja rakennemuutos sekä digitaalinen käänne. Muutos pakottaa nuoret arvioimaan uudelleen vanhan, nykyisen ja tulevan suhdetta – määrittämään uudelleen ja päivittämään hyvän elämän ideaalia. Artikkelin tutkimusongelmana on, miten ja miksi sukupolvien ketjussa polvelta seuraavalle välittyvään hyvän elämän ideaaliin syntyy häiriöitä ja katkoksia; miten suunnilleen samaan aikaan syntyneet ja yhtäaikaisesti kulttuurisen murroksen kokeneet nuoret kohtaavat vanhan ja alkavat määrittää uutta hyvän elämän ideaalia; millaiselta näyttää nykynuorten ajatuksissa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuva hyvän elämän ideaali.

Tutkimusongelmaan vastataan hyödyntämällä kolmea erilaista aineistoa. Niistä kattavin sisältää kymmenen sukupolven mittaisia sukupolviketjuja 1700-luvun alusta nykypäivään. Mittavan sukupolviaineiston rinnalla käytetään lähes koko 1900-luvun kattavia, kolmen ikäluokan ja kahdenkymmenen eri suvun miesten ja naisten haastatteluja. Kolmantena aineistona on tämän Nuorisobarometrin nuorten tulevaisuutta kartoittavat kysymykset. Näiden kolmen aineiston avulla kulttuurisia murroksia ja niitä seuranneita uudelleenmäärittelyjä on mahdollista tarkastella makrotason pitkinä prosesseina. Aineisto mahdollistaa myös lähemmän tarkastelun, jossa huomioidaan nuorten ajatukset ja kokemukset. Analyysissa yhdistyy laadullinen ja määrällinen näkökulma, joista laadullinen on vahvemmin esillä artikkelin esitystavassa. Sukupolviaineiston määrällinen analyysi ja siitä tehdyt havainnot (ks. Häkkinen 2013; Häkkinen 2017) ovat artikkelin tärkeä perusta, joka luo empiirisen pohjan katkosten ja kulttuuristen muutosten tarkasteluun (ks. Häkkinen 2013).

Sukupolviketjut, yhteiskunnallinen sukupolvi, hyvä elämä ja elämänkulku

Artikkeli on jatkoa sosiologian ja sosiaalihistorian piirissä vuosituhannen taitteessa heränneeseen kiinnostukseen sukupolvien ketjuja ja biologisia sukupolvia kohtaan (Bengtson &

Harootyan 1994; Mortimer & Larson 2002; Bertaux & Thompson 2007; Haavio-Mannila ym. 2009; Häkkinen 2013). Keskustelua käydään myös yhteiskunnallista sukupolvea käsittelevän tutkimustradition kanssa (Virtanen 2001; Karisto 2005; Purhonen ym. 2008). Nämä kaksi erilaista näkökulmaa risteävät suvun biologisten ketjujen muodostaman sukupolven (vertikaalinen) ja saman ikäisten yhteiskunnallisen sukupolven (horisontaalinen) leikkauspisteissä. Antti Häkkinen (2013, 23) kuvaa suvun polvien ja yhteiskunnallisen sukupolven vuorovaikutusta seuraavasti: ”[H]istoria nähdään jatkumona, jossa sukupolvet seuraavat toisiaan biologisina ketjuina (sukulinjat) ja yhteiskunnallisina aaltoina (yhteiskunnalliset sukupolvet tai ikäkohortit)”.

Murros, katkos tai häiriö hyvän elämän ideaalissa on ajankohtainen aihe. Tunnettu yhdysvaltalainen yhteiskuntatutkija Robert D. Putnam (2015) tarttui teemaan vuonna 2015 julkaistussa kirjassaan *Our Kids: The American Dream in Crisis*. Hänen tulkintansa mukaan modernin yhteiskunnan ideaalissa (amerikkalainen unelma) ajatus ylöspäin suuntautuvasta sosiaalisesta liikkeestä on ollut keskeisessä asemassa. Vanhempien käsitys siitä, että heidän lapsensa saavuttavat vauraamman elämän kuin he itse, on luonut sukupolvien välille turvallisuutta ja luottamusta. Talouden ja työmarkkinoiden rakennemuutos, siirtyminen uuteen ja abstraktiin työhön, globaali markkinatalous ja pitkään jatkunut taantuma ovat kuitenkin katkaisseet elintason kasvun. Tämä on johtanut kulttuuriseen kriisiin, sillä sosiaalinen nousu hyvän elämän ideaalina on tärkeä osa länsimaista elämäntapaa. (Putnam 2015.) Kriisin seurauksena nuorten ideaalit hyvästä elämästä ovat eriytyneet. Eri väestönosien välille on syntynyt uusia jakolinjoja, suoranaisia muureja, ja ote jo saavutetuista eduista on tiukentunut. Koko 1900-luvun ajan jatkunut ylisukupolvinen omaisuuden ja tulojen kasvu on mahdollisesti taittumassa. Toisin sanottuna kun edellisellä vuosisadalla lasten varallisuus ja tulotaso oli jatkuvasti tendenssimäisesti parempi verrattuna edelliseen sukupolveen, nyt tämä kehityslinja saattaa kääntää suuntaansa (Kinnunen & Mäki-Fränti 2016).

Suomen Kuvalehti julkaisi vuonna 2009 Hyvä elämä -kirjoituskeräyksen vastauksia (SK:n toimitus 2009). Niistä on helposti tunnistettavissa periaate, jonka mukaan hyvä elämä on tavoitteiden motivoimaa ja tiettyihin päämääriin suuntautuvaa toimintaa sekä tunnetta elämän hallinnasta (vrt. Csíkszentmihályi 2005, 346–347). Yksilötasolla voidaan puhua toimijuudesta, jolla tarkoitetaan ihmisten pyrkimystä ohjailla elämäänsä olemassa olevien mahdollisuuksien rajoissa. Sosiaalisesti rakentuneet merkitysverkostot ja kumuloituneet pääomat määrittävät yksilön tavoitteita ja päämääriä. Toimijuus on ihmisen aktiivista toimintaa lyhyen tai pidemmän aikavälin suunnitelmien ja tavoitteiden toteuttamiseksi, hyvän elämän saavuttamiseksi (ks. Vilkko 1997, 52).

Seuraavassa sitaatissa keräykseen osallistunut kirjoittaja yhdistää tarkkanäköisesti ne kolme yleistä prinsiippiä, jotka määrittävät ihmisten subjektiivista kokemusta hyvästä elämästä:

> Hyvä elämä ei tule odottamalla sitä, sen eteen on tehtävä työtä: katsottava myönteisiä asioita elämässä, omassa henkilökohtaisessa historiassa ja yhteiskunnassa. Hyvinvointini on myös riippuvainen riittävästä nukkumisesta ja liikunnan määrästä. Ja vielä: onneksi olen oppinut levollisen toimettomuuden. (Kähkönen 2009.)

Kirjoittajan tulkinnan mukaan hyvän elämän voi saavuttaa tekemällä töitä sen eteen. Lisäksi se on sidottu jokaisen ihmisen ainutkertaiseen henkilöhistoriaan ja elämänkulkuun sekä ympäröivään kulttuuriin. Toisaalla tekstissä kirjoittaja määrittää henkilöhistoriaansa taaksepäin katsoen käsityksensä omasta hyvästä elämästään:

> Minulla on jonkinlainen terveys, eikä kroonisia kipuja, vaikka jäinkin työkyvyttömyyseläkkeelle, ja kohtuullisen realistinen ote arkipäivästä. Olen taiteen ystävä, kuuntelen musiikkia, seuraan tiedettä, ja ennen kaikkea, minussa löytyy luovuutta, vaikka ei taiteilijaksi asti. Olen saavuttanut joitakin

henkilökohtaisia etappeja ja löytänyt mielekkään harrastuksen. Minulla on hyvä, lämmin asunto, vaikka vuokra nieleekin ison osan tuloista. (Mt.)

Eläkkeellä opittu levollinen toimettomuus, kohtuullinen terveys, luovat harrastukset ja lämmin asunto ovat katkelman kirjoittajan vuonna 2009 kokemat hyvän elämän ainekset. Tämä kirjoituskeruun esimerkki tarjoaa hyvän lähtökohdan tarkentaa analyysikehystä, jota tässä artikkelissa hyödynnetään objektiivisesti tavoitettavien hyvän elämän ideaalien tutkimisessa. On huomattava, että vastaavanlaisia tuloksia sai J.P. Roos analysoidessaan suomalaisten sukupolvien elämäkertoja. Onni oli oman kodin saavuttaminen, joka oli ollut ensin tavoite, sitten täyttymys ja lopuksi saavutus. (Roos 1987.)

Hyvän elämän ideaalien objektiivinen tutkiminen onnistuu vain empiirisesti. Ideaali on sosiaalisesti ja psykologisesti tietyssä ajassa ja paikassa rakentuva yksilöllinen tai yhteisön jakama arvo, pyrkimys, tavoite ja päämäärä. Se voi kestää uskontojen, uskomusten ja ideologioiden tapaan satoja, jopa tuhansia vuosia, tai ohjata yksittäisen ihmisen tavoitteita ja toimintaa vain pienen hetken. Hyvän elämän ideaali onkin monikerroksinen. Se on tunnistettavissa jokaisen yksittäisen ihmisen elämänkulussa ja kaikkien yhteisöjen sosiaalisissa ja kulttuurisissa merkitysverkostoissa.

Hyvän elämän ideaali määrittyy yksilöllisesti ja yhteisöllisesti, ulkoisesti ja sisäisesti. Sisäisellä tarkoitetaan tässä elämänkulun aikana kasautuneita ja elämänkulun siirtymien myötä muuttuvia tavoitteita ja pyrkimyksiä (Giele & Elder 1998). Kuten tässä barometrissa toisaalla osoitetaan, varsinkin nuorten ammatilliset haaveet ovat varsin traditionaalisia ja realistisia. *Aku Ankka* -lehden tekemän kyselyn mukaan lapsista tytöt haluavat opettajiksi ja lääkäreiksi, pojat palomiehiksi ja poliiseiksi.

Vanhemmalla iällä innostutaan lapsenlapsista ja nautitaan levollisesta toimettomuudesta. Näin yksilön elämänkulun erilaiset positiot heijastuvat toimijuuden periaatteeseen ja tavoiteltavaan hyvän elämän ideaaliin. Elämänkulun eri vaiheissa elämänlaadun sisällölliset tavoitteet asetetaan eri tavoin (Vaarama ym. 2010).

Mihály Csíkszentmihályi (2005, 17) kirjoittaa onnellisuudesta ja hyvästä elämästä jatkuvasti pakenevana päämääränä, joka muuttuu elämänvaiheen ja -tilanteen mukaan. Hahmotellessaan klassista käsitystään onnellisuudesta sisäisenä tilana hän (mt. 24–25) huomauttaa, että ulkoisena tilana hyvän ja onnellisen elämän saavuttaminen on käytännössä mahdotonta – yhden tavoitteen täytyttyä ihminen etsii tilalle jonkin uuden. Csíkszentmihályin (mt. 21–36) psykologiasta johdettua määritelmää voi pitää osana hyvän elämän ideaalin sisäistä tulkintaa, sillä se on yksittäisen ihmisen elämänkulkuun sidottu, yksilöpsykologisesti määrittyvä ja elämäntilanteiden mukaan muotoutuva suuntaviitta kohti tavoittamattomissa olevaa onnellista loppua.

Tämän artikkelin kannalta tärkeässä asemassa ovat ulkoisista syistä johtuvat muutokset hyvän elämän ideaalissa (ks. Häkkinen 2013). Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu biologisten sukupolvien rytmiä noudattava muutostahti, jonka perustana on vanhempien ja lasten välinen ajallinen ero, noin 30 vuotta. Antti Häkkinen (2013) on tunnistanut jokaisen uuden sukupolven aina vuodesta 1700 lähtien kohdentaneen hyvän elämän ideaalia aiemmasta poikkeaviin päämääriin.

Menneet vuosisadat osoittavat, että eräät perusarvot, asenteet, ajatukset, opit, tavat ja käytännöt välittyvät ylisukupolvisesti. Vanhemmat välittävät lapsilleen oppeja, arvoja ja käsityksiä, jotka ovat omaksuneet omilta vanhemmiltaan. Suku ja perhe muodostavat vahvan sosiaalisen instituution, jonka sidokset ovat sitkeää pääomaa ja kestävät myös kulttuuristen muutosten tuottamia häiriötiloja (ks. Haavio-Mannila ym. 2009, 11–12). Hitaasti muuttuvissa oloissa myös ideaali hyvästä elämästä muokkaantuu verkkaisesti. (Häkkinen 2013.) Biologisen sukupolven rytmiin yhdistyvä hyvän elämän ideaalin uudelleenmäärittyminen ei romuta vanhaa, hävitä

perinteitä tai lakaise mennyttä tieltään. Se on pikemminkin hitaan muutoksen myötä rakentuva sosiaalinen prisma, päivittynyt suhde vallitseviin kulttuurisiin oloihin, joka saa käsityksen hyvästä ja tavoiteltavasta ja onnea tuovasta kohdentumaan uudelleen. (Häkkinen 2013; Häkkinen & Salasuo 2016.)

Artikkelin tutkimusongelman kannalta erityisen relevantteja ovat tätä biologisen sukupolven tasaista rytmiä sekoittavat kulttuuriset häiriötilat ja sykäykset. Niitä on esiintynyt aina yhteiskunnallisten ja sosiaalisten kriisien muodossa, mutta nopean taloudellisen kasvun, teknologisen kehityksen, maailmansotien, väestönkasvun ja muiden globaalien ilmiöiden sanotaan nopeuttaneen muutosrytmiä. Samalla sukupolviketjujen merkityksen katsotaan ohentuneen (Virtanen 2001, 21–22). Biologisen sukupolven hitaan rytmin rinnalle ja lomaan on kasvanut saman ikäisten kokemusten määrittämä yhteiskunnallisen sukupolven rytmi. Analyyttisena käsitteenä yhteiskunnallinen sukupolvi tarjoaa dynaamisen tavan ymmärtää menneisyyttä ja kulttuurista muutosta (mt., 16).

Nopea kulttuurinen ja yhteiskunnallinen muutos sykkii sukupolvien välistä kolmenkymmenen vuoden tahtia tiuhemmin. Muutosten ja myllerrysten keskellä suunnilleen saman ikäiset nuoret kokevat uuden rytmin yhtäaikaisesti ja samantapaisesti. Nuoret haastavat vanhoja arvoja, arvostuksia, käsityksiä ja käytäntöjä ja korvaavat niitä uusilla. Sukupolvien välille syntyy railoja ja sosiaalista kitkaa, jotka johtavat aika ajoin yhteiskunnallisiin vastakkainasetteluihin ja nuorten kapinointiin. Näin kävi esimerkiksi 1960-luvulla, jolloin koko läntinen (ja osin myös itäinen) maailma järkkyi, kun nuoret kapinoivat ja halusivat irrottautua vanhempiensa arvomaailmasta (Lovell 2007).

Tämän artikkelin analyysikehyksessä hyvän elämän ideaali rakentuu kolmen erilaisen voimakentän vaikutuspiirissä, joita ovat yksilön elämänkulku sekä biologisen sukupolven hidas ja yhteiskunnallisen sukupolven nopea rytmi. Sen tärkeimmät palaset ovat vertikaalinen ja horisontaalinen sukupolvivaikutus (Häkkinen 2013). Ensimmäisessä on kyse saman suvun eri polvista: isovanhemmista, vanhemmista, lapsista ja lapsen lapsista, heidän esi-isistään ja -äideistään ja tulevista jälkeläisistään. Niin sanottu mannheimilainen tapa katsoa sukupolvea on kollektiivisempi (Purhonen 2007, 16). Kiinnostus kohdistuu suunnilleen samanaikaisesti syntyneisiin nuoriin, joita yhdistävät samankaltaiset tärkeät elämänkokemukset ja muistot (Karisto 2005, 25–29). Kummassakin sukupolvitulkinnassa nuoret ja nuoruus ovat keskeisessä asemassa. Sukupolven vertikaalisessa tulkinnassa lapsuus ja nuoruus ovat elämänvaiheita, joissa vanhemmat pyrkivät välittämään tietoja ja taitoja eteenpäin – syntyy kulttuurisia jatkumoita ja katkoksia (Siikala & Siikala 2005, 40–41). Lapset ja nuoret liittyvät siihen sosiaalisen merkityksenannon ketjuun, joka yhdistää heidät sukunsa aiempien edustajien ajatuksiin, uskomuksiin, tapoihin ja traditioihin – oman sukunsa historiaan ja kehitykseen (Virtanen 2001, 19). Horisontaalinen sukupolvivaikutus voidaan ymmärtää esimerkiksi kulttuurisena sykäyksenä (Häkkinen & Salasuo 2016). Ympäröivässä kulttuurissa tapahtuu jotakin sellaista, joka vyöryy nuorten elämään haastaen vanhempien välittämät arvot ja asenteet, aiempien suvun polvien käsityksen hyvästä elämästä.

Aineistot

Artikkelin pääaineistona on kymmenen sukupolvea käsittävä sosiaali-demografinen tietokanta-aineisto, joka on kerätty 2000-luvulla. Aineisto rakentuu 350:n 1700-luvun alussa syntyneen länsi- ja eteläsuomalaisen esi-isän ja -äidin kaikkien jälkipolvien edustajien elämänkulkujen ympärille. Sukujen esivanhempien jälkeläistaulut on konstruoitu systemaattisesti 1900-luvun vaihteeseen asti ja satunnaisemmin vuoteen 2000 saakka. Kaikkiaan noin 58 000 henkeä (10/2016) kattavassa aineistossa jälkipolvet pysyttelevät aluksi tiukasti saman seurakunnan sisällä, levittäytyvät vähitellen Suomen

eri alueille ja myöhemmin myös ulkomaille. Aineistossa on mukana myös ulkomailla syntyneitä henkilöitä.

1900-luvun osalta sukupolviaineistoa on täydennetty vuoden 2004 aikana kerätyllä Päijät-Häme-haastatteluaineistolla. Se kerättiin osana Suomen Akatemian rahoittamaa *Health Promotion as Ideology, Policy and Practice in Finland* -tutkimushankkeen toimintaa. Aineisto käsittää 67 haastattelua saman suvun kolmelta eri sukupolvelta. Kaikkiaan haastateltiin kahteenkymmeneen eri sukuun kuulunutta miestä ja naista. Haastattelut ovat tyypiltään elämäkertahaastatteluja (ks. Atkinson 2002), joiden erityinen fokus on ravinnossa, liikunnassa, terveydessä ja elämänkulun siirtymissä. Sukupolvien välisen vuorovaikutuksen tunnistamiseksi haastatellut henkilöt arvioivat myös omilta vanhemmiltaan heille siirtyneitä aineellisia ja aineettomia pääomia sekä sitä, mitä ja miten he ovat siirtäneet omia arvojaan, asenteitaan ja käytäntöjään omille lapsilleen. Puolistrukturoidut haastattelut noudattavat elämäkertahaastatteluille tavanomaista logiikkaa (mt.). Ensin haastateltava kertoo omin sanoin elämäkertansa, jonka jälkeen haastattelija esittää teemakohtaisia kysymyksiä. Tällä menetelmällä toteutetut haastattelut ovat pituudeltaan puolesta tunnista neljään tuntiin. Ne tehtiin pääosin haastateltavien omassa kodissa. Yksittäisten henkilöiden haastattelut tehtiin Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian tiloissa Lahdessa.

Kolmantena aineistona käytetään tätä Nuorisobarometria varten kerättyä tietoa nuorten tulevaisuuteen liittyvistä käsityksistä, arvoista ja asenteista. Tätä kyselyä hyödynnetään taustaaineistona, jonka lävitse tulkitaan nykynuorten – niin sanotun globaalisukupolven – vasta rakenteilla olevaa hyvän elämän ideaalia. Nuorten vastausten pohjalta hahmotellaan sitä tulevaisuushorisonttia, josta rakentuu tai on rakentumassa hyvän elämän ideaali. Aineisto jää tulkinnassa taustalle, mutta on yhtenä ohjenuorana nuorinta sukupolvea koskevassa analyysissa.

Nälkävuodet, huonon elämän välttely ja uuden etsiminen

Toisin kuin 1900-luvun jälkipuoliskolla ja 2000-luvun alussa on totuttu ajattelemaan, ei yhteiskunnallinen tai sukupolvinen muutos aina tarkoita siirtymistä vauraampaan ja yltäkylläisempään huomiseen. Historian eri vaiheissa tulevaisuudennäkymät eivät aina ole olleet suotuisat. Joskus aineelliset arvot ovat siirtyneet sivuun ja toiminnan motiiveiksi, tavoittelemisen arvoiseksi, ovat nousseet aivan toisenlaiset arvot ja päämäärät. Pahimmillaan yhteiskunnallinen kehitys pakottaa määrittämään toiminnan pääämääräksi ja tavoitteeksi hyvän sijaan pahimman mahdollisen välttelyn. (Ks. Häkkinen & Salasuo 2016.) Esimerkki tällaisesta vaiheesta on 1800-luvun loppukauden suomalainen kriisiytynyt agraarinen yhteiskunta, ja esimerkki jyrkästä käänteestä on nälkävuosien lapset -niminen sukupolvi (ks. Häkkinen 2013). Sitä edeltänyttä sukupolvea voisi kutsua nimellä Saarijärven Paavon perilliset. Kuvaahan Runeberg alun perin ruotsiksi vuonna 1830 ilmestyneessä runossaan (”Bonden Paavo”) vaikeuksien koettelemaa talonpoikaa, joka kaikista vastuksista huolimatta on ihanteellisen kärsivällinen, työteliäs, nöyrä ja uskonnollinen (Runeberg 1830). Paavo oli sivistyneistön suosiman kansakäsityksen esikuva, jolle 1800-luvun kärsivässä mutta nöyrässä kansassa oli todellista vastinettakin (Häkkinen & Peltola 2001). Tätä ei seuraava sukupolvi enää sietänyt.

Suomalaiselle agraariyhteisölle olivat 1800-luvulla tyypillisiä muutamien vuosien tai vuosikymmenien välein toistuneet sadon menetykset, elintarvikejakelun vaikeudet, nälkä ja kulkutaudit sekä niiden seurauksena korkea kuolleisuus. Nälän ja ruton lisäksi kolmas tuhoja aiheuttanut tekijä oli sota. Näiden kriisien takia suomalaisten keskimääräinen elinikä laski (Häkkinen 2017). Vaikka kriisien alkusyynä oli luonnonolosuhteiden epäsuotuisa vaikutus, kriisit muuttuivat institutionaalisiksi ja sosiaalisiksi ilmiöiksi, kun asiaa tarkasteltiin ravinnon varastoinnin, markkinoinnin, jakelun ja hintojen

näkökulmasta. Kuten historiantutkija Miikka Voutilainen (2016) on kirjoittanut, keskeinen kysymys ei ole aina ravinnon kokonaismäärä, vaan sen jakaantuminen väestön kesken, ruokaturvallisuus ja haavoittuvuus. Alati kasvava osa väestöstä oli 1800-luvulla nälän ja nälkäkuoleman uhan alainen, uhan joka realisoitui viimeistään vuoden 1868 nälkäkatastrofissa. Vakaan elämänodotuksen sijaan nousi pelko äkillisestä, varhaisesta kärsimyksestä ja kuolemasta.

Vuosisadan loppua kohden nälkäongelmat helpottuivat, mutta taivaalle kasaantui uusia tummia pilviä. Jo 1800-luvun alusta lähtien oli agraariyhteisössä nähtävissä alenevan säätykierron tendenssi. Selkeimmin se näkyi niin sanotun maata omistamattoman väestön suhteellisena ja absoluuttisena kasvuna. Talollisten ja torpparien pojista tuli usein itsellisiä, mäkitupalaisia, muonarenkejä tai irtolaisia. Talollisten tyttäristä tuli monesti torpparien tai mäkitupalaisten vaimoja. Alaspäin suuntautuneen säätykierron syynä on pidetty viljeltäväksi kelvanneen maa-alan puutetta ja perimysjärjestelmää, jossa vanhimmalle pojalle (tai tyttärelle) annettiin tila perinnöksi muiden jäädessä huonommalle osalle. (Häkkinen 2017.) Ilmiö vaikuttaa kuitenkin monimutkaisemmalta. Kyseessä oli myös yleinen maatalouden kannattavuuden ja työllistämisen ongelma kilpailun kovetessa (Peltonen 1992). Kaupallistuva maatalous ei enää tarjonnut näköaloja, ja muut elinkeinosektorit alkoivat houkutella nuoria puoleensa. Vuosisata oli erikoinen siinä mielessä, että lapset elivät hyvin todennäköisesti elämänsä sosiaalisesti huonommassa, köyhemmässä asemassa kuin vanhempansa. Heidän vanhempiensa vaalima käsitys agraarisesta maahengestä koki pahan kolauksen.

Tämän synkkenevän tulevaisuuden kulminaatiopisteenä voidaan pitää 1860-luvun suuria nälkävuosia, jolloin Suomi menetti nälän ja kuumetautien riehuessa noin kahdeksan prosenttia väestöstään. Länsi-Euroopan viimeiseksi rauhanajan nälkäkatastrofiksi sanottu kriisi oli paha taloudellinen, poliittinen, sosiaalinen ja moraalinen isku. Nälkävuosien lapsiksi kutsumamme sukupolvi on yhteiskunnallinen ikäryhmä, joka koki kriisin lapsuudessaan tai nuoruudessaan. Se on sukupolvi, jolta vietiin turvallisuus, tulevaisuudenusko – ja jossain määrin myös uskonto (Häkkinen & Peltola 2001; Suni 2014). Sukupolven näköpiirissä oli ensin vain huonoja vaihtoehtoja. Kuitenkin 1800-lopun maan sisäinen muuttoliike ja Amerikan-siirtolaisuus avasivat uusia väyliä tulevaisuususkon rakentamiselle. Ilman tätä avautunutta mahdollisuutta on vaikea ymmärtää sitä kymmenien tuhansien nuorten joukkoa, joka matkalippu kourassaan lähti etsimään onnea valtameren takaa. Tuolloin ei vielä yritystoiminta, koulutus, yhteiskunnan tuki eivätkä työmarkkinatkaan tarjonneet sosiaalisen nousun väyliä tai edes varmuutta entisen jatkumisesta. Tässä näköalojen umpikujassa siirtolaisuus levisi kuin kuumetauti.

Maassamuutto ja siirtolaisuus katkaisivat sukupolvien yhteyden kahdella eri tavalla. Suvun ja perheen kannalta muutto valtameren taakse tai kaupunkeihin katkaisi fyysiset yhteydet, mutta myös ajattelutapojen, mentaliteettien, ideologioiden ja uskontojen tasolla ylisukupolvinen jatkumo heikkeni merkittävästi. Muutoin on vaikea ymmärtää ja selittää sitä nopeaa radikalisoitumista ja järjestäytymistä, joka oli ominaista sekä kansallisella tasolla 1900-luvun alussa että Amerikan siirtolaisten yhteisöissä uusissa olosuhteissa. Toki radikalisoitumista osittain selittävät uudet olosuhteet, jotka eivät välttämättä lainkaan vastanneet suuria odotuksia. Ilman vanhan sosiaalisen yhteisön pidäkkeitä pettymyksen saattoi kanavoida poliittisen mobilisaation keinoin. (Kero 1997, 69–70; Häkkinen & Peltola 2001.) Nälkävuodet laajasti nähtyinä olivat siihen mennessä Suomen selkein sukupolvinen katkos.

Agraarista urbaaniin – nuoriso 1960-luvun murroksen etujoukkona

Toinen selkeä sukupolvikatkos ajoittuu 1960-luvulle. Hyppy selviämiskamppailusta ja alaspäin työntävästä sosiaalisesta voimasta sata vuotta eteenpäin, 1960-luvulle, johti sukupolvien väli-

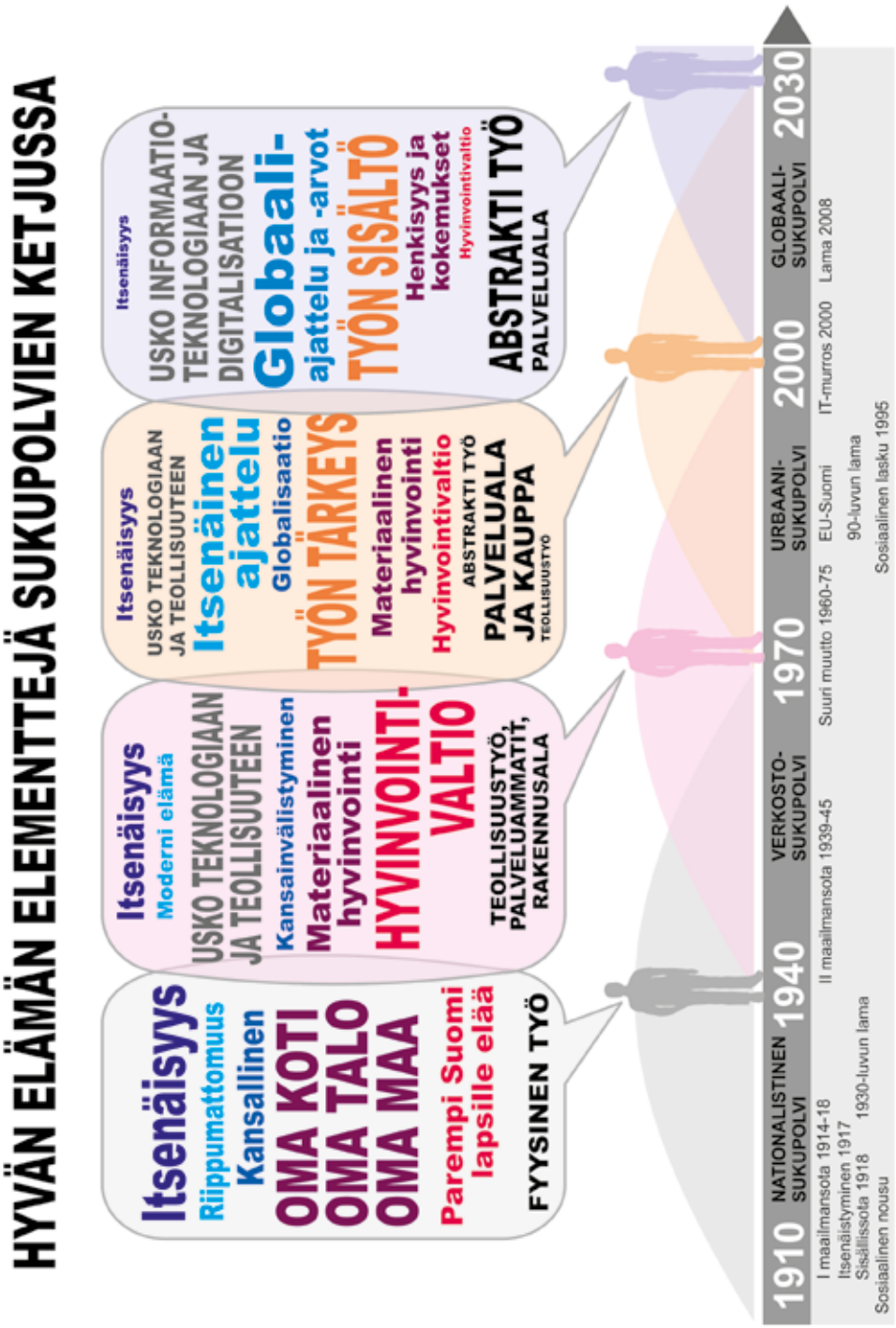
HYVÄN ELÄMÄN ELEMENTTEJÄ SUKUPOLVIEN KETJUSSA
Itsenäisyys
Riippumattomuus
Kansallinen
OMA KOTI
OMA TALO
OMA MAA
Parempi Suomi lapsille elää
FYYSINEN TYÖ
Itsenäisyys
Moderni elämä
USKO TEKNOLOGIAAN JA TEOLLISUUTEEN
Kansainvälistyminen
Materiaalinen hyvinvointi
HYVINVOINTI-VALTIO
TEOLLISUUSTYÖ, PALVELUAMMATIT, RAKENNUSALA
Itsenäisyys
USKO TEKNOLOGIAAN JA TEOLLISUUTEEN
Itsenäinen ajattelu
Globalisaatio
TYÖN TÄRKEYS
Materiaalinen hyvinvointi
Hyvinvointivaltio
ABSTRAKTI TYÖ
PALVELUALA JA KAUPPA
TEOLLISUUSTYÖ
Itsenäisyys
USKO INFORMAATIO-TEKNOLOGIAAN JA DIGITALISATIOON
Globaali-ajattelu ja -arvot
TYÖN SISÄLTÖ
Henkisyys ja kokemukset
Hyvinvointivaltio
ABSTRAKTI TYÖ
PALVELUALA
1910
NATIONALISTINEN SUKUPOLVI
I maailmansota 1914-18
Itsenäistyminen 1917
Sisällissota 1918
Sosiaalinen nousu
1940
VERKOSTO-SUKUPOLVI
II maailmansota 1939-45
1930-luvun lama
1970
URBAANI-SUKUPOLVI
Suuri muutto 1960-75
EU-Suomi
90-luvun lama
Sosiaalinen lasku 1995
2000
GLOBAALI-SUKUPOLVI
IT-murros 2000
Lama 2008
2030

seen kamppailuun arvoista, asenteista, opeista ja ajatuksista. Vanha agraarinen ja maalainen ideaali törmäsi kaupungistumisen ja kansainvälistymisen synnyttämiin moderneihin ja urbaaneihin arvoihin ja asenteisiin (ks. Eskola 1965). Nuori sukupolvi oli muutoksen kulttuurisen käänteen moottori, joka hyökkäsi useasta suunnasta vanhan ja perinteisen kimppuun. Edeltäneen nationalistisen sukupolven (1911–1940 syntyneet) käsitys hyvästä ja tavoittelemisen arvoisesta oli arkisen raadannan, kansakunnan rakentamisen ja sotien kärsimysten sävyttämä (Häkkinen 2013). Näiden kansakunnan rakentajien eetos oli kovien kokemusten jäljiltä nationalistinen, sisäänpäin kääntynyt ja vielä vahvasti kiinni perinteissä. Nuori sukupolvi halusi enemmän. Heille sota oli takana sulkeutunut ovi, jonka taakse ei haluttu katsoa. Nuoret halusivat astua sisään uudesta ovesta, joka johti kaupunkeihin, kansainvälistymiseen, itsellisyyteen, urbaaniin elämään, koulutuksen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja parempaan elintasoon (Hoikkala 2008). Tulevaisuuteen suuntautunutta optimismia kirkasti kaikkialla läntisessä maailmassa vahvistunut ajatus siitä, että talouden kasvu ja vaurastuminen ovat pysyviä asiantiloja. Juuri se samainen eetos, jonka luhistuminen on Robert D. Putnamin (2015) mukaan taustalla 2000-luvun alun kulttuurisessa kriisissä. (Ks. Hobsbawm 1999, 326–333.)

Suomessa loikka agraarista ja maalaisesta urbaaniin ja kaupunkimaiseen eteni poikkeuksellisen nopeasti, muutamassa vuosikymmenessä. Sama kehitys vei Ruotsissa viisi, Norjassa kahdeksan ja Ranskassa kymmenen vuosikymmentä. Kyse oli ennen kaikkea elinkeinorakenteen muutoksesta, joka imaisi nuoren sukupolven kaupunkeihin ja suuriin asutuskeskuksiin (Dupeux 1976; Karisto ym. 1984). Pelto- ja metsätyöt vaihtuivat kaupungeissa palkkatyöksi, ja kouluttautumispolut korvasivat kokemusoppimisen ja maaseudun vanhat tavat. Tärkeä työnjaollinen käänne oli naisten astuminen vahvasti mukaan palkkatyöhön ja työmarkkinoille (Karisto ym. 1984, 201–206). Suuri muutto katkaisi yhteyksiä vanhaan agraariin ja sen kipsautuneisiin rakenteisiin, mutta myös kylään, sukuun ja perheeseen. Ilman kaitsijoita oli helppo omaksua uusia poliittisen mobilisaation sisältöjä, keinoja ja muotoja.

Maaseudun pysyvyyden ja tuttuuden vaihtuminen kaupunkien nopeasti virtaavaan elämäntapaan synnytti uudenlaisia sosiaalisia ja kulttuurisia merkitysverkostoja, jotka kiinnittivät nuoret osaksi urbaanin elämäntavan ajattelua ja käytäntöjä. Muuttuvasta kulttuurisesta positiostaan käsin nuori sukupolvi hahmotteli itselleen ja jälkeläisilleen uutta tulevaisuushorisonttia (Putnam 2015). Usko koulutuksen, tiedon, tasa-arvon ja solidaarisuuden aatteisiin oli vahva. Uusi hyvinvoiva yhteiskunta tuli kokonaisen sukupolven päämääräksi ja tavoitteeksi. Onnen ja hyvän elämän uskottiin tulevan samalla rahalla. Muutoksen rajuutta osoittaa historioitsija Eric Hobsbawmin arvio, jonka mukaan globaalisti kyse oli siitä, että 80 prosentille ihmiskunnasta ”keskiaika päättyi 1950-luvulla – tai paremminkin sanoen sen tunnettiin päättyvän 1960-luvulla” (Hobsbawm 1999, 364). Myös monen suomalaisen kokemusmaailmassa 1800-luvun agraariyhteiskunta murtui vasta tuolloin (Häkkinen 2013).

Sukupolven uskon ja toivon nimesi Erik Allardt (1975). *Having, loving, being* – omistaa, rakastaa, vaikuttaa tuli isän, pojan ja pyhän hengen sijaan sukupolviuskonnoksi. On suorastaan liikuttavaa, kuinka laajasti sukupolvi jakoi nämä arvot. Nämä ydinarvot saattoivat nojautua taloudelliseen kasvuun ja kansainvälistymiseen. Kasvun pohjaa haettiin maailmalta, ja myös demokratian ja hyvinvoinnin ajatukset rantautuivat tukevasti Suomeen. Aatteiden voimaa osoittaa se, että tämä sukupolvi on kyennyt siirtämään suuren osan perusarvoistaan myös lapsilleen ja jopa lapsenlapsilleen, digisukupolven edustajille. 1960-luvun sukupolven elämässä hyvän ja onnellisen elämän ideaalit olivat ainakin hetken lähellä sitä reaalista mahdollisuuskehikkoa, josta ne olivat kummunneet.

Sukupolven näkökulmasta tulevaisuus vaikutti suotuisalta. Hyvinvointiyhteiskunnan tukirakenteisiin nojannut kehitysoptimismi loi

otolliset mahdollisuudet ikuiselta vaikuttavalle hyvinvoinnin ja vaurauden kasvulle. Vasta eläkeikää lähestyessään tämäkin sukupolvi on alkanut vilkuilla ympärilleen huolestuneena: eikö kaikki mennytkään suunnitelmien mukaan?

Urbaanista globaaliin ja digitaaliseen

Sukupolvista nuorin, globaalisukupolvi (2001 alkaen syntyneet; Häkkinen & Salasuo 2016), ei kuulu kymmenen sukupolven primääriaineistoon. Sen ensimmäiset jäsenet ovat vasta saavuttaneet sen herkän iän, jolloin yhteiskunnallinen sukupolvi alkaa muodostua. Globaalisukupolvi on alkutaipaleestaan huolimatta tuorein linkki sukupolvien ketjussa ja määrittää aiempien polvien tavoin uudelleen hyvän elämän ideaalia oman kokemusmaailmansa pohjalta. Toistaiseksi nuorimman sukupolven elämää ja tulevaisuutta on tulkittu ja arvioitu heidän vanhempiensa ja isovanhempiensa ideaalien kautta. Tällaisessa tulkintakehyksessä nuoret sijoittuvat osaksi kahden aiemman biologisen polven sosiaalisia ja kulttuurisia merkitysverkostoja. Ylisukupolvinen voimakenttä vaikuttaa myös globaalisukupolveen, mutta sen rinnalla sykkii vuosituhannen taitteeseen ajoittuva nopea kulttuurinen muutos. (Vrt. Lindfors ym. 2012.)

Aikalaisilla on tapana liioitella kulttuurista muutosta (Jallinoja 1991), mutta sukupolvien dynamiikan ja hyvän elämän ideaalien valossa globaalipolvesta vaikuttaa tulevan murrossukupolvi. Jos nuoria tarkastellaan edeltäneiden nationalistisen sukupolven (1911–1940), verkostosukupolven (1941–1970) ja urbaanisukupolven (1971–2000) hyvän elämän ideaalien valossa (Häkkinen 2013), piirtyy kuva katkoksista ja kulttuurisista häiriötiloista. Useiden 1900-luvun sukupolvia eteenpäin työntäneiden ideaalien merkityssisällöt ovat tyhjentyneet, vanhentuneet tai ne eivät sovi 2000-luvun elämäntapaan. Globaalisukupolvi on poikkeuksellinen, sillä sen tulevaisuushorisontin määrittämiseen osallistuu vahvasti kaksi, jopa kolme aiempaa sukupolvea (Häkkinen & Salasuo 2016). Verkostosukupolvi, mutta myös nationalistinen polvi, on vielä vuosia yhteiskunnan eri saroilla asemassa, josta se pyrkii ohjaamaan, sanoittamaan ja sanelemaan hyvää ja toivottavaa. Ajattelultaan ja arvoiltaan selvästi lapsiaan lähempänä oleva urbaanisukupolvi asettuu eräänlaisen neuvottelijan tai tulkin rooliin, kun globaalisukupolven ensimmäiset jäsenet kamppailevat omasta tulevaisuushorisontistaan koetun, eletyn ja tulevan sekä menneen ja aiemmin hyvänä pidetyn välillä.

Viime vuosisadan tärkeiksi nousseet arvot, asenteet, ajatukset ja ihanteet sävyttävät vahvasti globaalisukupolven kulttuurista kasvualustaa. Aiempien sukupolvien perintö, niin hyvässä kuin pahassakin, on se kannattelupinta, jonka päälle, lomaan tai tilalle globaalisukupolvi rakentaa oman hyvän elämän ideaalinsa. Nuori sukupolvi joutuu siis määrittelemään suhteensa moniin suuriin kertomuksiin (Ahonen 1998, 27–32), joista osa on menettänyt pahasti uskottavuuttaan uuden vuosituhannen alussa. Miten pitäisi suhtautua sellaisiin ristiriitaisiin ideaaleihin kuten kansallinen itsenäisyys, kansallisvaltio ja globalisaatio, jatkuva taloudellinen kasvu tai sosiaalinen nousu? Entä demokratiaan, tasa-arvoon, sananvapauteen, vapaaseen liikkuvuuteen ja solidaarisuuteen? Ovatko ne enää uskottavia aikana, jolloin vanhemmat sukupolvet alkavat itse kyseenalaistaa omia ideaalejaan ja ihanteitaan? Lähes sata vuotta vallinnut usko jatkuvaan talouskasvuun on hiipumassa. Tuloerot näyttävät kasvavan. Euroopassa EU:n rivit rakoilevat Britannian äänestettyä eroamisen puolesta, sosiaalisen mobilisaation ylöspäin työntävä voima on heikentynyt, ja samalla konservatiiviset arvot, vanhan ja perinteisen tavoittelu, ovat saaneet vahvaa kannatusta niin Donald Trumpin kuin populistisen oikeiston muodossa kaikkialla läntisessä maailmassa. Liikkuvuutta rajoitetaan. Rajavartiostot palaavat kontrolloimaan tulijoita ja menijöitä. Lehdistöä vainotaan. Solidaarisuus kuulostaa ontolta kliseeltä.

Globaalisukupolven hyvän elämän ideaalin kannalta onkin olennaista, miten se reagoi ja vastaa aiempien sukupolvien hyvän ja tavoiteltavan elämän kriiseihin. Suostuuko globaalisukupolvi

kuuliaisesti edistämään sellaisia aatteita, arvoja, asenteita ja ajatuksia, jotka on rakennettu aivan toisenlaisissa yhteiskunnallisissa oloissa ja lähtökohdissa? Onko jälleen tulossa iso katkos?

Ulrich Beck ja Elisabeth Beck-Gernsheim (2009) käsittelevät myös sukupolvea nimeltä globaali. Heillä se tarkoittaa eri puolilla maailmaa eläviä nuoria, joiden välille on digitalisaation myötä ja avulla muodostunut uudenlainen yhteys, joka voi olla vahva tai heikko, taloudellinen tai ideologinen, sosiaalinen tai kulttuurinen. Beckin (2008) mukaan globaalin sukupolven hyvän elämän ideaali ei rakennu enää vain kansallisvaltion sisällä, ei myöskään yksin länsimaisen nuorison toimesta, vaan maailmanlaajuisena erilaisin verkostoin toisiinsa kiinnittyneiden nuorten neuvotteluina ja tulkintoina. Beckin käsitys vahvistaa ajatusta siitä, että globaalisukupolvi on sitä edeltäneen urbaanisukupolven tavoin, mutta ehkä vielä rajummin, irronnut aiempien sukupolvien ketjusta ja on kokonaan itsenäinen ja perinteistä etääntyvä (ks. Häkkinen 2013). Kun ylisukupolvinen periytymismekanismi korvautuu opitulla, luetulla, pohditulla, neuvottelujen avulla syntyneellä rajat ylittävällä tiedolla, niin Beckin ja Beck-Gernsheimin esittämä ajatus globaalisti rakentuvasta hyvän elämän ideaalista vaikuttaa varsin mahdolliselta.

Globaalisukupolven voi katsoa syntyvän ja kasvavan keskellä ennennäkemätöntä muutosta. Informaatioteknologian ja digitalisaation läpimurto sekä niiden erittäin nopea kehitys ovat keskeinen osa nuorten kulttuurista kannattelupintaa. Jos urbaanisukupolven sanotaan olleen ensimmäinen, jonka molemmat jalat siirtyvät mullasta asfaltille, niin globaalipolvi elää jo olkapäitään myöden sähköisissä tietoverkoissa. Tämän kulttuurisen sykäyksen suurta yhteiskunnallista merkitystä on verrattu muun muassa painokoneen ja demokratian syntyyn sekä Kehruu-Jennyyn. Aikalaiset puhuvat murroksesta neljäntenä teollisena vallankumouksena (Schwab 2016). Näiltä osin globaalisukupolvi elää ja kasvaa historiallisessa murroskohdassa. Digitalisaation merkitys näkyy myös Nuorisobarometrin vastauksissa. Nuoret uskovat tieteen ja teknologian ratkaisevan ilmastonmuutoksen ja luonnon tuhoutumisen kaltaisia suuria haasteita, jotka varjostavat heidän tulevaisuuttaan. Usko informaatioteknologian kehittymiseen on muutenkin vahva, vaikka sen viitoittama tulevaisuushorisontti on vielä erittäin utuinen.

Suuri arkeen työntyvä kysymys, johon jo globaalisukupolven ensimmäisten jäsenten täytyy reagoida tavalla tai toisella, on ylöspäin suuntautuvan sosiaalisen mobilisaation hiipuminen ja kääntyminen laskuun (Putnam 2015; Kinnunen & Mäki-Fränti 2016). Tämä yli sata vuotta sitten rakentunut hyvän elämän ideaali on ohjannut kolmen edellisen sukupolven pyrkimyksiä (ks. Hobsbawm 1999, 363–368). Se rakentui viime vuosisadan alussa tärkeäksi ideaaliksi ja ihmisten toiminnan sisäiseksi moottoriksi. Ajatus siitä, että omien lasten elämä on helpompaa, turvallisempaa ja vauraampaa, korvasi 1800-luvulta periytyneet muistot kurjuudesta ja kärsimyksestä (Häkkinen 2013) – hyvästä elämästä, jossa tärkeintä on selvitä hengissä, tavalla tai toisella. Lamat 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa murensivat sosiaalisen nousun jatkuvuuden (Kinnunen & Mäki-Fränti 2016; ks. myös Putnam 2015). Suomen Pankin ekonomistien laskelmat osoittavat, että 1980-luvun puolivälin jälkeen syntyneiden tulokehitys on pysähtynyt, jopa laskenut verrattuna aiempiin ikäluokkiin, ja heidän asemansa työmarkkinoilla on huonontunut. Myös tuloerot nuoren ikäluokan sisällä ovat kasvaneet. Lähes samankaltainen, erityisesti nuoria koskeva tuloerojen kasvu on tunnistettu esimerkiksi Yhdysvalloissa (Pew Research Center 2015; Putnam 2015). Osaksi samaa murtumaa, keskeisen hyvän elämän ideaalin taittumista, asettuu myös Robert D. Putnamin (2015) tulkinta amerikkalaisen unelman kriisistä.

Yhteenveto

Hyvä elämä ei ole helppo määre. Edes kaikki samaan sukupolveen kuuluvat yksilöt eivät jaa asiasta samoja käsityksiä. Edes sukupolvi ei ole yhtenäinen käsite. Jotta asetelma olisi vieläkin vaikeampi, hyvä elämä ei edes yksilölle merkitse

aina ja kaikkialla samaa. Mihály Csíkszentmihályi (2005, 17) onkin kirjoittanut onnellisuudesta ja hyvästä elämästä jatkuvasti pakenevana päämääränä, joka muuttuu elämänvaiheen ja -tilanteen mukaan. Väitämme, että hyvän elämän käsitykset ja siihen liittyvä eetos ovat olleet vahva voima, joka on ohjannut ja ohjeistanut lukemattomien sukupolvien elämää. Se on sitonut sukupolvien käsitykset toisiinsa vahvoilla mentaalisilla siteillä. Edellisten sukupolvien keskeisenä tehtävänä on ollut siirtää ja välittää nämä arvot ja käsitykset jälkeläisilleen, seuraaville sukupolville (Bertaux & Thompson 2007). Se on yksi kulttuurimme ja historiamme peruspilareista.

Tässä sukupolvien mentaalisessa jatkumossa on kuitenkin katkoksia, jotka selittyvät yhteiskunnallisten olosuhteiden ulkoisilla muutoksilla ja sillä, että hyvän elämän ideaalit eivät enää ole vastanneet ulkoista todellisuutta. Ensimmäisen katkoksen paikallistimme niin sanottuun nälkävuosien lapsien sukupolveen. Laskevan säätykierron, kuoleman ja kärsimyksen sukupolven elämänmallit ja -ihanteet eivät löytäneet sijaa kriisiytyvässä agraariyhteiskunnassa. Ratkaisuja lähdettiin (ja oli pakko lähteä) etsimään yhteisöjen ulkopuolelta, kaupungeista ja ulkomailta. Fyysisesti yhteys sukuun, perheeseen ja lähiyhteisöön katkesi, ja uusissa olosuhteissa – varsinkaan jos olosuhteet eivät vastanneet odotuksia – muuttajat radikalisoituivat ja ryhtyivät tietoisesti muuttamaan yhteiskunnallisia järjestyksiä. Uusi maailma oli valitettavan usein myös pettymys.

Toinen esimerkkimme on toisen maailmansodan jälkeen syntynyt 60-lukulaisten sukupolvi. Sodan tuhoamassa maailmassa se asettui aiemman sukupolven arvoja ja asenteita vastaan. Se ei tyytynyt nationalistis-agraaris-uskonnolliseen maailmankuvaan, vaan omaksui uusia arvoja ja käsityksiä. Maaseudulta irtaantunut sukupolvi saattoi urbaaneissa oloissa rakentaa radikaaleja uusia elämänmalleja ja toteuttaa vahvaan rationaaliseen ajattelutapaan pohjautuvia yhteiskuntamalleja. Aina 1970-luvulle saakka jatkunut nopea taloudellinen kasvu auttoi tässä rakennustyössä. Tästä hyvinvointivaltion perustasta kasvoi uusi moraalinen elämänideaali. Synkät pilvet alkoivat kuitenkin kerääntyä viimeistään 1990-luvulla myös tämän sukupolven horisonttiin.

Uuden, globaaliksi kutsumamme sukupolven maailma on vielä avoin. Sen hyvän elämän ideaalin kannalta on olennaista, miten se reagoi ja vastaa aiempien sukupolvien hyvän ja tavoiteltavan elämän kriisiytymiseen. Suostuuko globaalisukupolvi kuuliaisesti edistämään sellaisia aatteita, arvoja, asenteita ja ajatuksia, jotka ovat rakentuneet toisenlaisissa yhteiskunnallisissa oloissa ja lähtökohdissa? Vai onko jälleen tulossa iso katkos? Näyttäisi siltä, että globaali sukupolvi, joka kaiken kaikkiaan on rakentanut tulevaisuutensa uuden, moniasteisen globalisaation varaan, joutuukin huomaamaan, etteivät sen taloudelliset, sosiaaliset tai poliittiset aspektit tuo menestystä ja onnea – ehdottomasti eivät ainakaan kaikille. Aika näyttää, oliko globalisaatiotie tälle sukupolvelle vain suuri pettymys, kohtalokas virhevalinta.

Edellä esitetty sukupolvien ketjun päällekkäisyys ja eri polvien toisistaan poikkeavat ideaalit lomittuvat osaksi globaalisukupolven elämää – perinnöksi, taakaksi tai voimavaraksi. Voikin olla liian aikaista arvioida, mitkä ovat ne kulttuuriset, ideologiset ja poliittiset rakennusainekset, joiden ympärille nuori sukupolvi alkaa omia ideaalejaan rakentaa. Nuorisobarometrien tuloksia voi varovaisesti tulkita signaalina siitä, millaisiin kysymyksiin nuorten katse tulevaisuudessa kiinnittyy. Eräs havainto on, että erityisesti suuret globaalit kysymykset askarruttavat ja huolettavat. Erityisesti vuoden 2010 Nuorisobarometrin kyselyssä ilmastonmuutos, ympäristön saastuminen, kansainvälinen terrorismi, ydinaseet ja väestönkasvu nousivat kansallisia ja henkilökohtaisia kysymyksiä tärkeämmiksi. Globaali näyttääkin olevan se horisontti, jota nuoret tähyävät arvioidessaan ympäröivää maailmaa, sen kehitystä ja tilaa (Myllyniemi 2010.)

Kaiken kaikkiaan väitämme, että vuosituhannen taitteen molemmin puolin syntyneet nuoret ovat vielä toistaiseksi kiinnittyneet aiempien sukupolvien ideaaleihin. Samalla on

kuitenkin tunnistettavissa useita mahdollisia kulttuurisia aineksia, joiden ympärille globaalisukupolvi voisi mobilisoitua ja määrittää itse oman sukupolvensa hyvän elämän ideaalin. Aika näyttää, miten käy.

Lähteet

Ahonen, Sirkka (1998) *Historiaton sukupolvi? Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin rakentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa*. Helsinki: SKS.

Allardt, Erik (1975) *Att ha, att älska, att vara. Om välfärd i Norden*. Lund: Argos.

Beck, Ulrich (2008) Global Generations in World Risk Society. *Revista CIDOB d'Afers Internacionals* 82/83, 203–216.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2009) Global Generations and the Trap of Methodological Nationalism for a Cosmopolitan Turn in the Sociology of Youth and Generation. *European Sociological Review* 25 (1), 25–36.

Bengtson, Vern L. & Harootyan, Robert A. (1994) *Intergenerational Linkages. Hidden Connections in American Society*. New York: Springer Publishing Company.

Bertaux, Daniel & Thompson, Paul (2007) Introduction. Teoksessa Daniel Bertaux & Paul Thompson (eds) *Between Generations. Family Models, Myths and Memories*. London: Transaction Books, 1–12.

Brewer, Derek (2003) The Interpretation of Fairy Tales. Teoksessa Hilda Ellis Davidson & Anna Chaudhri (eds) *The Companion to the Fairy Tale*. Trowbridge: Cromwell Press.

Brülde, Bengt (2007) Happiness theories of the good life. *Journal of Happiness Studies* 8 (1), 15–49.

Csíkszentmihályi, Mihály (2005) *Flow – elämän virta. Tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu*. Suomentanut Ritva Hellsten. Helsinki: Rasalas.

Dupeux, Georges (1976) *French Society 1789–1970*. London: Methuen & Co Ltd.

Eskola, Antti (1965) *Maalaiset ja kaupunkilaiset*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Giele, Janet Z. & Elder, Glen H. (1998) *Methods of Life Course Research: Qualitative and Quantitative Approaches*. London: Sage.

Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, J. P. (2009) *Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Helsinki: Kela.

Helkama, Klaus (2015) *Suomalaisten arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää?* Helsinki: SKS.

Hobsbawm, Erik (1999) *Äärimmäisyyksien aika. Lyhyt 1900-luku (1914–1991)*. Suomentanut Pasi Junila. Tampere: Vastapaino.

Hoikkala, Tommi (2008) Suuret ikäluokat ja työ. Teoksessa Semi Purhonen & Tommi Hoikkala & J. P. Roos (toim.) *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus, 68–88.

Häkkinen, Antti (2013) Suomalaiset sukupolvet, elämänkulku ja historia – sukupolvesta sukupolveen. Teoksessa Antti Häkkinen & Anne Puuronen & Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi (toim.) *Sosiaalinen Albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 139. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–55.

Häkkinen, Antti (2017) Elämää rakenteissa. Elämänkulku ja yhteiskunta (1700–1900). Teoksessa Jari Eloranta & Pertti Haapala & Matti Hannikainen & Jari Ojala (toim.) *Uusia näkökulmia Suomen taloushistoriaan*. Tampere: Vastapaino (painossa).

Häkkinen, Antti & Peltola, Jarmo (2001) On the Social History of Employment and Poverty in Finland. Teoksessa Jorma Kalela & Jaakko Kiander & Ullamaija Kivikuru & Heikki A. Loikkanen & Jussi Simpura (eds) *Down from the heavens, up from the ashes. The Finnish economic crisis of the 1990s in the light of economic and social research*. VATT-julkaisuja 27:6. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 309–345.

Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (2016) Sukupolvet ja hyvä elämä. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: OKM, Nuora & Nuorisotutkimusverkosto, 183–192.

Häyry, Matti (2002) *Hyvä elämä ja oikea käytös. Historiallinen johdatus moraalifilosofiaan*. Helsinki: Yliopistopaino.

Jallinoja, Riitta (1991) *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Helsinki: SKS.

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1984) *Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka. Suomalaisen yhteiskunnan muutos*. Helsinki: WSOY.

Karisto, Antti (2005) Suuret ikäluokat kuvastimena. Teoksessa Antti Karisto (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino, 17–60.

Kero, Reino (1997) *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Turku: Siirtolaisinstituutti.

Kinnunen, Helvi & Mäki-Fränti, Petri (2016) Pitkittynyt taantuma heikentää nuorten sukupolviasemaa Suomessa. *Euro & talous. Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta*. http://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/pitkittynyt-taantuma-heikentaa-nuorten-sukupolvien-asemaa-suomessa/ (Viitattu 10.11.2016.)

Kähkönen, Raimo (2009) Hyvä elämä. Kirjoitus Hyvä elämä -kirjoituskeräyksessä. *Suomen Kuvalehti* 17.7.2009. http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/mita-on-hyva-elama-skn-lukijat-kertovat/ (Viitattu 10.11.2016.)

Laulajainen, Leena (2009) Sadun kimallus. Teoksessa Leena Laulajainen (toim.) *Sanan taika. Esseitä ja artikkeleja*. Helsinki: Books on Demand, 43–49.

Lindfors, Pirjo & Solantaus, Tytti & Rimpelä, Arja (2012) Fears for the future among Finnish adolescents in 1983–2007. From global concerns to ill health and loneliness. *Journal of Adolescence* 35 (4), 991–999. Doi: 10.1016/j.adolescence.2012.02.003

Lovell, Stephen (2007) *Generations in Twentieth-Century Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Mannheim, Karl (1952 [1928]) The Problem of Generations. Teoksessa Karl Mannheim: *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 276–322.

Mattila, Antti S. (2009) Mikä on hyvää elämää? *Duodecim terveyskirjasto*. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ont00038 (Viitattu 10.11.2016.)

Mortimer, Jeylan & Larson, Reed (2002) *The Changing Adolescent Experience. Societal Trends and the Transition to Adulthood*. Cambridge: Cambridge University Press.

Myllyniemi, Sami (toim. 2010) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 107. Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 43. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/nuorisobarometri2010.pdf (Viitattu 29.12.2016.)

Peltonen, Matti (1992) *Talolliset ja torpparit. Vuosisadan vaihteen maatalouskysymys*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Pew Research Center (2015) *The American Middle Class Is Losing Ground*. http://www.pewsocialtrends.org/2015/12/09/the-american-middle-class-is-losing-ground/ (Viitattu 10.11.2016.)

Purhonen, Semi (2007) *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Purhonen, Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J. P. (2008, toim.) *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus.

Putnam, Robert D. (2015) *Our Kids. The American Dream in Crises*. New York: Simon & Schuster.

Roos, Jeja-Pekka (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: SKS.

Runeberg, Johan Ludvig (1830) *Dikter* [1]. Helsingfors: G. O. Wasenius.

Schwab, Klaus (2016) *The Fourth Industrial Revolution*. New York: World Economic Forum.

Siikala, Anna-Leena & Siikala, Jukka (2005) *Return to Culture. Oral Tradition and Society in the Southern Cook Islands*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

SK:n toimitus (2009) *Mitä on hyvä elämä – SK:n lukijat kertovat*. Hyvä elämä -kirjoituskeräys. *Suomen Kuvalehti* 17.7.2009. http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/mita-on-hyva-elama-skn-lukijat-kertovat/ (Viitattu 10.11.2016.)

Suni, Hannu (2014) *Röyhkeä opettaja. Esa Paavo-Kallion todellisuuskäsitykset, nälkävuodet ja maailmojen konflikti 1867–1913*. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Vilkko, Anni (1997) *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana. Naisen elämän kerronta ja luenta*. Helsinki: SKS.

Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolven dynamiikka*. Helsinki: SKS.

Voutilainen, Miikka (2016) *Poverty, inequality and the Finnish 1860s famine*. Jyväskylä studies in humanities 287. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

White, Rob & Wyn, Johanna (2004) *Youth and Society. Exploring the Social Dynamics of Youth Experience*. Oxford: Oxford University Press.

NÄKÖKULMIA

PÄIVI HONKATUKIA

MIKÄ VÄKIVALLASSA HUOLESTUTTAA NUORIA?

Kyselytutkimusten mukaan väkivalta on monien nuorten elämässä arkinen asia, jopa jossain määrin normalisoitunut ilmiö. Nuorten väkivaltakokemukset ovat yleisempiä muihin ikäryhmiin verrattuna, vaikka ne näyttävätkin olevan vähenemään päin. Viimeisimmän lapsiuhritutkimuksen mukaan väkivaltaa tai sen uhkaa on kokenut vajaat 40 prosenttia 15–16-vuotiaista. Nuoret kokevat väkivaltaa useammin kuin muun ikäiset erityisesti julkisilla paikoilla, kuten kaupungilla, tai puolijulkisissa tiloissa, kuten kouluissa tai harrastuksissa. (Fagerlund ym. 2014.)

Väkivalta ei kuitenkaan liity kaikkien nuorten elämään samalla tavalla, vaan väkivaltakokemukset kasautuvat tietyille nuorille. Tutkimusten mukaan väkivallan yleisyyteen ja luonteeseen vaikuttavat nuoren sukupuoli, ikä sekä esimerkiksi maahanmuuttotausta. Yläkoulussa olevilla on enemmän kokemuksia väkivallasta kuin alakoululaisilla. Pojat kohtaavat enemmän tuntemattoman tekemää väkivaltaa kuin tytöt, jotka raportoivat vanhempien tekemästä väkivallasta poikia useammin. Maahanmuuttajataustaiset nuoret taas kokevat väkivaltaa hieman useammin kuin kantaväestön nuoret. Näin on erityisesti harrastustoiminnan piirissä. (Kivijärvi ym. 2015.)

Miten tätä tietoa vasten pitäisi tulkita uusimman Nuorisobarometrin tuloksia, jotka koskevat nuorten kokemaa huolta ja epävarmuutta väkivallan uhriksi joutumisesta? Jos väkivalta on monen nuoren elämässä normalisoitunut ilmiö, mikä siinä heitä huolestuttaa? Ketkä ylipäätään raportoivat väkivaltaa koskevista huolistaan ja peloistaan? Entä mistä pelot kumpuavat – julkisen keskustelun lietsomasta pelon kulttuurista vai nuorten omista kokemuksista?

Nuorten kokemukset väkivallan uhasta

Vuoden 2016 Nuorisobarometrissa kysyttiin, kokevatko nuoret epävarmuutta tai turvattomuutta heihin mahdollisesti kohdistuvan henkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan vuoksi. Väkivalta käsitteenä on laaja ja epämääräinen. Nuorisobarometrin kysymyksissä ei myöskään tarkemmin avattu, mitä tarkoitetaan henkisellä, fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla. Siten jää epävarmaksi, mitä kaikkea vastaajat ovat ajatelleet raportoidessaan väkivaltaa koskevista huolistaan. Kysely avaa kuitenkin erilaisia mahdollisuuksia tulkita nuorten huolta heidän ruumiillisen tai henkisen koskemattomuutensa loukkauksista.

Väkivallan uhriksi joutuminen ei huolestuttanut läheskään kaikkia nuoria. Väkivalta ei myöskään vaikuttanut olevan kaikkein polttavimpien huolenaiheiden joukossa. Kun väkivallan vuoksi melko tai erittäin paljon huolissaan olevien joukko oli muutaman prosentin luokkaa, vastaavat osuudet olivat huomattavasti suuremmat esimerkiksi nuorten arvioidessa omaa toimeentuloaan (24 %), tulevaisuuttaan (21 %), terveyttään (15 %) tai yksinäisyyden pelkoa (10 %). Vaikuttaa siltä, että nuoruuden siirtymävaiheen valintoihin kytkeytyvä pohdinta sekä yleinen epävarmuus tulevaisuudesta askarruttavat nuoria huomattavasti enemmän kuin mahdolliset väkivaltakokemukset.

Vastaajien joukosta löytyy kuitenkin huolestuneiden ryhmä, jonka koko vaihtelee kysytyissä kolmessa väkivaltatyypissä (ks. taulukko 1). Hieman vajaa puolet vastanneista raportoi olevansa vähintään hieman huolissaan siitä, että voi joutua kokemaan henkistä väkivaltaa, kolmasosaa huolestutti itseen mahdollisesti kohdistuva

fyysinen väkivalta ja viidesosalle epävarmuutta aiheutti ajatus mahdollisuudesta joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Lisäksi on huomattava, että väkivallan vuoksi koettu epävarmuus voi myös liittyä muihin nuorta huolestuttaviin asioihin. Monien huolien kasautuminen nuoren elämässä voikin olla erityisen vahingollista ja yleistä tulevaisuudenuskoa rapauttavaa.

Sukupuolen merkitys väkivaltaan liittyvässä huolessa ja epävarmuudessa

Sukupuoli määrittää väkivallan nuorissa herättämää epävarmuutta ja huolta, mutta eri tavoin kysytyissä kolmessa väkivallan muodossa. Seksuaalisessa ja henkisessä väkivallassa sukupuoliero oli selkeä: miltei joka kolmas vastanneista tytöistä ja nuorista naisista (32 %) kertoi olevansa vähintäänkin hieman huolestunut joutumisesta seksuaalisen väkivallan kohteeksi, kun taas pojista ja nuorista miehistä vain joka kymmenes ($p<001$). Henkisen väkivallan kohteeksi joutumisesta oli huolissaan 66 prosenttia tytöistä ja nuorista naisista; pojista ja nuorista miehistä vastaava osuus oli 43 prosenttia ($p<.01$). Sen sijaan sukupuolten välillä ei ollut eroa fyysistä väkivaltaa koskevassa huolessa: sukupuolesta riippumatta kolmisenkymmentä prosenttia vastanneista myönsi olevansa ainakin hieman huolestunut fyysisen väkivallan kohtaamisesta.

Väkivaltakokemusten sukupuolistuneisuus voi heijastua nuorten arvioihin. Nuorille miehille asemanseudut ja muut aukiot, joilla kokoontuu paljon nuoria, voivat tuntua riskialttiilta paikoilta sen vuoksi, että siellä voi joutua kahnauksiin, riitoihin ja tappeluihin. Tytöilläkin tämä toki on mahdollista, mutta erilaisten väkivaltaan liittyvien maskuliinisuuskamppailujen on havaittu värittävän ajoittain erityisesti nuorten miesten julkisen tilan käyttöä (Honkatukia & Suurpää 2014).

Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että varsinkaan nuoret miehet eivät raportoi väkivallan pelosta, vaikka he juuri kaikkein todennäköisimmin joutuvat väkivallan uhreiksi (Burcar 2013; Green 2007; Stanko & Hobdell 1993). Sen sijaan tytöt ja naiset ovat useammin huolissaan omasta turvallisuudestaan, vaikka heidän riskinsä joutua kohtaamaan väkivaltaa on pieni. Tätä huolen sukupuolittuneisuutta on tarkasteltu muun muassa *pelkoparadoksin* käsitteen avulla: ne jotka pelkäävät eniten, joutuvat harvemmin kohtaamaan väkivaltaa, kun taas huolettomimpia ovat juuri ne, joiden pitäisi kokemustensa perusteella olla asiasta huolissaan (Korander 2000).

Nuorisobarometrin tulokset kuitenkin problematisoivat näkemystä pelkoparadoksin suoraviivaisesta sukupuolistuneisuudesta. Ne viittaavat siihen, että fyysisen väkivallan uhriksi joutuminen on myös monia nuoria miehiä askarruttava asia: lähes joka kolmas vastanneista nuorista miehistä kertoi huolesta joutua fyysisen väkivallan kohteeksi. Myös henkisen ja seksuaalisen väkivallan uhka on joillekin pojille ja nuorille miehille huolta herättävä asia, mikä on syytä ottaa vakavasti (Spalek 2006; Punnonen 2007).

Silti erityisesti tytöt ja nuoret naiset ovat huolissaan seksuaalisen väkivallan mahdollisuudesta. Tähän voivat liittyä ikiaikaiset ajatukset seksuaalisen väkivallan dramaattisista vaikutuksista tytön myöhempään elämään ja maineeseen

TAULUKKO 1. EPÄVARMUUDEN TAI TURVATTOMUUDEN KOKEMINEN ITSEEN KOHDISTUVAN HENKISEN VÄKIVALLAN VUOKSI (%, N=1901)

	Henkinen väkivalta	Fyysinen väkivalta	Seksuaalinen väkivalta
Erittäin vähän / ei ollenkaan	51	69	79
Melko vähän / ei paljon eikä vähän	43	28	18
Melko tai erittäin paljon	5	3	2
Ei osaa sanoa	1	0	1
Yhteensä	100	100	100
n	1901	1901	1901

(Lees 1997). Lisäksi vaikka uhrin vastuuta seksuaalisesta väkivallasta on painokkaasti kyseenalaistettu jo kauan, vastuuta tapahtumista saatetaan vieläkin vierittää uhrille. Sen vuoksi seksuaalisen väkivallan kokemisen mahdollisuus voi tuntua kauhistuttavalta monesta tytöstä tai nuoresta naisesta.

Huoli seksuaalisesta väkivallasta voi pohjautua myös tyttöjen arkipäiväisiin kokemuksiin epämiellyttävistä vuorovaikutustilanteista. Nämä kokemukset tulkitaan usein tilanteiksi, joissa ei varsinaisesti tapahtunut mitään. Monet eivät pidä niitä väkivaltana, ahdisteluna tai suoranaisina rikoksina (Aaltonen 2006). Ne antavat silti nuorille naisille kokemuksellista tietoa paitsi ruumiilliseen ja seksuaaliseen koskemattomuuteen kohdistuvista riskeistä, myös siitä, miten tällaisissa tilanteissa voi ja kannattaa toimia. He voivat oppia välttelemään turvattomina pidettyjä alueita, katsekontakteja tuntemattomien kanssa tai tarkkailemaan valppaasti ympäristöä. He voivat kiinnittää huomiota siihen, onko heitä lähestynyt henkilö päihteiden vaikutuksen alaisena ja miten tämä vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä. Keinoja selvitä tilanteista sujuvasti ja ilman suurta draamaa ovat huumori, ystävällisyys tai muut tavat, joilla myös lähentelijä voi pelastaa kasvonsa eikä tilanne eskaloidu väkivaltaiseksi. Monet nuoret naiset myös miettivät etukäteen, miten toimisivat joutuessaan epätoivotun huomion kohteeksi. Hiljattain haastattelemani 14-vuotiaat tytöt kertoivat tästä seuraavasti:

> H: Mikä teiän strategia on niis tilanteissa [kun joutuu epätoivotun huomion kohteeksi]?
> Tyttö 1: No olla ihan normaali jos joku vähä ehkä humalassa oleva, nii ei sillee kannata olla mitenkään erilainen, ku sitte se saattaa hermostuu. Tai jos sä oot ihan hiljaa, se on et miks sä et puhu mulle, saattaa sitte…
> Tyttö 2: Nii ja yleensä ne huomaa, et jos sä oot vähänki hermostunu. Ainaki yleensä yritän olla ihan rauhallinen siin tilanteessa, ja antaa sen vaa olla.
> Tyttö 1: Vastaa jotain, ihan niitä näitä.
> H: Sille tyypille?
> Tyttö 2: Nii.
> Tyttö 1: Et jos vaikka oon yksin, ni sit voi sillee, et joo et kiva, tällee et, yleensä mä vastaan jollain pienil sanoil, et ne on sillee, et okei, sit se lähtee pois.
> Tyttö 2: Sillee kannattaa olla normaali tai ihan niinku jollekin kaverille.

Monet tytöistä ja nuorista naisista eivät siis ole jatkuvasti peloissaan, mutta he ottavat kuitenkin huomioon turvallisuuteensa liittyvät kysymykset liikkuessaan kaupungilla tai matkustaessaan liikennevälineissä. Tällaisiin toimintatapoihin viitataan esimerkiksi turvallisuusrutiinin käsitteellä (Stanko 1990). Turvallisuusrutiinit ovat hiljaista, kokemusten kautta opittua tietoa ja käytäntöjä, jotka auttavat selviämään hankalista tilanteista.

Myös pojilla lienee vastaavanlaisia turvallisuusrutiineja. Samoin he voivat kokea arkisista kohtaamisista kumpuavaa turvattomuutta ja pelkoa. Tästä on vain vähän tutkimus- tai muutakaan tietoa, ja voi olla, että pojat tai nuoret miehet eivät kyselyissäkään miellä näitä relevanteiksi asioiksi, kun heiltä kysellään väkivaltaa koskevista huolista ja epävarmuuksista.

Niin tytöillä kuin pojillakin erilaiset traumaattiset kokemukset ja elämäntilanteisiin liittyvät haavoittavat asiat, kuten perhe- tai muiden suhteiden ongelmat tai taloudellinen huonoosaisuus, voivat ilmetä myös turvattomuuden tunteina ja huolestuneisuutena omasta turvallisuudesta. Tällaiset kokemukset voivat saada pontta väkivaltauutisoinnista, jossa yksittäistapauksista saatetaan kertoa sensaatiomaisesti ja uhrien kärsimyksiä korostaen.

Iän ja etnisen taustan merkitys väkivaltaa koskevan uhan arvioinnissa

Nuorisobarometrin tulosten mukaan huoli väkivallan uhriksi joutumisesta näyttää olevan intensiivisintä kahdenkymmenen ikävuoden tienoilla. Tätä nuoremmilla ja tätä vanhemmilla

huoli on vähäisempää. Parikymppiset nuoret elävät nuoruuden siirtymien intensiivistä vaihetta, johon liittyy identiteetin rakentamista monella elämänalueella. Ikävaiheeseen kasautuvat monet elämänkulun kriittiset hetket ja siirtymien murrosvaiheet: koulutus, työelämään siirtyminen, parisuhteen muodostus, oman yhteiskunnallisen paikan etsiminen. Yleinen epävarmuus saattaa heijastua myös kysymyksiin, jotka liittyvät omaan fyysiseen tai henkiseen koskemattomuuteen.

Kun tarkastellaan etnisyyden merkitystä väkivallan herättämän huolen kokemisessa Nuorisobarometrin aineistossa, käy ilmi, että etnisyys muotoilee nuorten vastauksia eri tavoin eri väkivaltatyypeissä. Etnisyyden mittarina kyselyssä on vastaajan äidinkieli, ja sen perusteella vastaajat on jaettu kolmeen luokkaan: suomen-, ruotsin- ja muunkielisiin. Tulosten mukaan fyysisen väkivallan uhka huolestuttaa erityisesti sellaisia nuoria, joiden äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Näistä nuorista 37 prosenttia oli vähintään hieman huolissaan fyysisen väkivallan kohteeksi joutumisesta. Vastaava osuus oli hieman pienempi suomenkielisistä nuorista, eli 30 prosenttia, ja ruotsinkielisistä nuorista se oli 33 prosenttia ($p<0.01$).[1] Tämän havainnon taustalla voivat olla arkipäivän rasismin kokemukset, jotka ovat yleisiä rodullistettujen vähemmistöjen nuorilla. Tällaiset kokemukset voivat aiheuttaa pelkoa ja turvattomuuden tunteita. Toisaalta viime aikoina rasismi on noussut yhä vahvemmin julkiseen keskusteluun, mikä on voinut rohkaista rodullistettujen vähemmistöjen nuoria kertomaan fyysiseen väkivaltaan liittyvistä peloistaan myös Nuorisobarometrin aineistonkeruussa.

Henkisestä väkivallasta melko tai erittäin paljon huolestuneita oli puolestaan eniten suomen- ja muunkielisten nuorten joukossa (molemmissa 6 %). Ruotsinkieliset raportoivat henkistä väkivaltaa koskevista huolistaan hieman harvemmin (4 %, $p<.001$). Yksiselitteistä selitystä tälle erolle on vaikea löytää, ja ero on lopulta myös hyvin pieni näiden ryhmien välillä. Seksuaalinen väkivalta taas tuntui huolestuttavan hieman enemmän ruotsinkielisiä (5 % melko tai erittäin huolestuneita) kuin muita (suomenkieliset 2 %, muunkieliset 2 %), mutta nämäkin erot olivat varsin pieniä.

Missä nuoret tuntevat turvattomuutta?

Väkivallan sukupuolistuneisuuden on todettu ilmenevän myös siinä, missä väkivaltaa tapahtuu. Siinä missä miehet ja pojat joutuvat väkivallan kohteeksi julkisessa tilassa ja tuntemattomien ja joskus tuttujen taholta, tytöille ja naisille vaarallisin paikka on koti. Myös seksuaalisen väkivallan tekijä on usein naisen tai tytön oma kumppani. Miten tämä näkyy väkivaltaa koskevissa peloissa? Vain pieni osa vastaajista vastasi kysymykseen siitä, missä he ovat tunteneet väkivallan uhan herättämää turvattomuutta. Vastaajien määrä on niin pieni, ettei sukupuolen merkitystä ole mahdollista ottaa huomioon. Kuitenkin tarkasteltaessa taulukon 2 tietoja on hyvä muistaa, että nuoret naiset olivat enemmän huolissaan seksuaalisesta ja henkisestä väkivallasta, kun taas fyysisen väkivallan kohdalla sukupuolten välisiä eroja ei ollut havaittavissa.

Väkivallasta huolestuneet näkivät sen uhkaavan heitä kaikkien yleisimmin julkisessa tilassa. Fyysisestä ja seksuaalisesta väkivallasta huolestuneista yli puolet arvioi tällaisen väkivallan riskin olevan suurempi julkisessa kuin yksityisessä tilassa, ja henkisestä väkivallasta huolestuneistakin 42 prosenttia kertoi olevansa tästä huolissaan enemmän julkisessa tilassa. Julkisen tilan saama painoarvo vastauksissa voi kertoa ensinnäkin siitä, että ”katuturvallisuudesta” on viimeisten vuosikymmenten aikana tullut yhä vahvempi yhteiskunnallista huolta ja keskustelua herättävä teema (Koskela 2009, 14). Yleinen turvattomuuden tunne on lisääntynyt riippumatta siitä, että rikostilastojen mukaan rikollisuusongelma ei ole pahenemassa. Turvattomuudesta puhutaan nykyään paljon, mitä ovat vahvistaneet viimeaikaiset tapahtumat liittyen terrorismiin ja sen vastaiset toimenpiteet sekä 2000-luvulla tapahtuneet kouluampumiset. Nämä tapahtumat ja niitä koskeva keskustelu ovat tuoneet luoneet pohjaa epämääräisemmille

TAULUKKO 2. MISSÄ TUNTEE TURVATTOMUUTTA ERILAISTEN VÄKIVALLAN MUOTOJEN VUOKSI (%, N=46–113)

	Henkinen väkivalta	Fyysinen väkivalta	Seksuaalinen väkivalta
Enemmän julkisissa tiloissa	42	56	54
Enemmän yksityisissä tiloissa	22	14	21
Molemmissa	35	28	25
Ei osaa sanoa	1	2	0
Yhteensä	100	100	100
n	113	54	46

turvattomuuden tunteille: ajatellaan, että missä tahansa voi kohdata häiriintyneitä ihmisiä, ääriilmiöitä ja ennustamattomia tapahtumia.

Nuoret tuntevat turvattomuutta kuitenkin myös muualla kuin julkisissa tiloissa. Vastauksista käy ilmi, että siinä missä fyysisen väkivallan uhka näyttäytyi julkisen tilan ongelmana, nuoret liittivät henkisen väkivallan riskin tasaisemmin sekä yksityiseen että julkiseen tilaan. Lisäksi on myös huomattava, että kustakin väkivallan muodosta huolestuneiden joukossa oli niitä, jotka olivat huolestuneita myös yksityisessä tilassa tapahtuvasta väkivallasta. Vastaukset osoittavat, että nuorille myös perhe- ja lähisuhteisiin liittyvä väkivallan uhka voi aiheuttaa huolta, samoin huoli voi liittyä väkivallan kokemiseen vertaissuhteissa tai erilaisissa institutionaalisissa ympäristöissä, kuten koulussa.

Miten huoleen pitäisi suhtautua?

Turvallisuutta yhteiskunnallisena kysymyksenä pohtinut Hille Koskela (2009, 17) painottaa, että turvallisuuden korostaminen on kaksiteräinen miekka. Sitä pidetään yleisesti arvokkaana asiana, mutta samalla siihen liittyy ”kaikkialle tunkeutuva erottelujen tekemisen välttämättömyys”. Usein ne ihmiset tai ihmisryhmät, jotka mielletään turvattomuuden aiheuttajiksi, määrittyvät pahoiksi ja moraalittomiksi. Koskela varoittaa, että turvallisuuden lisäämisen nimissä saatetaan vahvistaa ennakkoluulojen ja vihan kulttuuria, jossa pelon kohde määritellään vaaralliseksi, likaiseksi ja arvottomaksi. Hänen mukaansa pelon lietsonta voi lisätä yleistä välinpitämättämyyttä: toisen määrittäminen vaaralliseksi oikeuttaa tämän epäinhimillisen kohtelun, tai ainakin siihen puuttuminen mielletään jonkun muun tehtäväksi.

Nämä ajatukset ovat tärkeitä, kun pohditaan turvallisuuden ja väkivallan ehkäisyn merkitystä nuoruuteen liittyvänä kysymyksenä. On tärkeää, että taustasta riippumatta kaikkien nuorten olisi mahdollista elää ilman pelkoa. Pelko voi rajoittaa elämää merkittävästi. Nuoria askarruttavia kysymyksiä väkivallasta ja turvattomuudesta ei pidä vähätellä eikä ohittaa. Samaan aikaan nuorilla pitäisi olla välineitä pohtia kriittisesti turvallisuudesta käytävää yleistä keskustelua, jossa turvallisuuden korostaminen tuntuu edellyttävän joidenkin määrittelyä vaarallisiksi toisiksi. Jokaisen olisi hyvä pohtia (itse)kriittisesti, mistä omat pelot kumpuavat ja voisiko niiden taustalla olla joihinkin ihmisiin tai ihmisryhmiin kohdistuvaa leimaavaa ajattelua. Esimerkiksi tutkimustiedon ja nuoren arkisen elämismaailman nykyistä vahvempi vuoropuhelu voisi lisätä nuorten tietoisuutta näistä kysymyksistä.

Viime aikoina erityisesti seksuaalinen väkivalta on noussut esiin julkisissa keskusteluissa vahvasti rodullistettuna kysymyksenä, jossa on samalla leimattu joitakin vähemmistöryhmiä. Tämä keskustelu on saattanut osaltaan lisätä nuorten kokemia pelkoja seksuaalisen väkivallan mahdollisuudesta omassa elämässään. Erityisesti tällaisessa jännittyneessä ilmapiirissä maltillinen keskustelu ja asiantuntijatiedon vastuullinen välittäminen ovat tärkeitä tavoitteita ja taitoja.

Nuoruuteen liittyy usein mielikuvia kapinallisuudesta ja uhmakkuudesta. Näiden kielteisesti värittyneiden nuorisokuvien yli on päästävä, jos halutaan tukea väkivaltaa kohdannutta tai siitä huolestunutta nuorta. Niin tyttöjen kuin poikien huolet on otettava vakavasti, vaikka asian esille ottaminen ei aina ole yksinkertaista. Tärkeää on myös huolehtia, että jokaisella väkivaltaa kokeneella on mahdollisuus saada tukea, jotta hän selviää tapahtuneesta ja pystyy jatkamaan elämässään eteenpäin.

Viitteet

1 Samansuuntaisesti muunkielisistä hieman useampi kuin muista oli melko tai erittäin huolissaan fyysisen väkivallan kokemisesta (3,4 % vs. 2,9 % suomenkielisistä ja 1,9 % ruotsinkielisistä).

Lähteet

Aaltonen, Sanna (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*. Yliopistopaino & Nuorisotutkimusseura, Helsinki.

Burcar, Veronica (2013) Doing masculinity in narratives about reporting violent crime: young male victims talk about contacting and encountering the police. *Journal of Youth Studies* 16 (2), 172–190.

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014) *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.

Green, Simon (2007) Crime, victimisation and vulnerability. Teoksessa Sandra Walklate (ed.) *Handbook of Victims and Vulnerability*. Cullumpton, Devon: Wilan Publishing, 91–117.

Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena (2014) Armoured Toughness? Multicultural Group Relationships and Crime among Young Men. Teoksessa Ingrid Lander & Signe Ravn & Nina Jon (eds) *Masculinities in the Criminological Field. Control, Vulnerability and Risk-Taking*. Farnham: Ashgate, 131–148.

Kivijärvi, Antti & Myllyniemi, Sami & Peltola, Marja (2015) Väkivalta ja syrjinnän kokemukset ovat osa nuorten ikäluokkien arkea. *Näkökulma* 3. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma3 (Viitattu 13.12.2016.)

Korander, Timo (2000) Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Pauli Niemelä & Anja Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino.

Koskela, Hille (2009) *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Lees, Sue (1997) *Ruling Passions. Sexual Violence, Reputation and the Law*. Buckingham: Open University Press.

Punnonen, Varpu (2007) Sukupuolisensitiivinen sosiaalinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, 521–540.

Spalek, Basia (2006) *Crime Victims. Theory, policy and practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Stanko, Elisabeth (1990) *Everyday Violence. How Women and Men Experience Sexual and Physical Danger*. Glasgow: Pandora.

Stanko, Elisabeth & Hobdell, Kathy (1993) Assault on Men. Masculinity and Male Victimisation. *British Journal of Criminology* 33 (3), 400–415.

MIA TERÄSAHO & MIINA KESKI-PETÄJÄ

NUORTEN TOIVEAMMATIT SUKUPUOLEN MUKAAN ERIYTYNEITÄ

Tarkastelemme tässä artikkelissa Nuorisobarometri 2016 -aineiston perusteella 15–29-vuotiaiden nuorten (n=1901) ajatuksia tulevaisuuden toiveammateista. Selvitämme nuorten naisten ja miesten ammattitoiveita ja sitä, miltä ne näyttävät suhteessa sukupuolen mukaan eriytyneisiin koulutus- ja työmarkkinoihin. Tarkastelemme myös, näkevätkö nuoret yrittäjyyden tai johtajuuden uravaihtoehtona. Lopuksi katsomme, miten nuoret näkevät sukupuolten tasa-arvon kehittyvän tulevaisuudessa. Artikkelissa tasa-arvosta kirjoitettaessa tarkoitamme sukupuolten tasa-arvoa.

Nuorisobarometrin aineistossa suurin osa (44 %) nuorista oli koululaisia tai opiskelijoita, työssäkäyviä oli 37 prosenttia.[1] Vastaajista naisia oli 49 prosenttia (n=927) ja miehiä 51 prosenttia (n=972). Olisi tärkeää tarkastella artikkelin teemoja sen perusteella, kokevatko vastaajat itsensä naiseksi, mieheksi tai muunsukupuoliseksi. Kuitenkin sukupuolta kysyttäessä vaihtoehdon ”muu” tai ”ei osaa tai halua sanoa” valinneiden vähäisen määrän[2] vuoksi tarkastelussa ovat mukana vain vaihtoehdon ”nainen” tai ”mies” valinneet vastaajat.[3] Nuorisobarometrin kysymykseen, kokeeko vastaaja kuuluvansa vähemmistöön seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi,[4] noin kolme prosenttia vastasi ”paljon” ja noin seitsemän prosenttia ”vähän”.

Katsomme tässä artikkelissa nuorten toiveammatteja ja työmarkkinoita sukupuolinäkökulmasta, ja otamme osassa tarkasteluja huomioon iän ja asuinalueen. Analyyseissa olisi jatkossa tärkeää tarkastella nykyistä enemmän risteäviä eroja.[5]

Koulutuksen ja työmarkkinoiden jakautuminen miesten ja naisten ammatteihin ja aloihin

Suomalaiset työmarkkinat ovat jakautuneet eli segregoituneet vahvasti sukupuolen mukaan naisten ja miesten aloihin, ammatteihin ja tehtäviin. Vaakasuoralla (horisontaalisella) segregaatiolla tarkoitetaan naisten ja miesten jakautumista eri koulutus- ja ammattialoille tai sektoreille. Pystysuoralla (vertikaalisella) segregaatiolla puolestaan tarkoitetaan naisten ja miesten erilaista koulutustasoa ja sijoittumista työelämässä vaativuudeltaan eritasoisiin tehtäviin, esimerkiksi esimies- ja johtotehtäviin ja avustaviin tehtäviin. Segregaation on katsottu rajoittavan yksilöiden koulutus- ja ammatinvalintoja, jäykistävän työmarkkinoita ja vaikeuttavan työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista sekä estävän kykyjen tehokkaan käytön muun muassa rekrytoinnissa. (Korvajärvi 2010; Kuusi ym. 2009; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.) Lisäksi segregaatioon liittyy useita epätasa-arvon piirteitä, kuten se, että monien naisenemmistöisten alojen palkkataso on jäänyt miesenemmistöisten alojen palkkatasoa matalammaksi. Suomessa keskimäärin säännöllisen työajan perusteella maksettava naisen palkka oli noin 17 prosenttia miehen palkkaa pienempi vuonna 2015 (Suomen virallinen tilasto 2016a). Naisenemmistöisten alojen alhaisempi palkkataso sekä perhevapaista ja määräaikaisista työsuhteista johtuvat katkot työuralla johtavat myös eläkeikäisten naisten miehiä suurempaan köyhyysriskiin.

Jo lapsuudessa opitut sukupuoliroolit ja -odotukset ohjaavat nuorten koulutus- ja alavalintoja. Sukupuolen mukainen eriytyminen näkyy jo perusopetuksessa: Tytöt opiskelevat enemmän kieliä ja pojat puolestaan matematiikkaa ja muita luonnontieteitä. Käsitöissä tytöt valitsevat useimmiten tekstiilityön, kun taas poikien valinta kohdistuu tekniseen työhön. Lukiossa miehet opiskelevat naisia enemmän matematiikkaa, fysiikkaa ja kemiaa. Alojen sukupuolen mukainen segregaatio jatkuu koulutusten jälkeen myös työelämässä. (Kuusi ym. 2009.)

Suomalaisten koulutusalojen sukupuolen mukainen vahva eriytyminen näkyy siinä, että vuonna 2015 naiset olivat suorittaneet jopa 88 prosenttia terveys- ja hyvinvointialojen tutkinnoista ja 78 prosenttia kasvatusalan tutkinnoista (kuvio 1). Tekniikan alojen tutkinnoista puolestaan 84 prosenttia tietojenkäsittelyn ja 79 prosenttia tietoliikennealan (ICT) tutkinnoista oli miesten suorittamia. (SVT: Väestön koulutusrakenne 2015.) Terveys- ja hyvinvointialojen sekä tekniikan alojen opinnoissa segregaatio on Suomessa vahvempaa kuin OECD- ja EU22-maissa keskimäärin (OECD 2016).[6]

Suomessa naisten koulutustaso on korkeampi kuin miesten. Naisten koulutustason nousu on edesauttanut joidenkin korkeakoulutusalojen ”naisistumista”. Naisten osuus on noussut erityisesti yhteiskuntatieteiden, lääketieteen ja oikeustieteen koulutusaloilla. Yksittäisten korkeakoulutusalojen muutoksilla on kuitenkin kaiken kaikkiaan ollut alojen segregaation lievenemiseen vain hyvin vähän vaikutusta. Miehet eivät myöskään ole vastaavasti siirtyneet opiskelemaan tai työskentelemään naisenemmistöisille aloille, kuten terveys- tai hoiva-alalle.

Vahva sukupuolen mukainen segregaatio sekä palkkatyössä että yrittäjyydessä on ollut ominaista suomalaiselle työelämälle jo pitkään. Sukupuolen mukainen ammatillinen segregaatio on vähentynyt Suomessa 1950-luvulta lähtien hyvin hitaasti verrattuna moniin muihin Euroopan maihin. Koulutuksen ja työelämän segregaatio on Suomessa yhä Euroopan vahvimpia. (European Commission 2015; Kolehmainen 1999; Korvajärvi 2010.)

Suomalaisen koulutus- ja työelämän segregaation vahvuudesta kertoo se, että Suomessa suoritetut tutkinnot näyttävät vahvistavan jonkin verran myös ulkomaalaistaustaisten sukupuolen mukaista segregaatiota koulutuksessa, kun verrataan ulkomailla suoritettuja tutkintoja Suomessa tehtyihin tutkintoihin (Nieminen ym. 2015). Toisaalta maahanmuuttajataustaiset miehet ja -naiset ovat sijoittuneet melko tasaisesti naisenemmistöisille aloille, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ammatteihin. Näin maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden tulo suomalaisille työmarkkinoille saattaa osaltaan lieventää alojen ja ammattien sukupuolen mukaista segregaatiota. (Tiilikainen 2008.)

KUVIO 1. TUTKINNON SUORITTANUT YLI 15-VUOTIAS VÄESTÖ KOULUTUSALAN JA SUKUPUOLEN MUKAAN VUONNA 2015

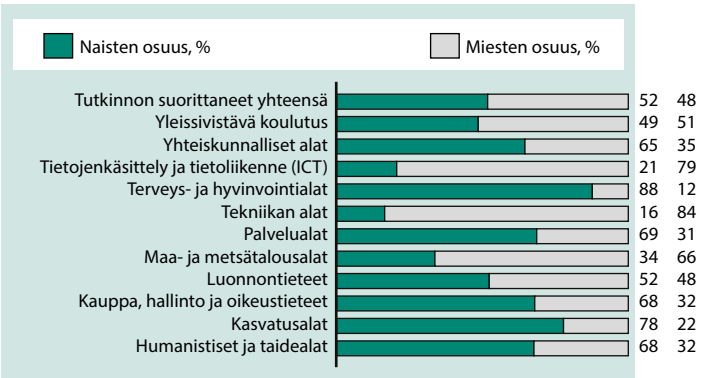

Lähde: Suomen virallinen tilasto (2016c).

Vain 9,5 prosenttia kaikista Suomen työllisistä työskenteli vuonna 2014 niin kutsutuissa tasa-ammateissa, joissa sekä naisten että miesten osuus on vähintään 40 prosenttia. Yleisimpiä tasa-ammatteja ovat ammatillisen koulutuksen opettajat, elintarviketeollisuuden prosessityöntekijät sekä mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat. Tasa-ammattien osuus on viimeisten vuosien aikana jopa pienentynyt. Ammatit ovat jakautuneet lähes yhtä selvästi myös nuoremmissa ikäluokissa: vuonna 2014 alle 30-vuotiaista työllisistä tasa-ammateissa työskenteli 10,4 prosenttia. Ammatteja, joita harjoittavat lähes yksinomaan naiset, ovat perhepäivähoitaja, lastentarhanopettaja ja -hoitaja sekä kotipalvelutyöntekijä. Selvästi miesenemmistöisiä ammatteja ovat puolestaan kirvesmies, kone-, putki- ja rakennussähköasentaja sekä moottoriajoneuvojen asentaja. (Suomen virallinen tilasto 2016b.)

Työelämän eriytymistä tapahtuu myös ammattien ja alojen sisällä. Lääkärin ammatti, joka on muuttunut Suomessa miesenemmistöisestä tasa-ammatiksi, on samalla eriytynyt naisten ja miesten tehtäviin. Esimerkiksi kirurgit ovat enimmäkseen miehiä ja lastenlääkärit naisia. Myös alojen sisällä tehtävät saattavat olla eriytyneitä. Esimerkiksi toimittajista enemmistö on naisia, mutta valtalehtien päätoimittajiksi naisten on miehiä vaikeampaa päästä. Samoin yliopisto-opiskelijoista yli puolet on naisia, mutta yliopistojen ja korkeakoulujen professoreista naisia on vain noin kolmannes. (Korvajärvi 2010; Teräsaho 2016.)

Työelämä on eriytynyt myös siten, että naiset työskentelevät miehiä useammin määräaikaisissa työsuhteissa. Vuonna 2014 määräaikaisia palkansaajia (15–74-vuotiaat) naisista oli 18,5 prosenttia ja miehistä 12,6 prosenttia. (Tilastokeskus 2016.)

Useiden arvioiden mukaan käynnissä oleva digitaalinen murros koskettaa voimakkaasti naisenemmistöisiä aloja, kuten palvelusektoria ja toimistotöitä. Terveydenhuollossa tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuudet ja ongelmat näyttäytyvät selvemmin kuin muualla yhteiskunnassa. Toisaalta digitalisaation on esitetty koskettavan myös myynti-, kuljetus-, rakennus- ja rahoitusalaa sekä tuotantoteollisuutta eli aloja, joilla työskentelee paljon miehiä. (Degryse 2016; Kauhanen ym. 2012.) Digitalisaatio muuttaa monien ammattien sisältöä, mutta toisaalta muutoksen myötä myös syntyy uusia työpaikkoja uusille aloille. Suorittavasta työstä siirrytään tehtäviin, jotka vaativat luovuutta ja sosiaalisia taitoja. (Kauhanen ym. 2012.)

Digitalisaation on arveltu luovan uudenlaisia ammatteja, kuten data-analyytikkoja, ohjelmistojen ja sovellusten kehittäjiä, tekoälyn asiantuntijoita, robottien, 3D-tulostimien ja muiden älylaitteiden suunnittelijoita ja tuottajia sekä sähköisen markkinoinnin ja kaupankäynnin asiantuntijoita (Degryse 2016). Uusien viestintävälineiden myötä syntyy uudenlaista verkkosisältöjen tuotantoa, palveluja ja yrittäjyyttä. Tämä voi hyödyttää nuoria, koska he ovat usein tottuneet käyttämään näitä välineitä lapsuudestaan saakka. (Kauhanen ym. 2012.) Täytyy kuitenkin muistaa, että muutos voi myös lisätä eriarvoistumista, koska kaikilla nuorilla ei ole käytössään uusia viestintävälineitä. Toisaalta työelämän murroksen vaarallisimmat vaikutukset liittyvät nuorisotyöttömyyden kasvuun ja siihen, että nuoret eivät löydä koulutustaan vastaavaa työpaikkaa (Kauhanen ym. 2012). Nuoret kohtaavatkin hyvin erilaiset työmarkkinat verrattuna aiempiin sukupolviin (Kauhanen 2016). Nuorisobarometrin tulokset osoittavat, että nuorilla ylivoimaisesti yleisin tulevaisuuden pelko liittyy työhön, ammattiin ja toimeentuloon. Tulokset ovat samansuuntaisia sekä naisilla että miehillä. (Ks. Aapola-Kari & Wrede-Jäntti tässä julkaisussa.)

Nuorten toiveammatit yhteiskunnassa vallitsevan ammattijaon mukaisia

Vallitseva koulutuksen ja työelämän segregaatio osoittaa, että nuoret valitsevat ammatin yhä paljolti sukupuolen ja sukupuoleen liitettävien odotusten mukaisesti. Nuorten toiveammatteja on kuitenkin tarkasteltu sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta melko vähän.

Nuorisobarometri-tutkimuksessa nuorilta kysyttiin, missä ammatissa he haluaisivat tehdä töitä tulevaisuudessa.[7] Jotta nuorten avovastauksia pystyttäisiin vertaamaan yhteiskunnassa vallitseviin sukupuolen mukaan eriytyneisiin ammatteihin ja aloihin, luokittelimme vastaukset tekstihauin ja manuaalisesti Tilastokeskuksen ylläpitämien kansallisen ammattiluokituksen (2010) ja kansallisen koulutusluokituksen (Suomen virallinen tilasto 2017) mukaisesti.[8] Keskitymme tarkastelemaan toiveammatteja sukupuolen mukaan, sillä toiveammattien suuri kirjo ei mahdollista ammattien jakautumisen selvittämistä kovin tarkalla tasolla sukupuolen lisäksi esimerkiksi iän, asuinalueen tai kansalaisuuden mukaan.

Nuorten naisten selvästi yleisin toiveammatti oli työ sosiaali- ja terveysalalla (27 % naisten vastauksista). Miehillä puolestaan yleisin toiveammatti sijoittui tekniikan alalle (22 % miesten vastauksista). (Liite 2.) Naisten toiveissa korostuivat miehiä useammin korkeakoulutusta vaativat ammatit: 67 prosenttia naisista toivoi johtaja-, erityisasiantuntija- tai asiantuntijatason ammattia. Miesten vastaava osuus oli 51 prosenttia. (Liite 1.)

Vastaajista 11 prosenttia (n=215) jätti vastaamatta kysymykseen toiveammatista tai ei tiennyt sitä. Miehillä oli naisia useammin vaikeuksia nimetä toiveammattia, sillä sen kertomatta jättäneistä 61 prosenttia oli miehiä ja 39 prosenttia naisia (liite 2). Tulos käy yhteen monien tutkimustulosten ja mittareiden kanssa, jotka kertovat nuorten miesten vaikeuksista kiinnittyä koulutukseen ja työelämään (esimerkiksi nuorten miesten naisia korkeampi NEET-aste,[9] ks. OECD 2016).

Jyrkimmät erot toiveammateissa sukupuolten välillä löytyivät terveys- ja hyvinvointi-, kasvatus- ja yhteiskunta-aloilta sekä tekniikan ja ICT-aloilta (kuvio 2). Näiltä osin erot toiveammateissa näyttävät samalta kuin vallitseva alojen ja ammattien sukupuolen mukainen eriytyminen koulutuksessa ja työelämässä.

Terveys- ja hyvinvointialojen ammateista 82 prosenttia oli naisten nimeämiä. Naiset mainitsivat toiveammateiksi monipuolisesti eri terveyden- ja hyvinvointialan töitä, yleisimmin kuitenkin sairaanhoitajan, lähihoitajan ja terveydenhoitajan työn. Seuraavaksi eniten toivottiin lääkärin ammattia. Myös sosionomin ja lastenhoitajan ammatit saivat useita mainintoja. Miesten terveyden- ja hyvinvointialan ammatteja koskevat vastaukset olivat yksipuolisempia: he esittivät toiveekseen enimmäkseen lääkärin tai ensihoitajan ammatin.

Yhteiskunnallisten alojen ammattitoiveista valtaosan mainitsivat naiset (72 %). Sekä naisten että miesten vastauksissa useampi toivoi pääsevänsä psykologiksi tai viestinnän asiantuntijaksi. Myös kasvatusaloilta naiset toivoivat ammattia selvästi useammin (71 %) kuin miehet (29 %). Kasvatusaloilta miehet nimesivät toiveammatikseen usein luokanopettajan tai yksiselitteisesti ”opettajan” ammatin. Naiset sen sijaan kertoivat toiveikseen monia kieli- ja taideaineiden opettajien sekä lastentarhanopettajan ammatteja.

Perinteiset miesenemmistöiset alat, tekniikka ja ICT, näyttäytyivät myös nuorten vastauksissa hyvin vahvasti nuorten miesten toiveammatteina. Tekniikan alan ammattitoiveista 83 prosenttia ja ICT-alan toiveista jopa 93 oli miesten esittämiä. Tekniikan alalta sekä miehillä että

KUVIO 2. NAISTEN JA MIESTEN TOIVEAMMATIT, JOTKA OVAT VAHVIMMIN JAKAUTUNEET SUKUPUOLEN MUKAAN

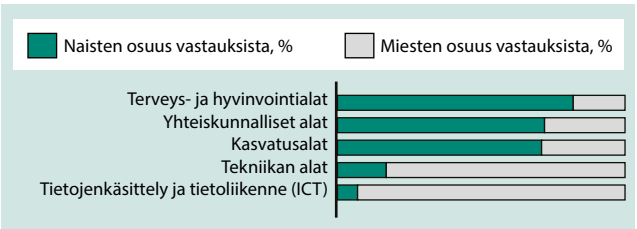

naisilla oli monenlaisia toiveammatteja, mutta vain miesten vastauksissa mainittiin useimmiten insinööri, diplomi-insinööri ja rakennusalan työt. ICT-alan toiveammateissa korostuivat niin kutsutut uudet alat, kuten ohjelmistokehitys ja pelisuunnittelu. Lisäksi perinteisemmät tietotekniikan ammatit, esimerkiksi IT-tukihenkilön työ, saivat mainintoja.

Nuorten toiveiden jakautuminen niin kutsuttuihin perinteisiin miesten ja naisten ammatteihin oli nähtävissä selvästi myös palvelualoilla. Naiset kertoivat miehiä useammin toiveammattinsa olevan ravintola- ja matkailualalla, kauneuspalveluissa tai muissa asiakaspalvelutehtävissä. Miehillä vastauksissa korostuivat suojelu- ja turva-alan (poliisi, vartija tai sotilas) sekä kuljetusalan tehtävät.

Tasaisemmin toiveet jakautuivat kaupan, hallinnon ja oikeustieteen aloilla sekä maa- ja metsätalousaloilla (liite 2). Kaupan, hallinnon ja oikeustieteen aloilla naisten vastauksissa mainittiin usein henkilöstöhallinnon tehtävät, juristin ammatti ja kaupan alan eri tehtävät. Miehet nimesivät toiveammatikseen usein juristin sekä erinäisiä kaupan alan tehtäviä, mutta naisia useammin myös rahoituksen ja sijoituksen tehtäviä. Maa- ja metsätalousalojen ammateista puolestaan naiset mainitsivat useammin toiveammattinsa liittyvän eläinten hoitoon ja miehet maanviljelyyn.

Nuorisobarometrin kyselyssä nuoret nimesivät usein vain yhden toiveammatin, mikä saattoi lisätä eroja naisten ja miesten vastauksissa. Taloudellisen tiedotustoimiston (TAT) ja Tutkimusyhtiö T-Median toteuttamassa *Kun koulu loppuu* -tutkimuksessa (2016) lukioikäisiltä nuorilta kysyttiin, kuinka mielellään he työskentelisivät eri toimialojen yrityksissä tai organisaatioissa. Sukupuolten väliset erot näkyivät vastauksissa selvästi. Lukiolaistyttöjen yleisimmät alat, joilla he työskentelisivät erittäin mielellään tai mielellään, olivat kulttuuri ja viihde (34 %), terveyspalvelut (33 %), opetus ja koulutus (31 %), sosiaalipalvelut (26 %) ja matkailu- ja ravitsemisala (24 %). Lukiolaispojilla alat olivat tietotekniikka (27 %), elektroniikka- ja sähköteollisuus (27 %), pankki- ja rahoitus (26 %), opetus ja koulutus (24 %) sekä kauppa (23 %). Kopla Helsinki Oy puolestaan toteutti syksyllä 2016 *Aku Ankka* -lehdessä kyselyn alakoululaisten toiveammateista (Ervasti 2016). Tyttöjen ja poikien haaveammateissa oli selkeitä eroja: tytöt halusivat opettajiksi, eläinlääkäreiksi ja lääkäreiksi, kun taas poikien toiveissa korostuivat poliisin ja palomiehen ammatti. Näissä, kuten myös Nuorisobarometrin tuloksissa, on nähtävissä, että lapset ja nuoret haaveilevat paljolti niin kutsutuista perinteisistä ammateista. Perinteisempiä ammatteja saattaa olla myös helpompi nimetä kuin esimerkiksi digitalisaation synnyttämiä, vielä tuntemattomampia ja uudempia ammatteja.

Johtava asema ei korostu nuorten urasuunnitelmissa

Naiset ja miehet ovat kouluttautuneet ja sijoittuneet työelämässä vaativuudeltaan eritasoisiin tehtäviin, esimerkiksi miehet useammin esimies- ja johtotehtäviin ja naiset avustaviin tehtäviin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016). Naiset ovat viime vuosikymmeninä parantaneet asemiaan yritysten keskijohdossa, mutta sukupuolten tasapuoliseen edustukseen ylimmässä johdossa on vielä matkaa (Pietiläinen ym. 2015; Teräsaho & Kupiainen 2015).

Kaikkiaan vuonna 2014 johtajana (ml. keskijohto) työskentelevistä naisia oli 29 prosenttia. Naisten osuus oli suurempi henkilöstöjohtajista (61 %) sekä julkisen sektorin palvelualojen johtajista: naisia oli lastenhoidon johtajista 92 prosenttia, vanhustenhuollon johtajista 85 prosenttia ja sosiaalihuollon johtajista 70 prosenttia. (Suomen virallinen tilasto 2016b.) Työolotutkimuksen mukaan vuonna 2013 palkansaajista 41 prosentilla oli nainen lähiesimiehenä. Sukupuolen mukaan eriytyneet työmarkkinat johtavat kuitenkin siihen, että naiset toimivat useammin nimenomaan naisten esimiehinä, koska jopa 85 prosenttia miesten esimiehistä oli miehiä. (Sutela & Lehto 2014.)

Vaikka naiset ovat nousseet johtajiksi julkisen sektorin naisenemmistöisillä aloilla,

KUVIO 3. JOHTAVAN ASEMAN TÄRKEYS 35-VUOTIAANA SAAVUTETTUNA ASIANA ERI-IKÄISILLÄ NAISILLA JA MIEHILLÄ* (%)

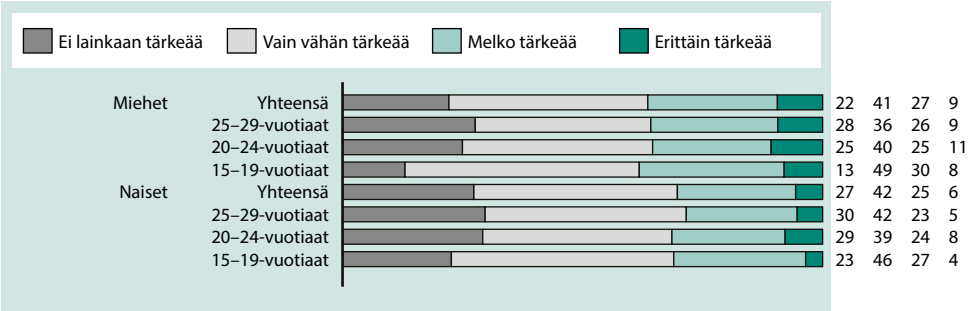

*Ei osaa sanoa -vastauksia ei ole otettu mukaan kuvioon niiden vähäisyyden vuoksi.

yksityisen sektorin suurimmissa yrityksissä tilanne on toinen. Vuonna 2016 pörssiyhtiöissä hallitusten jäsenistä naisia oli 25 prosenttia ja toimitusjohtajista vain neljä prosenttia (Keskuskauppakamari 2016). Suomessa johtotehtäviin (erityisesti yritysten ylimmän johdon tehtäviin) valikoituu kansainvälisesti verrattuna erityisen paljon johtajia, joilla on tekniikan alan koulutus. Esimerkiksi pörssiyhtiöiden toimitusjohtajista lähes puolella oli vuonna 2016 tekniikan alan koulutus. Johtajana toimivien naisten koulutustaustat ovat kokonaisuudessaan monipuolisempia verrattuna miehiin. (Pietiläinen ym. 2015; Keskuskauppakamari 2016.) Teknisen koulutuksen ”edellyttäminen” johtajilta vaikeuttaa naisten etenemistä yritysten johtoon, koska tekniikan alan tutkinnoista suurin osa on miesten suorittamia.

Huomionarvoista on se, että miehet etenevät johtotehtäviin naisia helpommin myös naisenemmistöisillä aloilla: vuonna 2013 johtoryhmissä naisia oli keskimäärin vain 21 prosenttia silloinkin, kun pörssiyhtiön henkilöstö oli naisenemmistöinen (naisia yli 60 %). Naisenemmistöisissä listaamattomissa yhtiöissä naisten osuus johtoryhmissä oli vain 17 prosenttia. (Pietiläinen ym. 2015.)

Nuorisobarometrin aineiston mukaan johtavan aseman saavuttaminen 35-vuotiaana ei ole nuorille kovinkaan tärkeää.[10] Erittäin tärkeänä asiaa piti vastaajista 8 prosenttia ja vain vähän tärkeänä 42 prosenttia. Miehet näyttivät pitävän johtavaa asemaa hieman naisia tärkeämpänä, sillä heistä 36 prosenttia piti johtavaa asemaa melko tai erittäin tärkeänä, kun naisista tätä mieltä oli 31 prosenttia (kuvio 3). Sama oli nähtävissä tarkasteltaessa naisten ja miesten ikäryhmiä. Lisäksi etenkin 15–19-vuotiaille miehille johtavan aseman saavuttaminen näytti olevan hieman muita miesten ja naisten ikäryhmiä tärkeämpää.

Miehillä johtajuustoiveissa ei ollut huomattavaa alueellista eroa. Sen sijaan kaupunkimaisissa kunnissa asuvat naiset (31 %) pitivät johtavan aseman saavuttamista hieman tärkeämpänä kuin taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa asuvat naiset (26 %).

Kun nuorilta kysyttiin avokysymyksellä, missä ammatissa he haluaisivat toimia tulevaisuudessa, johtajan tehtävät mainitsi toiveekseen sekä naisista että miehistä vain alle kaksi prosenttia. Naisilla vastauksissa korostui henkilöstöjohtaminen ja kaupallisen alan johtotehtävät, miehet puolestaan mainitsivat useammin teollisuuden tai tekniikan alan johtotehtävät. Lisäksi osa miesvastaajista nimesi toiveammatikseen johtotason tehtävät rakennustyömaalla. Tilastokeskuksen ammattiluokituksessa vastaavia työnjohtajien tehtäviä ei kuitenkaan luokitella Johtajat-luokkaan vaan asiantuntijatyöksi, minkä vuoksi ne on luokiteltu tässäkin asiantuntijatyöksi.

Nuorten ajatuksia yrittäjyydestä tulevaisuuden urapolkuna

Suomessa oli vuonna 2014 noin 240 000 yrittäjää, joista 33 prosenttia oli naisia. Sekä yrittäjänaisten että -miesten yleisin toimiala oli maa-, metsä- ja kalatalous: miehistä 22 prosenttia ja naisista 17 prosenttia toimi näillä aloilla. Tämän ohella yrittäjänaiset toimivat etenkin palvelualoilla ja yrittäjämiehet rakentamisen alalla. Miehiä oli rakennusalan yrittäjistä 95 prosenttia, kuljetuksen ja varastoinnin yrittäjistä 90 prosenttia sekä informaation ja viestinnän yrittäjistä 88 prosenttia. Terveys- ja sosiaalipalvelujen yrittäjistä 70 prosenttia oli puolestaan naisia. Myös muun palvelutoiminnan (mm. henkilökohtaiset palvelut) yrittäjistä valtaosa (82 %) oli naisia. (Suomen virallinen tilasto 2016b.)

Nuorista yrittäjistä (18–24-vuotiaat) oli vuonna 2014 hieman enemmän naisia (41 %) kuin kaikista yrittäjistä (33 %). Toisaalta nuorten yrittäjien keskuudessa alat eriytyvät sukupuolen mukaan voimakkaammin kuin kaikilla yrittäjillä yhteensä: Miehiä oli 18–24-vuotiaista rakennusalan yrittäjistä jopa 96 prosenttia, kuljetuksen ja varastoinnin yrittäjistä 92 prosenttia sekä informaatio- ja viestintäalan yrittäjistä 92 prosenttia. Muiden palvelualojen yrittäjistä taas jopa 95 prosenttia oli naisia. (Suomen virallinen tilasto 2016b.)

Nuorisobarometriaineiston nuorista noin kolme prosenttia toimi haastatteluhetkellä yrittäjänä.[11] Nuoret eivät kuitenkaan nähneet yrittäjyyttä kovin vahvana tulevaisuuden uravaihtoehtona.[12] Suurin osa (40 %) piti työskentelyä omassa yrityksessä vain vähän tärkeänä asiana, jonka haluaisivat saavuttaa 35 ikävuoteen mennessä. Miehet pitivät työskentelyä omassa yrityksessä naisia tärkeämpänä, sillä miehistä 36 prosenttia piti työskentelyä omassa yrityksessä melko tai erittäin tärkeänä, kun naisista tätä mieltä oli 24 prosenttia (kuvio 4).

Nuorimman ikäryhmän (15–19-vuotiaat) naiset pitivät työskentelyä omassa yrityksessä vanhempia ikäryhmiä tärkeämpänä. Miehillä oli päinvastoin: vanhin ikäryhmä (25–29-vuotiaat) piti omassa yrityksessä työskentelyä hieman tärkeämpänä kun nuoremmat ikäryhmät.

Naisten yrittäjyystoiveissa ei ollut merkittäviä alueellisia eroja. Miehillä sen sijaan asuinalueella näytti olevan merkitystä, sillä taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa asuvista miehistä 45 prosenttia piti työskentelyä omassa yrityksessä melko tai erittäin tärkeänä saavutettuna asiana, kun kaupunkimaisissa kunnissa asuvista miehistä tätä mieltä oli 33 prosenttia.

Kun nuorilta kysyttiin avokysymyksellä, missä ammatissa he haluaisivat tehdä töitä tulevaisuudessa, yrittäjyys ei noussut toiveammattina kovin vahvasti esille. Miehistä vajaa viisi prosenttia mainitsi yrittäjyyden toiveammattinaan ja naisista reilut kaksi prosenttia. Naisilla korostui eri palvelualojen ja maatalouden yrittäjyys, miehillä puolestaan tekniikan ja palvelualojen yrittäjyys.

KUVIO 4. OMASSA YRITYKSESSÄ TYÖSKENTELYN TÄRKEYS TULEVAISUUDESSA ERI-IKÄISILLÄ NAISILLA JA MIEHILLÄ* (%)

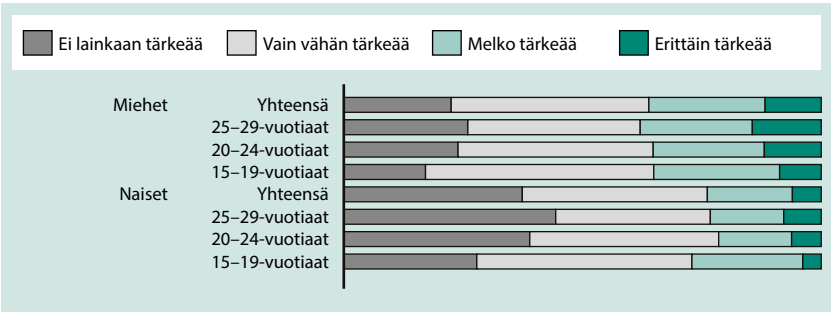

*Ei osaa sanoa -vastauksia ei ole otettu mukaan kuvioon niiden vähäisyyden vuoksi.

Nuorten yrittäjyyttä koskevat vastaukset barometriaineistossa olivat varovaisempia kuin kansainvälisen, yrittäjyyttä ja yrittäjyysaikeita tutkivan *Global Entrepreneurship Monitor* GEM -tutkimuksen tulokset (Suomalainen ym. 2016). GEM-tutkimuksen tulosten mukaan vuonna 2015 joka viides alle 25-vuotias suomalainen uskoi perustavansa yrityksen kolmen vuoden kuluessa.

Nuorten käsitykset sukupuolten tasa-arvon kehittymisestä tulevaisuudessa

Nuorisobarometrissa 2016 kysyttiin, kuinka todennäköisenä ja kuinka toivottavana nuoret pitävät erilaisia tulevaisuuden kehityskulkuja Suomessa.[13] Yksi kysymyksistä koski sukupuolten tasa-arvon paranemista.

Nuoret pitivät sukupuolten tasa-arvon paranemista myönteisenä kehityskulkuna. Kaikista vastaajista 57 prosenttia piti sukupuolten tasa-arvon paranemista erittäin toivottavana ja 31 prosenttia melko toivottavana kehityskulkuna tulevaisuuden Suomessa. Naiset pitivät sukupuolten tasa-arvon paranemista toivottavampana kuin miehet. Naisista 68 prosenttia piti sitä erittäin toivottavana, kun miehistä samaa mieltä oli 46 prosenttia (kuvio 5). Vastaava ero oli nähtävissä naisten ja miesten välillä kaikissa ikäryhmissä.

Vaikka nuoret pitivät sukupuolten tasa-arvon paranemista toivottavana, he eivät suhtautuneet luottavaisesti tasa-arvon toteutumiseen tulevaisuudessa. Kaikista vastaajista 20 prosenttia piti sukupuolten tasa-arvon paranemista erittäin todennäköisenä ja 51 prosenttia melko todennäköisenä kehityskulkuna kymmenen vuoden aikajänteellä tulevaisuuden Suomessa. Naisista noin viidennes piti sukupuolten tasa-arvon paranemista erittäin todennäköisenä ja yli puolet melko todennäköisenä kehityskulkuna (kuvio 6). Miehistä puolestaan lähes neljännes piti sukupuolten tasa-arvon paranemista erittäin todennäköisenä ja melkein puolet melko todennäköisenä kehityskulkuna tulevaisuudessa.

Alle 20-vuotiaat näyttävät suhtautuvan tulevaisuuteen hieman muita myönteisemmin, sillä 15–19-vuotiaista nuorista 77 prosenttia piti sukupuolten tasa-arvon paranemista melko tai erittäin todennäköisenä kehityskulkuna, kun taas sekä 20–24-vuotiaista että 25–29-vuotiaista näin ajatteli 68 prosenttia. Sekä naisissa että miehissä nuorimmat ikäryhmät pitivät sukupuolten tasa-arvon paranemista todennäköisempänä kehityskulkuna kuin vanhemmat ikäryhmät (kuvio 6).

Nuoremmat ikäryhmät (myös iältään Nuorisobarometrin aineistoa vanhemmat) ovat ajatuksiltaan useimmissa tutkimuksissa vanhempia ikäluokkia myönteisempiä. Esimerkiksi viimeisimmässä Työolobarometrissa (Lyly-Yrjänäinen 2016) nuoret palkansaajat (18–24- ja 25–34-vuotiaat) uskoivat vanhempia ikäryhmiä (yli 35-vuotiaat) yleisemmin asioiden muuttuvan heidän omassa asemassaan ja työtehtävissään ennemmin parempaan kuin huonompaan suuntaan.

KUVIO 5. KUINKA TOIVOTTAVANA NAISET JA MIEHET PITÄVÄT SUKUPUOLTEN TASA-ARVON PARANEMISTA TULEVAISUUDESSA* (%)

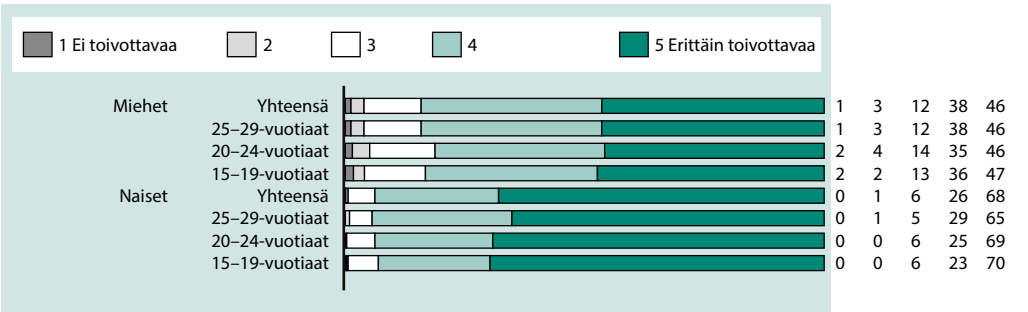

*Ei osaa sanoa -vastauksia ei ole otettu mukaan kuvioon niiden vähäisyyden vuoksi.

KUVIO 6. KUINKA TODENNÄKÖISENÄ ERI-IKÄISET NAISET JA MIEHET PITÄVÄT SUKUPUOLTEN TASA-ARVON PARANEMISTA TULEVAISUUDESSA* (%)

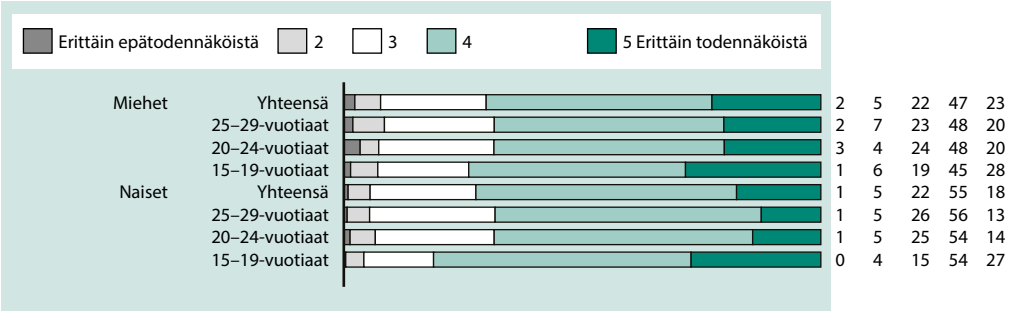

*Ei osaa sanoa -vastauksia ei ole otettu mukaan kuvioon niiden vähäisyyden vuoksi.

Sama on nähtävissä sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asenteita, mielipiteitä ja kokemuksia Suomessa tarkastelevassa Tasa-arvobarometrissa (Kiianmaa 2012), jonka mukaan vuonna 2012 sekä naisista että miehistä nuorin ikäryhmä (15–34-vuotiaat) uskoi muita ikäryhmiä useammin tasa-arvon jo vallitsevan. Miesvastaajat olivat naisvastaajia useammin sitä mieltä, että miehet ja naiset ovat tasa-arvoisia. Tasa-arvobarometrissa iän myötä kasvoi myös miesten asemaa naisten asemaa selvästi parempana pitävien osuus sekä nais- että miesvastaajissa. Tasa-arvobarometrissa tasa-arvon lisääntymiseen seuraavien kymmenen vuoden aikana uskoivat vähiten vanhimpien ikäryhmien naiset.

Vastauksiin voi vaikuttaa myös ajatus sukupuolten tasa-arvosta vallitsevana tai saavutettuna asiantilana Suomessa. Esimerkiksi jo 1980-luvulla kyselytutkimukset osoittivat, että lähes koko maan väestö kannatti sukupuolten tasa-arvoa ainakin periaatteellisella tasolla ja tasa-arvon suoranaisia vastustajia oli vaikea löytää (Holli ym. 2003).

Lopuksi: Miltä tulevaisuuden työmarkkinat näyttävät nuorten toiveammattien perusteella?

Nuorisobarometriaineiston mukaan nuoret, 15–29-vuotiaat naiset ja miehet pitävät sukupuolten tasa-arvon paranemista toivottavana kehityskulkuna, mutta eivät kuitenkaan yhtä lailla usko tasa-arvon paranemiseen tulevaisuudessa. Tuloksemme osoittivat, että Suomessa vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneet eli segregoituneet ammatit ja alat näyttivät eriytyvän sukupuolen mukaan myös nuorten esittämissä ammattitoiveissa. Erityisen jyrkkä oli nuorten naisten ja miesten ammattitoiveissa jako naisenemmistöiseen terveyden ja hyvinvoinnin alaan sekä miesenemmistöiseen tietotekniikkaan ja ICT-alaan. Myös palvelualat jakautuivat naisten ammattitoiveissa vahvasti naisenemmistöisiin ammatteihin, kuten henkilökohtaisiin palveluihin, ja miesten toiveissa suojeluun ja turvallisuuteen liittyviin miesenemmistöisiin ammatteihin.

Tulevaisuuden työelämän kannalta on huolestuttavaa, jos nuorten ammattitoiveet ja urasuunnitelmat pysyvät sukupuolen mukaan eriytyneinä eikä liikkumista tapahdu nais- ja miesenemmistöisten ala- ja ammattijakojen yli. Tällöin sukupuolen mukainen segregaatio koulutuksessa ja työelämässä ei lievene. Myöskään osaaminen ei kohdennu oikein, jos työvoima ja työpaikat eivät kohtaa työmarkkinoilla. Yhteiskunnallisen hyvinvoinnin ja kansantalouden kannalta olisi tärkeää saada kaikki resurssit täysimääräisesti käyttöön.

Nuorisobarometrin tuloksissa näkyy myönteisiäkin merkkejä työmarkkinoiden segregaation lieventymisestä: Nais- ja miesvastaajien välillä ei ollut suurta eroa silloin, kun toiveammatiksi mainittiin lääkäri tai juristi tai kaupan

alan tehtävät. Vaikka kasvatusalan ammateista suurin osa oli naisten nimeämiä, myös miehet kertoivat toiveammatikseen opettajan ammatin. Aineisto osoittaa myös sen, ettei sukupuolten välillä ollut huomattavaa eroa nuorten yrittäjyys- tai johtajuustoiveissa tulevaisuuden urapolkuna.

Nuorisobarometrin haastattelututkimuksessa nuorten esittämät toiveammatit olivat melko perinteisiä. Kuitenkin työelämän muutokset ja digitalisoituminen tuovat perinteisten alojen sijaan työmahdollisuuksia uusille, ei niin perinteisille aloille (Kauhanen 2016). Jos digitalisaatio mullistaa vahvimmin palvelusektoria, vaikutukset ulottuvat pitkälti naisiin, koska ala on naisenemmistöinen. On kuitenkin hyvin mahdollista, että miehet pääsevät naisia enemmän hyödyntämään digitalisaation vaikutuksia ja sen luomia uusia työtehtäviä, koska miehiä työskentelee naisia enemmän ICT-alalla ja he ovat myös naisia kiinnostuneempia kouluttautumaan tälle alalle. Tällöin on nähty, että tyttöjä ja naisia pitäisi motivoida ja saada kiinnostumaan enemmän ICT-alasta.

Digitalisaation ja työelämän murroksen on arvioitu parantavan työllisyyttä etenkin tieteen, teknologian, tekniikan ja matematiikan aloilla, jotka ovat miesenemmistöisiä. Toisaalta palvelualoilla digitalisaatio tulee mahdollisesti yhdistämään muun muassa taloushallinto- ja ittaitoja, mikä saattaa tuoda palvelualoille uutta osaamista vaativia työtehtäviä. Teknologian lisääntyminen tulevaisuudessa sosiaali- ja terveysaloilla saattaa lisätä miesten kiinnostusta näitä perinteisesti naisenemmistöisiä aloja kohtaan. (Kauhanen 2016.) Teknologian ajatellaan usein kuuluvan miesten elämänpiiriin, mutta todellisuudessa yhtä lailla naiset käyttävät teknologiaa esimerkiksi sairaaloissa hoitotyössä ja laboratorioissa. Onko siis tyttöjen motivoiminen teknologia-aloille edes tarpeen? Tulisiko sen sijaan miettiä, miten määrittelemme teknologian ja miten teknologia sukupuolittuu naisten ja miesten teknologioiksi? (Rojola 2010.)

Se, että nuoret esittivät toiveikseen melko perinteisiä ammatteja, saattaa kertoa siitä, että nuoret pyrkivät epävarmassa taloustilanteessa ja muuttuvassa yhteiskunnassa valitsemaan niin kutsuttuja tuttuja ja turvallisia tulevaisuudennäkymiä. Nuorilla, etenkin alle 20-vuotiailla, saattaa myös olla todellisuudesta poikkeava käsitys työmarkkinoista ja nuorten mahdollisuuksista päästä kiinni työelämään. He eivät välttämättä esimerkiksi tiedä, millaiset epätyypillisinä pidetyt ammatit ja työsuhteet ovat muuttumassa tyypillisiksi. Myös nuorten tietämys esimerkiksi ilmaisen työn teettämisestä, nollatuntisopimuksista ja muista vastaavista asioista saattaa olla vähäistä.

Tuloksemme vahvistavat sitä, että on tärkeää kiinnittää huomiota mahdollisiin vallitseviin sukupuolistereotypioihin[14] naisille ja miehille sopivista ammateista, aloista ja tehtävistä. Käsityksiä sukupuolten erilaisista kyvyistä ja ominaisuuksista pidetään yllä kaikkialla yhteiskunnassa. Tähän vaikuttavat paljolti myös koulutus- ja työmarkkinoiden rakenteet. Stereotyyppisen ajattelun purkaminen on yksi keino edistää sukupuolten tasa-arvoa ja vähentää sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja eriarvoista kohtelua. Jo perheissä on hyvä pohtia, onko perheiden sisällä naisten töitä ja miesten töitä, ja miten tätä työnjakoa voisi purkaa. (Hakulinen ym. 2016.) Monelle nuorelle toiveammatti on tuttu vanhempien työn kautta. Myös rekisteritarkastelut osoittavat, että lasten koulutusvalinnat mukailevat vanhempien koulutusaloja. Kouluttautumista sukupuolelle niin kutsutulle epätyypilliselle alalle lisää etenkin isän koulutus naisenemmistöiseltä alalta tai äidin koulutus miesenemmistöiseltä alalta (Witting & Keski-Petäjä 2016).

Sukupuolittuneisuuden ja segregaation purkaminen tai ainakin sen lieventäminen on perusopetuksen tasa-arvotyön keskeinen pyrkimys. Sukupuolen mukaisen segregaation taustalla ovat tyttöjen ja poikien erilaiset oppiainemieltymykset sekä sukupuolten mukaan eroavat oppimistulokset: peruskoulun mieltymykset näkyvät toisen asteen ainevalinnoissa, jotka taas vaikuttavat alavalintoihin. (Jääskeläinen ym. 2015.) Syksyllä 2016 voimaan tulleessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa oppilaita rohkaistaan tekemään jatko-opintovalintansa

perustellusti ja omista lähtökohdistaan, perinteisten sukupuoliroolien ja muiden roolimallien vaikutukset tiedostaen. Opetuksen linjataan olevan lähestymistavaltaan sukupuolitietoista. Perusopetuksen tehtävänä on myös lisätä tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta. (Opetushallitus 2014a.) Myös esiopetuksen uusimmassa opetussuunnitelmassa korostetaan lasten mahdollisuuksia kehittyä ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia ennakko-odotuksia ja rajoituksia (Opetushallitus 2014b).

On kannatettavaa, että opettajankoulutuksessa ja oppilaitoksissa kiinnitetään huomiota siihen, miten koulun käytännöt ja toimintakulttuuri sekä opettajien oma toiminta vaikuttavat oppilaiden käsityksiin muun muassa tytöille ja pojille sopivista ammateista ja koulutusaloista. Koulutusalojen ja ammattien tulisi olla kaikkien sukupuolten kannalta houkuttelevia, ja myös ammattikuvia on hyvä uudistaa tältä osin. Sukupuoli ei saisi vaikuttaa ammatinvalinnanohjauksessa. Kuitenkin selvitykset osoittavat, että esimerkiksi matematiikasta kiinnostunutta tyttöä saatetaan kannustaa opettajaksi tekniikan alan sijaan. On myös havaittu, että maahanmuuttajataustaisia tyttöjä ja naisia ohjataan enemmän hoitajan ammattiin, vaikka he olisivat kiinnostuneempia lääkärin ammatista. (Segregaation lieventämistyöryhmä 2010; Kuusi ym. 2009; Teräsaho 2016.)

Kouluissa nuoria on mahdollista tukea esimerkiksi oppilaan- ja opinto-ohjauksessa sekä ammatinvalinnanohjauksessa valitsemaan koulutus- ja ammattiala yksilöllisten ominaisuuksien, vahvuuksien ja motivaatiotekijöiden perusteella ilman, että perinteiset sukupuolikäsitykset rajoittavat valintaa. Nuoria tulee siten kannustaa tutustumaan sekä nais- että miesenemmistöisiin työpaikkoihin, esimerkiksi yläkoululaisia työelämään tutustumisen eli TET-harjoittelun avulla. Roolimalleja tarvitaan eri sukupuolten edustajista, jotka toimivat erilaisilla aloilla, ammateissa ja tehtävissä. Ajantasaista tietoa on hyvä tarjota erilaisista ammateista ja aloista, myös tulevaisuuden ammateista. On tärkeää, että oppi-, koulutus- ja esitemateriaalien kuvituksessa ja teksteissä esitellään koulutusaloja ja ammatteja ilman stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolesta, iästä, etnisestä tai muista taustoista. Lisäksi kouluissa ja kotona olisi hyvä käydä keskustelua myös nuorten kaveripiireissä mahdollisesti esiintyvistä nais- ja miesenemmistöisiin ammatteihin liittyvistä stereotyyppisistä mielikuvista ja asenteista. (Segregaation lieventämistyöryhmä 2010; Teräsaho 2016.)

Segregaation lieventämiseksi työorganisaatioissa on tärkeää kiinnittää huomiota organisaatiossa vallitsevien asenteiden ja niitä mahdollisesti ylläpitävien rakenteiden lisäksi muun muassa rekrytointiin, jotta kaikki osaaminen ja kyvyt tulevat käyttöön ja kohdentuvat oikein. Hakuilmoituksissa ja tehtävään vaadittavan osaamisen kuvauksessa sekä ilmoitusten kuvituksessa on hyvä välttää sukupuolistereotypioita. Lisäksi työorganisaatioissa on tärkeää tarjota sukupuoleen katsomatta samanlaiset mahdollisuudet osaamisen kehittämiseen, kouluttautumiseen ja uralla etenemiseen sekä varmistaa, että työpaikoilla päätöksentekoon osallistuu muun muassa eri sukupuolten edustajia ja eri-ikäisiä henkilöitä. (Teräsaho & Kupiainen 2015.) Työvoima- ja yrityspalveluissakin voidaan vaikuttaa koulutus- ja työurien segregaation lieventämiseen erityisesti henkilökohtaisessa neuvonnassa ja ohjauksessa, esimerkiksi laajentamalla ammattien tuntemusta sukupuolelle epätyypillisten valintojen suuntaan (Lönn & Patama 2015).

Naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (8.8.1986/609) eli tasa-arvolain tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä. Viranomaisten ja koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen ja että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvolain toteutumista. Sukupuoleen perustuva syrjintä opiskelijavalinnoissa, opetuksen

järjestämisessä, opintosuoritusten arvioinnissa ja oppilaitoksen muussa toiminnassa on kielletty. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Finlex 1986.)

Tasa-arvolain velvoittama tasa-arvosuunnitelma on oppilaitoksille[15] ja työpaikoille[16] hyvä työkalu sukupuolten tasa-arvon edistämisen tavoitteiden ja niitä tukevien konkreettisten toimenpiteiden suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Työpaikoilla henkilöstön edustajilla tulee olla mahdollisuus osallistua tasa-arvosuunnitelman valmisteluun ja vaikuttaa suunnitelman sisältöön sen laatimisen eri vaiheissa. Oppilaitoksissa tasa-arvosuunnitelma tulee laatia yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.) Lisäksi oppilaitoksissa ja työpaikoilla tulee tehdä yhdenvertaisuussuunnitelma, josta on säädetty yhdenvertaisuuslaissa.

Eri osapuolten osallistaminen tasa-arvosuunnitteluprosessiin on tärkeää, sillä Elina Ikävalkon väitöstutkimus (2016) toisen asteen oppilaitosten henkilöstöpoliittisen ja toiminnallisen tasa-arvosuunnittelun käytännöistä osoitti, että tasa-arvosuunnittelua saatettiin tehdä oppilaitoksissa hyvin opettajavetoisesti ja opiskelijat osallistuivat suunnittelutyöhön lähinnä oppilaskuntatoiminnan kautta. Esimerkiksi opetukseen liittyviä epäkohtia saatettiin käsitellä ryhmissä, joiden jäsenistä valtaosa oli opettajia. Näin opiskelijajäsenten ääni ei päässyt kuuluviin. Ikävalkon tulokset osoittivat myös, että tasa-arvosuunnitelmien kirjauksista päättivät lähinnä opettajat ja viime kädessä rehtori.

Sukupuolen mukaisen segregaation lieventäminen koulutuksessa ja työmarkkinoilla on ollut tasa-arvo- ja koulutuspolitiikan tavoitteena jo 1980-luvulta lähtien. Koulutuksen ja työelämän segregaation lieventämisen tavoitteita ja toimenpiteitä sisältyy myös nykyisen hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan 2016–2019 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016). Segregaation lieventämisen toimenpiteitä toteutetaan etenkin työ- ja elinkeinoministeriössä, opetus- ja kulttuuriministeriössä sekä sosiaali- ja terveysministeriön samapalkkaisuusohjelmassa. Lisäksi käynnissä on segregaation lieventämisen hankkeita. Esimerkiksi KoulutusAvain Oy:n ja WoM Oy:n toteuttama valtakunnallinen *Tasa-arvon edistäminen ja segregaation lieventäminen koulutuksessa ja työelämässä (SEGLI)* -kehittämishanke tuottaa tietoa segregaation syistä ja siitä, kuinka segregaatio toistuu tai ei toistu nuorten koulutuksen ja työelämän poluissa (KoulutusAvain Oy 2016). Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiön ja Nuorisotutkimusverkoston yhteisessä uudessa hankkeessa *Purkutalkoot: Nuorten koulutusvalintojen taustat ja keinot koulutus- ja ammattialojen sukupuolisegregaation lieventämiseksi* tutkitaan sukupuolittuneisuutta muun muassa nuorten ammattikäsityksissä ja koulutusvalinnoissa (Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö 2016).

Tuloksemme osoittavat, että nuorten toiveammattien tarkastelua on tärkeää jatkaa sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Syvällisempää tutkimusta tarvitaan muun muassa siitä, millä toimenpiteillä ja keinoilla koulutuksen ja työelämän segregaatiota pystytään tehokkaimmin lieventämään. Olisi tarpeen tutkia tarkemmin mahdollisia epätasa-arvoa ylläpitäviä rakenteita ja vallitsevia asenteita niin koulutus- ja työorganisaatioissa, nuorten uraa ohjaavissa palveluissa kuin perheissä ja nuorten kaveripiireissä. Lisäksi tarvitaan tietoa tehokkaimmista keinoista purkaa näitä muun muassa sukupuolistereotypioita ylläpitäviä asenteita ja rakenteita. Lisäksi on tärkeää tutkia niin kutsuttuja ainokaisia nais- tai miesenemmistöisillä aloilla sekä sitä, miksi nuori (tai aikuinen) keskeyttää sukupuolelleen epätyypillisen alan koulutuksen tai päätyy vaihtamaan sukupuolelleen epätyypillisen alan työpaikkaa.

Kysymys nuorten toiveammateista on hyvä pitää Nuorisobarometrissa säännöllisesti mukana, sillä sen avulla voidaan seurata nuorten toiveammattien mahdollista muuttumista tai muuttumattomuutta sukupuolen mukaisen segregaation lieventämiseksi työelämässä. Nuorilta kysyttyjen toiveammattien lisäksi nuorten koulutusalat mahdollistaisivat kattavamman koulutus- ja ammatinvalintojen tarkastelun. Toiveammateista olisi hyvä kysyä jatkossa myös muissa barometreissa ja kyselyissä, kuten

kouluterveyskyselyssä. Lisäksi olisi esimerkiksi hyvä tutkia, miten syrjäseutujen opiskelupaikkojen tarjonta ja niiden vähäisyys ohjaavat nuorten koulutus- ja alavalintoja. Tarkasteluissa on tärkeää ottaa huomioon sukupuolen moninaisuuden lisäksi risteävät eroavaisuudet eli tehdä tarkasteluja sukupuolen lisäksi muun muassa iän, asuinalueen, etnisen taustan ja seksuaalisen suuntautumisen mukaan.

Viitteet

1 Kysymys T12: Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi?

2 Muunsukupuolisia, kuten monia muitakin lukumäärällisesti pienempiä vähemmistöjä on vaikea tavoittaa, kun tarkastelussa on kokonaisia ikäryhmiä kattava otosaineisto. ”Mikä on sukupuolesi” -kysymyksessä (T1) vaihtoehdon ”muu” valinneiden vähyyteen voi vaikuttaa esimerkiksi aineiston keruu puhelimitse: jos nuori etsii parhaillaan sukupuoli-identiteettiään, sukupuolta voi olla vaikea määritellä, saati sitten ilmaista tuntemattomalle haastattelijalle.

3 Kysymys T1: Mikä on sukupuolesi (Nainen / Mies / Muu / Ei osaa tai halua sanoa).

4 Kysymys T10: Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen? (Kyllä, paljon / Kyllä, vähän / En / En osaa sanoa), vastausvaihtoehto d) seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti (kuten homo, lesbo, transihminen tai intersukupuolinen).

5 Intersektionaalisuudella (risteävät erot) tarkoitetaan tarkastelutapaa, jossa sukupuolen lisäksi monien muidenkin tekijöiden katsotaan vaikuttavan samanaikaisesti yksilön identiteettiin ja asemoitumiseen yhteiskunnallisissa valtasuhteissa. Tällaisia ovat esimerkiksi yhteiskuntaluokka, ikä, etninen tausta, toimintakyky ja seksuaalinen suuntautuminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

6 Suomessa terveys- ja hyvinvointialojen (vähintään korkea-asteen) koulutuksesta on valmistunut 5,6 naista yhtä miestä kohden, kun EU22-maissa suhdeluku on keskimäärin 3,8 ja OECD-maissa 3,7. Tekniikan aloilta Suomessa on valmistunut 3,7 miestä yhtä naista kohden, OECD-maissa vastaava luku on keskimäärin 2,9 ja EU22-maissa 2,6. EU22-maihin lukeutuvat OECD:hen kuuluvat EU-maat.

7 Kysymys K30: Missä ammatissa haluaisit tehdä töitä tulevaisuudessa? (avovastaus) Kysymykseen K30 annetut avoimet vastaukset ovat luettavissa osoitteessa www.nuorisotutkimusseura.fi/nuorisobarometri2016.

8 Luokittelussa on tehty tiettyjä valintoja tapauksissa, joissa ammatti ei ole suoraan ollut luokiteltavissa. Kun vastaaja esimerkiksi on luetellut useita toiveammatteja, luokitus on tehty ensimmäiseksi mainitun ammattitoiveen mukaan. Toiveammattitieto löytyi noin 89 prosentille vastauksista. Luokittelua ei ole voitu tehdä tapauksissa, joissa nuoret ovat jättäneet vastaamatta tai eivät ole osanneet vastata kysymykseen. Luokitteluja ei ole myöskään tehty vastauksille, joista ammattia tai alaa ei ole ollut pääteltävissä (esimerkiksi ”luova” tai ”humaani” työ).

9 Not in Employment, Education or Training.

10 Kysymys K3: Miten tärkeää sinulle on, että 35-vuotiaana olet saavuttanut seuraavia asioita? Vaihtoehto l) Olet johtavassa asemassa (asteikko: 1 = ei lainkaan tärkeää – 4 = erittäin tärkeää).

11 Kysymys T12: Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Vastausvaihtoehto c) Yrittäjä.

12 Kysymys K3: Miten tärkeää sinulle on, että 35-vuotiaana olet saavuttanut seuraavia asioita? Vaihtoehto o) Työskentely omassa yrityksessä (asteikko: 1 = ei lainkaan tärkeää – 4 = erittäin tärkeää).

13 Kysymys K6a: Kuinka todennäköisenä pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa? (aikajänne 10 vuotta) ja K6b: Entä kuinka toivottavana pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa? Vaihtoehto h) Sukupuolten välinen tasa-arvo paranee (asteikko: 1 = ei toivottavaa, 5 = erittäin toivottavaa).

14 Sukupuolistereotypiat ovat pelkistettyjä tai kaavamaisia odotuksia ja oletuksia usein etenkin binäärisiin sukupuoliin, naisiin ja miehiin tai tyttöihin ja poikiin liitetyistä ominaisuuksista tai käyttäytymisestä. Sukupuolistereotypiat ovat pitkälti tiedostamattomia, ja ne sisältävät usein negatiivisia ennakkokäsityksiä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

15 Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Tasa-arvosuunnitelman tulee käsittää selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta ja ongelmista, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvio aikaisemman suunnitelman toteuttamisesta ja tuloksista. Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- ja opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Finlex 1986: tasa-arvolaki 5a §).

16 Jos työnantajan palvelussuhteessa olevan henkilöstön määrä on säännöllisesti vähintään 30 työntekijää, työnantajan on laadittava vähintään joka toinen vuosi erityisesti palkkausta ja muita palvelussuhteen ehtoja koskeva tasa-arvosuunnitelma, jonka mukaisesti toteutetaan tasa-arvoa edistävät toimet. Tasa-arvosuunnitelma on laadittava yhteistyössä luottamusmiehen, luottamusvaltuutetun, työsuojeluvaltuutetun tai muiden henkilöstön nimeämien edustajien kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Finlex 1986: tasa-arvolaki 6a §).

Lähteet

Degryse, Christophe (2016) *Digitalisation of the economy and its impact on labour markets*. Working Paper 2016.02. Brussels: European Trade Union Institute (ETUI).

Ervasti, Anu-Elina (2016) Aku Ankka kysyi suomalaislasten toiveammatteja. ”Kärkiviisikko oli meille aika yllätys.” *Helsingin Sanomat* 2.11.2016.

European Commission (2015) *Report on equality between women and men 2015*. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/document/index_en.htm#annual_reports (Viitattu 17.11.2016.)

Finlex (1986) *Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta* (8.8.1986/609). http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609 (Viitattu 8.11.2016.)

Hakulinen, Tuovi & Onwen-Huma, Hanna & Varsa, Hannele & Pulkkinen, Pia & Sandt, Milla (2016) *Sukupuolten tasa-arvo neuvolan asiakastyössä. Miten tukea vanhempia ja lapsia sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta?* Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma (2016) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Holli, Anne Maria & Luhtakallio, Eeva & Raevaara, Eeva (2003) ”Maailman huonoin laki”? Kunnallispolitiikka, kiintiöt ja vastarinta. *Naistutkimus* 4, 4–19.

Ikävalko, Elina (2016) *Vaikenemisia ja vastarintaa. Valtasuhteet ja toiminnan mahdollisuudet oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa*. Helsingin yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta, kasvatustieteellisiä tutkimuksia 270. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Jääskeläinen, Liisa & Hautakorpi, Johanna & Onwen-Huma, Hanna & Niittymäki, Hanna & Pirttijärvi, Anssi & Lempinen, Miko & Kajander, Valpuri (2015) *Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Kauhanen, Antti (2016) *The Future of Work. Challenges for Men and Women*. ETLA Brief No. 50. www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Muistio-Brief-50.pdf (Viitattu 12.11.2016.)

Kauhanen, Antti & Kulvik, Martti & Kulvik, Silja & Maijanen, Sirpa & Martikainen, Olli & Ranta, Paula (2012) ICT:n lupaukset ja karikot terveydenhoidossa. Teoksessa Matti Lehti & Petri Rouvinen & Pekka Ylä-Anttila (toim.) *Suuri hämmennys. Työ ja tuotanto digitaalisessa murroksessa*. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA & Taloustieto Oy, 57–82.

Keskuskauppakamari (2016) *Naiset nousevat hallituksiin, harvoin liiketoimintajohtoon. Keskuskauppakamarin kuudes naisjohtajaselvitys*. Helsinki: Keskuskauppakamari.

Kiianmaa, Nelli (2012) *Tasa-arvobarometri 2012*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Kolehmainen, Sirpa (1999) *Naisten ja miesten työt. Työmarkkinoiden segregoituminen Suomessa 1970–1990*. Helsinki: Tilastokeskus.

Korvajärvi, Päivi (2010) Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Tuija Saresma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

KoulutusAvain Oy (2016) *SEGLI-hanke käynnistyi* -uutinen. www.koulutusavain.fi. (Viitattu 28.10.2016.)

Kun koulu loppuu. Tutkimus nuorten tulevaisuudensuunnitelmista (2016) Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto (TAT) ja Tutkimusyhtiö T-Media.

Kuusi, Heli & Jakku-Sihvonen, Ritva & Koramo, Marika (2009) *Koulutus ja sukupuolten tasa-arvo*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:52. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Lyly-Yrjänäinen, Maija (2016) *Työolobarometri. Syksy 2015*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 17/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Lönn, Hillevi & Patama, Pekka (2015) *Käsikirja ei-tyypillisten valintojen tukemiseen. Ammatillisen segregaation vähentäminen työ- ja elinkeinotoimiston keinoin*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Nieminen, Tarja & Sutela, Hanna & Hannula, Ulla (2015) *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Helsinki: Tilastokeskus.

OECD (2016) *Education at a Glance 2016. OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. http://www.oecd.org/edu/education-at-a-glance-19991487.htm (Viitattu 2.11.2016.)

Opetushallitus (2014a) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Viitattu 8.11.2016.)

Opetushallitus (2014b) *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (Viitattu 8.11.2016.)

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus (2016) www.otus.fi (Viitattu 4.1.2017.)

Pietiläinen, Marjut & Keski-Petäjä, Miina & Katainen, Antti (2015) *Naisten ja miesten edustus yritysten ylimmässä johdossa*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Rojola, Sanna (2010) Teknologia ja sukupuoli. Teoksessa Tuija Saresma & Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Segregaation lieventämistyöryhmä (2010) *Segregaation lieventämistyöryhmän loppuraportti*. Työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:18. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2015) *Tasa-arvolaki*. Sosiaali- ja terveysministeriön esite 2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2016) *Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2016:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Suomalainen, Sanna & Stenholm, Pekka & Kovalainen, Anne & Heinonen, Jarna & Pukkinen, Tommi (2016) *Global entrepreneurship monitor GEM. Finnish 2015 Report*. Tutkimusraportteja A1/2016. Turku: Turun yliopiston kauppakorkeakoulu.

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2016a) *Ansiotasoindeksi 2015*. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2016b) Työssäkäynti 2014. Helsinki: Tilastokeskus.

Suomen virallinen tilasto (SVT, 2016c) Väestön koulutusrakenne 2015. Helsinki: Tilastokeskus.

Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014) *Työolojen muutokset 1977–2013*. Helsinki: Tilastokeskus.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL, 2016) *Sukupuolten tasa-arvo*. www.thl.fi/tasa-arvo. (Viitattu 9.10.2016.)

Teräsaho, Mia (2016) Naisten ja miesten ammateista kaikkien ammateiksi. Teoksessa Inari Juntumaa & Jenni Korkeaoja & Roosa Meriläinen & Elina Moisio & Emmi Nuorgam (toim.) *Kaikki Tasan! Pamfletti epätasa-arvosta*. Helsinki: Into Kustannus.

Teräsaho, Mia & Kupiainen, Mari (2015) *Tasa-arvoa johtajien urakehitykseen. Tuloksia TASU-RI-hankkeesta*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tiilikainen, Marja (2008) *Menestyvät maahanmuuttajanaiset*. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 33 – 2008. Helsinki: Väestöliitto.

Tilastokeskus (2010) *Ammattiluokitus 2010*. tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/index.html (Viitattu 3.11.2016.)

Tilastokeskus (2016) *Naiset ja miehet Suomessa 2016*. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus (julkaistaan 2017) *Kansallinen koulutusluokitus 2016*. Helsinki: Tilastokeskus.

Witting, Mika & Keski-Petäjä, Miina (2016) Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. *Tieto&Trendit* 2/2016. Helsinki: Tilastokeskus.

LIITE 1. VASTAAJIEN TOIVEAMMATIT LUOKITELTUNA TILASTOKESKUKSEN KANSALLISEN AMMATTILUOKITUKSEN* LUOKKIIN JA YRITTÄJIIN

		Naisten osuus (%)	Miesten osuus (%)	Osuus naisista (%)	Osuus miehistä (%)
Ammatit	Johtajat	44	56	2	2
	Erityisasiantuntijat	58	42	42	30
	Asiantuntijat	54	47	23	19
	Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	61	39	2	1
	Palvelu- ja myyntityöntekijät	64	36	13	7
	Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	33	67	1	2
	Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	22	78	4	15
	Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	10	90	1	4
	Sotilaat	12	88	0	2
	Tuntematon	39	61	9	14
	Yrittäjä, ammattiluokka ei tiedossa	32	68	2	5

* Tilastokeskus (2010)

LIITE 2. VASTAAJIEN TOIVEAMMATIT LUOKITELTUNA KANSALLISEN KOULUTUSLUOKITUKSEN* MUKAISIIN ALOIHIN JA YRITTÄJIIN

		Naisten osuus (%)	Miesten osuus (%)	Osuus naisista (%)	Osuus miehistä (%)
Alat	Humanistiset ja taidealat	61	39	10	6
	Kasvatusalat	72	28	9	3
	Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	53	47	11	10
	Luonnontieteet	38	62	2	3
	Maa- ja metsätalousalat	56	44	3	2
	Palvelualat	43	57	12	15
	Tekniikan alat	17	83	5	23
	Terveys- ja hyvinvointialat	82	18	27	6
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	7	93	1	8
	Yhteiskunnalliset alat	72	28	6	2
	Muut tai tuntemattomat koulutusalat	40	60	13	18
	Yrittäjä, ala ei tiedossa	22	78	1	4

* Tilastokeskus (2017)

LIITTEET

LIITE 1

NUORISOBAROMETRI 2016, HAASTATTELULOMAKE

Hei, olen XX Taloustutkimus Oy:stä. Teemme Nuorisobarometriä, ja haastattelemme nuoria, koska meitä kiinnostavat Sinun ajatuksesi tulevaisuudesta. Valmis tutkimus julkaistaan Valtion nuorisoneuvoston toimesta. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimuksen tuloksista ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Toivomme, että Sinulla on hetki aikaa vastata.

T1 Kysyisin aluksi muutamia taustatietoja. Mikä on sukupuolesi:
Nainen / Mies / Muu / Ei osaa tai halua sanoa

T2 Minkä ikäinen olet?

Seuraavaksi kysyn ajatuksiasi tulevaisuudesta.

K1 Miten suhtaudut seuraaviin asioihin?
(5 = erittäin optimistisesti, 4 = optimistisesti, 3 = en optimistisesti enkä pessimistisesti, 2 = pessimistisesti, 1 = erittäin pessimistisesti)

- Oma tulevaisuutesi
- Suomen tulevaisuus asuinmaana
- Oman asuinpaikkakuntasi tulevaisuus
- Maailman tulevaisuus ylipäänsä

K3 Miten tärkeää sinulle on, että 35-vuotiaana olet saavuttanut seuraavia asioita?
(4 = erittäin tärkeää, 3 = melko tärkeää, 2 = vain vähän tärkeää, 1 = ei lainkaan tärkeää, 99 = ei osaa sanoa)

- Oma perhe ja lapsia
- Läheisiä ystäviä
- Pysyvä työsuhde
- Pysyvä parisuhde
- Korkea elintaso
- Korkea koulutustaso
- Omistusasunto
- Oma auto
- Arvostettu yhteiskunnallinen asema
- Mahdollisuus matkustaa ja nähdä maailmaa
- Mahdollisuus tehdä ympäristöä ja luontoa säästäviä kulutusvalintoja
- Olet johtavassa asemassa
- Mahdollisuus käyttää paljon aikaa harrastuksiin
- Mahdollisuus tehdä itseäsi kiinnostavaa työtä
- Työskentely omassa yrityksessä

- Olet mukana politiikassa
- Sinua pidetään hyvännäköisenä
- Olet fyysisesti hyvässä kunnossa
- Olet henkisesti tasapainossa
- Olet saavuttanut julkisuutta
- Olet ollut avuksi toisille ihmisille

K4 Uskotko oman ikäluokkasi taloudellisen aseman tulevaisuudessa kehittyvän huonommaksi, paremmaksi vai yhtä hyväksi tai huonoksi kuin vanhemmilla ikäluokilla?

K5 Uskotko sinun jälkeesi tulevan sukupolven taloudellisen aseman tulevaisuudessa kehittyvän huonommaksi, paremmaksi vai yhtä hyväksi tai huonoksi kuin omalla ikäluokallasi?
(1 = huonommaksi, 2 = yhtä hyväksi, 3 = paremmaksi, 4 = en osaa sanoa)

K6a Kuinka todennäköisenä pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa?
(aikajänne 10 vuotta) (1 = erittäin epätodennäköistä – 5 = erittäin todennäköistä)

K6b Entä kuinka toivottavana pidät seuraavia kehityskulkuja tulevaisuudessa Suomessa?
(1 = ei toivottavaa – 5 = erittäin toivottavaa)
- Hyvinvointivaltio säilyy
- Ympäristön tila paranee
- Aineellinen elintaso paranee
- Eriarvoisuus vähentyy
- Ihmisillä on entistä enemmän vapaa-aikaa
- Monet ihmiset tinkivät vapaaehtoisesti aineellisesta elintasostaan
- Henkisten arvojen merkitys kasvaa
- Sukupuolten välinen tasa-arvo paranee
- Kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti
- Suomi on turvallisempi paikka elää
- Kulttuurinen moninaisuus Suomessa lisääntyy
- Suomi myöntää turvapaikan tai oleskeluluvan entistä useammalle
- Äänioikeuden ikäraja laskee 16 vuoteen
- Yleinen asevelvollisuus lakkautetaan
- Otetaan käyttöön perustulo
- Teknologian rooli ihmisten elämässä vahvistuu
- Itsestä poikkeavien ihmisten hyväksyminen ja ymmärtäminen lisääntyy
- Suomi osallistuu nykyistä enemmän köyhien maiden tukemiseen

K7 Miten paljon uskot voivasi vaikuttaa oman elämäsi kulkuun?
(1 = en lainkaan – 10 = paljon)

Seuraavaksi kysyn luottamuksesta.

K8 Oletko sitä mieltä, että useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen, vai luuletko, että ihmiset yrittäisivät olla reiluja?
(0 = useimmat ihmiset tilaisuuden tullen yrittäisivät käyttää sinua hyväkseen; 10 = ihmiset yrittäisivät olla reiluja)

Seuraavaksi kysyn syrjinnästä. Syrjintä tarkoittaa sitä, että henkilöä tai ryhmää kohdellaan ilman hyväksyttävää oikeutusta eriarvoisesti esimerkiksi sukupuolen, iän, uskonnon, vamman, seksuaalisen suuntautumisen, etnisen alkuperän tai muun henkilöön liittyvän syyn vuoksi. Myös esimerkiksi koulukiusaaminen voi olla syrjintää.

K10A Oletko itse joskus kokenut joutuneesi syrjityksi?
(1 = kyllä, usein; 2 = kyllä, joskus; 3 = en; 4 = EOS)

K10B KYSYTÄÄN VAIN, JOS AINAKIN JOSKUS JOUTUNUT SYRJITYKSI, ELI JOS K10A = 1 TAI 2)

K10B Milloin olet joutunut syrjinnän kohteeksi? (valitse yksi)
1) joudun edelleen, 2) viimeisten 12 kuukauden aikana, 3) 1–5 vuotta sitten, 4) kauemmin aikaa sitten

K11 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?
(4 = täysin samaa mieltä, 3 = jokseenkin samaa mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = täysin eri mieltä, 99 = EOS)

- Koulutus parantaa olennaisesti työnsaantimahdollisuuksia
- Suomessa sosiaaliturvalla eläminen on aivan liian helppoa
- Pysyvästi työelämän ulkopuolelle jäävien määrä tulee kasvamaan
- Ottaisit mieluummin tilapäistäkin työtä kuin eläisit työttömyyskorvauksella, jos käteen jäävä tulo olisi yhtä suuri
- Olisit valmis vaihtamaan asuinkuntaa työpaikan saamiseksi
- Suomalainen työelämä tarvitsee lisää ulkomaalaisia työntekijöitä
- Vaihdan työurallani työpaikkaa useita kertoja
- Vaihdan työurallani ammattia useita kertoja
- Työelämä vaatii nykyisin työntekijöiltä niin paljon, että monet ihmiset palavat ennenaikaisesti loppuun
- Olen huolissani omasta jaksamisestani työelämässä tulevaisuudessa
- Olen huolissani siitä, onko minulla töitä tulevaisuudessa
- Menestyminen elämässä on itsestä kiinni
- Henkilökohtainen köyhyys johtuu kunkin henkilön omista valinnoista

K12 Entä oletko samaa vai eri mieltä seuraavien ympäristöön liittyvien väitteiden kanssa?
(5 = Täysin samaa mieltä, 4 = Samaa mieltä, 3 = En samaa enkä eri mieltä, 2 = Eri mieltä, 1 = Täysin eri mieltä, 99 = EOS)

- Ihmisen vaikutus ilmaston lämpenemiseen on tosiasia
- Tuotantoa ja kulutusta tulee vähentää ympäristösyistä
- Olen vähentänyt kuluttamistani ympäristösyistä
- Tiede ja teknologia ratkaisevat ympäristöongelmat
- Ympäristöongelmiin löydetään maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja
- Ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua vain taloudelliseen kasvuun
- Ympäristönsuojelu edellyttää Suomelta talouskasvua
- Jatkuvasti kasvava talous on mahdottomuus maapallon rajallisuuden vuoksi
- Minun ei ole järkevää toimia ympäristön puolesta, jos muut eivät toimi samoin
- Ekologisen jalanjäljen tulisi reiluuden takia jakautua tasaisemmin eri maiden kesken

- Tulevat sukupolvet joutuvat kärsimään, mikäli nykyinen ympäristön tuhoaminen jatkuu
- Saastuttaminen on epäeettistä

Nyt muutama kysymys epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksista.

K13 Ajattele elämääsi viimeisen vuoden ajalta. Kuinka paljon koet epävarmuutta tai turvattomuutta seuraavien asioiden takia? (LUETTELE) (5 = erittäin paljon, 4 = melko paljon, 3 = ei paljon eikä vähän, 2 = melko vähän, 1 = erittäin vähän tai ei ollenkaan, 99 = EOS)
- asuinympäristön turvattomuus
- itseen kohdistuva fyysinen väkivalta
- itseen kohdistuva henkinen väkivalta
- itseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta
- oma yksinäisyys
- oma terveys
- oma tulevaisuus
- oma toimeentulo
- sosiaaliturvan leikkaukset

K13b_2 Koetko turvattomuutta fyysisestä väkivallasta…
1) enemmän julkisissa tiloissa, 2) enemmän yksityisissä tiloissa, 3) molemmissa

KYSYMYS ESITETÄÄN VAIN JOS K13c=5 tai K13c=4
K13c_2 Koetko turvattomuutta henkisestä väkivallasta…
1) enemmän julkisissa tiloissa, 2) enemmän yksityisissä tiloissa, 3) molemmissa

KYSYMYS ESITETÄÄN VAIN JOS K13d=5 tai K13d=4
K13c_2 Koetko turvattomuutta seksuaalisesta väkivallasta…
1) enemmän julkisissa tiloissa, 2) enemmän yksityisissä tiloissa, 3) molemmissa
(kysytty NB 2004, 2006, 2010)

Nyt esitän muutamia maahanmuuttoon liittyviä väitteitä.

K15 Oletko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?
(5 = täysin samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = täysin eri mieltä, 99 = ei osaa sanoa)
- Ulkomaalaiset ovat monipuolistaneet suomalaista kulttuuria
- Olisi hyvä, jos Suomeen tulisi enemmän ulkomaalaisia
- Minulla on maahanmuuttajataustaisia ystäviä
- En voisi kuvitellakaan maahanmuuttajaa puolisokseni
- Suomalaisnuorten pitäisi liikkua enemmän ulkomailla
- Jos olisin työnantaja, valitsisin kahdesta yhtä pätevästä työnhakijasta syntyperäisen suomalaisen
- Suomalaisten velvollisuus on auttaa ja tukea maahanmuuttajia
- Maahanmuuttajataustaisia kohdellaan Suomessa epäreilusti heidän kulttuurisen taustansa takia
- Yhteiskunnan maksamat tuet kuuluvat ensi sijassa suomalaisille, eivät ulkomaalaisille
- Olen kokenut epäoikeudenmukaista kohtelua etnisestä taustastani johtuen
- Minulle on tärkeää että ystäväni ovat syntyneet Suomessa

- Ystäväni ihonvärillä ei ole minulle mitään väliä
- On arvokasta, että Suomessa asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä
- Maahanmuuttajat ovat korvaamaton ja tarpeellinen osa suomalaista yhteiskuntaa

K16 Kuinka paljon naapurustossasi oman arviosi mukaan asuu eri kulttuuritaustoja edustavia ihmisiä?
(1 = ei lainkaan, 2 = vähän, 3 = jonkin verran, 4 = paljon, 99 = en osaa sanoa)

K17 Kuinka paljon olet arkielämässäsi tekemisissä eri kulttuuritaustoja edustavien ihmisten kanssa?
(1 = en lainkaan, 2 = vähän, 3 = jonkin verran, 4 = paljon, 99 = en osaa sanoa)

Seuraavaksi muutama autoiluun liittyvä kysymys.

K22 Kuinka monta henkilöautoa kotitaloudessasi on?
- Ei yhtään
- Yksi
- Kaksi tai useampia

Alle 18-vuotiaat vastaajat:

K23a Aiotko ajaa henkilöauton ajamiseen oikeuttavan ajokortin?
- Kyllä, ennen kuin täytän 20 vuotta
- Todennäköisesti, mutta myöhemmin
- En todennäköisesti aio
- En ehdottomasti aio
- (En osaa sanoa)

18 vuotta täyttäneet vastaajat:

K23b Onko Sinulla henkilöauton ajamiseen oikeuttava ajokortti?
- Kyllä
- Ei ole, mutta aion hankkia kahden vuoden sisällä
- Ei ole, mutta aion hankkia myöhemmin
- Ei ole, enkä todennäköisesti aio hankkia
- Ei ole, enkä ehdottomasti aio hankkia
- (Ei ole, enkä osaa sanoa, aionko hankkia)

Ajokortittomat vastaajat, eli jos vastasi edelliseen kysymykseen >< a tai ikä < 18

K24a Seuraavat väittämät koskevat suhtautumista ajokortin omistukseen ja autoiluun.
(5 = täysin samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = täysin eri mieltä)
- Ajokortti olisi minulle hyödyllinen työn tai työllistymismahdollisuuksien kannalta
- Käytän rahani mieluummin muuhun kuin ajokortin hankintaan
- Ystäväpiirissäni ajokortin hankkimista pidetään itsestäänselvyytenä
- En halua rakentaa elämääni yksityisautoilun varaan
- Mikään muu liikkumistapa ei voi korvata omalla autolla liikkumisen vapautta

- Oma auto on lapsiperheelle välttämätön asuinalueellani
- Autolla kulkeminen on minulle välttämätöntä pitkien tai hankalien kulkuyhteyksien vuoksi
- Jos asuinalueellani on tulevaisuudessa hyvät joukkoliikennepalvelut, olen valmis jättämään hankkimatta oman auton tai luopumaan autosta
- Voisin korvata auton omistamisen autojen yhteiskäytöllä
- Ympäristösyyt vaikuttavat tulevaisuudessa päätökseeni hankkia auto tai luopua siitä

Ajokortin omistavat vastaajat, eli jos vastasi ed. kysymykseen = a

K24b Seuraavat väittämät koskevat suhtautumista ajokortin omistukseen ja autoiluun.
(5 = täysin samaa mieltä, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 3 = ei samaa eikä eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 1 = täysin eri mieltä)

- Ajokortti on minulle hyödyllinen työn tai työllistymismahdollisuuksien kannalta
- Ystäväpiirissäni ajokortin hankkimista pidetään itsestäänselvyytenä
- Haluan, että minulla on auto aina käytössäni
- Mikään muu liikkumistapa ei voi korvata omalla autolla liikkumisen vapautta
- Oma auto on lapsiperheelle välttämätön asuinalueellani
- Autolla kulkeminen on minulle välttämätöntä pitkien tai hankalien kulkuyhteyksien vuoksi
- Jos asuinalueellani on tulevaisuudessa hyvät joukkoliikennepalvelut, olen valmis jättämään hankkimatta oman auton tai luopumaan autosta
- Voisin korvata auton omistamisen autojen yhteiskäytöllä
- Ympäristösyyt vaikuttavat tulevaisuudessa päätökseeni hankkia auto tai luopua siitä

K25 Missä Suomen kunnassa tai kaupungissa asuisit mieluiten? (KUNNAT ESIKOODATTU)

K29 Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen elämääsi kaiken kaikkiaan kouluarvosana-asteikolla 4–10?
Lopuksi kysyisin vielä muutaman avoimen kysymyksen, johon voit vastata omin sanoin.

K30 Missä ammatissa haluaisit tehdä töitä tulevaisuudessa?_____

K31 Millaisia ovat tulevaisuuden unelmasi? _____

K32 Entä millaisia ovat tulevaisuuden pelkosi? _____

Kysyisin vielä lopuksi muutamia taustatietoja.

T3 Mikä on tämänhetkisen asuinpaikkasi postinumero? (TAI: SUORAAN REKISTERISTÄ)

T4 Mikä on äidinkielesi? (suomi / ruotsi / muu, mikä?)

T5 Mikä on asumis- ja perhemuotosi? Oletko ...? LUETTELE

- yksin asuva (myös soluasunto)
- avio- tai avoliitossa, lapseton
- avio- tai avoliitossa, myös lapsia
- yksinhuoltaja
- vanhempien / vanhemman / muun huoltajan luona asuva

- muu asumis- ja perhemuoto
- ei vastausta

T6 Mikä on äitisi koulutustaso? LUETTELE, MERKITSE YLIN
- ammatillinen perustutkinto
- ylioppilastutkinto
- opistotutkinto
- ammattikorkeakoulututkinto
- yliopistotutkinto
- ei tutkintoa
- en osaa sanoa
- ei äitiä

T8 Kun ajattelet peruskouluikääsi, niin oliko perheesi tekemisissä lastensuojelun sosiaalityön kanssa? (ei / kyllä / eos)

T9 Missä maassa olet syntynyt? ____ Esikoodeiksi ainakin: Suomi, Ruotsi, Venäjä, Viro

(b KYSYTÄÄN JOS SYNTYNYT SUOMEN ULKOPUOLELLA)

Minä vuonna olet muuttanut Suomeen? (tarvittaessa viimeisin muuttovuosi) _____

Oletko Suomen kansalainen? (kyllä / ei / eos)

Missä maassa äitisi on syntynyt? _____
Missä maassa isäsi on syntynyt? _____

T10 Koetko kuuluvasi vähemmistöön seuraavien asioiden suhteen?
(kyllä, paljon / kyllä, vähän / en / eos)
- etninen tausta
- kieli
- uskonnollinen tai aatteellinen vakaumus
- seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti (kuten homo, lesbo, transihminen tai intersukupuolinen)
- vammaisuus tai pitkäaikaissairaus
- ulkonäkö (kuten ihonväri, pukeutuminen tms.)
- Jokin muu vähemmistö

T11 Teetkö tällä hetkellä palkkatyötä?
- kyllä
- en
- ei vastausta / eos

T12 Mikä on tällä hetkellä pääasiallinen toimintasi? Oletko …
- koululainen tai opiskelija
- palkkatyössä (haastattelijalle ohjeeksi: myös apuraha kuuluu tähän luokkaan)

- yrittäjä
- työtön
- vanhempainvapaalla
- työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa
- jokin muu, mikä?_____
- ei vastausta

KYSYTÄÄN, JOS VASTASI KYSYMYKSEEN T12 ”TYÖTÖN”

T13 Kuinka pitkään olet nyt yhtäjaksoisesti ollut työttömänä? Arvioi aika kuukausina.
Noin _____ kk

T14 Mikä on ylin tähän mennessä suorittamasi tutkinto? (VAIN YKSI ELI YLIN TUTKINTO MERKITÄÄN. LUETELLAAN VAIHTOEHDOT VAIN TARVITTAESSA.)
- yliopistotutkinto
- ammattikorkeakoulututkinto
- ylioppilastutkinto (eli lukio)
- toisen asteen ammatillinen tutkinto
- ei mitään mainituista
- ei vastausta

T15 Oletko tällä hetkellä koulussa, opiskelemassa tai ammatillisessa koulutuksessa?
- kyllä
- en
- ei vastausta

T18 KYSYTÄÄN, JOS VASTASI ”KYLLÄ” KYSYMYKSEEN T15

T16 Oletko tällä hetkellä...?
- peruskoulussa
- lukiossa
- ammatillisessa koulutuksessa
- ammattikorkeakoulussa
- yliopistossa
- jossain muualla
- ei osaa sanoa

Tässä olivatkin kaikki kysymyksemme. Teitä haastatteli AgentName Taloustutkimus Oy:stä.
Hyvää päivän/illan jatkoa!

LIITE 2

SUOMEN TOIVOTTU SUUNTA. MUUTTUJIEN LATAUKSET NELJÄLLE FAKTORILLE. VARIMAX-ROTATOITU FAKTORIANALYYSI (*MAXIMUM LIKELIHOOD FACTORING*).

	Faktori 1. Tasa-arvo ja yhdenvertai-suus	Faktori 2. Globaali solidaarisuus	Faktori 3. Jälki-materialismi	Faktori 3. Materialismi
Kaikkia ihmisiä kohdellaan tasa-arvoisesti	0,74	0,24	0,25	0,01
Sukupuolten välinen tasa-arvo paranee	0,64	0,24	0,23	0,09
Eriarvoisuus vähentyy	0,57	0,27	0,37	0,04
Itsestä poikkeavien ihmisten hyväksyminen ja ymmärtäminen lisääntyy	0,56	0,30	0,29	-0,06
Suomi on turvallisempi paikka elää	0,44	0,03	0,38	0,05
Suomi myöntää turvapaikan tai oleskeluluvan entistä useammalle	0,14	0,88	0,11	0,06
Kulttuurinen moninaisuus Suomessa lisääntyy	0,29	0,72	0,12	0,06
Suomi osallistuu nykyistä enemmän köyhien maiden tukemiseen	0,24	0,64	0,22	0,05
Ympäristön tila paranee	0,33	0,17	0,58	0,02
Monet ihmiset tinkivät vapaaehtoisesti aineellises-ta elintasostaan	0,14	0,23	0,48	-0,21
Hyvinvointivaltio säilyy	0,24	0,05	0,44	0,03
Ihmisillä on entistä enemmän vapaa-aikaa	0,15	0,02	0,40	0,16
Henkisten arvojen merkitys kasvaa	0,17	0,18	0,39	-0,08
Aineellinen elintaso paranee	0,10	-0,06	0,30	0,90
Teknologian rooli ihmisten elämässä vahvistuu	-0,01	0,10	-0,12	0,30

LIITE 3

SUOMEN TOIVOTTU SUUNTA. VALITTUJEN RYHMIEN FAKTORIPISTEIDEN KESKIARVOT.

	Keskiarvo 1. faktorilla (”tasa-arvo ja yhdenvertaisuus”)	Keskiarvo 2. faktorilla (”globaali solidaarisuus”)	Keskiarvo 3. faktorilla (”jälkimaterialismi”)	Keskiarvo 4. faktorilla (”materialismi”)
Tytöt	0,21	0,18	0,12	-0,12
Pojat	-0,20	-0,17	-0,12	0,11
15–19-vuotiaat	-0,04	0,08	-0,05	0,23
20–24-vuotiaat	0,01	-0,07	-0,02	-0,04
25–29-vuotiaat	0,03	0,00	0,06	-0,16
Kaupunkimaiset kunnat	0,04	0,05	0,03	-0,03
Taajaan asutut kunnat	-0,02	-0,12	-0,12	0,12
Maaseutumaiset kunnat	-0,25	-0,20	-0,08	0,08
Ei tutkintoja, ei opiskele	-0,17	-0,38	-0,11	0,25
Ammatillinen perustutkinto tai sitä suorittamassa	-0,20	-0,24	-0,02	0,09
Ylioppilas tai lukiossa	0,09	0,11	0,01	0,08
Ammattikorkeakoulututkinto tai sitä suorittamassa	0,10	-0,02	0,01	-0,13
Yliopistotutkinto tai sitä suorittamassa	0,15	0,28	0,03	-0,23
Koululainen tai opiskelija	0,03	0,14	-0,04	0,09
Palkkatyössä	-0,00	-0,11	0,02	-0,10
Yrittäjä	-0,09	-0,38	0,14	-0,09
Työtön	-0,03	-0,00	-0,02	0,02
Suomalaistaustainen	0,01	-0,01	-0,00	-0,02
Ulkomaalaistaustainen	-0,16	0,16	0,03	0,30

LIITE 4

VASTAAJAT TAUSTAMUUTTUJITTAIN

SUKUPUOLI	n	%
Nainen	927	49
Mies	972	51
Muu	1	0
Ei osaa tai halua sanoa	1	0
Yhteensä	1901	100
IKÄRYHMÄ	n	%
15–19	588	31
20–24	658	35
25–29	654	34
Yhteensä	1901	100
ÄIDINKIELI	n	%
Suomi	1715	90
Ruotsi	99	5
Muu	87	5
Yhteensä	1901	100
SUURALUE	n	%
Helsinki-Uusimaa	596	31
Etelä-Suomi	381	20
Länsi-Suomi	478	25
Pohjois- ja Itä-Suomi	445	23
Yhteensä	1901	100
ASUMIS- JA PERHEMUOTO	n	%
Yksin asuva (myös soluasunto)	557	29
Avio- tai avoliitossa, lapseton	438	23
Avio- tai avoliitossa, myös lapsia	150	8
Yksinhuoltaja	11	1
Vanhempien / vanhemman / muun huoltajan luona asuva	687	36
Muu asumis- ja perhemuoto / ei vastausta	59	3
Yhteensä	1901	100

OPISKELU	n	%
Peruskoulussa	88	9
Lukiossa	225	23
Ammatillisessa koulutuksessa	224	23
Ammattikorkeakoulussa	165	17
Yliopistossa	261	27
Jossain muualla	22	2
Yhteensä	984	100
PÄÄASIALLINEN TOIMINTA	n	%
Koululainen tai opiskelija	852	45
Palkkatyössä	704	37
Yrittäjä	53	3
Työtön	151	8
Vanhempainvapaalla	39	2
Työpajassa, ammattistartissa, työharjoittelussa tai työkokeilussa	31	2
Jokin muu / ei vastausta	70	4
Yhteensä	1901	100

KIRJOITTAJAT

Sinikka Aapola-Kari, dosentti, VTT, toimii Nuorisotutkimusverkoston tutkimusjohtajana (vs.).

Göksu Celikkol, Msci, toimii tohtorikoulutettavana Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian oppiaineessa. Hänen väitöskirjansa käsittelee objektiivisen ja subjektiivisesti koetun kontekstin merkitystä enemmistöryhmien ja maahanmuuttajien välisissä ryhmäsuhteissa.

Niko Eskelinen, YTM, työskentelee projektitutkijana Tampereen yliopistossa terveystieteiden yksikössä.

Päivi Honkatukia työskentelee nuorisotutkimuksen professorina (ma.) Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa.

Antti Häkkinen työskentelee sosiaalihistorian professorina Helsingin yliopistossa. Hän on toiminut tutkijana ja opettajana talous- ja sosiaalihistorian oppiaineessa 1980-luvulta lähtien. Hänen erityisaiheitaan ovat olleet köyhyys, prostituutio, etniset suhteet, yhteiskuntakriisit, etniset suhteet, perhe ja suku sekä tutkimuksellisia lähestymistapojaan suullinen historia, verkostoanalyysi sekä elämänkulkuanalyysi.

Nina Kahma, VTT, työskentelee tutkijatohtorina Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksessa.

Jyrki Konkka, dosentti, VT, työskentelee yliopettajana Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Hän on kiinnostunut hyvää elämää, hyvinvointia ja onnellisuutta koskevista kysymyksistä sekä kriittisestä ajattelusta ja filosofian metodologiasta.

Tuomo Laihiala, VTM, työskentelee tutkijana ja tekee väitöskirjaa Itä-Suomen yliopistossa yhteiskuntatieteiden laitoksella.

Miina Keski-Petäjä, VTM, toimii yliaktuaarina Tilastokeskuksen Väestö- ja elinolot -yksikössä ja työskentelee tasa-arvotilastojen ja väestötilastojen asiantuntijatehtävissä.

Sami Myllyniemi, VTM, on Nuorisotutkimusverkoston tutkija. Hän on ollut vuodesta 2004 lähtien mukana lukuisten Nuorisotutkimusverkoston tutkimusten tekemisessä ja muiden hankkeiden käytännön toteutuksessa vastaten muun muassa Nuorisobarometreistä sekä Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksista.

Tuuli Anna Mähönen, dosentti, VTT, toimii sosiaalipsykologian yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston Avoimessa yliopistossa. Hänen tutkimusaiheisiinsa kuuluvat etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien kotoutuminen.

Maria Ohisalo, VTM, työskentelee tutkijana ja tekee väitöskirjaa Itä-Suomen yliopistossa yhteiskuntatieteiden laitoksella.

Juho Saari, dosentti, VTT, on sosiaali- ja terveyspolitiikan professori Tampereen yliopistossa ja osa-aikainen hyvinvointisosiologian professori Itä-Suomen yliopistossa.

Mikko Salasuo on talous- ja sosiaalihistorian dosentti ja toimii vastaavana tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hän on tehnyt tutkimustyötä lukuisista eri teemoista ja työskennellyt Helsingin yliopistossa, Stakesissa, Terveyden

edistämisen keskuksessa, Pohjoismaisessa päihdetutkimuslautakunnassa ja vuodesta 2005 lähtien Nuorisotutkimusverkostossa.

Arto O. Salonen, dosentti, KT, työskentelee tutkimusjohtajana Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Hänen tutkimusorientaationsa on tulevaisuussuuntautunut ja tieteidenvälinen ja intohimonaan tunnistaa, mitä tarvitaan enemmän ja mitä vähemmän hyvän elämän elämiseksi. Salosen erityisiä kiinnostuksen kohteita ovat liikkumiseen, kulutustottumuksiin ja ravintoratkaisuihin liittyvät kestävän hyvinvoinnin kysymykset.

Mia Teräsaho, VTM, työskentelee kehittämispäällikkönä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) tasa-arvotiedon keskuksessa. Asiantuntemusta sukupuolten tasa-arvosta sekä työelämän ja koulutuksen tasa-arvohankkeista ministeriöissä ja tutkimuslaitoksissa.

Matilda Wrede-Jäntti on sosiaalityön ruotsinkielinen yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa ja erikoistutkija sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa (THL) että Nuorisotutkimusverkostossa.

TIIVISTELMÄ

SAMI MYLLYNIEMI (TOIM.) *KATSE TULEVAISUUDESSA. NUORISOBAROMETRI 2016*

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu 15–29-vuotiaiden Suomessa asuvien nuorten arvoja ja asenteita tutkiva julkaisusarja. Vuoden 2016 Nuorisobarometri perustuu 1901 puhelinhaastatteluun, ja sen teemana on tulevaisuus.

Nuorten tulevaisuudennäkymiä, toiveita ja pelkoja selvitettiin niin henkilökohtaisella kuin globaalilla tasolla. Nuorten omaan elämään liittyviä tavoitteita 35 ikävuoteen mennessä on selvitetty Nuorisobarometreissa 1990-luvulta saakka. Toivelistan kärkipäässä ovat edelleen hyvät ihmissuhteet ja työ, mutta sen sijaan entistä harvemmat toivovat saavansa omistusasunnon, auton, oman perheen ja lapsia sekä pysyvän työsuhteen.

Suomen tulevaisuudennäkymiä selvitettiin pyytämällä arvioita erilaisten kehityskulkujen toteutumisen todennäköisyydestä ja toivottavuudesta. Erityisesti toivotaan turvallisuuden, yhdenvertaisuuden ja ympäristön tilan parantumista ja hyvinvointivaltion säilymistä, mutta luottamus näihin tulevaisuudennäkymiin on selvästi heikommalla tasolla. Sen sijaan suuri osa nuorista ei toivo teknologian roolin ihmisten elämässä vahvistuvan nykyisestä, vaikka he pitävätkin sitä hyvin todennäköisenä. On kiinnostavaa ja yllättävääkin, että nuoriso suhtautuu vastahankaisesti lähes vääjäämättömäksi kokemaansa teknologiseen kehitykseen, jonka haltuunotossa se itse on eturintamassa.

Suhtautuminen maahanmuuttajiin on kokonaisuutena entistä myönteisempää, ja monikulttuurisuus näyttää yhä arkipäiväisemmältä. Entistä useammalla nuorella on maahanmuuttajataustaisia ystäviä, ja yhä harvempi pitää ystävän ihonväriä tai syntymistä Suomessa tärkeänä. Suoranaisen rasistiset ajatukset ovat hyvin harvinaisia. Samaan aikaan entistä harvempi kuitenkin haluaisi Suomeen nykyistä enemmän ulkomaalaisia. Trendit suhteessa ulkomaalaistaustaisiin ja maahanmuuttopolitiikkaan ovat osin vastakkaisia. Onkin tärkeää erottaa toisistaan näkemykset maahanmuuttajista ihmisinä ja mielipiteet Suomen maahanmuuttopolitiikan linjoista.

Yksi tutkimuksen keskeisimpiä havaintoja on nuorten kyynisyyden ja epäluottamuksen nopea lisääntyminen. Nuorten luottamus niin Suomeen kuin toisiin ihmisiin on viime vuosina rapistunut vauhdilla. Erityisen jyrkkää pudotus on ollut pojilla. Nuorten luottamuksen rapautumisella niin kanssaihmisiin kuin Suomen ja maailman tulevaisuuteenkin voi olla kauaskantoisia seurauksia hyvinvointiyhteiskunnan arvopohjalle ja tulevaisuudelle. Jos luottamus hyvän elämän saavuttamiseen hämärtyy, voi jopa yhteiskunnan legitimiteetti vaarantua.

Omaan tulevaisuuteensa suhtautuu optimistisesti 83 prosenttia nuorista, mutta Suomen tulevaisuuden näkee valoisana vain 55 prosenttia ja maailman tulevaisuuden 25 prosenttia. Usko omaan tulevaisuuteen on vahvistumassa, mutta luottamus maailman tulevaisuuteen ja Suomen tulevaisuuteen asuinmaana on selvästi heikentynyt. Myös nuorten usko oman ikäluokkansa taloudellisen aseman parantumiseen on heikentynyt nopeasti. Suomessa on usean sukupolven ajan jatkunut kehitys, jossa kukin uusi sukupolvi on edellistä vauraampi, mutta vain noin joka kymmenes nuori uskoo sekä oman että seuraavan ikäluokan taloudellisen aseman kohenevan.

Suuri osa nuorista suhtautuu epäilevästi jatkuvan talouskasvun ajatukseen. Ainoastaan 15 prosenttia nuorista on samaa mieltä siitä, että ihmisten hyvinvoinnin jatkuminen voi perustua

vain jatkuvaan taloudelliseen kasvuun. Selvä enemmistö nuorista on vastaavasti sitä mieltä, että jatkuva kasvu on mahdotonta maapallon rajallisuuden vuoksi. Kaiken kaikkiaan nuoret ottavat ympäristökysymykset vakavasti. Vastaajista 85 prosenttia pitää ihmisen vaikutusta ilmaston lämpenemiseen tosiasiana, ja yhtä suuri osuus nuorisosta on sitä mieltä, että tulevat sukupolvet joutuvat kärsimään, mikäli ympäristön tuhoaminen jatkuu. Nuoret eivät kuitenkaan näytä vajonneen toivottomuuteen, sillä noin puolet uskoo ympäristöongelmiin löytyvän maailmanlaajuisesti kestäviä ratkaisuja, ja 41 prosenttia uskoo tieteen ja teknologian ratkaisevan ympäristöongelmat. Elämäänsä tyytyväisimmät nuoret luottavat tulevaisuuden hyvyyteen ja siihen, että ihmiskunnalla on sekä kykyä että tahtoa ratkaista eteen tulevat ongelmat.

Nuorisobarometrin tulosten mukaan myönteiset tulevaisuudennäkymät ja luottamus toisiin ihmisiin ovat erittäin tärkeitä elämäntyytyväisyydelle. Tyytyväisiä elämäänsä ovat etenkin ne nuoret, jotka luottavat omaan tulevaisuuteensa, suomalaisen hyvinvointivaltion säilymiseen, elintason kasvuun ja ympäristön tilan parantumiseen. Optimismi lisää onnellisuutta erityisesti niillä nuorilla, joiden hyvinvoinnissa on haastatteluhetkellä puutteita.

SAMMANDRAG

SAMI MYLLYNIEMI (RED.) *MED BLICKEN PÅ FRAMTIDEN. UNGDOMSBAROMETERN 2016*

Ungdomsbarometern är en publikationsserie som sedan 1994 årligen undersöker värderingar och attityder hos ungdomar i åldern 15–29 år bosatta i Finland. Ungdomsbarometern 2016 baserar sig på 1 901 telefonintervjuer, och dess tema är framtiden.

Ungdomarnas framtidsutsikter, förhoppningar och rädslor utreddes på både personlig och global nivå. Sedan 1990-talet har ungdomars målsättningar för deras eget liv fram till 35-års ålder utretts i Ungdomsbarometrar. Högst upp på listan finns fortfarande goda relationer och ett bra jobb, men däremot hoppas allt färre att de kommer att ha en egen bostad, bil, familj och barn samt ett permanent arbetsförhållande.

Framtidsutsikterna för Finland utreddes genom att be deltagarna om en uppskattning av hur sannolikt och önskvärt det är att olika utvecklingsförlopp förverkligas. I synnerhet hoppas ungdomarna att säkerheten, jämlikheten och miljöns situation kommer att förbättras och att välfärdsstaten bevaras, men förtroendet för att dessa framtidsutsikter ska förverkligas är betydligt svagare. Däremot hoppas en stor del av ungdomarna inte att teknologins roll i människans liv kommer att bli starkare än nu, fastän de anser att det är mycket sannolikt. Det är intressant och även förvånande att ungdomarna förhåller sig motsträvigt till den teknologiska utvecklingen som de upplever som oundviklig, trots att de själva är i främsta ledet vad gäller ibruktagandet av denna teknologi.

Som en helhet är inställningen till invandrare allt positivare, och den kulturella mångfalden ter sig allt mer vardaglig. Allt fler ungdomar har vänner med invandrarbakgrund, och allt färre anser att det är viktigt vilken hudfärg deras vänner har eller att de föddes i Finland. Direkt rasistiska tankar är mycket sällsynta. Samtidigt vill ändå allt färre att fler utlänningar än nu skulle komma till Finland. Trenderna beträffande personer med utländsk bakgrund och migrationspolitiken är delvis motstridiga. Det är därför viktigt att skilja åt attityder gentemot invandrare som människor, och åsikter om Finlands migrationspolitiska riktlinjer.

En av undersökningens viktigaste iakttagelser var att cynismen och misstron bland ungdomar ökar snabbt. Ungdomarnas förtroende för både Finland och andra människor har minskat i snabb takt under de senaste åren. Denna utveckling har varit särskilt stark bland pojkar. Ungdomarnas minskade förtroende både för sina medmänniskor och för Finlands och världens framtid kan ha vittgående följder för välfärdssamhällets värdegrund och framtid. Om man mister förtroendet för att man kommer att ha ett gott liv kan till och med samhällets legitimitet äventyras.

Bland ungdomarna förhåller sig 83 procent optimistiskt till sin egen framtid, men endast 55 procent anser att Finland har en ljus framtid, och 25 att världen har det. Tillitet till den egna framtiden håller på att stärkas, men tillitet till världens framtid och Finlands framtid som hemvistland har försvagats betydligt. Ungdomarnas förtroende för att den egna åldersklassens ekonomiska situation kommer att förbättras har också försvagats snabbt. Under flera generationer har det i Finland pågått en utveckling där varje ny generation är förmögnare än den föregående, men endast var tionde ung person tror att både den egna och nästa generations ekonomiska ställning kommer att förbättras.

En stor del av ungdomarna förhåller sig misstänksamt till tanken om konstant ekonomisk tillväxt. Endast 15 procent av ungdomarna håller med om att människans fortsatta välfärd endast kan basera sig på konstant ekonomisk tillväxt. En klar majoritet av ungdomarna är däremot av den åsikten att konstant tillväxt är omöjlig på grund av jordklotets begränsade kapacitet. I allmänhet tar ungdomarna miljöfrågor på allvar. Av deltagarna anser 85 procent att människans inverkan på klimatuppvärmningen är ett faktum, och en lika stor del av ungdomarna tror att kommande generationer kommer att lida om miljöförstöringen fortsätter. Ungdomarna verkar ända inte ha gripits av förtvivlan, eftersom ungefär hälften tror att man kommer att hitta globalt hållbara lösningar på miljöproblemen, och 41 procent tror att vetenskapen och teknologin kommer att lösa miljöproblemen. De ungdomar som är nöjdast med sitt liv tror på en god framtid och att mänskligheten har både förmågan och viljan att lösa problemen de möter.

Enligt resultaten från Ungdomsbarometern är positiva framtidsutsikter och tillit till andra människor mycket viktiga för belåtenheten med livet. Särskilt de ungdomar som har tillit till sin egen framtid, den finländska välfärdsstatens fortbestånd, en ökad levnadsstandard och en förbättring i miljöns situation är nöjda med sitt liv. Optimism ökar lycklighet i synnerhet bland de ungdomar som upplevde brister i sin välfärd.

SUMMARY

SAMI MYLLYNIEMI (ED.) *A LOOK TO THE FUTURE. YOUTH BAROMETER 2016*

The Youth Barometer is a publication series that studies the values and attitudes of young people aged 15–29 years who live in Finland. The Youth Barometer has been carried out every year since 1994. The 2016 Youth Barometer is based on 1,901 telephone interviews and its theme is the future.

The future prospects, hopes and fears of young people were studied on a personal and a global level. Since the 1990s, the Youth Barometers have asked young people what they would like to achieve by the age of 35. Good personal relationships and work are still at the top of the list, but fewer and fewer want to own their own home, or have a car, their own family and children or a permanent job.

The future prospects of Finland were examined by asking the recipients to estimate the likelihood and desirability of various developments. In particular, the respondents want an improvement in security, equality, and the state of the environment, and the preservation of the welfare society, but faith in these future outlooks is clearly weaker. However, a considerable number of young people do not want the role of technology in people's lives to get any greater, though they believe this is very likely. It is interesting and even surprising to find out that young people are against the technological development that they feel is unavoidable, even though they are always first in line to embrace this technology.

As a whole, the attitude to immigrants is increasingly positive and multiculturalism is considered ever more normal. More and more young people have friends with immigrant backgrounds and fewer consider the skin colour of their friends or being born in Finland to be important factors. Outright racist thoughts are very rare. However, at the same time fewer would like more foreigners than there are now to come to Finland. The trends regarding people with immigrant backgrounds and immigration policy are partly conflicting. Therefore it is important to distinguish between the attitudes to immigrants as people and the attitudes to Finland's immigration policy lines.

One of the most important observations in the study is that young people's cynicism and mistrust have increased rapidly. Young people's faith in Finland and in other people has deteriorated rapidly in recent years. This development has been especially pronounced among boys. The decline in young people's faith in other people, in Finland and in the world's future could have far-reaching consequences for the welfare society's values and future. If faith in the achievement of a good life fades, this may even endanger the legitimacy of society.

Out of the respondents, 83 per cent are optimistic about their future, but only 55 per cent believe Finland has a bright future and 25 per cent believe the world has a bright future. Faith in one's own future is strengthening, but faith in the world's future and in Finland's future as a homeland has clearly weakened. Young people's faith in the improvement in the economic situation of their own age group has also weakened rapidly. Over several generations there has been a development in Finland where each new generation is more affluent than the previous, but only about one in ten young people believe that their own and the next generation's economic situation will improve.

A large number of young people are sceptical about the idea of continuous economic

growth. Only 15 per cent of young people agree that people's continuing wellbeing can be based only on continuous economic growth. Correspondingly, a clear majority of young people believe that continuous growth is impossible due to the Earth's limited resources. As a whole, young people take environmental issues seriously. Of the respondents, 85 per cent believe that human impact on global warming is a fact and a corresponding share of young people believe that future generations will suffer if the destruction of the environment continues. However, it does not look like young people have fallen into despair as about half of the respondents believe that humans will find globally sustainable solutions for the environmental problems and 41 per cent believe that science and technology will be able to solve the environmental problems. The young people who are most satisfied with their lives have faith in a decent future and the fact that humankind has the ability and the desire to solve the problems that it faces.

The results of the Youth Barometer show that positive future prospects and faith in other people are very important factors for satisfaction with life. In particular, the young people who have faith in their own future, in the continuation of the Finnish welfare state, in higher living standards and the improvement of the state of the environment are satisfied with their own life. Optimism increases happiness, particularly among those young people who were experiencing flaws in their wellbeing at the time of the interview.

KATSE TULEVAISUUDESSA

Nuorisobarometri on vuodesta 1994 lähtien vuosittain toteutettu haastattelututkimus, jonka kohteena ovat Suomessa asuvat 15–29-vuotiaat. Tällä kertaa barometrin aiheena on tulevaisuus. Suhtautuvatko nuoret tulevaisuuteen valoisasti vai synkästi? Mistä on unelmat tehty? Entä mikä tulevaisuudessa huolestuttaa? Muun muassa näihin kysymyksiin antaa vastauksia tulevaisuuteen tähyävä Nuorisobarometri 2016.

Nuorten tulevaisuuden toiveet eivät ole suuresti muuttuneet vuosien aikana, vaan hyvät ihmissuhteet ja työpaikka ovat edelleen toivelistan kärjessä. Työ herättää nuorissa myös pelkoja: riittääkö tulevaisuudessa työpaikkoja ja jaksavatko he yhä vaativammaksi muuttuvassa työelämässä?

Suomalainen hyvinvointivaltio saa nuorilta vankan kannatuksen, mutta toisaalta sen säilymiseen tulevaisuudessa suhtaudutaan epäilevästi. Samoin nuoret toivovat tasa-arvon ja ympäristön tilan paranevan tulevina vuosina, mutta eivät jaksa täysin uskoa siihen. Kyynisyyden ja epäluottamuksen nopea lisääntyminen nuorten keskuudessa onkin yksi tutkimuksen keskeisiä havaintoja.

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
VALTION NUORISONEUVOSTO
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

ISBN 978-952-7175-27-9

Suomi Finland 100